Tímarit

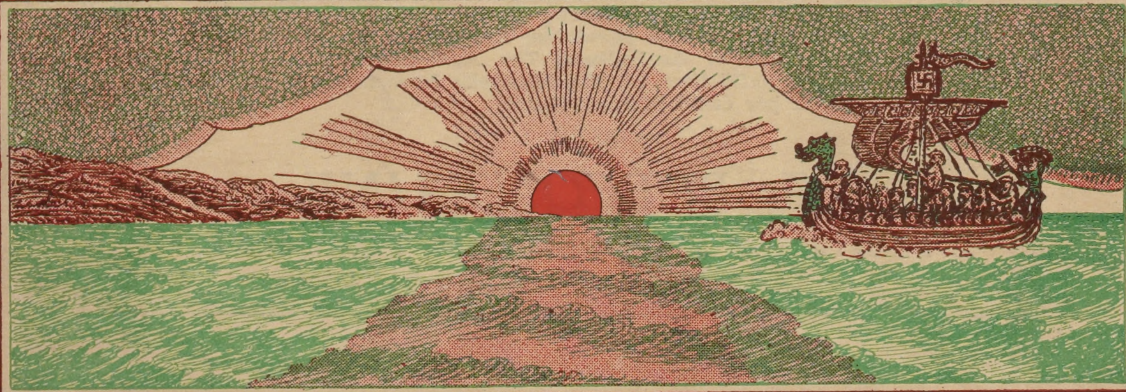
Þjóðræknisfélags
Islendinga

XIII. ár

WINNIPEG, MAN.

Tímarit

Þjóðræknisfélags Íslendinga

XIII. ÁRGANGUR

Tilgangur félagsins er:

1. Að stuðla að því af fremsta megni, að Íslendingar megi verða sem beztir borgarar í hérlendu þjóðlífi.

2. Að styðja og styrkja íslenzka tungu og bókvísi í Vesturheimi.

3. Að efla samúð og samvinnu meðal Íslendinga austan hafs og vestan.

Þetta er sá félagsskapur meðal Íslendinga í Vesturheimi, er aðallega byggir á þjóðernislegum grundvelli, á svipaðan hátt og ýms þjóðernisfélög hér í álfu, svo sem "The United Scottish", "Sons of England" o. fl.

Hver einasti Íslendingur í þessu landi ætti að vera í félaginu. Ársgjald fyrir fullorðna er $1.00, unglinga frá 10 til 18 ára, 25 cent, börn innan 10 ára aldurs, 10 cent. Hver skilvís félagsmaður, er greiðir $1.00 árstillag, fær Tímaritið ókeypis.

Markmið félagsins er, að vinna að framförum og samheldni meðal Íslendinga hér í álfu, og að hjálpa til þess, að unglingum gefist kostur á að læra íslenzku, eftir því sem ástæður foreldranna kunna að leyfa.

Allar upplýsingar um félagið veitir "Félagsstjórnin" og má skrifa til hennar. Inngangseyrir og ársgjöld sendist "Fjármálaritara", en áskriftargjald að Tímaritinu "Skjalaverði".

Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi.

Winnipeg, Manitoba.

Félagatal Þjóðræknisfélagsins

A. Heiðursfélagar

Próf. Árni Pálsson
Reykjavík, Ísland

Einar H. Kvaran, rith.,
Reykjavík, Ísland

Jóhannes Jósefsson,
íþróttameistari,
Reykjavík, Ísland.

J. Magnús Bjarnason rith.
Elmros, Sask.

Þorb. Bjarnarson, skáld,
Pembina, No. Dak.

Próf. Halld. Hermannsson,
Ithaca, N. Y.

Vilhjálmur Stefánsson,
L.L.D.
New York, N. Y.

B. Æfifélagar.

Þorgils Þorgeirsson,
Winnipeg, Man.

C. Ársfélagar

1. ÍSLAND.

Mrs. Kristjana Eyjólfson
Aðalbj. Johnson
Reykjavík.
Páll Bjarnason,
Presthólar,
N.-Þingeyjarsýslu
Óskar Borg,
Reykjavík.
Séra Friðrik Hallgrímsson
Dómkirkjuprestur,
Reykjavík
Ólafur Helgason, læknir,
Reykjavík
Guðm. Th. Gíslason,
Verzlunarmaður
Reykjavík
Elízabet Þ. Benonýsdóttir,
Fosskoti,
V.-Húnavatnssýslu

2. CANADA

Antler, Sask.

Guðmundur Davíðsson
Bergvin Johnson

Árborg, Man.

Miss Halldóra Anderson
Björn Árnason
Guðjón Abrahamsson
Mrs. P. K. P. Bjarnason
P. K. P. Bjarnason
Dr. S. E. Björnsson
G. O. Einarsson
Gerða Christopherson
Luther A. Christopherson
Jón Gíslason
Tryggvi Ingaldson
Böðvar H. Jakobsson
Marteinn M. Jónasson
Finnbogi Finnbogason
S. S. Johnson
Eddy Johnson
K. Th. Johnson
B. J. Lífmann
Séra Sig. Ólafsson
Mrs. Sesselja Oddson
Sigurjón Sigurðsson
S. Arthur Sigurdson
Gunnar Sæmundsson
Stefán Stefánsson

Árnes, Man.

Helgi Elíasson
Guðm. Elíasson
Mrs. Guðhún Jónsson
Ísleifur Helgason
Mrs. Anna H. Helgason
Ólafur Jónasson
Jónas Ólafsson

Ashern, Man.

Sigurður Guðmundsson
Hermann Helgason
Sigurg. Pétursson

Guðmundur Sigurðsson
Halldór Thorkelson
O. D. Thorlacius

Baldur, Man.

Sigurður Antoníusson
Jónas Björnsson
Ottó Björnsson
C. Benediktsson
Kristján Ísfjörð
B. F. Ísberg
Thorfinnur Jóhannesson
Fred Jóelsson
Árni Jósephsson
Ingi Jóhannsson
Thorsteinn Swainson
Sigtryggur Sigvaldason
Einar Sigvaldason
Thor. Sigvaldason
John C. Skardal
J. K. Sigurðsson
Björgúlfur Sveinsson

Belmont, Man.

Jón Stefán Björnson

Bifrost, Man.

Hallur F. Thorvarðson

Bowsman River

Guðbjörg Danielson

Brandon, Man.

Guðríður Agnes Gunnlaugson

Brown, Man.

Gísli Árnason

Calgary, Alta.

Sigurður Sigurðsson

Camp Morton, Man.

Miss Margrét Sveinson

Cloverdale, B. C.

P. G. Ísdal

Cypress River, Man.

Ingólfur Árnason
Thorsteinn Holm
Jón Th. Johnson
M. J. Nordal
Magnús Nordal
Sigurður Pétursson

Edfield, Sask.

Mrs. Gróa Skagfjörð
Kristín Guðbjörg Skagfjörð

Elfros, Sask.

Helgi Sveinbjörnsson

Eriksdale, Man.

S. D. B. Stephanson

Foam Lake, Sask.

Mrs. Fanny Inge
Miss Málmfríður Inge

Ebor, Man.

Hinrik Johnson

Framnes, Man.

Bergur Guðmundsson
Magnús Gíslason
Thórður Helgason
Snæbjörn S. Johnson

Jón Snorri Johnson
Kristján Johnson
Kjartan Haraldur Johnson
Guðmundur Magnússon
Margrét G. Magnússon
Páll Stefánsson
Magnús Sigurðsson

Geysir, Man.

Þórður Anderson
Margrét Bjarnason
Einar Benjamínsson
Tímóteus Böðvarsson
Björn Bjarnason
Mrs. J. Böðvarsson
Tómas Björnsson
G. O. Gíslason
G. J. Magnússon
Vilhjálmur Oddsson
Gunnl. K. Oddsson
Vilhelm Pálsson
Mrs. Kristín Scaram
J. G. Skúlason
Jón Skúlason
Friðfinnur Sigurðsson

Gimli, Man.

Jakob Briem
Mrs. Jónína Christie
Stefán Eiríksson
Guðm. Fjeldsted
Jón Guðmundsson
Mrs. Ásdís Hinriksson
A. B. Olson

Elli Jóhannsson
Jón Magnússon
B. B. Olson
Mrs. J. P. Sólmundsson
Hjálmur Thorsteinsson
Guðm. Thorsteinsson

Glenboro, Man.

Páll Anderson
Kristján Gunnar Anderson
Mrs. Sigmar Bjarnason
Fr. Friðriksson
Theodor Jóhannsson
Alex Eldjárn Jónsson
John Helgason
Hans Johnson
G. S. Johnson
Stefán S. Johnson
G. Lambertsen
G. B. Mýrdal
P. G. Magnús
G. J. Oleson
T. Ólafsson
Árni J. Pálsson
J. E. Sigtryggsson
H. Sigtryggsson
Miss Ragnheiður J. Davidson

Gull Lake, Sask.

Vigfús Jónsson

Hayland, Man.

Hávarður Guðmundsson
Sigurður B. Helgason
Geirfinnur Pétursson

Hecla, Man.

Finnur Bjarnason

Hnausa, Man.

Hallgrímur Austmann
Frímann Frímannsson
Sigurlaug Helgason
H. Hildibrandsson
Bjarni Marteinsson
Gísli Sigmundsson
Kr. B. Snæfeld
Jón B. Snæfeld
Gestur Vidal
Sigurrós Vidal
S. J. Vidal

Husavick, Man.

W. B. Arason

Innisfail, Alta.

J. Björnsson

Keewatin, Ont.

Mrs. S. Björnsson
Mrs. Kristín Borgfjörð
Gugðjón Hermannsson
Th. Johnston
C. Magnússon
Sigurður Magnússon
Þorvarður Sveinsson
Mrs. B. Sveinsson
Stefán Sveinsson
Bjarni Sveinsson
Magnús Sigurðsson
Sigurður Sigurðsson
Mrs. M. Sigurðsson
J. Thorsteinsson
W. Thordarson

Langruth, Man.

Sigurður Finnbogason
Mrs. S. Finnbogason
Jón Halldórsson
Böðvar Johnson
Björn Kristjánsson
Mrs. Ingib. Kristjánsson
H. A. Thompson
Albert Thordarson
Bjarni Tómasson
John Thorsteinsson
Mrs. J. Thorsteinsson

Lundar, Man.

Björn Björnsson
Ágúst Eyjólfsson f
Mrs. Guðrún Eyjólfsson
Emil Eyjólfsson
Guðm. Ágúst Eyjólfsson
Gísli Grímsson
Eiríkur Hallsson
Jón Sigurðsson
Jóhannes Sigurðsson

Markerville, Alta.

Mrs. Helga Stephansson

Markland, Man.

Guðm. Sigurðsson

Medicine Hat, Alta.

E. J. Thorlaksson

Moose Jaw, Sask.

Mrs. Inga Thorlakson

Mozart, Sask.
Jón Arngrímsson
Jens Elíasson
A. G. Gíslason
Finnbogi Guðmundsson
Kristján Jósepsson
Th. S. Laxdal
Gunnar Líndal
Kristján Pétursson
J. S. Sigurðsson
Mrs. J. S. Sigurðsson
Magnús Sigurðsson
Marínó Sigurðsson
Magnús J. Skaftfeld
Paul Thomasson
Elías E. Vatnsdal

Narrows, Man.
Guðmundur Pálsson

New Westminster, B. C.
Loftur Goodman

Oak Point, Man.
Séra Guðm. Árnason
Andrés J. Skagfeld
Björn Sigurðsson

Oak View, Man.
Sigurður Sigfússon
Búi Thorlacius

Piney, Man.
S. S. Anderson
Mrs. S. S. Anderson
Stefán Árnason
Jón Davíðsson
E. E. Einarsson
Skapti Eyford
Mrs. E. E. Einarsson
Jón Jónsson
Jóhannes Jóhannesson
Ólína A. Johnson
Sigmar E. Johnson
Guðrún V. Johnson
Sigríður Johnson
Karl Friðrik Johnson
Sigurður J. Magnússon
M. Magnússon
Kristinn Norman
P. S. Pétursson
Thorsteinn Pétursson
Björn Stefánsson
J. Stephansson
B. G. Thorvaldson
Guðm. Thordarson
Albert Thorvaldson

Poplar Park, Man.
Einar Guttormsson
Óskar Jóhannsson
Sigurður Sigurðsson

Powell River, B. C.
Jón Sigurðsson

Red Deer, Alta.
Ófeigur Sigurðsson
Mrs. Kristín Sigurðsson

Reykjavík, Man.
Árni Björnsson
M. Erlendsson
G. Erlendsson
E. O. Erlendsson
Miss Margrét Erlendsson
O. Gíslason
Ingvar Gíslason
Mrs. Þóra Gíslason
T. Kjartansson
G. Ólafsson
O. W. Ólafsson
Ingim. Ólafsson
Tómas Ólafsson
A. Paulson
Mrs. Eyvör Sigurðsson
Óskar Sigurðsson

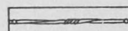
Riverton, Man.
Halldór Austmann
Mrs. G. M. K. Björnsson
Jóhannes Helgason
Skúli Hjörleifsson
Pétur Jónasson
Jón Sigvaldason
Friðgeir Sigurðsson
Mrs. F. Sigurðsson
Sigurbjörn Sigurðsson
Oddur Thorsteinsson
Sveinn Thorvaldson
Mrs. Kristín Thorvaldson

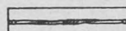
Sanford, Man.
Sveinbjörn Hjaltalín

Selkirk, Man.
A. Bjarnason

Siglunes, Man.
Ásm. M. Freeman
Guðm. Jónsson
Jón J. Jónsson

Páll Jónsson
Silver Bay, Man.
Jón Björnsson
Júlíus Gíslason
Jón Gíslason
Hallur Hallsson
Björn Jónasson
Steep Rock, Man.
Hjörtur Guðmundsson
Guðmundur Hjartarson
Einar Johnson
O. J. Olson
Ólafía Sigfússon
Jón Stefánsson
Pálmi Stefánsson
F. E. Snædal
Mrs. Ólavía Vigfússon
Swan River, Man.
Halldór Egilsson
Saskatoon, Sask.
Próf. T. Thorvaldson
Tantallon, Sask.
Tryggvi Thorsteinsson
Toronto, Ont.
Miss Rósa Hermannsson
Vancouver, B. C.
Ben. B. Bjarnason
Soffía Horner
Marínó Kolbeins
Sesselja Johnson
Mrs. Valgerður Jósefsson
Vestfold, Man.
Guðmundur Stefánsson
Victoria, B. C.
Mrs. Margrét Brynjólfson
Kristján Sivertz
Víðir, Man.
Mrs. Hildur Finnsson
Sigurður Finnsson
Gunnlaugur Holm
Hjörtur Jónasson
Ingigerður Jónasson
V. Jóhannesson
Ingvar Th. Kristjánsson
Guðrún Magnússon
Franklín Pétursson
Jón Sigurðsson
Helga Halldóra Sveinsson
Mrs. Guðrún E.S. Sveinson
Jón T. S. Sigurðsson
Guðrún J. Sigurðsson
Vogar, Man.
B. Eggertsson
Herðubreið Lestrarfélag
Jónas Kr. Jónasson
Árni G. Johnson
Guðm. Johnson
Ben. Rafnkelsson
Wapah, Man.
Fritz Erlendsson
Gísli Jónsson
Mrs. Margrét Johnson
J. R. Johnson
Winnipeg, Man.
Lára Árnason
Miss H. Bjarnason
Mrs. G. Borgfjörð
Mrs. Elízabet Brand
Dr. A. Blöndal
Guðm. E. Eyford
Stefán Eymundsson
Anna Eyford
Bjarni Finnsson
G. F. Gíslason
Dr. M. B. Halldórsson
Mrs. M. B. Halldórsson
Lúlli Holm
Mrs. P. N. Johnson
Aðalbjörn Jónasson
S. Jóhannsson
Stefán Johnson
John Christopherson
G. F. Jónasson
Jónas Jónasson
Jóhanna Jónasson
Mrs. Th. Ólafsson
Mrs. Stephan Stephanson
H. Methusalemsson
Dr. B. H. Olson
Mrs. G. H. Ólafsson
G. K. Ólafsson
Björn Pétursson
M. Pétursson
Jón Sigurðsson
J. J. Swanson
Árni S. Storm
Á. Sædal
Einar Stefánsson
Finnur Stefánsson

Kristján Stefánsson
Séra Jóh. P. Sólmundsson
F. Stephenson
Joseph Thomson

Winnipeg Beach, Man.
Jón Kernested

Wynyard, Sask.
Svanborg P. Jónasson
Jóhanna Melsted

Yarbo, Sask
Valdimar G. Guðnason

3. BANDARÍKIN

Baltimore, Md.
Dr. Stefán Einarsson

Bantry, N. D.
Helga Johnson

Bellingham, Wash.
Mrs. Jónína S. Bergmann

Blaine, Wash.
S. A. Anderson
Margrét J. Benedictsson
Þórir Björnsson
Séra Fr. A. Friðriksson
Mrs. F. A. Friðriksson
Ágúst Jasson
Gunnar Karvelsson
Mrs. Kristín F. Líndal
John Sigurðsson
Þorgeir Símonarson

Cavalier, N. D.
J. K. Einarsson

Einar G. Eiríksson
Björn Sveinsson

Chicago, Ill.
Mrs. Paul J. Halldórsson
Mrs. Dóróthy Pétursson
Jóhannes Sveinsson
C. H. Thordarson
Árni Helgason

Dowagiac, Mich.
Gunnar Árnason

Duluth, Minn.
Chris. Johnson
Mrs. Chris. Johnson

Duxby, Minn.
Jón Magnússon
J. J. Vatnsdal

Edinburg, N. D.
Hannes Björnsson
Margrét Guðmundsson
Benóný Stefánsson
K. G. Kristjánsson

Fords, N. J.
Eggert Eggertsson

Garðar, N. D.
Stgr. Ísfeld
Sigm. S. Laxdal
Gamalíel Thorleifsson
Jóhann Tómasson

Gloucester, Mass.
Einar Anderson
Jónas B. Johnson

Grafton, N. D.
Guðjón Ármann

Grand Forks, N. D.
Próf. Richard Beck
Dr. G. J. Gíslason

Hallson, N. D.
Árni J. Jóhannsson
Árni Magnússon

Hallock, Minn.
G. Goodman

Hensel, N. D.
Edward Bernhöft
Páll Thorlacius

Ivanhoe, Minn.
Bjarni Guðmundsson

Los Angeles, Calif.
Þorgils Ásmundsson

Madison, W. V.
Sigfús Ólafsson

Milton, N. D.
S. S. Grímsson

Minneota, Minn.
Mrs. María G. Árnason
Séra Gutt. Guttormsson

Mountain, N. D.
Jóhannes Anderson
Stefán J. Hallgrímsson
Þorgils Halldórsson
H. F. Hjaltalín
Chr. Indriðason
Gunnl. Johnson
K. N. Júlíus
Sigurður Melsted
Joseph J. Myres
Haraldur Ólafsson

Ingi J. Pálsson
S. F. Steinólfsson
S. Sigurðsson
Séra H. Sigmar
Thorl. Thorfinnsson

National City, Cal.
John S. Laxdal

New York City, N. Y.
Mrs. Thorstína Jackson Walters
Dr. Páll Vídalín Jamieson

Pembina, N. D.
Guðjón Bjarnason
Einar A. Einarsson
G. Gíslason
Mrs. Guðrún Ólafsdóttir Johnson
Miss Margrét Johnson
G. V. Leifur
Lena Oddsson
Miss Rósa Stevenson

Portland, Oregon.
Guðmundur Thorsteinsson

Roseau, Minn.
Grímur Ólafsson

Rugby, N. D.
Judge Guðm. Grímsson

Santa Rosa, Calif.
Jóhanna Melsted
Miss Valla Melsted

Sacramento, Calif.
E. M. Thorsteinsson

Seattle, Wash.
Ragnheiður Goodman
Séra A. E. Kristjánsson
Séra K. K. Ólafsson
Séra Carl J. Olson

Spanish Fork, Utah.
Miss Ellen Jamieson
Mrs. Ingibjörg Jamieson
J. E. Jamieson
William J. Johnson

St. Paul, Minn.
Gunnar B. Björnsson

Sommerville, Mass.
Mrs. Ingunn Allison

Svold, N. D.
Halldór Björnsson
Guðbr. Erlendsson

Tacoma, Wash.
Mrs. Elín Carpenter
E. S. Guðmundsson

Zumbrota, Minn.
M. A. Thorfinnsson

Deildin Iðunn
Leslie, Sask.
Árni Árnason
Rósmundur Árnason
Helgi Árnason
Stefán Anderson
Mrs. Stefán Anderson
H. D. Bjóla
Jón Björnsson
Skúli Björnsson
G. J. Björnsson
G. M. Benedictsson
Bjarni Davíðsson
Eiríkur Davíðsson
Kristján Gabrielsson
Gabríel Gabríelsson
Halldór Gíslason
John Goodman
Óskar Gíslason
Páll Guðmundsson
Þorsteinn Guðmundsson
Mrs. Th. Guðmundsson
Mrs. Th. S. Halldórsson
H. M. Halldórsson
Stefán Helgason
Hjálmar Helgason
Jón Jóhannsson
Hjálmar Jósepsson
Mrs. H. Jósepsson
Þóra Jósepsson
Baldvin Jónsson
Mrs. Rósa Jónsson
S. G. Kristjánsson
Páll Magnússon
F. G. Nordal
H. G. Nordal
Mrs. H. G. Nordal
L. B. Nordal
Mrs. L. B. Nordal
Kristján Ólafsson
Dr. J. P. Pálsson
W. H. Paulson
Albert Peterson
Mrs. Alb. Peterson
Jakob Peterson
Ási Pálsson
Guðm. Sigurbjörnsson
Sigurbjörg Sigurbjörnsson
Soffía Sigurbjörnsson
Gyða Sigurbjörnsson
Sigurbjörn Sigurbjörnsson
Mrs. S. Sigurbjörnsson
Haukur Sigurbjörnsson
Jóhann Sigurbjörnsson
Sigmar Sigurðsson
Mrs. H. Steinberg
Bjarni Þórarinsson
Harry Þorsteinsson
Þorsteinn Þorsteinsson
Þorvaldur Þorvaldsson

Deildin Harpa
Winnipegosis, Man.
Ingólfur Anderson
Helgi Anderson
Finnbogi Anderson
Ármann Björnsson
Vilhelm Björnsson
Jónas Brynjólfsson
Guðmundur Brown
Guðm. Egilsson
Mrs. G. Egilsson
Malvin Einarsson
Katrín Egilsson
Mrs. B. Eiríksson
Gunnar Frederickson
Mrs. G. Frederickson
Óskar Frederickson
Norma Frederickson

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Islendinga

ÞRETTÁNDI ÁRGANGUR, 1931

Ritstjóri: RÖGNVALDUR PÉTURSSON

WINNIPEG, MANITOBA
Gefið út af Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Vesturheimi
1931

Prentað hjá
THE VIKING PRESS, LTD.

Efnisyfirlit

Landnemaljóð.

Eftir Jakobínu Johnson.

Móðir ljóðs og lista
Lítur glæst í hilling
Voldugt land í vestri. —
Varpar fjarsýn gylling
Yfir lönd og leiðir
Leifs — og allra hinna,
Er hún orlof veitti
Óðul ný að vinna.

Móðir Leifs—og landnáms—
Lagði þeim í hjarta
Er of sævi sigldu:
Sæmdi lítt að kvarta,
Þó að napran næddi
Ný-bygð þeirra stundum. —
Þó að lengi lifðu
Ljóð frá kveðju fundum.

Móðir Kára' og Kjartans
Kendi þeim að sækja
Knátt, með list og leikni,
Landnám sitt, og rækja
Alt hvað gott og göfugt
Gamla stofninn prýddi; —
Alt hvað frjálst og fagurt
Framtíð þeirra hlýddi.

Móðir Ara og Egils
Eldinn bað þá geyma
Sagna- og ljóða-listar; —
Láta frá sér streyma
Áhuga og orku; —
Andlegt landnám vígja
Eldi erfða sinna
Óðalinu nýja!

Móðir strengja Stephans
Stolt í vestur lítur. —
Enginn lá á liði!
Langt mun áður slítur
Tengslin — blítt er binda
Börnin móður sinni.
Lengi og ljúft hún geymir
Landnemanna minni!

Í Gullbrúðkaupi.

Fagurt mæla blöð,
Er á blíðum haustdegi
Berast hægt til hauðurs.
—Berast með blævi
Blíðra minninga
Sælu sumri frá.

Glóa þau í litum
Gulls og sólar,
Rósa og röðulskins.
— Þannig muna þau,
Og minnast hlýtt
Ljóma liðins tíma.

Mæla þau hljótt,
En hjartað nemur
Haustsins heilaga mál.

Um leið og vetur
Að völdum sezt,
Dreymir vor fyrir dyrum.

Hvar sem gulnað lauf
Frá litlum kvisti
Leysir leikandi blær,
Leynist í ljúfdvala
Laufblað nýtt,
Og bíður vermandi vors.

Lesum því kveðju
Laufblaðs á hausti
Sáttmála sumar-komu.
Sjáum í undri
Aftanroðans
Árroða annars dags.

Jakobína Johnson.

Sigurður Nordal

Eftir dr. Stefán Einarsson.

Inngangur.

Íslendingum austan hafs og vestan mun hafa þótt það tíðindum sæta, er það spurðist, að Harvard háskóli hefði kvatt prófessor Sigurð Nordal til að verða Charles Eliot Norton Professor of Poetry fyrir árið 1931-32.

Er þetta allveglegt embætti, stofnað til minningar um prófessor C. E. Norton í líkingu við hið fræga "Professorship of Poetry" í Oxford. Er talið að þessar stöður séu einstakar í sinni röð. Og hvað embættið við Harvard snertir, þá er það augsýnilega heiðursstaða í tvöföldum skilningi: háskólinn býður til sín árlega þeim mönnum einum, sem hann vill heiðra og sem hann um leið veit, að gera muni garðinn að frægari.

Er Nordal hinn fimti maður, sem haldið hefir embættið, hinir fjórir hafa verið: Gilbert Murray, Arthur MacLagan, H. W. Garrod og A. M. Hind — alt Englendingar. Og Nordal þannig, eigi aðeins hinn fyrsti Íslendingur, heldur fyrstur manna utan hins ensku mælandi heims, sem hlotnast þessi heiður, og má nokkuð af því marka álit það, er hann hefir unnið sér meðal erlendra, og þá einkum amerískra mentamanna.

En þótt Nordal sé eflaust jafngóðkunnur Íslendingum beggja megin hafs, þá þykir mér sem eigi mundi illa fallið, að **Tímarit Þjóðræknisfélagsins** geri félögum sínum við þetta tækifæri nánari grein fyrir manni þeim, er svo hátt ber merki þjóðar sinnar.

I.

Þeir sem fylgst hafa með deilu þeirri, er þeir Einar H. Kvaran og Nordal hafa háð á ritvelli tímarita vorra, munu minnast þess, að deilan snerist meðal annars um lífsskoðanir tvær eldfornar, en þó ávalt nýjar, eins og dagur og nótt eru jafnný í dag og þau voru í árdaga. — Einhyggja og tvíhyggja nefnast þær.

Sem arftaki efnishyggjumanna og trúmanna í senn, tók Kvaran upp merki einhyggjunnar og varði það með sinni alkunnu ritlægni.

Aftur á móti tók Nordal svari hinnar fornu norrænu tvíhyggju. Þótt sú trú hafi átt færri formælendur meðal Íslendinga á síðari tímum, þá dugði hún allvel forfeðrum vorum, víkingunum, er dóu hlæjandi í vissunni um það, að þeir mundu síðar fylla flokk Einherja í úrslitabaráttu ills og góðs: Ragnarökum. Og enn byggir t. d. Helgi Pétursson heimspeki sína á þessari skoðun.

Hér skal engin tilraun gerð til að gera upp á milli þessara skoðana um hin hinstu rök, því það sannast á þeim, sem öðrum hlutum, að sínum augum lítur hver á silfrið. Það sem oss varðar hér, er

ekki það, hvort tvíhyggja Nordals sé rétt (um það sjá greinargerð hans sjálfs í Vöku I, bls. 166), heldur hitt, hvernig á því stendur, að hann lítur svo á heiminn. Svarið má lesa í Völuspár-útgáfu hans, bls. 135—36:

"Öll tvíhyggja er runnin af þeirri sjálfsathugun, að manninum finst hann vera eins og strengur, sem tvö öfl togast á um: efni og andi, ilt og gott, tregða og líf. Þessi tvö öfl eru í honum, sálarlíf hans hefir kviknað milli þeirra eins og neisti milli tveggja skauta. En þau eru líka fyrir utan hann, meira en hann: allur heimurinn er til orðinn fyrir baráttu þeirra og samstarf."

II.

Það er trúa mín að Nordal hafi lýst sjálfum sér rétt, þar sem hann segist vera "eins og strengur, sem tvö öfl togast á um", því hann hefir ekki einungis sagt oss þann sannleik hér berum orðum, heldur virðist mega rekja þessa tvískiftingu eðlis hans í æfi hans og verkum, ekki sízt hinum beztu.

Sjálfsagt hefir Nordal hlotið þessa tvöfeldni eðlis síns í vöggugjöf, þessir frumdrættir sálarinnar munu nær ávalt í blóðið bornir.

En þótt eðlisfar Nordals, eins og líklega allra manna, sé arfur, þá veldur hver á heldur þeim arfi, og enginn vafi er á því, að Nordal hefir ávaxtað sitt pund betur en flestir aðrir.

Lítt kann eg að segja frá draumum hans á barnsaldri, því skeiði æfinnar, sem mótar og festir frumdrætti persónuleikans. Hann er alinn upp í sveit, og ást hans á sveitinni og sveitamenningunni er eflaust bundin við fagrar minningar frá bernskuárunum. En þrátt fyrir indæli náttúrunnar og heilnæmi starfanna, sem sveitapilturinn á við að búa, þá stefnir hugurinn oft út og "upp yfir fjöllin háu". — Og þrettán ára gamall hefir hann lært speki Hávamála um mannvit mikið og orðstír, sem aldrei deyr.

Slíkir unglingar eru, sem betur fer, venjulega sendir í skóla. Og Nordal sýnir fljótt hvert erindi hann á þangað: hann er efstur í bekk en les utan skóla, þegar hann getur komið því við. Augsýnilega er kapp hans mikið og lítt skift á þessum árum.

En á stúdentsárunum fer tvíeðli hans fyrir alvöru að gera vart við sig. Eigi er mér kunnugt um hætti hans á þeim árum, en ef nokkuð má marka skáldskap hans, þá virðist hann ekki hafa fyrirlitið speki stökunnar, sem Lúter er eignuð:

"Hver sem aldrei elskar vín,
óð né fagran svanna, o. s. frv.

Í eftirmála að "Fornum ástum", sem höfundurinn segist raunar hafa verið að hugsa um að kalla "Gamlar syndir" — segir hann svo frá, að á þeim árum hafi hugurinn viljað "hneigjast meira en góðu hófi gegndi frá skyldustörfunum að skáldskap og draumórum."

Skyldustörf og **skáldskapur** — tvö öfl, sem heyja harða baráttu í persónunni. Annars vegar þurr vísindastarfsemi, þolinmæðisverk og sjálfsafneitun knúð fram af metnaði hans og viljanum til valds;

hinu megin leikur tilfinninga og hugar, svölun hamingjuþrárinnar, lífsnautnin.

En það er til marks um styrk Nordals, að þrátt fyrir hina miklu þenslu sálarinnar á þessum árum, fer hann ekki í mola, heldur ber hver grein sálarlífsins um sig þroskaða ávexti.

Hann gefur út Orkneyingasögu eftir öllum kúnstarinnar reglum og semur doktorsritgerð sína um Ólafs sögu helga. Mig minnir hann segði einhverntíma við mig, að allur vandinn við að semja slíka ritgerð væri fólginn í nægum tíma og nógri þolinmæði. En ritgerðin er meira en tími og þolinmæði samanlögð. Hún er Grettistak greindar og hugkvæmni, enda hratt hún úr stíflum fyrir heilu flóði af ritgerðum um konungasögurnar. Og menn lesi dóm B. M. Ólsen í Skírni (1915) til að sjá, hvert álit fræðimennirnir höfðu á hinum unga vísindamanni.

Þá er að líta á andstæðuna: skáldskapinn. Hann er ekki mikill að vöxtunum, það sem séð verður; enginn veit hvað lent hefir í pappírskörfunni, eða liggja kann í skrifborðsskúffum höfundar.

Tvö kvæði, tvær smásögur, og nokkur brot, — þetta var alt og sumt, sem tímaritin höfðu flutt mönnum áður en "Fornar ástir" komu út. Þar bættist mönnum tvær smásögur með nýabragði; aðra þeirra telur Árni Pálsson "eina hina meistaralegustu smásögu, sem samin hafi verið á vora tungu".

Langtum merkilegust eru þó ljóðabrotin í óbundnu máli, sem höfundur kallar "Hel". Merkilegust bæði að efni og formi. Með forminu markar höfundur nýtt spor í íslenzkum bókmentum, þótt fáir hafi enn gerst til þess að fylgja honum (Jón Thoroddsen yngri). Og þess er vert að minnast hér — af því að höfundur hefir á síðari árum mætt aðkasti nokkru frá sumum mönnum fyrir innilokunarstefnu í íslenzkum menningarmálum — að með þessari bók veitir hann straumum samtíma-menningar Evrópu inn í landið og hlaut þá ámæli sumra fyrir, ef trúa má Árna Pálssyni (í Skírni 1920):

"Eg hefi heyrt menn kasta því fram, að þessi bók væri óíslenzk. Sá dómur er ekki viturlegur, en hitt er satt, að bókin er óvenjuleg og nýstárleg. Hún er hugsuð og samin á suðurvegum, og yfir beztu köflum hennar leikur hreinn og svalandi andblær erlendrar menningar. En óíslenzk verður hún ekki fyrir það. Íslenzk menning og erlend eru af einni rót runnar og af erlendri menning höfum vér altaf auðgast og hljótum vér altaf að auðgast. . . Hér kemur utan úr heimi íslenzkur rithöfundur, sem hefir kunnað að læra og þess vegna kann frá mörgu að segja. Nálega hver setning í bók hans er mótuð af sjálfstæðri persónulegri hugsun og þar að auki rituð af varkárni og nákvæmri alúð við íslenzkuna. Engin sú hugsun, sem Íslendingur getur hugsað og sagt á móðurmáli sínu, er óíslenzkuleg."

Eg get ekki stilt mig um að benda á höfunda þá, er Nordal kveðst hafa átt sálufélag við meðan hann samdi Hel: "Ef eg á að telja þá höfunda, sem eg var hrifn-

astur af, þegar eg samdi Hel, þá eru það þeir Maeterlink, Renan (minn kærasti höfundur), Baudelaire; Bourget hefir haft meiri þýðingu fyrir mig sem kritiker og sálarfræðingur en skáld."

Það eru menn gamallar og nýrrar rómantíkar, sem hrífa hug hans. En sízt mun minna um vert efnið en formið, allra sízt fyrir þann sem skygnist eftir höfundi sjálfum á bak við línurnar.

"At digte — det er at holde
dommedag over sig selv,"

kvað Ibsen, og manni skjátlast naumast í því, að þetta hafi Nordal einmitt verið að gera, þegar hann orti Hel.

Álfur frá Vindhæli er snar þáttur af honum sjálfum, þáttur sem hann ann, en dæmir þó til að sökkva í haf gleymskunnar. Á degi dómsins fara þeir Álfur og gamli prófessorinn í mannjöfnuð, það er eintal sálarinnar, sem er klofin milli einlyndis og marglyndis, vísinda og listar. En það er yfirsjón Álfs, að hann vill gera líf sitt að glæsilegri list, án þess þó að vilja í nokkru leggja persónulega farsæld í sölurnar. Sjálfshyggja hans er ótakmörkuð, hún gerir hann á annan bóginn að glæsilegum víkingi og hættulegum Don Juan, en á hinn bóginn að flaki, sem berst fyrir straumi og vindi. Álfur frá Vindhæli er íslenzkur Per Gynt, eins og ljóslega kemur fram að leiðarlokum, er hann hugðist mundi finna sjálfan sig í minni fyrstu unnustunnar, Unu frá Vesturey.

Álfur er ekki frændmargur í íslenzkum bókmentum. Í svipinn man eg ekki eftir nema tveim mönnum, sem væri honum samboðnir félagar: Galdra-Loftur Jóhanns Sigurjónssonar og Vefarinn mikli frá Kasmir. Fleiri mundu frændur hans meðal Íslendinga sjálfra, ef vel væri eftir leitað.

Á meðan Nordal fékst við skáldritið Hel og skrifaði Álf frá Vindhæli frá sér, hafði hann og á prjónunum Hannesar Árnasonar fyrirlestra sína, þá er hann hélt í Reykjavík veturinn 1918—19, og nefndi Einlyndi og marglyndi.

Þessir fyrirlestrar eru ávöxtur af heimspekinámi og sjálfs athugun. Þektu sjálfan þig, er fyrsta boðorð heimspekingsins og því hefir Nordal dyggilega hlýtt. Skýring hans á þessum hugtökum lætur í eyrum sem sjálfs-æfisaga:

"Einlyndi og marglyndi er fyrst og fremst tvær andstæðar stefnur í sálarlífi hvers manns, þar sem öllum er eðlilegt á víxl að stefna að því að viða nýju efni í sálarlífið og koma á það kerfun og skipulagi, að vera á víxl opnir við margskonar áhrifum og beita athygli og orku að einu marki, að vera á víxl eins og hljóðfæri í hendi lífsins, eða ráða sjálfir leiknum. Sumir menn hallast þó fyrir eðlisfar og uppeldi svo greinilega á aðra sveifina, að orðin einlyndi og marglyndi má nota sem skapgerðarlýsingar. En mörgum verður örðugt að kjósa um auð og samræmi, fjölbreytni og orku, breidd og dýpt, viðkvæmni og framkvæmni. Þá verða einlyndi og marglyndi tvær sjálfráðar stefnur, sem gerast mönnum íhugunarefni og skapa vegamót í lífi þeirra og þroska."

Það liggur við að manni virðist

að þessir fyrirlestrar hafi skapað tímamót í lífi Nordals og þroska. Áður hafði hann verið vísindamaður eða skáld. Héðan af verður hann vísindamaður og skáld.

III.

Í öllum ritum Nordals, sem út hafa komið eftir Fornar ástir, er fræðimaðurinn og skáldið í fóstbræðralagi. Þó má ekki gleyma því, að eitt merkasta ritið: Snorri Sturluson, er samið að miklu leyti áður, þótt eigi kæmi það út í heild fyr en ári síðar. Mannlýsingar hans: Snorri Sturluson (í Skírni 1916) og Björn í Mörk (í Skírni 1919) sýna það, að hann kunni listina að láta þessar tvær andstæður haldast í hendur, áður en hann samdi Einlyndi og marglyndi. Munurinn er sá, að síðan hefir hann aldrei slept andstæðunum lausum, aldrei yfirgefið hinn gullna meðalveg. — Síðan eru verk hans hvorki hreinn skáldskapur né þurr vísindi, heldur vega þessar andstæður salt í verkum hans.

Renni maður augunum yfir þrjú merkustu rit hans frá þessu tímabili: Snorra Sturluson , Átrúnað Egils Skallagrímssonar og Völuspá, þá verður alstaðar vart tvíhyggju Nordals í skilningi hans á mönnum og verkum þeirra.

Hann lýsir Snorra sem skáldi og fræðimanni, manni, sem skiftur er milli marglyndis og einlyndis, þótt marglyndið sé sterkara. Snorri vill vera höfðingi, en hann mundi hafa orðið meiri höfðingi, ef marglyndið hefði ekki tvístrað honum og slævt eggjar viljans.

Íslenzka sagnaritun sér Nordal einnig undan þessu tvöfalda sjónarhorni: í henni eru vísindi og list andstæðurnar eins og í ritum Nordals sjálfs. Og uppruna íslenzkrar sagnaritunar leitar hann í þeirri tvískiftingu hugans, sem varð hinum fornu landnámsmönnum, er þeir yfirgáfu óðöl í Noregi til að flytja á útsker og eyjar Atlantshafsins. "Sú skifting hugans, sem er undirstaða allrar athugunar, einkum á sjálfum sér, var mynduð."

Þá er skilningur Nordals á Agli og öld hans eigi síður merkileg. Hann sér öldina í baráttu milli Þórs og Óðins, hins einlynda, einfalda en sterka bændafulltrúa, og hins marglynda, vígreifa og fjölkunnuga, en um leið ótrygga fulltrúa víkinga, konungmanna og skálda á hinn bóginn.

Milli þessara tveggja andstæðna: Þórs og Óðins, bændamenningar og höfðingjamenningar, einlyndis og marglyndis, er Egill skiftur, eins og Nordal sjálfur, eins og Íslendingum yfirleitt kippir í kynið til bóndans og víkingsins á Borg.

Þá er loks Völuspá, merkasta kvæði norrænt að fornu og nýju.

Það mun varla ofmælt, að Nordal hafi með skýringum sínum blásið í það kvæði meiri lífsanda, og fært það nær skilningi vor nútíðarmanna, en allir fræðimenn samanlagðir, sem um það hafa fjallað, og er þá mikið sagt, því fleiri menn hafa freistað að ráða rúnir Völuspár en nokkurs annars kvæðis á norræna tungu.

En Nordal hefir jafnvel gert meira. Hann hefir að nokkru leyti gert Völuspá að guðspjalli, lesið

út úr henni lífsskoðun þá, sem eigi aðeins fullnægði þreyttri sál höfundarins, heldur gæti líka orðið trúarstafur mörgum nútímamanni. Þessi lífsskoðun er **tvíhyggja**, og eru ummæli Nordals, þau er eg tilfærði í upphafi þessa máls, einmitt tekin úr ritgerðinni um Völuspá.

En hafi Nordal tekið Völuspá í guðspjallatölu, þá er það fyrir það, að hann hefir sjálfur sótt styrk í kvæðið. Kvaran benti á það í einhverri grein sinni, að Nordal hefði enn verið einhyggjumaður, er hann reit hugleiðinguna um bergkristallinn í Hel. Eftir viðureignina við Völuspá er hann það ekki lengur. Er gaman að sjá, hversu kvæðið geldur fósturlaunin.

IV.

En — ef svo er, að Nordal leggur sjálfan sig til í hvert það rit, er hann skýrir, er þá ekki hættulegt að reiða sig á þær skýringar, eru þær ekki fölsun?

Í strangasta skilningi mun svo vera. En það er að nokkru leyti óumflýjanleg fölsun. Enginn maður skilur kvæði nákvæmlega sömu skilningu og skáldið sem orti það; og hefir Nordal skemtilega skýrt það sjónarmið í greininni **Viljinn og verkið**. Þar segir hann frá kvæði, sem honum virtist leirburður einn, en manninum, sem orti, andagift. Á hinn bóginn getur svo farið, að verk, sem höfundi þótti lítils um vert sjálfum, verði öðrum mönnum að tjáningu djúprar speki. Dæmi þess er ef til vill saga Guðmundar Friðjónssonar: **Gamla heyið**. Hefir sú saga hlotið mjög einróma lof, og mun Guðmund eigi hafa órað fyrir því, er hann setti hana saman, því sjálfur telur hann sig hafa ritað betri sögur.

En bezta trygging fyrir réttum og frjósömum skilningi fornra og nýrra verka er sú, að þau sé skýrð af manni, er á í sál sinni strengi, er hljómað geta í samræmi við hátt verksins. Því fleiri strengir, sem eru á hörpu skýrandans, því meiri líkur eru til þess, að einhver þeirra hljómi í hátt við verkið, með öðrum orðum: hann skilji það. Því hlýtur marglyndi að vera kostur á hverjum skýranda og tilfinningalíf hans má ekki vera fyrir borð borið af þurru viti.

En þetta hefir einmitt löngum viljað brenna við um norrænufræðinga vora. Þeir hafa fyrst og fremst verið skarpvitrir skynsemisþjarkar. Og Nordal veit vel, hvað hann gerir, þegar hann slítur félagsskap við þessa menn.

Hann deilir á þá fyrst og fremst fyrir að staðnæmast við undirstöðuatriði skýringarinnar, án þess að byggja nokkuð ofan á þau, án þess að spyrja um insta kjarna verkanna. Hann deilir á það, að þeir létu sér aldrei til hugar koma, að leita að andanum, vildu láta aðra um það að vera heimspekingar og prédikarar.

"Í þessum skoðunarhætti," segir Nordal, "er bæði skammsýni og hugleysi. Svo framarlega sem menn fara að fást við andlega hluti, eiga þeir ekki að nema staðar fyr en að andanum er komið. Svo mikill ljóður sem það er á fræðimanni, að leggja andríki sjálfs sín inn í annara rit, þá er hitt engu síður á-

byrgðarhluti, að eigna verkum löngu liðinna stórmenna sitt eigið andleysi, og reyna að hneppa þá í stakk, sem sniðinn er við dverga hæfi."

Rétt á litið er Nordal fulltrúi nýrrar stefnu, bæði í íslenzkum bókmentum og norrænni ritskýringu. Þessi stefna er **nýja rómantíkin**, sem leysir efnishyggjuna af hólmi. Því segir hann: "Það var mikið mein að eiga ekki um miðja 19. öld menn, sem gátu blásið meira af lífsanda rómantíska skólans í hinar nýju vísindaaðferðir, menn á borð við Rénan og Gaston Paris, sem áttu kvöldbjarmann af rómantíkinni yfir æsku sinni, en dagsbirtu raunvísindanna yfir þroskaaldri. Þeir menn, sem áttu þetta tvent, hafa verið mestir ritskýrendur, því til þess þarf ekki einungis gáfur og lærdóm, heldur og ást á efninu og virðingu fyrir því. Annars er hætt við að fornrit verði ekki annað en bitbein og skotspænir fyrir skarpvitra heimsku skýrandans."

Þó að þessi dæmi séu valin úr inngangi Völuspár, mátti eins vel taka part af innganginum að bók hans um Snorra, þar segir meðal annars svo: "En eitt er það, sem eg hvorki vil né get afsakað: eg hefi af veikum mætti og eftir því sem efnið og þroski minn leyfðu, reynt að skrifa þessa bók um lifandi rit fyrir lifandi menn. . . . . Þó að andríki geti oft verið smekklaust og óþolandi, þá er eitthvað bogið við, þegar það er orðið smánaryrði meðal vísindamanna, er fást við algerlega óhagnýta fræðigrein, svo að hið andlega gildi hennar eitt gefur henni tilverurétt. Norræn ritskýring siglir nú með lík í lestinni, af því að hún hefir gleymt að spyrja sífelt, hvað væri **rannsóknar virði** og hvernig hún ætti að gera rannsóknina lifandi þátt í menningu og þjóðlífi."

Báðum þessum spurningum hefir Nordal svarað með verkum sínum, Og hylli sú, er þau hafa hlotið, eigi aðeins meðal íslenzks almennings, heldur og meðal vísindamanna, svo vítt sem norræn fræði fara, sýnir að hann hefir verið á réttri leið. "Undir þessu merki skaltu sigra."

V.

Eg vona að tvískiftingin í skapi Nordals sé mönnum ljós eftir undanfarandi athugasemdir um hann og verk hans. Þar með er manninum þó hvergi nærri lýst til fullnustu; einkum vantar það á að benda mönnum á metnað hans og glæsimensku.

Nordal segir um Finn Jónsson, að hann hafi ekki "verið að gaufa út í útjöðrum fræða sinna, ekki sýnt tilfyndni sína í tómum smámunum, eins og komið getur fyrir mikla hæfileikamenn. Hann hafi jafnan ráðist þar á garðinn, sem hann var hæstur og þörfin mest að vinna." Sannleikurinn er sá, að Finnur hefir lítt farið í manngreinarálit, er hann valdi sér viðfangsefni. En metnaður Nordals kemur meðal annars fram í því, að hann velur sér þau efni, sem hæst bera, eins og Snorri, Egill, Grímur Thomsen og Völuspá. Nordal er yndi að fást við þessa and-

ans höfðingja, af því að hann er í ætt við þá. Sá Snorri, sem hann leiðir fram á sjónarsviðið, er á marga lund eins og samborin bróðir hans sjálfs. Hann er t. d. ekki einungis skáld og fræðimaður, heldur líka höfðingi og heimsmaður. Að vísu hefir Nordal aldrei lagt sig eftir pólitískum frama eins og Snorri gerði, enda er öldin önnur nú en í tíð Sturlunga. Eða hver efast um það að Nordal hafi viljað vera höfðingi í andans heimi, mikils metinn háskólakennari og frægur rithöfundur? Því hefir honum hlotið að vera ervitt um val, þegar Norðmenn buðu honum kennarastól í íslenzkum fræðum við háskólann í Osló. Þar buðust honum mörg hlunnindi, sem hann varð að fara á mis við í fásinni Reykjavíkur: meiri bókakostur, glæsilegra félagslíf meðal ágætra samverkamanna. Þó reyndist sú rammari taugin, er rekka dregur föðurtúna til, og Nordal fór hvergi.

Eins og hjá Snorra, kemur glæsimenska Nordals mjög fram í ritum hans. Næstum hver lína er fáguð af smekk höfðingjans. En þessi smekkur er framar öllu einkendur með einu orði: hófsemi. Og þetta mark er eigi aðeins á ritum hans og fyrirlestrum, heldur og í framgöngu hans og viðræðum. Viðkvæmninni, hreifninu eða fjörinu, er undir kann að búa, er aldrei slept úr skefjum; aldrei minnist eg þess að hafa heyrt hann "láta vaða á súðum". En úr þessum ham hlédrægninnar kemur hann manni að óvörum, með óvæntar leiftrandi samlíkingar og sjónarmið, er gefa sýn inn í nýja heima.

Það eru þessar óvæntu útsýnir, sem hann opnar huganum, er gera hann að ágætum fyrirlesara, og skýrir hylli þá, er hann hefir hlotið á fyrirlestraferðum heima og erlendis.

VI.

En hafi metnaður Nordals komið fram í efnisvali hans, meðan hann var sjálfráður valsins, þá hefir hann orðið að leggja þenna metnað á hilluna á síðari árum vegna knýandi skyldustarfa stöðu sinnar. Íslenzk bókmentasaga eftir 1400 er að vísu óplægður akur og gæti því freistað starfsmanns, sem lítt hirti í hvað hann gengi, bara að hann hefði eitthvað handa á milli. En kosið mundi Nordal sér annað betra en að yrkja þau hrjóstur öll, ef hann hefði mátt ráða. En nauðsyn krafði að hér yrði komið upp yfirliti fyrir nemendur, og að þessu hefir Nordal unnið síðan Völuspá kom út. Munu fyrirlestrar þessir nú langt fram komnir, þótt lítt hafi Nordal birt úr þessum rannsóknum sínum. Má til þess nefna nokkrar athugasemdir um siðaskiftatímabilið og skemtilega grein um Tyrkja-Guddu, en langmerkilegust er þó greinin um **Samhengið í íslenzkum bókmentum**, er prentuð var sem inngangur að Lestrarbókinni 1924.

Þessa grein, sem hann hélt sem fyrirlestur í Noregi, og þýdd hefir verið á önnur tungumál, ber auðvitað fyrst og fremst að skoða sem tilraun til aðferðar við rannsókn á bókmentasögunni eftir 1400, er hann átti fyrir höndum, frumdrætti er átt geta fyrir sér að breytast nokkuð við sjálfa rannsóknina.

En greinin er miklu meira en frumdrættir tómir. Í henni fer Nordal eldi anda síns um þetta hrjóstruga land, svo jafnvel steinarnir virðast fá líf og lit. Undir höndum hans rís saga íslenzkra bókmenta, sem barátta milli innlendrar erfðar og útlendra áhrifa, þar sem útlendu áhrifin verða þó ávalt að lúta í lægra haldi fyrir íhaldi hins þjóðlega máls og menta.

Nordal finnur þetta íhald í dróttkvæðunum og rímunum, sem verða stofninn að hinum þjóðlegu bókmentum. Jafnvel fáránlegustu verk þessa stíls fá gildi sitt sem stíflur og straumbrjótar gegn flóði erlendu áhrifanna, er reis hæst á siðaskiftaöldinni.

Niðurstaðan af þessu verður sú, að Nordal, sem sjálfur hafði veitt nýjum erlendum straumi inn í bókmentirnar, verður nú að nokkru leyti fulltrúi dróttkvæðanna og rímnanna, hins þjóðlega stofns, gegn öfgum hinna útlendu áhrifa: "Vér megum ekki við því, að rithöfundar vorir svigni eins og strá fyrir hverjum goluþyt bókmentatízku, er um Norðurálfuna blæs, og verk þeirra verði svo framtíðinni ónýt".

VII.

Vér sjáum hér að saga Nordals virðist bregða ljósi yfir menningarstrauma nútímans. Hitt er þó jafnlíklegt, að Nordal hafi skoðað söguna við ljós samtíðar-menningar, og það er víst, að íslenzk nútíðarmenning og þroski hennar hefir um langan aldur legið honum á hjarta. Ein af fyrstu greinum hans Þýðingar (í Skírni 1919) er einmitt herhvöt til Íslendinga að fljóta ekki sofandi að feigðarósi í þeim málum. En þótt sú grein sé 5 árum eldri en inngangur Lestrarbókarinnar, þá verður varla séð að verulegs stefnumunar gæti, nema svo sé að áherzlan á varðveizlu þjóðararfsnis sé nokkru þyngri í Lestrarbókinni en í Skírnisgreininni.

Rætur þeirrar greinar standa djúpt í áhyggju þeirri um hag þjóðarinnar, er Nordal ber í brjósti — eins og allir góðir Íslendingar hljóta að bera — á utanvistarárum sínum. Hvað eftir annað hafði hann spurt sjálfan sig: Hvað höfum vér Íslendingar þess, er réttlætt geti kröfu vora til þegnréttar í heimi þjóðanna? Í hverju getum vér orðið leiðtogar, hvar er landnám séreðlis vors? Og svarið var. Alþýðumenning vor er einstök í sinni röð. Þar er pundið, sem oss er falið til ávöxtunar.

En á hverju hefir þessi alþýðumenning lifað? Á bókum? Hvað er þá líklegra en að bezta ráðið til þess að efla hana sé bækur og aftur bækur. Vér höfum tekið upp barnaskólafyrirkomulag að dæmi annara þjóða, sem ekki eiga alþýðumenning á borð við vora. Væri ekki betra að fylgja bendingum innlendrar reynslu, og leggja alt kapp á að fá alþýðu fleiri og betri bækur í hendur en hún hefir átt kost á? Er ekki bezta ráðið að þýða erlend úrvalsrit og fræðibækur og láta ríkið gefa þær út?

Þótt yfirleitt væri góður rómur ger að þessari grein Nordals, þá fékk hún honum líka andstæðinga meðal manna er litu svo á, að hér kendi rómantísks oftrausts á forn-

um aðferðum í fræðslumálum, auk þess sem bæði bókaútgefendur og barnaskólakennarar þóttust missa spón úr aski sínum, kæmi hún til framkvæmda. Samt mun greinin hafa ýtt undir stofnun unglingaskólanna á síðari árum, með hinn ágæta Laugaskóla Þingeyinga í broddi fylkingar, og mun enginn efast um þrifnað þann, er alþýðu stendur af skólum þessum. Ennfremur er stofnun Menningarsjóðs mjög í anda greinarinnar.

Af öðrum greinum um menningarmál má einkum nefna **Samlagning** (í Vöku 1927). Er sú grein hvöt til Íslendinga að vera á verði gegn öfgum hinnar vestrænu siðmenningar, gegn "ofríki" talnanna og ofbeldi tækninnar. Í raun og veru er greinin snjöll varnarræða fyrir andann gegn efninu, og munu allir geta fallist á mál höfundar þar, þótt þá greini á við hann í einstökum atriðum.

Á síðustu árum hefir hin þjóðlega stefna Nordals í menningarmálum sætt allmiklum andmælum af hálfu manna, er þykir hún um of einangra þjóðina frá erlendum áhrifum. En eins og ljóst er af framanskráðu, þá eru þessar aðfinslur lítt maklegar í garð Nordals sjálfs. Aftur á móti eru þær nauðsynleg olnbogaskot til margra fylgismanna Nordals, sem gleymt hafa nauðsyn útlendu áhrifanna fyrir blindri dýrkun þess, sem þeir halda að sé þjóðlegt. Fer hér, sem ávalt, að menn skiftast í flokka um sjónarmiðin, og er ekkert við því að segja, meðan hvorugir snúa á aðra, því að þá heldur skipið réttri stefnu.

En meðan Íslendingar hirða nokkuð um þjóðerni sitt, þá hlýtur sú stefna að vera mörkuð í hinum hófsömu orðum Nordals: "að standa djúpum rótum í fornum jarðvegi, en vera þó umburðarlynd og næm á nýjar hugsjónir." (Völu-Steinn). Á þessari leið hefir Nordal sjálfur sigrað.

Yfirlit yfir æfi og verk.

Sigurður Nordal er fæddur 14. sept. 1886 á Eyjólfsstöðum í Vatnsdal. Foreldrar: Jóhannes Nordal og Jósefína Sigurðardóttir. Ólst upp á sama bæ hjá Jónasi bónda Guðmundssyni og Steinunni Sigurðardóttur konu hans. Settist í fyrsta bekk lærða skólans í Reykjavík árið 1900; útskrifaðist þaðan stúdent vorið 1906 með 1. einkunn. Var skráður í stúdentatölu við Hafnarháskóla haustið 1906, las norræna málfræði. Próf í forspjallsvísindum árið eftir með ágætis einkunn; meistaraprófi í norrænum fræðum í febrúar 1912. Styrkþegi af sjóði Árna Magnússonar 1913—16; af sjóði Hannesar Árnasonar 1914—18. Dr. Phil. við Hafnarháskóla 1914. Las sálarfræði og bókmentasögu í Oxford 1917—18. Prófessor í íslenzkri málfræði og bókmentasögu við Háskóla Íslands frá 1. október 1918. Flytur þá um veturinn 20 Hannesar Árnasonar fyrirlestra í Rvík. Rektor Háskólans 1922—23. Boðið nýstofnað embætti í íslenzkum fræðum við háskólann í Osló 1923, boðinu hafnað fyrir tilmæli Alþingis.

Sumarið 1925 í fyrirlestraferð um Norðurlönd, haustmánuðina í

Oslo, þar sem hann flutti flokk fyrirlestra. Auk þess oftar í utanferðum til fræði-iðkana. Forseti Vísindafélags Íslendinga 1921—23; formaður alþýðufræðslunefndar Stúdentafélagsins 1926—29; formaður mentaskólaráðs frá 1928; í stjórn sjóðs Jóns Sigurðssonar; í fulltrúaráði bókmentafélags; í stjórn Þjóðvinafélags, o. s. frv. Kjörinn félagi í hinu Kgl. norska vísindafélagi í Þrándheimi 1927, í Vísinda-akademíinu í Osló 1930. Charles Eliot Norton Professor of Poetry við Harvard háskóla 1931—32.

Kvæntur 1922 Ólöfu Jónsdóttur Jenssonar háyfirdómara. Eiga þau tvo drengi á lífi, en mistu efnilega dóttur 1927.

Rit.

I.
Bækur, frumsamdar eða útgefnar af S. N.

Om Olaf den helliges saga. — En kritisk undersögelse. København 1914 (doktorsritgerð).

Orkneyingasaga. — Udgivet for Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur. København 1913—16.

Fornar ástir. — Reykjavík 1919.

Snorri Sturluson. — Reykjavík 1920.

Völuspá. — Gefin út með skýringum. — Fylgir Árbók Háskóla Íslands 1922—23. Reykjavík 1923. (Dönsk þýðing: Vöiuspá. Völvens Spaadom. Udgivet og tolket af S. N. Fra Islandsk ved Hans Albrechtsen. København 1927.)

Íslenzk lestrarbók 1400—1900. — Reykjavík 1924. (Inngangurinn þýddur á norsku af Adolf Försund: Samanhengen i islandsk bokheim, (1927?).

Sókrates. — Varnarræða Sókratesar, Kriton og Faidon (Brot), eftir Platon. Reykjavík 1924. Bókasafn Þjóðvinafélagsins. Þýdd að mestu eftir Stgr. Thorst., formáli og skýringar eftir S. N.)

Ijslandsche literatuur in de 19e en 20e eeuw Kort Overzicht (1926).

Utsikt over Islands litteratur i det 19. og 20. aarhundre. — Oversat av Fredrik Paasche. Oslo 1927. (Islandske smaaskrifter Nr. 3. Utgitt av den norske forening Norden ved Fredrik Paasche). (Ritgerðin er upphaflega skrifuð á íslenzku 1924.)

Lögsögumannskjör á Alþingi 930. — Sýnt á Þingvöllum 1930 (Eftir S. N. og Ólaf Lárusson. Reykjavík 1930.

Codex Wormianus. — MS. 242 Folio in the Arnamagnean Collection of the University library of Copenhagen. With an introduction by Sigurdur Nordal. Copenhagen 1931. (=Corpus Codicum Islandicorum Medii Aevi II.. Útgefendur Levin og Munkegaard.)

II.
Ritgerðir, smásögur, kvæði o. fl.

1909 Tvö kvæði. Eimr. 15:130—31.
1910 Ferðaminningar frá Saxlandi. Eimr. 16:35—40.
Síðasta fullið (saga). Eimr. 16: 138—50.
Kolufell (saga). Skírnir 84:251—260.
Islandsk litteratur. For Folkeoplysning 10:1—5.
1913 Om Orkneyingasaga. Aarböger for nordisk Oldkyndighed og Historie. III. Række 3:31—50.
1915 Baugabrot I. Iðunn 1:228—30, 1916. (Árgangar Iðunnar hefjast ekki um áramót.)
1916 Baugabrot II—IV. Iðunn 2:104—15.
Til Jóns Jacobssonar (kvæði). Óðinn 12:14.
1917 Íslenzk sálarfrræði. Eimr. 23:73-82.
Guðjón Baldvinsson. Réttur 2:51-71.
1918 Brot. Iðunn4:172—78.
1919 Björn M. Olsen. Skírnir 93:1—8.
Þýðingar. Skírnir 93:40—63.
Björn úr Mörk. Skírnir 93:141—52.
1921 Matthías við Dettifoss. Eimr. 27: 1—10.
1922 Þýðingar. Andvari 47:158—166.
1923 Grímur Thomsen. Eimr. 29:1—16.
Laugardagur og mánudagur. Iðunn 8:32—39.
Völusteinn. Iðunn 8:161—78 (1924).
Þula. Iðunn 8:241—44 (1924)
1924 Háskólinn. Andvari 49:65—86
André Courmont. Eimr. 30:6—12.
María guðsmóðir. Eimr. 30:129—33.
Átrúnaður Egils Skallagrímssonar. Skírnir 98:145—65.
1925 Um ritdóma. Eimr. 31:56—69.
Íslenzk Yoga. Iðunn 9:113—22.
Undir straumhvörf. Skírnir 99:131—94.
1926 Loftferð yfir Eystrasalt. Eimr. 32: 138—44.
Heilindi. Iðunn 10:26—49.
Nokkrar athugasemdir um bókmentir siðskiftaaldar. Skírnir 100:172—94.
Málfrelsi. Lesbók Morgunblaðsins 5. sept. 1—5.
1927 Norsk vísindastofnun. Andvari 52: 101—110.
Tyrkja-Gudda. Skírnir 101:116—31.
Rafstöðvar á sveitabæjum. Vaka 1: 35—40.

Samlagning. Vaka 1:52—65.
Foksandur. Fáeinar athugasemdir við síðustu greinir E. H. Kv. Vaka 1:159—69.
Öræfi og öræfingar. Vaka 1:211—26.
Isländsk kultur. Ord och Bild. 1927: 11—22.

1928 Þangbrandur á Mýrdalssandi. Festskrift til Finnur Jónsson 29 maj 1928:113—20.
Finnur Jónsson sjötugur. 1858—29. Maí 1928. Skírnir 102:1—8.
Bókmentaþættir. Vaka 2:87—101, 236—45.

1929—Setning Alþingis. Vaka 3:107—26.
Eðli Íslendinga. Vaka 3:245—48.
Viljinn og verkið. Vaka 3:257—69.
En isländsk bondeskald. Land och Folk 3. (Um St. G. Stephansson.)

1930 Icelandic Notes. Acta Philologica Scandinavia 10:144—50.

Loks er þess að geta að hann hefir verið í ritstjórn **Acta Philologica Scandinavia** frá 1925, **Vöku** og **Gráskinnu** frá 1928. Hér hefir ekki verið talinn fjöldi blaðagreina og ritdóma, og þá auðvitað ekki það sem óprentað er og mest mun um vert: Hannesar Árnasonar fyrirlestrarnir, bókmentasagan eftir 1400, og rit hans um íslenzka menning, sem hann getur um í Vöku 3:245. Eflaust mun hann ausa af þessum lindum í fyrirlestrum þeim er hann heldur nú við Harvard háskóla og bera nafnið "The Spirit of Icelandic Literature".

Desember 1931.

Stefán Einarsson.

Minningar.

Eftir Richard Beck.

Eg gleymi síðla, móðir, þeirri
miklu sýn,
er huldust dimmum sævi fögru
fjöllin þín,
með svipinn tigna, höfuðdjásn sem
helgi-lín.

Það var sem strengur bryzti inst í
brjósti mér;
en sárt er, þá á hjartaböndin
höggvið er.
Þess sál er dauð, sem köldu geði
frá þér fer.

Í bylgjuföllum þín eg heyrði
hjartaslög,
í tónum vindsins æskudaga
yndis-lög,
sem smaladrengnum léttu spor um
dala-drög. — — —

Mér gjöful reyndist minninganna
máttug hönd;
með töfrum sínum lyftir hún úr
hafi strönd,
og leiðir oss, sem börn, um æsku
Edens-lönd.

Sumarskóli við Háskóla Íslands.

Eftir dr. G. J. Gíslason

Eitt kvöld á næst síðastliðnu sumri, stuttu eftir Alþingishátíðina, sátu þrír menn að kvöldverði á Hótel Borg. Tveir af þessum borðgestum voru háttstandandi leiðtogar sinn í hvorum aðal pólitísku flokkanna í landinu, nákomnir Háskóla Íslands, og í fremstu fylkingu þeirra manna, sem ósérhlífnastir hafa verið í framfarabaráttu þjóðarinnar. Sá þriðji var einn af Íslands týndu sonum, sem út var borinn á barnsaldri. Hann var nú gestur að garði kominn, reifalaus og í annarlegu gervi.

Yfir borðum var fjörugt rætt um ýmisleg málefni, sem öll snertu að einhverju leyti Ísland og framtíð þess. Það var minst á íslenzka jarðrækt, kvikfjárrækt, sjávarútveg og aðra atvinnuvegi; á verzlun Íslands við önunr lönd; á framfarir í lifnaðarháttum, húsnæði og lífsþægindum; á notkun bíla og flugfæra; á brúarbyggingar og vegabætur; og á beinar samgöngur við Ameríku. Það var talið líklegt, að mögulegt væri að fá eitthvert af stóru hafskipafélögunum til að láta skip koma við í Reykjavík á austurleið og vesturleið, svo sem einu sinni á mánuði, að sumrinu til að minsta kosti. Það var líka talað um fegurð Íslands: um fjöllin og dalina, um árnar og fossana, um laugarnar og hverana, og alt það borið saman við samskonar fyrirbrigði í öðrum löndum, svo sem Noregi, Sviss og Ameríku. Því allir höfðu borðgestirnir víða farið.

Síðasta málefnið, sem tekið var til íhugunar, var stofnun sumarskóla í sambandi við Háskóla Íslands, þar sem lærdómsfólki frá öðrum löndum væri gert mögulegt að njóta kenslu í íslenzkum fræðum í sumarleyfum sínum, um leið og það kyntist landi og þjóð, og nyti hvíldarinnar, sem nýtt umhverfi og verkefni æfinlega veitir. Þessu málefni var hreyft af íslenzka útlendingnum. Hann hafði tekið eftir erfiðleikunum og vonbrigðunum, sem mæta þeim útlendingum, sem koma til Reykjavíkur að sumrinu til í lærdómserindum, undir núverandi fyrirkomulagi. Honum fanst, að skaðinn, sem af þessu hlytist, bæði fyrir þessa sumargesti og ekki síður fyrir Ísland, væri svo mikill og alvarlegur, að ekki mætti lengur við svo búið standa.

En þó lengi sé stundum setið undir borðum á Íslandi, eins og tíðkast í öðrum Evrópu-löndum, var nú þegar kominn tími til hættu. Það virtist vera ómálga samþykt borðsgestanna, að allir skyldu vera gengnir til rekkju og enginn á gægjum, þegar saman bæri fundi dagseturs og dögunar, því þá var nóttin ekki heima.

Áður en staðið var upp frá borðum, var mælst til þess, að íslenzki útlendingurinn skrifaði um þessa sumarskóla-hugmynd sína við hið

fyrsta tækifæri, og á þann hátt legði fram þær ástæður, sem hann hefði að bjóða henni til stuðnings. Þessu lofaði hann. — Þetta skrif er tilraun til að efna það loforð eftir föngum.

Sumarskóla-hugmyndin eins og henni var lýst þetta kvöld var einkum í þessu fólgin:

1. Að Háskóli Íslands stofni til sumarkenslu frá fyrsta júlímánaðar til loka ágústmánaðar ár hvert í íslenzkum og Norðurlanda fræðum, ásamt öðrum námsgreinum, sem sérkennilegar eru Íslandi.

2. Að sérstök athygli verði veitt námsþörfum útlendinga og að skólinn sé aðallega þeim ætlaður.

3. Að svo ágætlega verði til kenslunnar vandað, að hún, í sínum sérfræðigreinum, skari fram úr öðrum mentastofnunum, hvar sem leitað sé.

4. Að skólinn standi reiðubúinn til að uppfræða og aðstoða nemendur, á hvaða þekkingarstigi sem þeir eru í þessum fræðum, alt frá byrjun til hinna dýpstu og flóknustu rannsókna.

5. Að útlendingum verði gerð Íslandsveran sem allra ánægjulegust, og þeim gefið tækifæri undir umsjón og leiðsögn kennaranna, til að kynnast sögustöðunum og fegurð landsins.

6. Að í sambandi við sumarskólann (síðustu vikuna eða vikurnar) verði stofnað til alþjóða ársþings kennara og sérfræðinga í Norðurlanda- og þar að lútandi fræðum.

7. Að Háskólinn gefi út vandað ársrit, á svo mörgum tungumálum sem þurfa þykir, og útbýti því víða um lönd, á meðal háskóla og annara mentastofnana, stórblaða og tímarita, einkum þeirra, sem við mentamál fást (educational journals), og þeirra einstaklinga, sem eftir því æskja eða líklegt þykir að meti innihald þess.

Þetta eru þá í stuttu máli frumdrættir sumarskóla-hugmyndarinnar, án nokkurra litbreytinga eða loftkastala. Þeir eru aðeins byrjunartilraun, sem að sjálfsögðu er í öllum greinum ábótavant. Að fullkomna uppdráttinn, þegar til þess kemur, verður annara verkefni en mitt.

Alvarleg íhugun þessa máls vekur að minsta kosti þrjár spurningar, sem heimta viðunanleg svör.

1sta sp. — Hvers vegna ætti Ísland að leggja á sig slíka fyrirhöfn aðallega fyrir útlendinga?

2ur sp. — Hvers vegna er sumarskóli svo æskilegur fyrir útlenda nemendur?

3ja sp. — Hvaða ágóða mundi Ísland hafa af slíku fyrirtæki?

Fyrstu spurningunni ætla eg að svara með því að minna á: Að eins og fossarnir hafa um liðnar aldir sungið um afl sitt og atgervi, og óþolinmóðir heimtað tækifæri til að reyna atorku sína og starfsþrek; og eins og hverarnir hafa í sífellu gosið upp sjóðheitum straumum, reiðubúnir til að taka hrollinn úr fólkinu og hjálpa til að bæta meinsemdir þess: Að á sama hátt hafa líka gimsteinar íslenzkrar menningar skinið frammi fyrir þjóðinni, bíðandi þess að þeim yrði haldið hátt á lofti af henni sjálfri, svo að þeir fengju að senda geisladýrð sína um allan heim, Íslandi til auðnu og upphefðar.

Of lengi hafa Íslendingar verið ánægðir með að vera "Cinderella" (Öskubuska) og horfa aðgerðalitlir á systurþjóðirnar skandínavísku hampa þessum fjársjóði frammi fyrir veröldinni sem sinni eigin eign. Of lengi hefir þeim útlendingum, sem um hann hafa viljað fræðast, verið stýrt fram hjá Sögu-eyjunni, lítandi hornauga til hennar sem fornfálegra grafhýsisrústa, þar sem gersemar voru einu sinni fundnar og upp grafnar. Of lengi hefir þeim verið kend íslenzkan sem löngu síðan úrelt og dauð forn-Norska, forn-Danska eða forn-Sænska, sem þeir aldrei heyrðu talaða sem lifandi tungumál Of lengi hafa þeir lært forn-íslenzkar bókmentir sem bergmál frá löngu horfinni menningu, sem þeim skilst, að dáið hafi afkvæmislaus, og hafi jafnvel aðeins verið lánsfé, sem Ísland hafi naumlega miðlungsrétt til að eigna sér.

Hefir ekki Ísland óneitanlega skyldu að rækja gagnvart sjálfu sér og því sem satt er og rétt í þessu efni? Finst nokkrum að það megi lengur dragast að gera heiminum kunnugt, að til Íslands, en ekki annara staða sé að leita fyrir þá, sem vilja kynnast fjársjóðunum í sinni hreinustu mynd?

Vissulega er tími til kominn að gera útlendingum sem auðveldast að læra "Ástkæra ylhýra málið" sem lifandi tungu, málið, sem einu sinni var alþjóða tungumál Norðurlanda, en Ísland eitt bar hamingju til að varðveita ógleymt og í fullu fjöri. Að gefa þeim tækifæri til að nema það, þar sem það er talað og sungið af gömlum og ungum í allri sinni hljómfegurð, og þar sem þeir líka fá skýrast að heyra hjartslátt miðalda menningar Norðurlanda og sjá þrótt hennar og lífseigju, þar sem hún hefir orðið fyrir minstri sýkingu af utan að komandi áhrifum. Vissulega er einnig tími til kominn að útlendingum séu kendar íslenzkar bókmentir, fornar og nýjar, á þann hátt, að þeir verði þess fyllilega meðvitandi, að þær frá upphafi myndi óbrotna heild, — þann Yggdrasil íslenkrar menningar, sem vaxið hefir og blómgast öld eftir öld, og enn sem fyr heldur áfram að gefa af sér nýja og dýrmæta ávexti.

Ef þvílíkt verkefni er ómaksins vert, þá er fyrstu spurningunni svarað.

* * *

Þá er önnur spurningin.

Sumarskólar í sambandi við háskóla eru engar nýjungar. Áherzlan, sem lögð er á að gera þá sem fullkomnasta, fer altaf vaxandi jafnframt því, sem þörfin fyrir þá eykst ár frá ári og gerist fleirum augljós. Ástæðan fyrir þessu er meðal annars sú, að eins og hin vanalegu og viðteknu skólaárs-misseri eru aðallega fræðslutími þeira, sem eru að búa sig undir lífsstörf sín sem prestar, lögmenn, læknar, kennarar, vísindamenn á ýmsum sviðum, o. s. frv., á líkan hátt er sumarskóla misserið sérstaklega fyrir þá, sem þegar eru starfandi í embættum sínum og lífsstöðum, en finna þörfina á að fylgjast með hinni vaxandi þekking, sem áframhaldandi rannsóknir og skynjunarþroski eru altaf að

uppgötva. Eða fyrir þá, sem vilja auka fróðleik sinn með námsgreinum, sem þeir höfðu ekki fyr stundað, en þeir með líðandi tíma finna löngun eða nauðsyn á að kynnast.

Sumarið er, í flestum tilfellum, sá eini tími ársins, sem þetta fólk á heiman gengt og hefir ráð á til slíks náms. Þess vegna eru sumarskólarnir því svo afar nauðsynlegir, og það er líka þess vegna að kennarar háskólanna — hinir útvöldu ræktarar mentunar- og menningargróðurs þjóðanna, leggja svo mikið á sig til að gera sumarkensluna sem allra fullkomnasta.

Þeir útlendingar, sem líklegastir eru til þess að heimsækja Ísland í lærdóms erindum, verða flestir tilheyrandi sömu stéttum og í líkum kringumstæðum eins og það fólk, er sumarnám stundar við annara landa háskóla. Þörfin á að Háskóli Íslands veiti því tækifæri til að öðlast fræðslu á þeim tíma ársins, sem það fær notið hennar, er því engu síður stórvægileg. Í þessu sambandi má ekki heldur gleyma, að sumarið eitt gefur útlendingum tækifæri, jafnhliða náminu, að ferðast um Ísland, bæði sér til skemtunar og til þess að kynnast á þann hátt landinu og þjóðinni.

Fleiri ástæður væri auðvelt að færa fram, því til stuðnings, að sumarskóli í sambandi við háskólann er ekki einungis æskilegur, heldur nauðsynlegur fyrir þá útlendinga, sem til Íslands vilja leita í lærdómserindum. En nú vil eg gefa öðrum orðið og enda svar mitt við annari spurningunni með því, að leyfa mér að tilfæra álit tveggja þektra útlendinga, viðurkendra lærdómsmanna og ágætra Íslandsvina, sem báðir dvöldu í Reykjavík síðastliðið sumar, og báðir komu hingað í lærdóms- og rannsóknarerindum, í íslenzkum fræðum. Hvers vegna sumarskóli sé æskilegur fyrir útlenda nemendur verður, hvort sem er, bezt svarað af þeim sjálfum.

Annar þessara manna, prófessor Jess H. Jackson, Fellow of the American Council of Learned Societies, skrifaði mér eftirfarandi bréf frá Reykjavík, 10. ágúst, eftir að hann hafði dvalið þar í næstum tvo mánuði:

Tjarnargata 23, Rvík,
10. ágúst 1930.

Dr. G. J. Gíslason,
Grand Forks, N. Dak.

Kæri dr. Gíslason!

Hugmynd yðar um það, að koma á fót sumarskóla við Háskóla Íslands, þar sem útlendingum væri veitt fræðsla í íslenzkum bókmentum, sögu og menning, ætti að ræðast, fullkomnast og komast í framkvæmd sem allra fyrst.

Í mörgum öðrum löndum í Evrópu, einkum Þýzkalandi, og í Ameríku, eru slíkir sumarskólar eða námsskeið fastur liður á starfsskrá háskólanna. Með þessu færa þessir skólar sér í nyt þann augsljósa sannleika, að námsfólk vill helzt geta varið sumarleyfi sínu til hvors tveggja, náms og ferðalaga. En ef útlendur fræðimaður kemur til Íslands að sumarlagi (og það er eini tíminn, sem hann er laus, og eini tíminn, sem hægt er að nota til ferðalaga á Íslandi), kemur hann að háskólanum lokuðum og kennurum hans dreifðum út um hvipp-

inn og hvappinn. Ef kostur væri á námsskeiði í sambandi við vel skipulagðar ferðir til merkustu staða, myndi það án efa draga marga erlenda fræðimenn til landsins.

Ef Ísland á að verða miðstöð norrænna fræða í framtíðinni, og það ætti það að vera sakir bókmenta sinna, tungu og sögu, verður nú þegar að sjá svo um, að þeir, sem kynnast vilja íslenzkri menning og háttum, eigi sem allra greiðastan aðgang að þeim fróðleik. Námsskeiðum í þessum fræðum, og svo í nútíma íslenzku, ætti að koma af stað, og fá til þeirra beztu fræðimenn frá háskólum og mentaskólum Evrópu og Ameríku.

Tungan sjálf, sem geymt hefir mörg forn einkenni og felur í sér svo flókið kerfi hljóðfræði, er í **sjálfri sér** svo að segja einstök, og alveg nauðsynleg hverjum þeim, sem vill kynna sér samband germanskra mála. Eins og nú hagar til, má búast við, að útlendingurinn komi til Íslands án þess að kunna nokkuð í nýja málinu, haldi svo áfram að lesa sína Þýzku, Dönsku, Norsku eða Sænsku, og fari heim með það á tilfinningunni að íslenzka nútímans sé ugglaust merkilegt mál, ef manni væri gefinn kostur á að læra hana. Sumarskólinn ætti einmitt að gefa mönnum þetta tækifæri, og bæta þannig úr þessum örðugleikum, að nokkru leyti að minsta kosti.

Ef hugmynd yðar væri komin í framkvæmd, myndi sumardvöl á Íslandi verða alt öðruvísi en hún er nú. Gesturinn (ef hann væri kominn til náms) myndi þegar í stað komast inn í félagsskap, sem starfaði að sömu áhugamálum og hann og væri meira eða minna "viðurkendur" af hinu opinbera, í stað þess, að nú finst honum hann vera gersamlega einmana og eins ókunnugur öllum háttum og framast má vera. (Að minsta kosti er það svo um Ameríkumenn). Hann myndi fljótt komast í félagsskap líkann því, sem hann á að venjast, og þar ætti hann altaf athvarf og fyndist hann eiga nokkurskonar heimili. — Eg held að Ísland geti boðið útlendingum margt. En fáir útlendingar munu koma þangað til að arka fram og aftur um göturnar í Reykjavík og skoða í búðarglugga. Það geta þeir eins vel og miklu betur gert í Lundúnum eða París. Ef hann kemur oftar en einu sinni, eða stanzar lengur en meðan skipið bíður eftir honum, verður að gefa honum kost á að eignast eitthvað af því, sem Ísland eitt getur veitt. Eg hefi þá skoðun, að sumarskóli sá, sem þér hafið stungið upp á, gæti mjög mikið bætt úr þessu.

Ef eg get orðið málinu að liði á einhvern hátt, þá gerið svo vel að gera mér aðvart um það.

Yðar einlægur,

J. H. Jackson

Fellow American Council
of Learned Societies.

Úr bréfi frá próf. Chester N. Gould frá Chicago háskóla.

En ef Ísland vill vera miðstöð skandínaviskra fræða, þá er greiðasta leiðin sú, að háskólinn taki upp hugmyndina um sumarskólann. Það er hægt að fá sæmilega

vísindalega mentun nálega allsstaðar, en kunnáttu í íslenzkri tungu nútímans er hvergi hægt að fá nema á Íslandi. Hver maður myndi fara þangað til verklegra æfinga.

Útlendingar eiga bezt heimangengt að sumrinu, því margir þeirra sem tilsagnar óska í þessu, stunda sjálfir kenslu að vetrinum. Þá hafa og flestir þá hugmynd, að Ísland sé ógurlegur staður að vetrinum, og það er engin leið að fá menn til þess að fara þangað nema að sumrinu, fyr en þeir hafa kynst því sjálfir. En eins og nú er, má heita gagnslaust að koma til Íslands að sumrinu, til þess að læra málið. Hvergi er hægt að hlýða á fyrirlestra eða komast í samræður við menn, að minsta kosti ekki fyrir ókunnuga. Eina ráðið er að fá sér einkakenslu, en það er bæði dýrt, og vantar auk þess það fjör og líf, sem er í því að vera í hópi þeirra, sem sama verk stunda. Og svo er undir hælinn lagt hvort menn hitta á kennara, sem í raun og veru er fær um starfið. Eg var sjálfur heppinn í þessu efni, en það var ekkert annað en tilviljun.

* * *

Loks er þriðja spurningin.

Hvaða ágóða Ísland muni öðlast af stofnun sumarskóla í sambandi við Háskólann, er óneitanlega partur máls þessa, sem mestu varðar. Svar fyrstu spurningarinnar á hér við að nokkru leyti, en margt fleira kemur fram við íhugun þriðju spurningarinnar, sem heimtar athygli og nánari útfærslu.

Þúsund ára afmæli Alþingis er liðið, og hátíðarhaldið, sem því var samfara, orðinn sögulegur viðburður, er komandi kynslóðir munu lengi minnast sem eins hins heppilegasta og ógleymanlegasta stórvirkis þjóðarinnar. Ekkert hefir nokkurntíma vakið athygli víðrar veraldar svo kröftuglega á "eyjunni hvítu" né látið hana skína með svo mikilli birtu, að augu margra miljóna opnuðust, og þeir sáu í fyrsta skifti á æfinni, að Ísland er ekki klakaauðn Eskimóa og ísbjarna, eins og þeir höfðu áður ímyndað sér, heldur heimkynni upplýstrar og aðdáanlegrar þjóðar.

Sá óvanalegi kunnugleiki, viðurkenning og góðvild, er Ísland á nú sem stendur að fagna hjá annara þjóða almenningi, ætti að vera stórvægilegt gleðiefni öllum Íslendingum og ekki sízt þeim, sem í útlöndum búa, og þess vegna er umbreytingin frá því, sem áður var, auðsjáanleg. Ánægjunnar yfir þessu verður þó að njóta í skugga þeirrar meðvitundar, að ef hér við situr, sé þessi nýbreyting aðeins skammgóður vermir, er skjótt kólnar í hráslaga gamalla og rótgróinna öfga og hindurvitna. Þess verður ekki langt að bíða, að hrímþoka gleymskunnar fari að umvefja Ísland, og mikið af því góða, sem af hátíðinni leiddi, verður að engu. Þá verður Ísland aftur dæmt einvörðungu af nafni þess og hnattstöðu, og um það verður lítið annað munað en vitlausu hugmyndasmíðin og ranghermin víðvíkjandi veðráttu þess og lifnaðarháttum, sem landlæg hafa verið í útlöndum, og ekki ósjaldan hefir tekist að læða þar inn í landafræðisbækur alþýðuskólanna, ræður og fréttablöð. — Þetta hefir ekki verið að kenna

neinum illvilja gagnvart Íslandi og Íslendingum, heldur eintómri vanþekking, "landsins forna fjanda" á meðal útlendra þjóða, þeim draug, sem magnast hefir öldum saman og eitrað hefir orðstír þess. Glámsaugum hans er alstaðar að mæta, hvar sem leið manns liggur um Evrópu og Vesturheim. Það er ennþá ólíklegra, að frá þeim verði komist í hinum heimsálfunum, þó um það geti eg eigi dæmt af eigin reynslu.

Síðan séra Arngrímur Jónsson (f. 1568; d. 1648) fyrst tókst á við ófreskju þessa árið 1593, hafa aðrir íslenzkir og annara þjóða rithöfundar reynt að veikja mátt hennar, án þess að útlendur almenningur veitti verkum þeirra svo sem nokkra eftirtekt. Til þess dugði ekkert minna en þau óvæntu undur, að Ísland sjálft kæmi fram á sjónarsvið þjóðanna og byði þeim heim á þúsund ára afmæli Alþingis, — þings, sem hafði staðið og starfað í tíu aldir, án þess að þær vissu, (að tiltölulega fáum einstaklingum undanskildum) að það væri, eða hefði nokkurn tíma verið til. Hvað fljótt þær kyntu sér sögu Alþingis, hvað vinsamlega þær tóku boðinu, hvað ríkulegar afmælisgjafir sumar þeirra sendu, hvað vel boðsgestirnir báru landinu söguna að hátíðinni afstaðinni, hvað mikið þekking og álit á því hefir síðan vaxið í útlöndum, alt sannar að það er ómaksins vert fyrir Ísland, að ganga fram fyrir aðrar þjóðir og bjóða þeim gestrisni sína og viðkynning. Meiri goðgá gætu Íslendingar naumast framið en þá, að láta ekki þenna stundar ávinning örva sig til hlélausrar viðleitni, þangað til algerður sigur er fenginn.

Það er bersýnilegt, að til þess að ná því takmarki, er engin sérstök aðferð einhlít. En líklegt virðist, að til þess mundu ekki önnur vopn betur reynast en sumarskólinn, ef rétt er með farið. Hann gæfi Íslandi árlega tilefni til heimboðs ákjósanlegasta fólki annara þjóða, og veitti því kenslu í þeim fræðum, sem æskilegast er, að sem flestir kunni. Hann yrði árlega sönnunar staðfesting þess, að Ísland er heimkynni mentunar og menningar. — Gegnum hann og boðskjal (ársrit) hans gæfist árlega tækifæri til að kunngera heiminum, með vel til völdum myndum og tilbendingum, vaxandi framfarir og afrek þjóðarinnar og einstaklinga hennar. Af honum leiddi, að skáldskap, fögrum listum, vísindalegum uppgötvunum og öðru, sem alþjóða gildi hefir, væri veitt meiri eftirtekt og eftirspurn, en hingað til hefir átt sér stað. Fleiri læsu íslenzk ritverk á frummálinu, fleiri af þeim yrðu útlögð á önnur tungumál, og þeim og öðrum listaverkum þjóðarinnar veittist fjölmennari og ágóðasamari markaður. Frá sumarskólanum kæmi á hverju ári heim til annara landa nýr hópur (þó í fyrstu fámennur) af Íslands-vinum, sem því mundu reynast forvígismenn og konur í sínum ættlöndum.

Það er erfitt að hugsa sér nokkurt annað fyrirtæki, sem orðið gæti Íslandi jafnágæt auglýsing í útlöndum. Verklegar framkvæmdir í búskap, sjávarútvegi eða öðrum iðnaði, þrátt fyrir aðdáanlegar

framfarir, geta varla orðið svo óvenjulegar eða framúrskarandi, að þær veki annara þjóða eftirtekt á Íslandi. Á þeim sviðum er of mikil samkeppni af þjóðum, sem standa þar ólíkt betur að vígi. Alt öðru máli er að gegna, þegar kemur til kenslu íslenzkra fræða: íslenzkrar tungu, bókmenta, sögu og menningar. Á því sviði getur Ísland hæglega skarað fram úr öllum keppinautum.

Með stofnun sumarskóla yrði stórt spor stígið í áttina til þess að gera Ísland aftur að höfuðbóli norræns fróðleiks og menningar, þess takmarks, sem vér vonum, að Háskóli Íslands hafi sett sér að ná. Fámenni þjóðarinnar og fjarlægð landsins, ófrjósemi þess, fjárhagslegir og aðrir erviðleikar, orkuðu ekki að afstýra gullöld fortíðarinnar, og munu ekki heldur, "ef fólkið þorir", megna að afstýra þeirri gullöld framtíðarinanr, þegar Ísland — íslenzkur háskóli — verður viðurkendur og heiðraður um allan heim, sem miðpúnktur fræða og menningar, arfleifðar frá dýrðlegri fortíð, sem eykst og göfgast við óþreytandi elju nútíðar fróðleiksfýsnar og rannsóknar, og ávaxtast ár frá ári, og nær hærra stigi frábærleika og fullkomnunar.

Að endingu vil eg aðeins minnast þess, að af öllum þeim litla hóp af Íslendingum og fólki af íslenzkum ættum, sem í veröldinni lifa, er hér um bil einn af hverjum fjórum búsettur í útlöndum. Tiltölulega margt af þessum íslenzku útlendingum ganga mentunarveginn, og flestu af því fólki er forvitni á að kynnast landi, tungu, bókmentum og sögu feðra sinna. Það er vel hugsanlegt, að það gæti færst í venju á meðal þessa námsfólks, að nota eitthvað af sumarleyfum sínum til náms við sumarskóla í sambandi við Háskóla Íslands, ef hann yrði stofnaður. Ef sú tilgáta reyndist rétt, yrði sumarskólafyrirtækið að auki, einnig til þess að gera nánari og haldbetri frændsemina á milli Fjallkonunnar og niðja hennar í öðrum löndum.

Kvæðaflokkur

Eftir Pál S. Pálsson.

ÉLJA-GRÍMUR.

Að berjast við útsynnings illélja fjöld
frá æfinnar morgni og langt fram á kvöld,
en eiga altaf vissu og von í huga,
að veðrinu sloti, ef kraftarnir duga.
Að élin, þau endi þó öll um síðir,
og óhræddur stríða við frost og hríðir
var séreign þín, Grímur. Ei hættur þú hrædd-
ist,
þinn hugur og karlmenska í þrautunum glædd-
ist.

Er blindhríðin ögrandi í eyrum þér söng,
og ólmaðist hamslaus um vetrarkvöld löng,
þú baðst ei að slotaði hríðinni hörðu,
— það hilti þó altaf í nýja vörðu. —
Og þó að hún týndist, þú óttaðist eigi,
því áttstaðan hélt þér á réttum vegi:
því þú hafðir altaf við óveður barist
og illfylgjum manna og náttúru varist.

Og illmælgi, flapur og upplogna sök
þú eltir ei, þegar að vantaði rök;
og heldur ei fláræði falskra vina;
þér fanst það sem smá-él og augnabliks hrina,
sem hamsleysi sínu í sjálfsvörn eyddi.
— Svo særðist oft margur, er höggið greiddi.
Þú rólegur brostir við baknagi og kriti;
þú barst þar af flestum að manndómi og viti.

Og eitt var þér gefið, sem fátítt finst:
Að fara þá leið, sem var troðin minst,
og sneiða hjá kvía og kúa leiðum,
en kjósa þér braut fram með jökla-breiðum.
Þú hræddist ei bliku né hríðar-boða,
þó heiðarnar geymdu í skauti sér voða.

Því bjartsýni var þér í vöggugjöf fengin,
svo veglega gjöf átti fár eða enginn.

Og fífldirfsku kallaði samtíðin samt
þitt sjálfstæði og vissu um sigurinn jafnt.
— En öræfin þegja um afdrif þín hinstu,
hin örlagaþrungnu. — Svo skiftir það minstu.
En þó er eg fullviss, að þú hefir barist
með þreki og karlmensku; dauðanum varist,
unz hríðinni létti. — Þú hélzt þínu vígi,
svo hugsjón þín gæti ekki snúist í lýgi.

SUMARLOK.

Í gær.

Í gær var sléttan græn.
Í gær var sólin hlý.
Í dag er grasið grátt
og grimm í lofti ský.

Í gær söng fuglinn glatt
á grein, sem laufguð var.
Í dag er harpan hljóð
og horfið lauf og bar.

Í gær bjó gleði í sál.
Í gær var alt svo bjart.
Í dag er hrygð í hug,
— í hjarta myrkur svart.

Haustnótt.

Líkt og deyjandi von
legst nú haustnóttin hljóð
yfir hauður og sæ.
Kveður útfarar-ljóð
golan grafnepju köld.
Drúpa grátandi ský.
Hjúfrast hálfnakin björk
faðmi haustmyrkurs í.

Sefur syrgjandi fugl,
hvar sem sæluhús gefst.
Hrollsins hrikaleg mund
yfir hvílu hans vefst.

Linar sviða í sál
gömul sóldrauma fjöld.
— Frá þeim yljar oss æ
sérhvert ógæfu kvöld.

Snjór.

Dapur og hljóður, draumi skáldsins líkur,
deyjandi blómin kemur þú að friða,
og mjúkum höndum sáran læknar sviða.
Sölnaða jörð í nýjar klæðir flíkur.

Gott á hver jurt, sem fær í friði að dreyma,
við faðm þinn, snjór, og hlýju þinnar nýtur.
sem aldrei vetur augum brostnum lítur,
en öðlast það að mega sofa og gleyma.

* * *

Og þú átt gott að bíða vorsins bjarta,
sem bráðum þig á arma sína tekur,
og kuldann burt úr sjálfs þíns sinni hrekur
og svæfir þig við náttúrunnar hjarta.

MAÍ.

Hver sólgeisli verður að söng í dag,
því sumarið færir mér nýjan brag,
og andvarinn syngur sitt ljúflings lag
um ljósið og daginn.
Sem afmælis-ljóð verður litskrýdd mörk,
sem lifandi vera hver grænklædd björk;
en draumheima litskrúð
legst yfir sléttuna og bæinn.

Nú titrar hver strengur, sem tilverin á,
hver tónn öðlast mynd, sem er göfug og há.
Að hástóli lífsins nú leitar hver þrá
mót ljósinu bjarta.
Nú sefast hver harmur er hugraunir bjó,
og hugur sem aldrei fann neinsstaðar ró,
í draumsælu blundar
við alheimsins eilífa hjarta.

FIMM Í AUSTUR, FIMM Í VESTUR.

Tíu voru veg að ryðja,
valið kappalið,
hver vildi öðrum hjálpa og styðja.
— hærra blasti svið. —
Þurfti aðeins faðma fáa,
fjallsbrún náð var þá.
Töfrageislum tindinn háa
tvístraði sólin á.

Jarðfast bjarg í götu gnæfði,
gengið var að fast.
Þrekraun vöðva eflda æfði
eins og bylsins kast
tauga og vöfðva kyngi-kraftur
kipti bjargi úr jörð.
Líkt og jörðin lykist aftur
leit þar heilann svörð.

"Austur fyrir veginn, vinir,
veltum bjargi því,"
sagði einn. — En annar gegndi:
"eins og eg nú sný
vil eg bjargi velta, drengir,
vestan brautar þá
standa mun um æfi alla
erkiklettur sá."

Fyrst var þrefað. Þá var rifist,
þar næst gengið frá.
Fimm á móti fimm svo gengu,
fastur steinninn lá.
Afl á móti afli stríddi,
— enginn til þess fann.
Fimm í austur, fimm í vestur
færa vildu hann.

Steinninn gleymdist. — Geislinn hinsti
grátinn kvaddi tind.
— Birtist fyrir augum önnur
ennþá skýrri mynd:

Þjóðarbrot við ofurefli
erlent glíma eg sá.
— Fimm í austur, fimm í vestur,
fastur steinninn lá.

AÐ DAGSLOKUM

Háll er vegur og hætt við falli,
hræða mig forlög, vekja æði.
Brjóstið næðir í norðan-gjósti.
Nóttinn er dimm og langur flóttinn.
Örmagna sál er sem á förum,
sorgir steypast um hugar-borgir.
Langar mig helzt að leysast fengi
lemstraður andi úr prísund fremstri.

Flúinn er svefn og friður búinn.
Fjötruð er sálin, klædd í tötra,
bíður nú hreld að lífið líði.
Lognið er kærast hríslum bognum. —
Stormum barinn og stunginn ormum
stynur nú skrúðlaus aldinn hlynur.
— Rótin er kalin, fúinn fótur, —
falla mun brátt. — Það nálgast kallið.

Æðandi haf og öldur hræða
einliðans bát, og valda meinum.
Lending mun verða helzt af hending
hinumegin, því fátt er vina.
Efa eg samt að aftur gefist
önduðum líf á fegri löndum.
Sekum er kærra að sofa en hrekjast,
svefninn er betri en fyrirgefning.

Um Ólaf Helga*)

Eftir prófessor Richard Beck.

Á voru mikla þjóðhátíðarári, í hitt eð fyrra sumar, héldu Norðmenn hátíðlegt níu alda afmæli kristninnar þar í landi. Eins og sæmdi þessum merku tímamótum, voru hátíðarhöldin hin viðhafnarmestu og sótti þau mikill fjöldi manna hvaðanæfa. — Þúsundum Norðmanna í Vesturheimi varð atburður þessi tilefni pílagrímsfarar á fornar stöðvar. Sætir það engri furðu. Hátíðahöldin voru helguð minningu einhvers hins atkvæðamesta og áhrifamesta leiðtoga norsku þjóðarinnar, minningu Ólafs konungs Haraldssonar ins helga, höfuð dýrðlings þjóðar sinnar. Hinn 29. júlí 1930 voru 900 ár liðin frá því, að hann féll í orustu á Stiklastöðum skamt frá Þrándheimi. Þótt kynlegt megi virðast í fljótu bragði, markaði dauði hans í raun og veru úrslitasigur kristninnar í Noregi, og fyrir því var þessi þjóðhátíð Norðmanna helguð minningu hans sérstaklega. Hún bar nafnið "Ólafshátíð" með réttu.

Aðal-hátíðahöldin fóru fram í Þrándheimi. Átti það einkar vel við, því að þar hafa bein Ólafs konungs hvílt öldum saman. Dómkirkjan í Þrándheimi, sem kölluð hefir verið "lang-glæsilegast guðshús í Norður-Evrópu", var miðdepill hátíðarhaldanna. Þangað lágu nú allar leiðir, eins og til Rómaborgar forðum daga. Dómkirkjan á sér langa sögu að baki og merkilega. Hún er sjö alda gömul, og fyrir atorku og áhuga tveggja kynslóða stendur hún nú endurreist í sinni fornu dýrð. Tign hennar og fegurð, að ógleymdum hinum mörgu sögulegu minningum, sem við hana eru tengdar, gerðu hana að hæfum stað fyrir meginþáttu þessarar óvenjulegu hátíðar. Öldum saman hafa jarðneskar leifar Ólafs helga hvílt skrínlagðar á háaltari dómkirkjunnar. Innan veggja hennar hafa óteljandi bænir stígið upp til dýrlingsins á liðnum árhundruðum; þaðan hljómuðu nú lofsöngvar og ræður, sem mikluðu mátt hins djarfhuga konungs og áhrifavald hans.

Sagan er frásagnarík um Ólaf Haraldsson, um skapferli hans, æfi hans og starf. Ekki mun það tilviljun ein, að Snorri Sturluson ritar lengst mál um hann allra Noregskonunga í "Heimskringlu" sinni. Og "Ólafs saga helga" er langtum meira en mikilvægt sögurit; hún á í tilbót geysimikið bókmentagildi; ritsnild Snorra lýsir sér hér í allri fjölbreytni sinni og frásagnakrafti. Þá hafa óteljandi sagnir myndast um Ólaf Haraldsson. — Hann varð þjóðhetja og í margra augum píslarvottur; hann varð einnig höfuðdýrlingur þjóðar sinn-

*) Ritgerð þessi er frumsamin á Ensku og birtist í tímaritinu "The Quarterly Journal of the University of North Dakota", 1930. Hún er lauslega þýdd og breytt að nokkru.

ar og að dómi almennings, innan Noregs og utan, höfundur dásamlegra kraftaverka. Hann er jafn frægur í söngvum og sögnum.

Lífssaga Ólafs Haraldssonar, er saga margbreyttrar reynslu, látlausrar baráttu og stórra dáða; og loks saga af ósigri, sem varð hinn glæsilegasti sigur.

Ólafur mun vera fæddur árið 993; ekki var ættin smá, þar sem hann var í beinan karllegg kominn af Haraldi hárfagra. Ólafur ólst upp hjá Ástu drottningu móður sinni og Sigurði konungi sýr, stjúpföður sínum. Átti hann að ráða yfir Hringaríki í Noregi sunnanverðum, en þar er búsæld mikil. Sigurði konungi er svo lýst, að hann hafi verið friðsamur og hneigður til búsýslu. "Hafði (hann) menn sína mjök í starfi," segir Snorri, "ok hann sjálfr fór oftliga at sjá um akra ok eng eða fénað, ok enn til smíða, eða þar er menn störfuðu eitthvat".*) Annarsstaðar getur sagan þess, að hann hafi verið fremur fámáll, en "allra manna vitrastr þeirra er þá váru í Noregi." (bls. 29—30). Ekki verður því sagt að hann hafi skörungur verið á neina lund.

Alt öðru máli gegndi um Ástu móður Ólafs; hún var kona ríklunduð og metnaðargjörn, og ætlaði sonum sínum stóran hlut; var henni mjög um það hugað, að þeir ynnu sér frægð og völd. Hún var svo skapi farin, að dáðir fremur en árafjöldi voru henni hinn sanni mælikvarði mannlífsins. Eitt sinn sagði hún við Ólaf son sinn: "En heldr vilda ek, þótt því væri at skifta, at þú yrðir yfirkonungr í Noregi, þó þú lifðir eigi lengr í konungdóminum en Ólafr Tryggvason, heldr en hitt, at þú værir eigi meiri konungr en Sigurðr sýr, ok yrðir ellidauðr." (Ólafs saga helga, bls. 35).

Það mun lítið vafamál, að Ólafur hafi erft hina miklu hæfileika sína og hinn ríka framhug frá móður sinni, enda hvatti hún hann til stórræðanna, eins og framanskráð tilvitnan sýnir glegst. Eru margar sögur sagðar frá æsku Ólafs, er varpa ljósi yfir skapgerð hans. Sýna þær, að hann var snemma einráður og sást eigi fyrir; ærið var hann einnig stærilátur, minnugur þess, að hann var stórættaður, og virðist hafa litið niður á stjúpföður sinn sem réttan og sléttan búanda. Eftirfarandi sama sýnir glögt skaplyndi Ólafs á yngri árum. Dag einn, er eigi var annara manna heima á bænum, bað Sigurður konungur Ólaf stjúpson sinn að söðla hest sinn. Ólafur hélt rakleiðis til geitahúss og leiddi heim stærsta hafurinn og lagði á söðul konungs; gekk síðan á fund hans og kvaðst hafa ferðbúinn reiðskjóta hans. En er Sigurður konungur sá gerðir Ólafs, varð honum að orði: "Auðsætt er að þú munt vilja af höndum ráða kvaðningar mínar; mun móður þinni þat þykja sæmilegt, at ek hafi engar kvaðningar við þik, þær er þér sé í móti skapi; er þat auðsætt, at vit munum ekki vera skaplíkir; muntu vera miklu skapstærri en ek. Ólafr

*) Ólafs saga helga, bls. 1, útgáfa Eggerts Ó. Briem, Reykjavík 1893. Allar tilvitnanir í ritgerð þessari í Ólafs sögu helga eru í nefnda útgáfu.

svarar fá ok hló við ok gekk í brott." (Ó. s. h. bls. 2). Þetta á að hafa gerst, þegar hann var 10 ára gamall.

Ætla má að Ólafur hafi notið svipaðs uppeldis og títt var um jafningja hans á þeirri tíð. Hann lærði frumatriði skáldskaparlistar og iðkaði hana allmikið síðar meir. Enn eru til nokkrar vísur eftir hann (Sbr. Finnur Jónsson: Bókmentas. Íslendinga, Khöfn 1904—5, bls. 62). Einnig lærði hann tréskurð og varð hagleiksmaður í þeirri grein. Í sögu hans getur um herskip eitt mikið með konungshöfði í stafni er Ólafur hafði skorið. Þá má svo sem geta nærri, að eigi var vanrækt að kenna konum vopnfimi og aðrar íþróttir, sem einn konungsson máttu prýða, og mun síðar nánar frá því sagt. Ólafur var bráðþroska "snimma görvilegr maðr, fríðr sýnum, meðalmaðr á vöxt; vitr var hann snimma ok orðsnjallr" (Ó. s. h bls. 1).

Að skapgerð og uppeldi var Ólafur því vel til foringja fallinn. Leikur enginn vafi á því, að honum var friðsamt bændalífið lítt að skapi, fanst það dauflegt og þreytandi. Dáðalíf og æfintýra var yndi hans. Tólf ára að aldri hélt hann í fyrstu víkingaferð sína undir forystu Hrana konungsfóstra, er var þaulreyndur í víkingaferðum. Reyndust þeir fengsælir vel.

Árum saman var Ólafur nú í víkingaferðum víða um höf. Lá leið hans til Danmerkur, Svíþjóðar, Finnlands, Norður-Þýzkalands, Hollands, Englands, Frakklands og allar götur til Spánar. Hann vann marga stórsigra og vann sér bæði auð og frægð. Var hann á ferð fram með Spánarströndum á leið til Landsins helga, að því er sagan segir, þegar sá atburður gerðist, sem honum kom til að snúa heim á leið til Noregs. Lá hann með skip sín í Karlsánni (þ. e. Guadalquivir fljóti á Spáni) og beið byrjar; en bezt er að segja framhald sögunnar í orðum Snorra: "Þá dreymdi hann (Ólaf) að til hans kom göfugligr maðr ok þekkiligr ok þó ógurlegr, ok mælti við hann, bað hann ætlan þeirri hætta at fara út í lönd: Far aftr til óðala þinna, því at þú munt vera konungr yfir Noregi at eilífu. Hann skildi þann draum til þess, at hann mundi konungur vera yfir landi ok hans ættmenn langa æfi." (Ó. s. h. bls. 16.)

Það ætla fræðimenn, að hér sé um munnmælasögu eina að ræða. Engu að síður hætti Ólafur við Jórsalaferð sína og hvarf aftur til Normandi; kom hann til Rúðuborgar (Rouen) haustið 1014. Var honum þar vel fagnað og dvaldi hann þar vetrarlangt. Á ferðum sínum hafði hann haft mikil mök við kristnar þjóðir og kynst siðum þeirra og háttum; hafði hinn nýi trúarboðskapur fest djúpar rætur í hjarta hans. Samkvæmt frásögnum normandiskra annálaritara var Ólafur skírður í Rúðuborg. Sumir fræðimenn eru þó þeirrar skoðunar að hann hafi þar fermdur verið, en eigi skírður, með öðrum orðum, að hann hafi áður verið

búinn að taka kristna trú.*) Skírn Ólafs var kristnum mönnum hið mesta fagnaðarefni. Áhrifamaður og mikill leiðtogi hafði bæzt í hóp forvígismanna hinnar nýju trúar. Var nú full ástæða til að vænta frekari útbreiðslu kristninnar á Norðurlöndum. Þá er Ólafur hélt í braut úr Normandíi vorið 1015, réðist til ferðar með honum sjálfur frændi hertogans, Rúðólfur biskup, sem vera skyldi kristniboði í Noregi.

Ólafur sneri nú baki við víkingalífinu. En þrátt fyrir tryld og grimmileg vígaferlin, höfðu ár hans í víking verið honum ágætur skóli. Foringjahæfileikar hans höfðu verið reyndir til þrautar, og þeir höfðu stælst og þroskast. Hann hafði lært að eiga við hina ólíkustu menn, og aflað sér ómetanlegrar reynslu í hermensku og stjórnmensku. Spor hans höfðu legið víða um lönd og hann hafði kynst af eigin reynd lífsháttum og menníngu margra Norðurálfuþjóða. Þessi margbreytta lífsreynsla hafði mótað og þroskað skapgerð hans; verið honum heppilegur undirbúningur stórvirkja þeirra, sem biðu hans. Þjóðin hans beið, ekki ósvipað og mærin í álögum, "eftir þeim svein, er leysi hana af böndum". Enn var sá maðurinn ókominn fram á sviðið, sem kristnaði Noreg að fullu og sameinaði þjóðina norsku í eina heild.

*) Sbr. Alexander Bugge (og aðrir). "Norges Historie" I, 2, bls. 330. Eg hefi mjög stuðst við hina ágætu og ábyggilegu frásögn þessa merkisrits um líf og starf ólafs konungs. Sbr. einnig A. Chr. Bang "Den Norske Kirkes Historie" p. 40. Kirkjusögufræðingur þessi leiðir mörg rök að því, að ólafur hafi skírður verið í Rúðuborg.

En Ólafur Haraldsson gerist merkisberi þessara hugsjóna og brást þeim aldrei, hvernig sem á móti blés.

Með þetta tvöfalda markmið fyrir augum: að efla og útbreiða kristnina í Noregi og vinna á ný ríki forfeðra sinna, — og jafnframt að sameina þjóð sína og frelsa hana undan erlendu valdi, — hélt Ólafur til Noregs frá Englandi snemma sumarið 1015. Hreptu þeir mannskaðaveður í hafi, en lentu heilu og höldnu á vesturströnd Noregs. Merkilega sögu segir frá því, er Ólafur steig aftur fæti á feðragrundu. Hann og menn hans gengu upp á ey nokkra. "Stígr konungr þar öðrum fæti sem var leira nokkr, en steyptist öðrum fæti á kné. Þá mælti hann: Féll ek nú, segir konungr. Þá svarar Hrani: Eigi félltu, konungr; nú festir þú fætr í landi" Ó. s. h. bls. 24). — Honum reyndist fallið fararheill og gæfan varð honum nú um skeið næsta fylgispök. Hann náði á vald sitt, að vísu með brögðum, Hákoni jarli, sem réði yfir ríkishluta Eiríks jarls föður síns að honum fjarverandi. Vann Hákon það til lausnar sér að fara brott úr Noregi og heita að bera aldrei vopn gegn Ólafi.

Heldur Ólafur nú suður og austur með Noregsströndum áleiðis til átthaga sinna; átti hann víða fundi með bændum og gengu margir þeirra honum til handa. Þá er Ásta frétti af ferðum hans, sendi hún óðar eftir Sigurði konungi, er var úti á akri með verkamönnum sínum, svo sem hans var vandi; en drottning undirbjó fagnaðar-

veizlu mikla á móti syni sínum, og bauð þangað öllu stórmenni bygðarinnar. Lýsing Snorra á veizlunni og undirbúningi hennar er ítarleg og glæsileg; er þar berlega sýnd rausn Ástu drottningar og skörungsskapur. Sat Ólafur nú í virktum miklum með þeim móður sinni og stjúpföður; en eigi var honum til setu boðið. Tjáði hann Sigurði konungi fyrirætlanir sínar; þótti honum Ólafur ærið stórhuga, er hann hugði til konungdóms yfir öllum Noregi, en hét honum þó liðveizlu sinni. Og fyrir tilstyrk stjúpföður síns, vann Ólafur Upplandakonunga og aðra höfðingja þar til fylgdar við sig. Höfðingjar úr öðrum héruðum söfnuðust einnig undir merki hans. Þó beið hans enn harðasta eldraunin. Til skarar hlaut að skríða með honum og Sveini jarli, sem átti að ráða yfir hálfum Noregi. Báðum var fullljóst hvað í húfi var, og bjuggust því sem ötulast undir úrslitaorustuna. Stóð hún fyrir Nesjum, við suðurströnd Noregs, vorið 1016, og voru hvorirtveggja mannmargir. Var þar bardagi harður og langur, en þar kom, að Sveinn beið lægra hlut. Hann flýði austur til Svíþjóðar og dó þar næsta ár. Hafði Ólafur nú lagt undir sig allan Noreg og var litlu síðar til konungs tekinn, svo sem lög stóðu til.

Sighvatur skáld Þórðarson var með Ólafi konungi í bardaga hans við Svein jarl og orti um það "Nesjavísur" sínar; eru þær kröftug lýsing á orustunni og prýðilega kveðnar. "Hér birtist fyrst fjör Sighvats og eiginleg skáldleg lipurð," segir Finnur prófessor Jónsson í bókmentasögu sinni.

Á nú við að spyrja: Hversu var þessi nýi konungur Noregs skapi farinn og hverjum hæfileikum var hann búinn. Þess er fyrst að gæta, að hann var maður kornungur, eitt-tvað tuttugu og tveggja ára gamall, en á þeirri tíð var það algengt að konungar kæmust til valda á unglingsaldri. Snorri lýsir hinum unga konungi á þessa leið:

"Ólafr Haraldsson, er hann óx upp, var ekki hár meðalmaðr, allþrekligr ok sterkr at afli, ljósjarpr á hár, breiðleitr, ljóss ok rjóðr í andliti, eygðr forkunnar vel, fagureygr og snareygr, svá at ótti var at sjá í augu hánum, ef hann var reiðr. Ólafr var íþróttamaðr mikill um marga hluti, kunni vel við boga, skaut manna bezt handskoti, ok syndr vel, hagur ok sjónhannarr um smíðir allar, hvárt er hann gerði eða aðrir menn. Hann var kallaðr Ólafr digri. Hann var djarfr ok snjall í máli, bráðgörr at öllum þroska, bæði afls ok vizku, ok hugþekkur var hann öllum frændum sínum ok kunnmönnum, kappsamr í leikum, ok vildi fyrir vera öllum öðrum, sem vera átti fyrir tignar sakir hans ok burða" (Ó. s. h. bls. 2).

Þá vitum vér, að hann var að eðlisfari stærilátur, þungur fyrir og æði ráðríkur. Í fáum orðum, maður viljasterkur, er óbeit hafði á allri hálfvelgju, vægðarlaus í hatri sínu og harður í refsingum. En hið stríða í lund hans var blíðu blandið: góðsemi, alúð og örlæti. Hann var strangur, en réttlátur og hreinskilinn. Hann átti ekki ástúðleik

eða aðdráttarafl Ólafs konungs Tryggvasonar, né heldur eldmóð hans. En bjargföst ákvörðun knúði Ólaf Haraldsson til starfa; órjúfanleg trygð við málefni hans og vilji til að fórna miklu fyrir framgang þess, einkendi hann. Þó hann væri að uppruna ásthneigður og æði veraldlega sinnaður, eins og lausavísur hans sýna (sbr. Bugge: "Norges Historie", bls. 332—33), þá er engin ástæða til að bera brigður á trúarlegan eða siðferðilegan áhuga hans. Hann var fyllilega einlægur í þessum efnum, eins og athafnir hans vitna. Kristnun Noregs var honum brennandi áhugamál. Hitt mun með sanni mega segja um hann, að hann hafi í trúmálum fremur lagt áherzlu á hið ytra en hið innra, formið meir en andann. En hann var fasttrúaður á lögmál og reglu í öllum hlutum. Eftir því sem hann varð eldri að árum og átti glímubrögð við margvíslega örðugleika, þroskaðist hann stórum andlega. En þó hann berðist fyrir stórum hugsjónum, var hann ekki allur í skýjum uppi. Hann var hugsjónamaður, en stóð föstum fótum á jörðu niðri. Ef til vill verður honum bezt lýst með því að segja, að hann hafi verið **hagsýnn hugsjónamaður.**

Þegar hann hafði unnið á ný konungsstól forfeðra sinna, urðu utanríkismálin fyrsta viðfangsefni konungs. Síðan Ólafur Tryggvason féll, í Svoldarbardaga (1000), höfðu Svía- og Danakonungar í raun og veru ráðið ríkjum í Noregi. Jarlarnir Eiríkur og Sveinn, er fyr voru nefndir, voru einungis umboðsmenn þeirra. Ólafur Haraldsson neitaði að viðurkenna yfirráð nágrannakonunga sinna. Af hálfu Danakonungs var eigi um mótspyrnu að ræða, því að hann átti hendur sínar að verja annarsstaðar; en þegnar Svíakonungs þröngvuðu honum til að halda uppi friði og viðurkenna sjálfstæði Noregs.

Gafst Ólafi konngi nú tækifæri til þess að snúa sér að vandamálum innan lands. Óáreittur af erlendum fjendum gat hann farið að vinna að eflingu kristninnar. En ekkert var honum hugstæðara heldur en að halda áfram og ljúka verki því, er byrjað hafði hinn mikilhæfi og frægi fyrirrennari hans, Ólafur konungur Tryggvason. Ólafur Haraldsson vann að því með ósérplægni og atorku, að gera þjóð sína sannkristna. Hann vann heldur eigi fyrir gíg. Það er fyrst á stjórnartíð hans, að Noregur getur í raun réttri talist meðal kristinna landa. Hann stefndi að því marki að kristna allan Noreg. Fyrir því upprætti hann heiðnar venjur, er enn tíðkuðust. Ef friðsamlegar aðferðir dugðu eigi, tók hann til sverðsins. Hann þröngvaði trúnni upp á íbúa þeirra bygðarlaga, þar sem heiðnin stóð enn með blóma. Þeir sem skirruðust við að taka við trú, sættu hörðum refsingum, eða voru af lífi teknir. Konungur lagði í rústir hofin gömlu og brendi skurðgoðin. Honum var um það hugað, að ryðja úr vegi öllu, sem minti á heiðnina.

Margar frásagnir eru í letur færðar um rimmuna milli hins óvæga konungs og heiðinna höfðingja, milli hins gamla og nýja

síðar. Fræg er frásögnin um viðureign þeirra konungs og Dala-Guðbrands. Hafði Guðbrandur í hofi sínu Þórs-líkan stórvaxið, "glæst alt með gulli ok silfri"; en þrumuguðinn var verndari sveitarinnar og ærnar fórnir voru honum færðar dag hvern — "fjórir hleifar brauðs ok þar við slátr", segir í Ólafs sögu helga (bls. 189). Grið höfðu verið sett á milli kristinna manna og heiðinna og þing sett til þess að ræða um kristniboðið. Að morgni hins þriðja dags ráðstefnunnar, fluttu bændur á þingvöllinn Þórs-líkanið mikla, en Guðbrandur ávarpaði þingheim, lofaði stórum mátt Þórs og sneiddi mjög að kristnum mönnum og þeirra átrúnaði. En frásögn þessi er svo skemtileg hjá Snorra, að eg vil eigi spilla henni með því, að draga hana saman frekar en gert hefir verið:

"Konungr mælti við Kolbein sterka, svá at bændr vissu ekki til: Ef svá ber til í erindi mínu, að þeir sjá frá goði sínu, þá slá þú hann þat högg, sem þú mátt mest, með ruddunni. Síðan stóð konungr upp ok mælti: Margt hefir þú mælt í morgun til vár; lætr þú kynlega yfir því er þú mátt eigi sjá guð várn; en vér væntum at hann komi brátt til vár. Þú ógnar oss goði þínu, er blint er ok dauft, ok má hvorki bjarga sér né öðrum, ok kemst engan veg úr stað, nema borinn sé, ok vænti ek nú, at hánum sé skamt til ills. Ok lítit þér nú til ok sét í austr, þar fer nú guð várr í ljósi miklu. Þá rann upp sól ok litu bændr allir til sólarinnar. En í því bili lauzt Kolbeinn svá goð þeirra, at þat brast alt í sundur, ok hljópu þar út mýss, svá stórar sem kettir væru, ok eðlur ok ormar" (Ó. s. h. bls. 191). — Skelfdust bændur mjög við þessa sýn, og urðu endalokin þau, að Guðbrandur og allir héraðsmenn hans létu kristnast. Sagnfræðingar hyggja að frásögn þessi sé tilbúningur einn, en áhrifamikil er hún engu að síður; og ekki er það ólíklegt, að konungur kunni að hafa gripið til svipaðra ráða, er annað brást.

En engin menningarstarfsemi, engar þjóðfélagslegar umbætur, byggjast með niðurrifsstarfinu einu saman. Ólafur konungur gekk þessa eigi dulinn. Kristniboðsstarf hans var skapandi engu miður en eyðandi. Hann bygði kirkjur og setti klerka og kristniboða víðsvegar um bygðir til að fræða landslýðinn. Náði kristniboðsstarfsemi hans langt út fyrir takmörk Noregs, til Orkneyja, Færeyja og Íslands. Er frá því sagt í sögu hans (bls. 223—24, að hann hafi sent kirkjuvið til Íslands, og hafi sú kirkja gerð verið á Þingvöllum, og klukku eina mikla kvað hann hafa sent til kirkju þessarar. Hann sýndi Íslendingum einnig ýms vináttumerki, og bjó þar meira undir, eins og margan mun reka minni til. Alkunn er tilraun konungs til þess að ná Grímsey á sitt vald. Er þar sýnd stjórnkænska hans. En það barg sjálfstæði Íslendinga að þessu sinni, að Einar Þveræingur sá við konungi, þó vitur væri (sbr. Ó. s. h. bls. 223—27).

Ólafur Haraldsson var skipulagsfrömuður mikill og löggjafi.

Merkur norskur kirkjusöguritari fer svofeldum orðum um hann: "Eftritektarverðasti hæfileiki hans var hin framúrskarandi skipulægni hans" (A. Chr. Bang: "Den Norske Kirkes Historie", bls. 43). Víst er um það, að hann lagði traustan grundvöll að norsku kirkjunni, kom á hana föstu skipulagi, og setti henni lagakerfi. Mikilvægi þessa starfs verður eigi auðveldlega metið. Studdi klerkalýðurinn hann hér að starfi. "Kristinn rétt setti hann við ráð Grímkels biskups ok annara kennimanna," stendur í sögu hans (bls. 60). Því segir Sighvatur skáld, að hann hafi "mátt leggja landsrétt, þanns skal standask". Og skáldið reyndist hér sem oftar óskeikull spámaður. Fyrirkomulag það, sem Ólafur konungur og samherjar hans sniðu norsku kirkjunni, varð afar þýðingarmikið fyrir vöxt hennar og viðgang á komandi öldum. Henni var þar með sett ákveðin stefnuskrá, og fyrir það varð hún öflugri og áhrifameiri. Eftir að kristni var komin á í Noregi, varð óhjákvæmilegt að breyta borgaralegum lögum landsins. Í þessu starfi naut konungur aðstoðar hinna vitrustu manna ríkisins. — Fræðimenn eru á eitt sáttir um það, að þessi löggjöf konungs hafi haft víðtæk og varanleg áhrif.

En Ólafur konungur Haraldsson var miklu meira en forvígismaður kristninnar og kirkjunnar; hann var einnig ótrauður málsvari lýðsins — almennings — gegn höfðingjunum. Markmið hans var að sameina Noreg undir einni stjórn, sem bæri fyrir brjósti heill þjóðarinnar, en ekki hag einnar stéttar. Hann vann að því, að tengja þjóðarheildina traustari böndum. Þess vegna rýrði hann vald héraðshöfðingjanna. Hann var harður en réttlátur í dómum. Æðri og lægri, ríkir og snauðir, voru í hans augum jafnir fyrir landslögunum. Snorri ber honum þannig söguna: "Hann lét jafna refsing hafa ríkan ok óríkan. En þat þótti landsmönnum ofrausn, ok fyldust þar fjandskapar upp í mót, er þeir létu frændr sína at réttum konungsdómi, þótt sannar sakar væri. Var þat upphaf til þeirar uppreistar, er landsmenn gerðu á móti Ólafi konungi, at þeir þoldu hánum eigi réttendi. En hann vildi heldur láta af tigninni, en af réttdæminu" (Ó. s. h. bls. 349).

Knúti Danakonungi, sem einnig réði yfir Englandi og Skotlandi, lék mjög hugur á því, að leggja undir sig Noreg. Færði hann sér í nyt ágreininginn milli Ólafs konungs og höfðingjanna norsku, blés að sundrungarglæðunum, og keypti fylgi margra höfðingjanna með stórgjöfum og fögrum loforðum, en sumir þeirra höfðu áður leitað styrks hjá honum. Kom Knútur ár sinni svo vel fyrir borð, að þegar hann hélt með her manns inn í Noreg árið 1028, var hann til konungs tekinn. Fékk hann Hákoni syni Eiríks jarls völdin í hendur í umboði sínu. Sá Ólafur konungur að frekara viðnám var árangurslaust og leitaði hann hælis í Rússlandi. Óhlutdrægni hans í framkvæmd landslaganna og óbeit hans á öllum tilslökunum höfðu, óbeinlínis að minsta kosti, steypt honum af stóli. Og nú sýndist sem hann

hefði ósigur beðið í baráttu sinni fyrir sameining norsku þjóðarinnar og sjálfstæði hennar. Höfðingjarnir áttu sigri að hrósa og Noregur var kominn á vald Danakonungi. En svo átti eigi lengi að verða. Noregur var ekki öllum heillum horfinn.

Og lokaþátturinn í æfi Ólafs konungs er að mörgu leyti merkasti kafli hennar. Með ósigri sínum og falli átti það fyrir honum að liggja, að sameina landa sína betur og öflugar heldur en með lífi sínu og starfi, gera þá að einni þjóð, útiloka með öllu — um langt skeið — erlend yfirráð.

"Hverjum augum sem menn kunna að líta á líf og starf Ólafs Haraldssonar á yngri árum hans," segir Alexander Bugge, "munu flestir játa, að útlegð hans og ferð hans heimleiðis til Stiklastaða sveipar slíkur ljómi, að eigi getur slíkan yfir mörgum tímabilum í sögu þjóðar vorrar. Það er eins og allir aðrir hafi glatað trúnni á framtíð hennar. Ólafur einn átti þá trú, og lagði líf sitt í sölurnar fyrir hana. Það var ekki einungis löngunin til að vinna aftur ríki sitt, heldur miklu fremur löngunin til að ná Noregi aftur úr klóm Dana, sem knúði konung til heimfarar" (Norges Historie", bls. 401-401).

Um tveggja ára skeið dvaldist Ólafur konungur í Rússlandi. En þó hann ætti þar góðum viðtökum að fagna, leiddist honum mjög í útlegðinni; þunglyndi og heimþrá sóttu á hann og rændu hann sálarró. "Þat taldist lengstum í huginn, at hugsa, ef nökkur föng myndi til verða, at hann næði ríki sínu í Noregi," segir í sögu hans (bls. 359). Þar er einnig frá því sagt, að óvenjuleg sýn og merkileg hafi vakið honum nýja von og þrótt. Ólafur konungur Tryggvason birtist honum í draumi og hvatti hann til Noregsfarar til að heimta aftur ríki sitt: "Farðu heldr aftur til ríkis þíns, er þú hefir at erfðum tekit ok ráðit lengi fyrir með þeim styrk, er guð gaf þér, ok lát eigi undirmenn þína hræða þik. Þat er konungs frami at sigrast á óvinum sínum, en veglegr dauði at falla í orrustu með liði sínu" (bls. 360).

Vinir hans, en margir þeirra höfðu fylt flokk hans í útlegðinni, hvöttu hann einnig til dáða. Þegar honum bárust fregnirnar um dauða Hákonar jarls, ákvað hann að freista gæfunnar í Noregi. Með allmiklu liði hélt hann brott úr Rússlandi; en heimferðin var ekkert sældarbrauð; leiðin lá um veglausa skóga, yfir stórvötn og fljót. Ekki var það heldur auðkleift að safna vistum. En liðsmenn Ólafs báru þær þrekraunir allar með hugprýði; og sjálfur setti konungur þeim hið fegursta fyrirdæmi. Það er ekki sízt vert aðdáunar um hann, að mest virðist hafa borið á beztu kostum hans, þegar hann stóð augliti til auglitis við hættur og örðugleika.

Ólafur var nú reiðubúinn að hætta öllu, að sigra eða falla. Því var för hans heitið í Þrændalög, en þar átti hann von mestrar mótspyrnu. Andstæðingum hans var kunnugt um ferð hans og höfðu safnað miklu liði. En þótt Ólafur ætti við ofurefli að etja, hikaði

hann ekki við að láta skríða til skarar. Hann setti traust sitt á guð, en ekki á mannafla. Hinn 29. júlí 1930 var háð orustan fræga og örlagaþrungna á Stiklastöðum. Með herópið máttuga á vörum: "Fram, fram, kristsmenn, krossmenn, konungsmenn!" sóttu liðsmenn Ólafs fram, og þeir börðust djarflega. Svo sem sómdi tign hans barðist konungur einnig hraustlega unz hann særðist og féll. Eftir langa hríð og stranga báru andstæðingar hans hærra hlut; þeim varð samt sigurinn skammgóður vermir.

En staðnæmumst augnablik á Stiklastöðum og gerum oss fyllilega ljóst, um hvað var barist; hér háðu eigi aðeins mannleg öfl úrslitaleik. Ekki voru hér aðeins bændur gegn konungsmönnum, heiðnir gegn kristnum, heldur miklu fremur hið gamla gegn hinu nýja. — Eftirfarandi orð norska skáldsins Per Sívle í kvæði hans "Þórður Fólason" (þýðing Matth. Joch.), missa ekki marksins:

"Á Stiklastöðum
varð stálahríð,
því aldir tvennar
þar áttu stríð:
það sem skyldi dafna
mót því, sem skyldi hníga;
það sem skyldi kafna
mót því, sem átti að stíga."

Ólafur konungur lá að sönnu lík á vígvellinum. Þó var hann í raun og veru sigurvegarinn. Höfðingjarnir norsku komust brátt að raun um það, að með því að losna við Ólaf, höfðu þeir ekki trygt sér hið forna frelsi sitt. Umboðsmenn Knúts konungs héldu ríkinu í járngreipum. Varð þess ekki langt að bíða að höfðingjarnir norsku og samherjar þeirra iðruðust þess, að þeir höfðu rofið heit sín við Ólaf konung og orðið sekir um víg hans. Vonbrigði og reiði fyltu hugi manna um land alt. Almenningur bar saman Ólaf konung og nytjastarf hans, við kúgarana útlendu og hermdarverk þeirra, og þá sást bezt, hver maður konungur hafði verið. Þessi uppreisn þjóðarinnar norsku gegn erlenda valdinu, var bæði þjóðernisleg og trúarleg. Og árangur hennar var sá, að sjálfstæði þjóðarinnar var borgið, og að kristnin hafði unnið fullnaðarsigur yfir heiðninni. (Sbr. A. Chr. Bang: "Den Norske Kirkes Historie", bls. 44).

Þegar á næsta vetri eftir dauða Ólafs konungs, fór sá orðrómur að berast út, að hann hefði í sannleika verið maður heilagur. "Hófu þá margir áheit til Ólafs konungs um þá hluti, er mönnum þótti máli skipta. Fengu margir menn af þeim áheitum bót, sumir heilsubætur, en sumir fararbeina, eða aðra þá hluti, er nauðsyn þótti til bera" (Ó. s. h. bls. 424). Og eigi var nema rúmt ár liðið frá falli hans, þegar hann var með "byskups atkvæði ok konungs samþykki", opinberlega sannheilagur kallaður. Var hann nú grafinn í Klemenskirkju í Þrándheimi; en síðar voru bein hans skrínlögð, og þeim fenginn staður á háaltari dómkirkjunnar miklu, sem bygð var á rústum Klemenskirkju á 13. öld.

Brátt tóku pílagrímar að flykkj-

ast til grafar Ólafs helga, eigi aðeins hvaðanæfa úr Noregi, heldur einnig annarsstaðar úr Norðurálfu. Er þess getið í kvæðum samtíðarskálda, sem eru hinar áreiðanlegustu heimildir. Slíkt var nú áhrifavald Ólafs konungs yfir hugum manna. Hann var orðinn þjóðhetja Norðmanna og höfuð-dýrlingur þeirra. Og hugsjónir þær, sem hann hafði barist fyrir, höfðu sigrað.

Frægð kraftaverka hans barst víða um lönd. Kirkjur voru helgaðar honum um öll Norðurlönd, í Englandi, Skotlandi, Írlandi, Þýzkalandi, Rússlandi og meira að segja í Grænlandi. Líkun og myndir af honum voru ennþá útbreiddari. Óteljandi sagnir mynduðust um hann. Almenningsálitið krýndi hann geislabaug, sem bjartur ljómi stendur af enn í dag. —

En þetta er merkilegast: Þegar vér sviftum helgiblæjunni af Ólafi Haraldssyni, stendur oss fyrir sjónum maður, sem gæddur er óbilandi viljaþreki, stefnufestu og víðsýni andans, maður, sem fús var að leggja alt í sölurnar fyrir göfugar hugsjónir sínar.

Þess vegna verðskuldar hann aðdáun vora. Og þess vegna lifir hann, bæði í verkum sínum og í hjarta þjóðar sinnar. Orð draumamannsins hafa ræzt á honum. Hann hefir verið um aldaraðir og verður enn um ókomna tíð konungur Norðmanna. Hann er máttug sönnun þess, að stærstu hugsjónirnar fela í sér ódauðleikann. Á honum sannast orð skáldsins:

"Ef bila hendur
er bættur galli:
ef merkið stendur
þótt maðurinn falli."

Stríðsskuldir

Eftir Guðrúnu H. Finnsdóttur.

Í dag hafði þeim verið lofað landsýn! Skipið skreið hraðfara áfram vestur á leið, knúð af heljarafli vélanna, svo það nötraði og eins og færðist í aukana við hvert átakið, er það klauf öldurnar, sem freyddu og hoppuðu um hliðar þess. En aftur úr kjölfarinu freyddi græn og hvítfyssandi röstin, sem smáeyddist er fjær dró, unz hún hvarf út við sjóndeildarhringinn í dökkbláum línum.

Í dag hafði þeim verð lofað landsýn!

Ölver gekk hratt fram og aftur um þilfarið, honum veitti ekkert af með að geta haldið á sér hita. Morguninn var svalur, en töfrandi fagur, ekkert nema loft og lögur, eins langt og augað eygði; himininn hár og heiður og hafið vítt og blátt. Ekkert til að trufla friðinn, nema ef vera skyldi mávarnir, er svifu skínandi hvítir og sterkvængjaðir umhverfis skipið, þögulir, óþreytandi og eirðarlausir. Andar hafsins, er höfðu slegist í förina, kom Ölver í hug, í álögum eins og hann, hælislausir, en þó bundnir við tíma og rúm.

Lengst í vestri, út við sjóndeildarhringinn, flutu fáeinir hvítir skýtoddar. Augu hans staðnæmdust oft þar. Og hugurinn bar hann vestur mikið fljótar en skipið, hvorki tími né vegalengd töfðu þá för. Í anda sá hann bláma fyrir norðvestur-töngum Canada, á sama hátt og þeir höfðu smá-fjarlægst, unz þeir hurfu með öllu, þegar skipið lét í haf, sem flutti herdeildina, er hann tilheyrði, til Englands fyrir meira en 16 árum.

Brennandi af áhuga — fullir af útþrá og æfintýralöngun æskumannsins, lögðu þeir þá af stað heiman að, með þá skynvillu í höfðinu, að þeir væru nokkurskonar frelsishetjur nútímans, reiðubúnir að leggja alt í sölurnar, til að leysa heiminn úr ánauð hervaldsins. —

Voru þeir ekki lánsmenn, sem féllu áður en hugsjónir þeirra liðu skipbrot, áður en fingraför stríðsins brennimerktu sálir þeirra — áður en þeim skildist að þeir höfðu unnið fyrir gýg. Áður en þeir sáu strandið og reköld blóðhafsins, — kvalir, sorg, örvæntingu og umkomuleysi, eyðilegging og óáran á allan hátt—afleiðingar styrjaldarinnar? Voru þeir ekki lánsmenn að sjá ekki, hve launin urðu lítil og fá fyrir líf þeirra og hugprýði?

Jú, hugprýði og fórnfýsi þeirra voru reistir veglegir minnisvarðar víða um heim. Snildarverk gerð af mannahöndum, úr köldum steini og dauðum málmi. En voru ekki minnisvarðar léttir á metaskálunum, þegar dauðinn, sorgin, þjáningarnar og skorturinn, voru vegin á móti? — Og þeim föllnu til heiðurs, — til að halda minningu þeirra og orðstýr lifandi, — skipuðu

Luster

stjórnarvöldin hátíðisdaga. Herforingjar, hefðarfrúr og aðrir stólpar mannfélagsins, ganga skrúðklædd í broddi fylkingar með hljómsveitum, blómsveiga og bænahöld. Átakanleg og hugðnæm viðhöfn — fagurt umhugsunarefni fyrir æskulýðinn og nauðsynlegt til þess að halda lifandi í hugum þeirra hetjuanda og ættjarðarást — fyrir næsta stríð!

En sagan endurtekur sig. Eftir öll þessi ár er hugur fjöldans að smábreytast. Stríðið er að fjarlægjast. Jafnvel að fyrnast yfir ástvinamissi. Hermennirnir, er komu til baka bilaðir og særðir, eru margir hverjir horfnir af sviðinu, fyrir löngu búið að slétta yfir leiðin þeirra. Og eldra fólkið — margt af því — er mist hafði frændur og vini, farið sömu leiðina.

En þeir sem lifa, verða að sætta sig við orðinn hlut og bera harm sinn í hljóði.. —

Og nú töluðu allir um frið; það var sæmilegt og viðeigandi í kirkjum og þingsölum, — nokkurskonar mælskusamkepni um víða veröld, nokkurskonar græðiplástur á helsærða þjóðlíkami. — Því enn gefa þjóðirnar hver annari hornauga og brýna busana í laumi, ef ske kynni að á þeim þyrfti að halda. Og græðgin hvískrar í kauphöllunum, að nú sé þörf á nýju stríði til að bjarga þjóðunum frá gjaldþroti og reka á dyr viðskiftakreppuna. —

Já, þeir voru lánsmenn, er eigi lifðu það, að koma til baka vonsviknir og lífsleiðir örkumlamenn, — örkumlamenn á sál og líkama, eins og hann.

Læknarnir höfðu gert á honum kraftaverk. Hann var lifandi vottur um snild þeirra og handbragð, — allur saumaður, skorinn og skeyttur saman; lá nærri að kalla mætti, að þeir hefðu reist hann upp frá dauðum. En Ölver flaug í hug að það sama sannaðist á honum og þjóðsagan segir um Lazarus. Hann hafði horfst í augu við dauðann og var aldrei samur maður eftir.

Rekald af honum hafði einhvern veginn bjargast úr voða sprengingu í skotgröfunum og lífinu var tjónkað í hann. Þegar hann raknaði við á hermannaspítala, eftir margra vikna rugl og rænuleysi, var hann minnislaus, nafnlaus, týndur hermaður! Hvorki hann né aðrir höfðu hugmynd um, hver hann var eða hvaðan hann kom. Þannig byrjaði hann lífið á ný. Það tók hann langan tíma, vikur, mánuði og ár, að verða líkamlega slarkfær. Með andlegu heilbrigðina gekk það enn ver; hann var mjög vonlítill um að hann næði aftur taugastyrk og jafnvægi. Sama var með minnið. Þrátt fyrir ítrekaðar tilraunir læknanna, skýrðist það ekkert í huga hans. Yfir þessu gruflaði hann nótt og dag, og reyndi að leita að einhverju er vekti hann til meðvitundar um hið liðna. Hann flæktist víða og kyntist mörgu. Stundum fanst honum, að eitthvað væri óljóst að þvælast í huga sér, — að hann væri í þann veginn að muna orð eða setningar. En svo hvarf það honum eins og löngu dreymdur draumur; og hann stóð eftir ráðþrota, þunglyndur og þreyttur, — svo þreyttur, að hann hefði tekið því fegins hendi, að

gleyma öllu, og sofna svefninum langa.

Og svo, þegar hann sízt varði, fékk hann minnið aftur, og með því von og nýja lífslöngun. Þá héldu honum engin bönd. Hann þráði að komast heim hið bráðasta, heim til frænda og vina, heim til landsins, sem hann unni, og sem hann átti nú von á að sjá blána fyrir á hverri stundu.

Og í huganum hélt hann áfram, sem leiðir lágu, vestur yfir hafið. Landið smá-rís úr ægi, sjórinn liggur stálblár og spegilsléttur; silfurhvítar ísborgir fljóta á strjálingi. Á vinstri hönd liggur Helluland, en á hægri hönd Furðustrandir. Sundin þrengjast — landsýn skýrist. Láglendin, klettóttir höfðar og hvítgráir malarkambar, líða fyrir augun, eins og hreyfimynd. Sunnan í grænum brekkum og giljadrögum standa smábýli, auðsjáanlega bygð í skjóli fyrir norðankulda og hafgolu.

Gróðurinn er smávaxinn, lækirnir silfurtærir, loftið hreint og fjarsýnið mikið. Hér og þar sér langt inn í landið, þar sem hálsar og hæðir standa vafin mjúkum fjólulitum fjarlægðarbláma.

Áfram lengra vestur! Golan hlýnar og loftið er ekki eins stálblátt. Gróðurinn stækkar og litirnir verða móðukendari. Þegar kemur inn fyrir eyjarnar, andar hlýtt af landi. Þar lengst í vestri upp með fljótinu mikla gnæfir Quebecborg. — Gamli kastalinn stendur þar fremst á háum hamrinum og ber við himinn. Innar með fljótinu á báðar hendur liggur óslitin bygð, — borgir og bæir, klaustur og kirkjur.

Lengra vestur flýgur hugurinn, yfir blómleg lönd, akra og aldingarða, vestur með stórvötnunum yfir skóga og eyðimerkur, heim til vestrænu víðáttunnar, sléttunnar grænu, er liggur í öldum eins og hafið, og eins og það, á víðan sjóndeildarhring, er hverfur út í blámann, hvert sem litið er. Hann mintist líka að hafa heyrt, að þeir sem kunna að rekja sköpunarsöguna aftur í öróf aldanna, fullyrði, að hér sé um hafsbotn að ræða, og að landið í kring hafi verið þakið suðurlandagróðri, þar sem risavaxin skrímsli óðu á bæxlunum fram og aftur — svipaðar skepnur og getið er um í fornsögunum, sem hann las og lærði barn og unglingur í foreldrahúsum.

Í anda kom hann hægt og hljóðlega heim á litla bæinn sinn. Hver mundi aðkoman þar? Voru foreldrar hans á lífi? Eða mundi hann koma heim að auðn og endurminningum? — Æskuárin rifjuðust nú upp fyrir honum, hið fátæklega heimili foreldra hans, lítið bóndabýli; var faðir hans bæði bóndi og fiskimaður í senn, en þó lítt til hvorugs hneigður. — En hann var bókamaður mikill og las, þegar hann komst höndunum undir og átti mikið af íslenzkum bókum. Af þeim brunni drakk Ölver, eftir að hann lærði að lesa. Honum stóð enn fyrir minni, hvílík hörmung það var, að læra að stafa, hvílík dauðans leiðindi — hver mínúta var heil eilífð. Og svo eftir að hann var orðinn lesandi, hvílíkur unaður að geta lesið og svifið á vængjum ímyndunaraflsins inn á ókunn lönd. —Oft á vorin og sumrin lá

hann úti í grænu grasinu, hlustaði á fuglakliðinn, vatnaniðinn og laufaþytinn. Allir þessir hljómar runnu saman í þægilega heild, er hjálpuðu honum áleiðis inn á lönd æfintýra og sagna. Hann lifði með hetjunum, sem hann las um, barðist með þeim og hataði. Að ganga af hólmi sigri hrósandi eða falla við frægan orðstír, var jafn-hrífandi. — Og marga haustnóttina lá hann hálfvakandi í rúmi sínu, er norðanstormurinn geysaði hamslaus, vatnið rauk meðölduhljóði og ægigangi, skógurinn stundi og kveinaði og drungalega þaut á þekjunni, — og lét sig dreyma, að allar þessar haustraddir væru herdunur og vopnagnýr. — Þetta hugmyndalíf hans miðaði að því, að hann varð dulur, einrænn og dreyminn. — Foreldrar hans ólu hann líka upp þannig, að hann átti fátt sameiginlegt við fjöldann af unglingunum þar í sveitinni. Þau lögðu slíkt ofurkapp á að kenna honum íslenzk fræði, móta svo sálarlíf hans, að hann yrði íslenzkur, hvar sem leiðir hans lægju, og sómi hans og skylda væri að halda uppi vörn fyrir þjóðerni og tungu, en snemma rak Ölver sig á, að það var vanþakklátt verk. Í barnaskólanum, þar sem byrjað er að fara með plóginn yfir útlendingana, háði hann margan blóðugan bardagann fyrir land og þjóðerni, og báru buxurnar hans oft beztan vott um það, hvað hann lagði á sig fyrir Íslendingsnafnið. — Þegar hann var orðinn eldri og hættur að berjast, varð hann löngum að grípa þau skeytin á lofti, er beint var að Íslendingnum — Vestur-Íslendingnum. — Uppeldið hafði tekist vel, þó hann hefði aldrei Ísland augum litið, aðeins séð það í hillingum söngs og sagna, var hann því trúr í anda og óendanlega stoltur af því og ætterni sínu. — Og með það fyrir augum, að það sæmdi Íslendingum illa að vera síðastir, var hann fljótur til svars, þegar í byrjun stríðsins, að Canada blés í herlúður og kallaði syni sína til vígvallarins. Þar gafst tækifæri til að sýna, af hvaða bergi hann var brotinn. —

Og þar gafst honum tækifærið. En hve ólíkt því, sem hann hafði hugsað sér og dreymt um. — Í skotgröfunum hætti hann að dreyma. Þar varð sál hans gömul — og draumar tilheyra aðeins þeim ungu. En þar opnuðust augu hans fyrir svo mörgu. Þar á meðal því, að fornöldinni tilheyrðu ekki allar hetjur. Hann sá alt í kringum sig hugprýði, drengskap, sjálfsfórn. — Hvað margar kynslóðir hafði það tekið, að spinna svo sterkar og bláþráðalausar sálir í fjölda þessara manna, að þeir viku ekki um hársbreidd frá því, er þeir skoðuðu skyldu sína, þótt öllu mannlegu eðli og tilfinningum væri ofboðið. — Áreiðanlega réði andinn þar yfir efninu, — þó svo hörmulega færi, að þeir fórnuðu öllu á stalli eyðileggingarinnar.

Enn sátu sömu nornirnar og spunnu örlagaþráðinn, sem mannkyninu lærist svo lítið að greiða úr á hverjum þúsund árunum. —

* * *

Þarna lengst í norðvestri reis við hafsbrún þústa, líkust lágu, þéttu skýi. — Ölver var staddur í

landsýn. — Honum varð þungt um andardrátt og hann fékk ákafan hjartslátt — og undarlegur geigur gagntók hann.

Hvað beið hans þar heima eftir öll þessi ár? Mátti hann vona, að honum græddist aftur þor og þrek til að lifa og starfa? Að þar heima, í sólskininu og víðlendinu, andaði því heilnæmi og gróðurmagni í hina sjúku sál hans, að hann fyndi aftur frið og jafnvægi, — og traust á samtíðinni? — Eða átti hann að greiða skuldina að fullu, — ferðast það sem eftir væri æfinnar landflótta og flakkandi — flak með ógnandi skugga ömurlegra endurminninga sér til fylgdar? — —

Æolos

(Vikivaki.)

Tileinkað S. Halldórs frá Höfnum

Þegar Æolos stormgjöll stillir
stærri hljómleika til.
Himinn eldar og hafið tryllir
hávært stormguðsins spil.
Þá er "forteiknið", far á skýjum
"forspil" Þórdunu-slags
hefur leiftrandi loga-síum
leik, á tónsviði brags.

Tónar fallandi — Rán á reiki
raular útfararlag.
Blandast gjallandi "faldafeyki"
feigðar náklukku-slag.
Gígjan fjölbreyttu, fingruð geði,
fárast, grætur og hlær. —
Strengi gerninga-Gró sem kveði
guðinn máttugur — slær.

Ægir goðmagna-kyngi knúinn
kyrjar "viðlag" í dans.
"Ris" og "fallanda" æðis-úfinn
orgar "broti" til lands.
Þjóta grenjandi veðra-vargi
voðans ógnir um kok.
Önglar þjóðsagna-þurs í bjargi,
þýtur — afspyrnurok.

Stiga tónfallið mannlífs-myndir,
magna tjáning í spil
sýnir — unnvörp, sem Úður hrindir
ögri frá, eða til. —
Sefa friðandi tekur taki
töfrum heillaðan — þeyr
sem í kliðandi breka-braki
bænum andvarpar — deyr.

Kynnir verðmæti — söngva-sjóði
sá, er tilfinning manns
lífið túlkar í tón og ljóði,
töfrasprotinn er hans.
stemmur gráthljóðs- og gleði-runnar
gegnum dagláta-slag.
Grip úr strengleikum stormgígjunnar
slegin — bragur og lag.

Á. B.

Söngvabrot

Eftir Gísla Jónsson.

(Frumkveðin og lausþýdd).

I. MINNINGALANDIÐ.

(Lag eftir Lassen)

Í æskutíð eg átti föðurland —
með eld í djúpi, hrönn við sand
og fjöllin hrönnum krýnd, —
sú fold er týnd.

Já, fyrir löngu út í önnur lönd
mig örlaganna leiddi hönd;
og sól og sumar var
eins sváslegt þar.

Það land þó ávalt eg í draumi sé,
er erill lífs mér veitir hlé, —
þá leiðir bros um brá
hver barndóms þrá.

II. BLÓMÁLFAR.

(Lag eftir Sv. Sveinbjörnsson)

Eg aleinn gekk um auða slóð,
sem eyðiský um heiðan geim.
Þá lýsti auga undra glóð,
og eyru fyltust söngvahreim.
Á bakka vatns í bjarkalund
blómálfar stigu dans um grund.

Og aldan brosti og brást á flug
í bárudans með álfasveit.
Það létti dapurt hjarta og hug,
að horfa á slíkan töfrareit.
Eg fanginn starði og ugði ei að
hvern auð í sál mér veitti það.

Og síðan, er mig sorgin sker
og sækja dökkar fylgjur heim,
mér fyrir innri augu ber
oft unaðs geisla af degi þeim, —
þá hugur berst til blómalands,
og bregður sér í álfadans.

III. SKILNAÐARSKÁL.

(Lag eftir R. Schumann)

Lát fljóta á skálum inn freyðandi mjöð,
og full okkar skilnaðar drekkum nú glöð,
því för mín skal hafin; — ó, föðurleifð kær,
nú framar ei langvistum dvel eg þér nær.

Sjá, álfröðull flýgur og finnur ei ró,
en fylgir oss broshýr um lönd og um sjó,
og öldurnar brotna við eyjar og sand,
og altaf er stormur á ferð yfir land.

Sem vorský, er líða um loftvegu blá —
svo leitar í fjarlægð mín vænglétta þrá.
Sjálf jörðin á eilífa umferð um geim!
Hví ætti eg að stríða gegn heimslögum þeim?

Í firðinni heyri eg fuglanna söng,
er flugu að norðan um haustkvöldin löng;
svo þar verður söngurinn samur og hér,
á sumrin og vorin að eyrum sem ber.

Og blómin hin sömu, er batt eg í krans,
er brá eg mér stundum í miðsumardans.
Já, ástin mig heillar jafnt, hvert sem eg fer,
og heimili alstaðar býður hún mér.

Lát fljóta á skálum inn freyðandi mjöð;
og full okkar skilnaðar drekkið nú glöð;
því eg er á förum, — ó, föðurleifð kær,
og framar ei langvistum dvel eg þér nær.

IV. MYRKUR.

(Lag eftir Mozart)

Þéttast skuggar fast um fætur,
fækka vina andlit þekt.
Styttist leið til lengstu nætur; —
líf er tómt og dapurlegt.

Hvergi lýsir, hvergi rofar, —
Helja alein býður fró.
Sælubústað lýgin lofar,
lokar öllum sundum þó.

V. SVARTAR RÓSIR.

(Lag eftir Sibelius)

Seg mér, hví ertu svo dapur í dag,
þú sem daglega ert glaður og hýr? —
Eg er ei venju fremur dapur í dag, —
þó margt dulið í hjarta mér býr;
því harmur á hrafnsvartar rósir!

Í hjarta mér rósviður rót eitt sinn sló,
og þar rændi mig friði og ró.
Og hver smágrein er þrotlausum þyrnum stráð,
eg er þeirra kvalræði endalaus bráð;
því harmur á hrafnsvartar rósir! —

Nú er hvirfing af rósum á hjarta míns slóð —
ein helbleik sem dauðinn, ein rauðari en blóð.
Þær vaxa og vaxa — eg örmagna er,
hver örlítill broddur mig stingur og sker.
Já, harmur á hrafnsvartar rósir! —

VI. DRAUMAR.

(Lag eftir Franz Schubert)

Mig dreymdi svo fagra drauma
um daggperlað blómaskraut,
og fjaðraglit syngjandi fugla,
er flugu um hæðir og laut.
Eg hrökk úr sætum svefni
í svölum vetrargust,
er hundar geltu í hlaði
og hrafnarnir krunkuðu á bust.
Á hélugráum glugga
þó glitraði frostrós smá,
er benti á brúðkyrtil dauðans,
en batt í sér vorsins þrá.

Mig dreymdi um meyju mæra
og munað og faðmlög heit,
og elskenda eiða og kossa
í ódáins sælureit. —
En haninn gól við hurðir —
eg hrökk af værum blund.
Nú sit eg sem í draumi
og syrgi þá unaðsstund.
Já, oft og einatt síðan
með óró hjartað slær, —
því fjarri' eru fuglar og blómin,
og fjarst þó mín drauma-mær.

VII. ÆFIÞÆTTIR.

(Lag eftir Schubert)

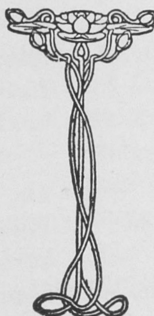
Unaðs óma
angan blóma
æska og vor í skauti ber.
Vonir rætast —
varir mætast
vina, er ástin flug sitt lér.
Glóa skálar,
gleðin bálar,
glymur dans og hornaspil.
Þá er kæti,
lífkvik læti,
ljúf þeim anda er finnur til.

Árin líða
æfitíða
út í tímans regin hyl, —
sorgir mæða,
sárin blæða,
sést ei tíðum handaskil.
Fyr en varir
flökta á skari
fjarra daga skærust ljós.
Straumar brotna,
stanza, þrotna
stiltan loks við feigðarós.

VIII. EINTAL.

(G. Wennerberg)

Æ, hversu auður og kaldur
er þessi heimur við daganna lát.
Alt vort stolt og vort stát
tíðum stöðvast í grát. — —
Hvaða unaðssemd varir um aldur?

Alþýðuskáldið

Eftir próf. Sig. Nordal

Það var í septembermánuði árið 1868. Í hæðóttu, lyngi vöxnu skarði, þar sem þjóðvegur liggur yfir fjallgarðinn milli tveggja sveita á Norður-Íslandi, var fimtán ára gamall drengur í fjárleit. Svalt var í veðri. Efstu fjallatindarnir voru hrímgaðir af fyrstu snjóum, og lyngið að byrja að láta á sjá. En himininn var heiður og blár og glaða sólskin. Við sjónum hans blasti héraðið, eins og landabréf, svo langt sem augað eygði og margra kílómetra breitt, dalbotninn sléttur og vötnin mikil, en beggja vegna bændabýlin með stuttu millibili undir háum og hrikalegum fjöllum. Úti fyrir lá fjörðurinn, breiður fyrir opnu Íshafinu, þar sem tvær eyjar gnæfðu upp úr djúpinu eins og óvinnanleg vígi, önnur þeirra, Drangey, fræg úr sögu útlagans Grettis og síðasta hæli hans. Drengurinn var knálegur og kvikur á fæti og augun hauksnör, er hann hugði að fénu. En þegar hann leit yfir bygðina og fjörðinn, færðist dreymandi fjarlægðarblámi yfir svip hans, eins og hugur hans væri gripinn spurulli útþrá.

Hann var kominn í námunda við veginn, þegar hann staðnæmdist skyndilega og hlustaði. Margraddaður söngur barst að eyrum hans. Hann faldi sig á bak við stóran stein og gægðist yfir hann til að sjá, hvað um væri að vera. Spottakorn frá sér sá hann sex unga menn koma ríðandi hægt upp sneiðinginn. Reiðhempurnar flöktu frá þeim og þeir báru erlend höfuðföt. Hann heyrði greinilega orðaskil, er þeir sungu, en skildi ekkert orð:

Sive per Syrtes iter æstuosas
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

Undireins vissi hann að þetta mundu vera námssveinar úr latínuskólanum í Reykjavík, sem um þetta leyti árs voru vanir að safnast saman í stóra hópa eins og farfuglarnir, og fara til höfuðstaðarins til að halda þar áfram námi sínu eftir þriggja mánaða sumarfrí. Einn þeirra þekti hann. Það var unglingur aðeins tveim árum eldri en hann sjálfur, sonur velmegandi bónda þar í sveitinni. Hann átti nú að ganga inn í þriðja bekk skólans.

Skólasveinarnir fóru fram hjá, án þess að taka eftir skolhærða kollinum, sem var næstum því samlitur steininum. Þegar þeir voru komnir upp á brekkubrúnina, hættu þeir að syngja, hvöttu hestana sporum á harða brokk og hurfu milli hæðanna, þar sem bugða kom á veginn.

En Stefán litli var risinn á fætur og stóð eins og hann væri negld-

ur niður og horfði á eftir þeim. Hann var hinn hraustlegasti piltur og var fyrir löngu hættur að gráta út af smávægilegu andstreymi lífsins, en nú fanst honum eins og þrengdi að um andardráttinn. Vondöpur einmanatilfinning gagntók hann. Honum virtist eins og hann væri skilinn eftir í myrkrinu fyrir utan, til væri einhver undursamleg paradís, þar sem honum mundi aldrei auðnast að stíga fæti sínum, mikið takmark, sem hin ytri kjör hans hindruðu hann frá að ná. Þessir piltar mundu fara í skólann, þar sem þeir hefðu ekki aðeins ótakmarkaðan aðgang að bókum, heldur ættu einnig kost á að njóta tilsagnar vitrustu manna í landinu og lifa dásamlegu lífi á meðal félaga sinna. Seinna mundu þeir fara utan til náms, verða embættismenn og ef til vill frægir rithöfundar og skáld. Ljóðið, sem hann skildi ekki orð af, en þeir sungu eins og móðurmál sitt, hljómaði í eyrum hans. Honum fanst hann alt í einu verða svo aumur og einskismegandi. Kökkurinn, sem sezt hafði í hálsinn á honum, óx og ætlaði að kæfa hann. Loks fleygði hann sér á grúfu niður í lyngið og grét sáran. En í þessum gráti vottaði ekki fyrir öfund eða andúð til þessara hamingjusömu jafnaldra hans, sem hann hafði nýlega séð. Hann var aðeins sorgmæddur vegna þeirra miskunnarlausu örlaga, sem virtust banna honum alt það, er hann þráði, og standa í vegi fyrir því, að hann gæti nokkru sinni orðið að manni.

Faðir Stefáns Guðmundssonar, Guðmundur Stefánsson, var bláfátækur bóndi, sem bjó þarna uppi í skarðinu á litlu, afskektu heiðarbýli, sem áður hafði verið sel frá einum bænum niðri í dalnum. — Hann var af góðu bergi brotinn í báðar ættir, atorku- og dugnaðarfólki, sem þó skorti mjög hagsýni til að safna veraldlegum fjármunum. Stefán var eini sonurinn. Hann varð að vinna baki brotnu frá barnæsku, og var bæði duglegur og iðinn að hverju, sem hann gekk. En einkum var hann þó hneigður fyrir lestur og lærdóm. Móðir hans hafði kent honum ungum að lesa, og hjá móðurbróður sínum fékk hann stafrofið til að læra að draga til stafs. Þar með þraut tilsögnina. Jafnvel niðri í aðalsveitinni var ekki einn einasti alþýðuskóli. Öll kensla fór fram á heimilunum. Og aðeins þeir, sem hepnastir voru komust inn á prestsheimili til læringar hjá prestinum. En undireins og Stefán hafði lært að lesa, gleypti hann í sig allar bækur, sem hann komst höndum yfir. Veturinn er minsti annatíminn á íslenzkum sveitaheimilum. Jafnvel fátækustu drengir geta þá fengið ærinn tíma til lestrar. En á heimili Stefáns var fátæktin svo mikil, að ekki voru til nema algengustu guðsorðabækur. Og hann las þær með ástundun. Einn veturinn las hann alla biblíuna þrisvar sinnum frá upphafi til enda. Hinar miklu guðsorðabækur frá 17. öld: Vídalíns-postillu og Passíusálma Hallgríms Péturssonar, las hann einnig mjög grandgæfilega.

En þetta nægði honum þó ekki. Þegar hann var ekki meira en níu

til tíu ára gamall, fór hann að fara niður í bygðina, til að fá lánaðar bækur. Þar var bæði lestrarfélag og margir bændur, sem áttu álitleg bókasöfn, bæði af prentuðum og rituðum bókum. Þeir gátu ekki fengið af sér að synja þessum námfúsa dreng um bækurnar ,og þannig atvikaðist það, að hann flutti margan dýrmætan böggul undir hendinni, heim í selið. Nú opnaðist nýr heimur fyrir honum. Hann las söguna af Gretti, sem vitnaði svo glögt um það, að sitt væri hvað gæfa og gervileiki. Grettir var allra manna bezt á sig kominn að afli og hreysti; afl sitt, mannvit og hittinyrði, notaði hann til að brjóta forynjur á bak aftur og verja hlut lítilmagna, en samt sem áður varð hann sekur skógarmaður í tuttugu ár. Stefán gat aldrei þreyzt á að horfa út í Drangey, þar sem Grettir hafðist við seinustu ár æfinnar og barðist um líf sitt að lokum, helsjúkur á knjánum, en án þess þó að láta hugfallast. Hann las einnig söguna af Agli, sem sjö ára gamall vá mann í fyrsta sinn og orti um það kornungur, að hann vildi verða víkingaforingi, í vísu, sem enn er til. Hann las goða- og hetjukvæðin í Eddu, og frásagnir Heimskringlu af Noregskonungum. Hið norræna fornaldarlíf fylti allan huga hans. Og jafnhliða nam hann, án þess að verða þess var eða hugsa út í það, hinn óþrjótandi auð tungunnar og margvíslega æfagamla lífsspeki af vörum foreldra sinna, í þulum og kvæðum, sögnum og æfintýrum, orðskviðum og vísum. Sjálfur hafði hann enga hugmynd um, hversu margfróður hann var. Í augum hans, sem aldrei hafði séð skóla á æfi sinni, var Latínuskólinn í Reykjavík einskonar inngöngudyr til allrar sannrar mentunar. Hann leit mjög upp til hinna lærðu manna, sem hlotið höfðu hina klassisku mentun. Sjálfur hafði hann byrjað í æsku að yrkja vísur, og honum var það ljóst, hvað hin háskólagengnu skáld eins og Bjarni Thorarensen og Jónas Hallgrímsson, gnæfðu hátt yfir alþýðuskáldin. Hitt hugsaði hann ekki út í, að íslenzkan var einnig klassisk forntunga, alveg eins og latínan og grískan, og þar að auki var hún lifandi tunga og móðurmál hans. Hann hugsaði ekki út í það, að íslenzki bóndinn þurfti ekkert annað en að losa sig við ofurlítið af úreltum smekkleysum og öðlast víðara útsýni, til þess að geta náð á ný fótfestu í bókmentunum, og bygt ofan á glæsilega undirstöðu fornaldarinnar. En einmitt í þessu efni var það þó, sem Stefán ruddi leiðina fyrir aðra. Þegar hann, eins og svo margir aðrir íslenzkir bændasynir, hélt þá sæla, "sem slökt fengu fróðleiksþorsta sinn við uppsprettulindir Minervu", þá skildi hann það ekki, að það er einnig hægt á þeim stað að "slökkva fróðleiksþorstann" í annari og verri merkingu, og að þetta kemur líka oft fyrir í skólum. Einmitt vegna þeirra ytri örðugleika, sem hann átti við að búa, braut hann listgáfu sinni þá leið, sem hann hefði ef til vill aldrei rutt, ef hann hefði átt þess kost, að ganga út á hinn breiða þjóðveg skólanámsins.

Stefán fluttist frá æskuheimili

sínu 17 ára gamall og gerðist vinnumaður hjá ættingjum sínum í sveit nokkru austar á Norðurlandi. Um þetta leyti voru miklir útflutningar frá Íslandi til Ameríku, og ákvað Stefán, þegar hann var 19 ára gamall, að flytja af landi burt ásamt foreldrum sínum. En áður en hann færi, fékk hann í nokkrar vikur tilsögn í ensku á prestsetri einu þar í grendinni. Það var hans einasta skólaganga á æfinni. Af sjálfum sér hafði hann lært að skilja dönsku. En það varð þó ekkert af þessum lærdómi, heldur ást hans á þjóðlegum fræðum, sem varð dýrmætasta eign hans í útlegðinni.

Enginn veit, með hvaða tilfinningum Stefán yfirgaf föðurland sitt, þar sem hann hafði hlotið svo örðugt og fátæklegt uppeldi, er hann lét í haf, tæpt tvítugur, árið 1873. Víst er um það, að sjálfur mun hann hafa vitað það til fullnustu, að teningunum var kastað æfilangt. Ferðin var löng og dýr. Á þeim tímum sneri enginn aftur sem fór.

Ef Stefán hefir nokkurn tíma farið af landi burt í þeirri von, að hljóta með því þægilegra líf og fá meira næði til bóklegra iðkana, þá brást sú von algerlega. Hann flutti með sér foreldra sína aldurhnigna, festi bráðlega ráð sitt og eignaðist margt barna. Erfiði frumbýlingslífsins hlaut hann að reyna til hins ítrasta, með því að hann tók sér þrisvar sinnum nýtt land til að ryðja og rækta, í síðasta skifti i Canada, skamt fyrir austan Klettafjöll. En sú saga verður ekki sögð hér. Hún mun vera að flestu leyti áþekk sögu fjölda margra annara skandinaviskra frumbýlinga í Ameríku. Afkoman varð miðlungi góð. Stefán varð þolanlega vel stæður bóndi, en þó aldrei svo, að hann þyrfti ekki að strita myrkranna milli.

Það var fyrst í rökkrinu, þegar hann var orðinn einn og hafði velt af sér reiðingnum, eins og hann kemst að orði í einu af kvæðum sínum, að leiðir skiljast fyrir honum og stéttarbræðrum hans. Þá komu hugsanirnar, sem höfðu hvarflað að honum í önnum dagsins, og kröfðust þess að fá meiri íhugun og athygli. Þá tók hann að yrkja. Ljóðasafn hans (fimm væn bindi, 1909—1923) hlaut nafnið "Andvökur". Og það nafn var ekki valið af neinni fordild, heldur vitnar um nakinn sannleikann.

Þegar maður les ljóð Stefáns, verður maður fyrst og fremst undrandi yfir því, hversu óþrjótandi auðlegð þau hafa að geyma, er maður ber þau saman við hin fátæku lífsskilyrði, sem hann átti lengst af við að búa. Það er naumast nokkurt vandamál samtíðarinnar, sem skáldið hefir ekki gerhugsað og gert sínar viturlegu athugasemdir við. Í ljóðum hans verður fyrir oss dæmalaus auður kjarnyrða. Hann hefir alla tunguna á valdi sínu, skáldamál og hversdagsmál að fornu og nýju. Málið æxlast í höndum hans og ný orð skapast, sem öllum virðast þó vera gamlir kunningjar. Hann getur lýst amerísku landslagi, jafnfrábrugðið og það er íslenzku, alveg eins vel og eðlilega og fjöllum átthaganna. Maður mundi ímynda sér, að hann hefði

lesið öll kynstur að staðaldri, og sótt vizku sína í allar mögulegar bækur, og haldið við móðurmálinu með stöðugum lestri íslenzkra bókmenta. En þannig var þessu ekki farið. Hann flutti með sér eitt bókakofort frá Íslandi, en glataði því í flutningi skömmu eftir að hann kom til Ameríku. Þetta var eins og fyrirboði: Honum gafst lítill tími til lesturs. Hann orti hægt og ljóð hans eru tilþrifamikil, en oft strembin aflestrar. Á einum stað segir hann, að dagsönnin hafi styggt upp öll léttfleygu ljóðin sín, svo að þau hafi liðið sönglaust frá sér. Lævirkjarnir og næturgalarnir stygðust burt, en ernir og svanir urðu eftir. Hann las næstum einvörðungu úrvals skáldrit og ensk tímarit til að fylgjast með málum. Margar af þeim íslenzku bókum, sem hann hafði lesið í uppvexti, sá hann aldrei framar. En kjarnann úr þeim geymdi hann þó í sínu trausta minni. Yfirleitt treysti hann mest á sína næmu athugunargáfu og sjálfstæða skilning. Á Íslandi er gerður greinarmunur á brjóstviti og bókviti. Stefán hafði ágætt brjóstvit, sjálfstæða hugsun, ríka skapfestu og tilfinningu. Líf hans og starf er einn hinn glæsilegasti sigur, sem til er um sjálfsmentun.

Það er ekki svo auðvelt að lýsa ljóðum, þegar ekki er hægt að vitna í þau. En eg vil nefna aðeins nokkur megin viðfangsefnin í kvæðum Stefáns. Ástin til Íslands er grunntónninn í þeim. Enda þótt Stefán, eins og margir útflytjendur, breytti örlítið hinni íslenzku nafnvenju og kallaði sig Stephan G. Stephansson, í staðinn fyrir Stefán Guðmundsson, þá þarf enginn að ímynda sér fyrir það, að hann hafi orðið mjög amerískur. Það var öðru nær. Því að einmitt í nýbygðunum vestan hafs, náði heimalandið fyrst öllu sínu valdi yfir honum. Hann hefir ort ljóð um Ísland, náttúrufar þess, fornaldarminningar og nútíðarlíf, sem eru óviðjafnanlega fögur. Hann hefir blandað sér inn í íslenzk deilumál með snörpum ádeilukvæðum. Hann hefir brotið heilann um hlutverk sinnar litlu þjóðar í heiminum, og með sinni innsæju snildargáfu bent á, að það væri í því fólgið, að sýna hvernig hægt væri að þjóna menningunni, þrátt fyrir fátækleg ytri kjör. Hann sér sjálfan sig sem einn lið þessarar baráttu, og heyir samt dóm yfir vanmætti sínum:

"Það er satt, að mentun mín er í molum og hrifsuð upp á meðan lúinn makrátt svaf og meðan kátur lék sér. Ef hún er borin saman við hámarkið, er hún næstum engin. En það er víða vondur brestur í keri. Vér virðum vora hámentuðu lærdómsmenn, sem eru þó kanske ekkert annað en andleg ígul-ker ótal skólabóka. En það þarf annað og fleira til mentunar en að troða út höfuðið. Það þarf hvassan skilning, haga hönd, hjartað sanna og góða."

Sínum eigin lífskjörum hefir hann lýst í þessari einföldu vísu:

Löngum var eg læknir minn,
lögfræðingur, prestur,
smiður, kóngur, kennarinn,
kerra, plógur, hestur.

En þó að Stefán yrði þannig, bæði í lífi sínu og skáldskap, að treysta mjög á sjálfan sig, þá fór þó fjarri því að hann væri sjálfum sér nógur. Ekkert mannlegt var honum óviðkomandi. Hann hefir ort fjölda kvæða um ýmsa menn úr sögnum og sögu samtíðarinnar, með hinum næmasta skilningi. — Mjög er hann frjálslyndur og róttækur í trúarskoðunum sínum og stjórnmálum, höfðingjasinni og jafnaðarmaður í einu. Sem brezkur þegn, finnur hann til ábyrgðarinnar af stjórnmálum Bretaveldis, og kvæði hans um Búastríðið og heimsstríðið síðasta eru með tilfinningaríkustu og voldugustu ljóðum hans.

Stefán gaf út sitt fyrsta ljóðasafn — með aðeins tíu kvæðum — árið 1894, 41 árs gamall, og síðan birtust smám saman fjöldi kvæða eftir hann í blöðum og tímaritum, bæði á Íslandi og í Ameríku. Hann skrifaði aldrei orð á ensku, en á ættlandi hans var smám saman farið að líta á hann sem andlegt stórmenni. Þessi viðurkenning hafði þó engin áhrif á lífskjör hans, því að hann hélt áfram að vera fátækur bóndi, sem hvorki hafði ráð á tíma eða fé til Íslandsferðar.

Loksins vöknuðu þó landar hans. Árið 1917 buðu þeir honum heim. Hann kom heim á íslenzku gufuskipi meðan stóð á veraldarófriðnum, og dvaldi sumarlangt á Íslandi. Í Reykjavík var honum haldin mikil veizla, þar sem hann var hyltur af sumum af sínum gömlu kunningjum, er riðið höfðu fram hjá honum í skarðinu fyrir hálfri öld síðan. Hann var kosinn heiðursfélagi Bókmentafélagsins og Alþingi gaf honum heiðursgjöf. En áhrifamest fyrir hann var ferðin um sveitirnar. Bændurnir fylgdu honum í sigurför, hringinn í kringum landið. Þeir fylgdu honum á sínum beztu hestum í stórhópum, sýndu honum fegurstu staðina og ortu ljóð honum til sæmdar. Þetta var sigurinnreið Stefáns á Íslandi, og mun aldrei nokkur konungur fara vegsamlegri för eða aðra slíka.

Stefán átti marga trúfasta vini meðal landa sinna í Ameríku, en þó miklu fleiri andstæðinga, sem ekki gátu fyrrgefið honum frjálslyndi hans og fríhyggju. Þó var andblásturinn mjög að þverra, þegar hér er komið sögunni. Stefán var ekki aðeins orðinn frægur maður, heldur einnig hniginn að aldri, og virtist nú sem tími væri kominn til þess að hann væri viðurkendur af öllum.

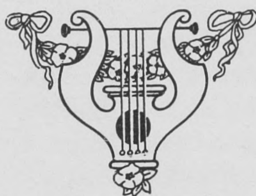
En sjálfur var hann ekki þess sinnis að halla sér til hvíldar á lárviðarsveig sinn. Heimsstríðið, hin óbætanlega svívirða mannkynsins, brendi sig inn í lund hans. Hann braut ekki heilann um hver ætti sökina á stríðinu. Allir voru jafnsekir, jafnvel hans eigin landar í Canada, sem farið höfðu í stríðið sem sjálfboðaliðar og komu til baka með blóði drifnar hendur og minni menn en áður. Hann fékk ekki orða bundist. Strax eftir að vopnahléð var samið, gaf hann út ljóðasafnið "Vígslóða".

Þá brauzt út óveðrið á ný og dundi um höfuðsvörð hins aldraða skálds. Meira en 2000 Íslendingar höfðu tekið þátt í stríðinu og allir höfðu átt þar ættingja. Marg-

ir höfðu fallið. Nú þótti, sem hetjurnar væru ærumeiddar í gröfinni og allar fórnirnar væru gerðar ver en einskis nýtar. Stefán gekk ódeigur til baráttunnar. Hann ritaði blaðagreinar og svaraði fyrir sig með nöprustu ádeiluvísum. Um sjötugt tókst honum þannig að afla sér meiri óvinsælda en nokkru sinni áður. En hann hafði aðeins sagt sannfæringu sína og vildi umfram alt standa við hana. Og aldrei var svipur hans hreinskornari eða bjartari en einmitt síðustu árin.

Vonbrigðin og erfiðleikarnir næstu árin eftir stríðið, drógu þó hitann úr þessari deilu fyr, en búast hefði mátt við. Þegar Stefán dó í ágústmánuði 1927, voru allir landar hans í Vesturheimi á eitt sáttir um að heiðra minningu hans á myndarlegan hátt. En það er þó á ættlandi hans, sem ljóð hans og saga munu geymast, löngu eftir að íslenzka nýlendan í Canada er horfin inn í enska heiminn. Tíminn mun vefja bláma æfintýrisins um minningu þessa hispurslausa manns — afdalasveinsins, sem fann nýja heimsálfu fyrir íslenzkan ljóðakveðskap; bóndann á akrinum, sem var hetja þótt hann hataði vopnin, og ríkur höfðingi, þótt hann ætti ekki annað land en það, sem hann hafði rutt með sinni eigin atorku.

(Aths. — Ritgerð þessi er tekin úr Land och Folk 3. En isländsk bondeskald, sbr. bls. 18 hér að framan, þýdd af séra Benj. Kristjánssyni.)

Tyrkja-Gudda

Með viðurkenning til dr. Sigurðar Nordal.

Eftir séra Jónas A. Sigurðsson

I.

Sá eg fyr — í sagna skruddu,
sögurnar um Tyrkja-Guddu,
mest var getið mæðu og hnjóðs.—
Hertekin og seld af Serkjum,
saurguð, brend af nautnum sterkum
— Enginn hennar gat til góðs.

Trúvilt þótti og ill í orði,
enginn henni stóð á sporði, —
íslenzk þjóð þess illa galt.
Hún fór eldi ástríðanna
yfir sálir beztu manna,
soramarkið setti á alt.

II.

Útlend kona, ambátt, móðir,
átti mök við heiðnar þjóðir, —
bersyndug af dólgum dæmd.
— Eftir munað mein oft þjaka.
Margir arf með Guddu taka, —
sneyddir Farisea sæmd.

Tungumjúk og tannhvöss var hún,
töframögn því einhver bar hún,
líkt og suðræn, sólbrend vín. —
Sturluð ást, í fanga fjötrum,
fallin kona, í skorti og tötrum,
naumast getur notið sín.

Oft varð geðstirð Gudda að meini,
góðskáldið hjá Hallgríms steini
orti upp kvæði, eldi svift. —
Ljóð þau urðu að lífsins auði,
létu bæði synd og dauði
undan Hallgríms andagift.

III.

Bregða hinu betra fáir. —
Breyska Guddu enginn dáir
frónskra trygða fyrirmynd. —
Sólu vermd, frá Serkjalöndum
sótti' hún heim að feðraströndum:
Eyjar, jökla, ástir — synd.

Meðan ytra í ánauð var hún,
ótal þunga harma bar hún, —
bóndinn heima að syndum sat.
Líkn hann þá af klerkum, kirkjum—
konan þjáð af ránslýð — Tyrkjum.
Um það sagan sjaldan gat.

Enn er Gudda í ánauð þreyði,
eiginmaður hennar deyði,
sekur guð og Guddu við.
— Stundum heimsins stórudómar
standast ekki sagnir frómar.
— Heimslífið á sinn hundasið.

IV.

Lærðum, glæstum gáfumanni
gekk á hendur veikur svanni,
seidd af eldi anda hans. —
Furðar þá, er síðan syngja
sálma Davíðs Íslendinga,
hennar ást til höfðingjans?

V.

Stormur þroskar styrkar eikur, —
stórmennið að hættum leikur,
andann mentar eilíft stríð.
— Barátta við böl og syndir,
birtir skáldi helgar myndir,
sál hans vaknar, — vekur lýð.

Þjóðar goð varð þegninn dýri. —
Þjóðsögur og æfintýri
heiðra sjaldan hetju víf.
— Slekkur ljós, en eldinn æsir
ærsla stormur. Ljóða ræsir
þroskaðist við þrauta líf.

VI.

Öndvegið í óðar heimi
ávalt hygg eg skáld að geymi.
— Neikvæð öld sízt neitar því.
Helga gáfu, himni studda,
holdsveikin og Tyrkja-Gudda
hæsta veldi hófu í.

Fyrir norðan

— Ferðastökur 1930. —

Eftir séra Jónas A. Sigurðsson

Tileinkað bróðurdóttur minni, frú Þuríði Sæmundsen, á Blönduósi.

(Við lestur erindanna þarf að hafa í huga sögur Íslendinga, einkum Sturlungu.—Höf.)

Kveldsól gylti geislaflóði
guðdómlegan Skagafjörð.
Hérað, fjöll og fjörður glóði,
fylti hjörtun þakkargjörð.

Hvorki þraut né þoka skygði
þetta fagra sumarkveld.
Höfða-Þórður hérna bygði,
hingað sótti Grettir eld.

Drangey rís úr djúpum legi,
drafnarvígi fríðri bygð.
Útlagann þótt Öngull vegi,
aldrei fyrnist sifjatrygð.

Mörg þótt styrjöld móti blési,
margt þótt ægði þjóðar frið:
Héraðsþing í Hegranesi
hélt fyr lög og svarin grið.

Senn er riðið "heim að Hólum",
hliðskjálf fróðra norðan lands.
Er sem fagni æskan jólum
eftirvænting ferðamanns.

Margar treystu stoðir stólinn,
stór var afli, risna, föng.
Hér reis kirkjan, hér stóð skólinn,—
— Hallgrímur og Líkaböng.

Hér menn þýddu, og hjörtun sungu,
himnesk fræði um Jesúm Krist.
Hér var líka, á helgri tungu,
heilög ritning prentuð fyrst.

Harla nærri helgum óði
höggorusta forðum stóð. — —
Þarna bað hann Gvendur góði
guð sinn fyrir landi og þjóð.

Biskup þarna bundinn, dreginn,
brustu hurðir, gættir, þil.
Margur drengur vaskur veginn,
varð oft fátt um andleg skil.

Margt hér dvaldi mætra fyrða,
margt var oft að heyra og sjá.
Hefðirðu málið, Hólabyrða,
herma kynnirðu' mörgu frá.

Höfðingjar um hérað fara,
hófadyninn greina má, —
Eg sé Guðbrand, Jóna, Ara,
jarl, og Kolbein unga, rjá.

Hér sér Valhöll víkinganna,
vopnská öld hér festi bú, —
Örlygsstaði oddvitanna,
— Íslendinga Waterloo.

Fleygt er margt í fornum óði,
forneskjunnar dulræn spá:
"Róum, róum, rignir blóði",
— rýkur Flugumýri á.

Flest er látið fyrir róða,
fyrnast spor í tímans sand.
En Jóni helga og Gvendi góða
gleymir aldrei Norðurland.

Um öndvegin þótt öldin þræti,
erlent prjál í glæstum sal, —
girnast mundi eg Gvendar sæti,
— goðorðið í Hjaltadal.

Skilst mér nú að skáldment kveikir
Skagafjarðar sagan enn:
Guð lét andans Glóðafeykir
geta skáld og listamenn.

* * *

Beygður elli og bjargarleysi
Bólu-Hjálmar þarna dó. — —
Fyrst, í öðru heiðarhreysi,
höfuðskáld* vort andann dró.

Inn í lýðsins óð og sögur
ofist hefir landsins tign.
Harmaljóð og hversdags bögur
hjartans augu gerðu skygn.

Andans mögn þótt öld vor rýri,
enn er bjart um sagna-óð.
En varla sést á Víðimýri
virki það, sem Snorri hlóð.

Vatns- á -skarði skildist mengi
Skagafjarðar dýrðin öll:
Tíbrá hilti upp ár og engi,
öll á tánum stóðu fjöll.

Hvergi sáust ský né skuggar,
skarðið vafði árdags bál;
Allir stóðu uppheims gluggar
opnir fyrir mannsins sál.

Brostu myndir fjalla og fanna,
að fótum dala-skrautið lá.
Inn í bláma eilífðanna
óraleiðir hjartað sá.

* * *

Hér beið kirkja í hamraskjóli,
húsabær og elfin fríð.
Hvergi mun á bygðu bóli
bjartara yfir neinni hlíð.

---

*) Stephan G. Stephansson var fæddur á Kirkjuhóli í Seyluhreppi. Nú eyðijörð.

Atgerfi og óðsnild gæddur
oddviti hér margur sat. —
Hér var Klemens fróður fæddur,
fegri bólstað hvergi gat.

Kveðnir voru í klettaranni
kvellisjúkum hetjuljóð.
Hér rann, enda öldnum manni
andagift í merg og blóð.

Átta hrammar studdu stórir
Starkað fyr við örvaþing.
Hérna dala faðmar fjórir
fagna öldnum Húnvetning.

Sumardýrðin seiðir, dregur,
sveitin fagnar höndum tveim.
Greiður fjólum vafinn vegur
vegfaranda býður heim.

Minti á ýmsan mannlífs vanda:
menning, spilling, þroska, stríð, —
þegar saman blóði blanda
Blanda og Svartá, skamt frá Hlíð.

* * *

Einn eg sit, við opinn glugga,
æskustöðvar fanginn sé. —
Hálfbjört nótt, með skin og skugga,
skýrir, túlkar lífsins vé.

Margt er vel um heimahaga,
hjúpast slysin frægðarblæ. — —
Háð var milli Horns og Skaga
hjörvaþingið mest á sæ.

Nú er kyrð og logn á legi,
lítt þar ber á Heljarslóð. —
Hækkar sól með heilla degi,
herfjöturinn laus af þjóð.

Sæ og nótt, í sjafnaböndum,
sé eg halda um landið vörð.
Sólarfar, með seglum þöndum
svífa um þverann Húnafjörð.

* * *

Verður nægur vetrarforði
víðsýnið um Norðurland, —
Allsnægtir á andans borði,
öll þótt sigling fari í strand.

Ef þeir verða efstu fundir
átthaganna og ferðamanns:
Geymi eg kærar kveðjustundir,
kvikmynd dýra Sólarlands.

Nafnið.

Kafli úr sögunni "Karl litli".

Eftir J. Magnús Bjarnason.

Hörpu sló Hulda
á hamrinum dulda;
hún vissi' ekki' um vetur,
né vosbúð og kulda.

Karl litli lét ekki lengi bíða, að fara út úr vagninum. Og um leið og hann var að stíga á marmaragangstéttina fögru, gætti hann að því, að mamma hans og pabbi stóðu þar skamt frá. Og hjá þeim stóðu þau afi hans og amma (foreldrar pabba hans). Fóstra hans var þar líka, og eins hún ljósmóðir hans. Þau voru öll klædd í fegursta skrúða — pell og purpura og glitklæði — öll, nema ljósmóðirin; hún var með drifhvíta húfu á höfðinu, og hafði stóra, hvíta svuntu.

"Hann er kominn!" sagði ljósmóðirin og andlit hennar var hvítt eins og mjöll í júnímánuði. "Hann er kominn!" sagði hún, því hún varð fyrst til að koma auga á Karl litla, þegar hann steig út úr vagninum. Og hún hljóp á móti honum, tók hann í fang sér og kysti hann. "Hæ! hann er kominn," sagði hún og hljóp með hann í fanginu þangað sem mamma hans var. "Hann er kominn! — Og hann hefir spékoppa í báðum kinnunum og skarð í hökuna. En hvað hann er þungur! Hann er lang-þyngsti drengurinn á hans aldri, sem eg hefi séð. Hvað skyldi hann vigta? — Bara líttu á! Með stórt skarð í hökuna og djúpa spékoppa í báðum kinnum."

"Skyldi hún ímynda sér, að eg sé hvítvoðungur?" hugsaði Karl litli. Hann dauð-langaði til þess að segja eitthvað, en gat einhvern veginn ekkert sagt. Það var eins og hann væri máttlaus í tungunni.

"Æ, elsku hjartans barnið mitt!" sagði móðir hans um leið og hún tók hann í faðm sér og kysti hann ótal heita kossa. "Elsku hjartans yndið mitt bezta! Þú ert elskulegur og sætur! Eg er svo glöð að þú komst til mín, að hjarta mitt ætlar að springa af fögnuði. Enginn drengur í öllum heiminum er eins fríður og ljúfur og elskulegur og þú! Augasteinninn minn! Hjartað mitt! Engillinn minn! Hvað væri lífið án þín? Já, elsku sonur minn, hvað væri lífið án þín?"

Karl langaði fjarskalega mikið til þess að segja mömmu sinni, að hann væri ekki síður glaður að sjá hana, en hún hann. En hann gat með engu lifandi móti komið upp einu einasta orði. Það var eins og tungan væri bundin í munni hans. Hvernig í ósköpunum vék þessu við? Og enginn virtist taka eftir því, að hann sagði ekki neitt — enginn virtist taka til þess, þó hann segði ekki svo mikið sem: "Komið þið sæl."

"Þá ertu nú kominn!" sagði pabbi Karls litla, tók hann úr faðmi móður sinnar og hampaði honum eins og ungbarni. "Og þú

ert þá grettur, eins og pabbinn, og þungur undir brún. En vertu velkominn inn á Draumamörk. Okkur hefði leiðst, hefðirðu ekki komið á eftir okkur."

Karl gat engu orði upp komið, hvernig sem hann reyndi.

"Komdu margblessaður og sæll!" sagði amman. Hún var hrukkótt í andliti, lítil vexti, með silfurgrátt hár og var ósköp nærsýn. "Komdu sæll og margblessaður!" sagði hún og kysti Karl litla á báða vanga. "Já, falleg eru augun — alveg eins og dýrustu gimsteinar! Það eru augun hans föður míns sæla. Þau ganga aldrei úr ættinni, augun þau. Það eru ekki algeng augu. Þessi augu tala — þau **tala** — þau eru mælskari en nokkur tunga!"

Karl langaði sárt til þess að koma með ofurlitla athugasemd, en tungan var ekki fáanleg til þess að hreyfa sig. Það var eins og hún væri límd við góminn.

"Æ, er hann þá loksins kominn, sá stutti!" sagði afi gamli og var sérlega píreygður. Hann var mikill vexti með stóran herðakistil, og breitt og sítt skegg, grátt á lit. "Jæja, veri hann velkominn, og syngi hann með sínu nefi. Það er víst um það, að þetta er félegur busi og efni í mann. Og sterkleg er höndin. En ekki veit eg hvaðan nef þetta er í ætt okkar komið". — Og afinn tók upp tóbaksdósir, sem voru úr rostungstönn, með demants-steini á lokinu, og fékk sér í nefið. — "Jabb! A-a-a!" sagði hann og varð að anda með munninum. "Höndin er kraftaleg mjög. En nefið — það verður aldrei neitt táp í því."

"Þei-þei, og ró-ró!" sagði fóstran, tók Karl litla í fang sér og kysti hann. Hún var jafnan fámálug; en hún steig fram á fótinn og kvað við raust, og gull-lokkarnir í eyrunum á henni dingluðu og gengu fram og aftur, eins og kólfar í klukkum. "Þei-þei, og ró-ró!" sagði hún og vafði drenginn að sér, eins og hún ætti í honum hvert bein.

"Kanske hún haldi að eg sé hvítvoðungur og vöggubarn?" hugsaði Karl. "Eg er þó bráðum orðinn níu ára og ekki svo lítill." En hann gat ekkert sagt, því að tungan var ennþá alveg máttlaus. Og hann þóttist nú alt í einu skilja, af hverju hann gat ekki talað. Hann hafði sem sé notað tunguna fyrir farbréf, og farstjórinn hafði sjálfsagt á einhvern dularfullan hátt náð kraftinum, eða aflinu, úr tungunni, þegar eimlestin var að fara yfir landamærin. Það var svo sem auðvitað, að maður gæti ekki komist alla þessa óra-leið, og það með eimlest, án þess að borga. — En hvernig sem þessu var varið, þá þóttist Karl viss um, að hann fengi brátt aftur aflið í tunguna. Og þess vegna var hann hinn hughraustasti.

Og þegar foreldrar Karls litla, og afi hans og amma, og ljósmóðirin og fóstran höfðu faðmað hann og kyst hann, og hampað honum á höndum sér, og hrósað honum á allar lundir, þarna á marmara-stéttinni í kristalls-skálanum, þá var ekið með hann í skrautlegri bifreið heim að höll, sem stóð í miðjum aldingarði—höll, sem var svo fögur og haglega gerð, að jafnvel töfrahöll Aladdíns komst ekki í hálf-

kvisti við hana, og er þá mikið sagt. — Og í höllinni voru ótal salir og herbergi og gangrúm; alstaðar voru þar legubekkir og hægindastólar og marmara-borð, og skápar af beztu tegund, og óteljandi kostagripir. Á öllum veggjum héngu fagrar myndir í fallegum umgerðum; og á öllum gólfum og tröppum voru mjúkir og dýrir dúkar, sem báru langt af hinum vandaðasta vefnaði á Perslandi. Og öll baðker voru úr skíru silfri og sett gimsteinum. — Í höll þessari var eiginlega alt, sem maður vildi hendinni til rétta. En úti í aldingarðinum glitruðu og glóðu í sólskininu allskonar aldin. Og marglitir fuglar hoppuðu þar grein af grein og fyltu loftið með svo fögrum og sætum söng, að maður þreyttist aldrei að hlýða á hann. Það var blessuð íslenzka lóan og söng: "Dýrðin, dýrðin!" frá morgni til kvölds.

"Nú verður endilega að þvo af honum ferðarykið," sagði ljósmóðirin, þegar búið var að bera Karl litla inn í höllina. Hann var ekki látinn ganga inn í höllina — heldur var hann borinn á höndum.

Því næst var hann settur í baðker, sem var náttúrlega úr silfri; og hann var þveginn með mjúkum svampi, úr volgu ilmvatni, og sápan var hundrað sinnum dýrari en langbezta sápan, sem Pears hefir nokkurn tíma búið til. — Og svo var líkami Karls litla þerraður að lokum með þýðum andvara, sem kom af tveim blævængjum, er bærðir voru með mestu hægð.

Að því búnu var hann lagður í mjúkt og gott rúm. Það var svanadúnn í undirsænginni, svanadúnn í ábreiðunni, svanadúnn í svæflinum. En rúmið sjálft var úr fílabeini og sett smarögðum og öðrum dýrum gimsteinum. — Allir vildu að Karl litli sofnaði góðan dúr eftir svo langt ferðalag. Allir sögðu að hann væri úrvinda af þreytu og langvarandi svefnleysi.

Fóstran settist við rúmstokkinn og kvað lágt og þýðlega ótal vögguvísur:

"Bí, bí og blaka,
álftirnar kvaka,
eg læt sem eg sofi,
en samt mun eg vaka.

Bí, bí og blaka,
álftirnar kvaka,
láttu sem þú sofir,
samt skaltu vaka,
bí, bí og blaka."

Svo kom með köflum þetta þýðróma og elskulega: "Þei-þei, og ró-ró!" sem er öllum svefnlyfjum sterkara. "Þei-þei og ró-ró!" sem íslenzkar barnfóstrur hafa kveðið í þúsund ár eða meir. Og það verður aldrei of oft kveðið. Það er sígilt.

Og Karl litli lézt sofa, en þrátt fyrir það vakti hann. Hvernig gat hann sofnað, þegar honum var sagt að vaka? "Láttu sem þú sofir, **samt skaltu vaka.**" Og svo var rödd fóstrunnar svo þýð og svo ljúf og svo sæt og svo elskuleg, að unun var á að hlýða. Sérhver lítill drengur hefði viljað vaka alla æfi til þess að hlýða á svo þýða, ljúfa, sæta og elskulega rödd! Og Karli heyrðist líka að álftir vera að kvaka fyrir utan gluggann. Hon-

um heyrðist þær taka undir með fóstrunni og kveða — ekki kvaka, heldur **kveða:**

"Fagurt syngur svanurinn
um sóleyjarhlíð."
og
"þei-þei og ró-ró!"

Og lengi lézt Karl litli sofa, en samt vakti hann.

En alt í einu tók fóstran hann í fang sér og bar hann inn í stóran og skrautlegan sal. Þar var pabbi hans og mamma hans fyrir. Afi hans og amma voru þar líka, og eins ljósmóðir hans og ungur prestur í messuskrúða.

"Þetta verður sannur Íslendingur," sagði afinn og benti á Karl Litla, þar sem hann sat í kjöltu fóstrunnar. Sannur Íslendingur og mesta heljarmenni. Hann hefði því átt að heita **Grettir.**"

"Það er einmitt rétta nafnið," sagði pabbi Karls litla; "því hann er verulega **grettur** í framan."

"Nei, eg held síður!" sagði amman og var fastmælt nokkuð; "eg fyrirbýð að hann sé látin heita neinu útilegumanna nafni."

"Þá skal hann heita **Ormur,**" sagði afi og tók tóbaksdósirnar upp úr vasa sínum. "Hann skal heita í höfuðið á Ormi karlinum Stórólfssyni, sterkasta manninum, sem verið hefir í heiminum. Eða hvernig lízt ykkur á það?"

"Æ, það þykir mér ekki fallegt nafn," sagði fóstran; "því nafnið **Ormur** hinnir ávalt á slöngur og krókódíla."

"Mér þykir **Ormur** gott nafn," sagði pabbi Karls litla. "Það er fyrst og fremst hetjunafn, og svo mun annara þjóða mönnum ganga vel að nefna það, þegar tveir öftustu stafirnir eru teknir í burtu."

"Eg segi það aftur," sagði amman, "að eg fyrirbýð að láta drenginn heita útilegumanna- og berserkja-nöfnum. Drengurinn skal heita **Karl,** í höfuðið á séra Karli prófasti langafabróður mínum."

"Nei, ekki vil eg að hann heiti í höfuðið á séra Karli prófasti," sagði afi og opnaði tóbaksdósirnar, "heldur vil eg að hann heiti **Ljótur.**"

Amman fórnaði höndum.

"Ertu að erta mig, eða hvað?" sagði hún og brýndi raustina. "Heldurðu kanske að eg líði það, að sonar-sonur minn heiti svo ljótu nafni? Nei, eg fyrirbýð slíka óhæfu!"

"Eg er á hennar máli þar," sagði fóstran.

"Nú, jæja!" sagði afinn og tók dálítið af neftóbaki úr dósunum og hélt því á milli þumalfingurs og vísifingurs hægri handar. Nú, jæja! Eg vona, að þú hafir ekkert á móti því að drengurinn sé látinn heita **Jón.**"

"Eg er stranglega á móti því," sagði amman.

"Það er þó eitt fallegasta, styzta og happasælasta nafnið, sem Íslendingar eiga," sagði afinn. "Og margir af mestu mönnum þjóðarinnar hafa heitið Jónar; eins og til dæmis Jón biskup Arason, Jón biskup Vídalín og Jón Sigurðsson. — Þeir voru þó sannarleg stórmenni."

En mig grunar, að þeir hafi ekki verið fremri að skörungsskap og

mannkostum en séra Karl prófastur langafabróðir minn," sagði amman með dálitlum ákafa. "Og það mun vera áreiðanlegt, að eins margir hafa **Karlarnir** verið merkismenn sem **Jónarnir**; og enginn þeira Jónanna hefir farið fram úr þeim: Karli hinum mikla, Karli tólfta og Karli ábóta, að gáfum og rausn."

"Jæja! — En samt skal hann **Jón** heita," sagði afinn og tók í nefið. Jabb! A-a-a! — Hann skal heita Jón!"

"En hvað segir **þú** um þetta?" sagði amman og leit til móður Karls litla. "Mér finst að þú ættir að leggja hér orð í belg."

"Eg ætla ekki að leggja neitt til þessara mála," sagði móðir Karls litla. "Barnið mitt verður mér jafnkært, hvað sem það heitir."

"Svo bregðast kross-tré sem önnur tré," sagði amman ofurlítið æst. "En ef sonarsonur minn á ekki að heita Karl í höfuðið á séra Karli prófasti langafabróður mínum, þá heiti eg ekki — ekki — ekki —"

"Hvaða stagl er þetta, kona!" sagði afinn. "Ætlarðu virkilega að hætta að vera amma drengsins, ef hann er nefndur **Jón** í höfuðið á meistara Jóni?"

"Það ætla að verða vandræði úr þessu," sagði ljósmóðirin.

"Geturðu þá gert svo vel og ráðið fram úr vandræðunum fyrir okkur?" sagði amman dálítið þóttalega.

"Eg vil gera þá uppástungu," sagði ljósmóðirin, "að gengið sé til atkvæða um þetta mál."

"Eg styð uppástunguna," sagði presturinn, sem hingað til hafði verið að fletta blöðum í sálmabók. Og sálmabókin hafði silfurspjöld og var logagylt á kjölnum.

Það var samþykt í einu hljóði.

"Og eg geri þá uppástungu, að presturinn sé valinn fyrir kjörstjóra," sagði afinn.

"Eg styð það," sagði fóstran.

Það var líka samþykt af öllum.

"Eg þakka þann heiður, sem mér er sýndur," sagði presturinn.

"Eg greiði ekki atkvæði í þessu máli," sagði móðir Karls litla og leit til prestsins.

"Eg skil það," sagði presturinn og hneigði sig. "En nú vil eg biðja þá, sem eru með því að drengurinn heiti **Karl**, að rétta upp hægri hönd sína."

"Hér er mitt atkvæði," sagði amman og rétti upp hægri hendina.

"Eitt!" sagði presturinn.

Fóstran rétti þegjandi upp sína hægri hönd.

"Tvö!" sagði presturinn. "Tvö — tvö — **tvö** með Karli — tvö góð og gild atkvæði með Karli. Eru nokkrir fleiri með Karli?"

En engir aðrir réttu upp hönd með **Karli**. Og Karli þótti það nokkuð kynlegt, að hann skyldi ekki fá fleiri atkvæði en þetta. Hann sat altaf í kjöltu fóstru sinnar, hlýddi á sókn og vörn í þessu undarlega máli, og stóð á öndinni yfir úrslitunum. Hann kærði sig ekkert um að heita **Jón**. En hann gat ekki hreyft tunguna. Enda kom engum til hugar að leita álits hans, hvað þetta snerti. Það var eins og allir álitu hann ungbarn í reifum.

"Tvö atkvæði með **Karli**," sagði

presturinn og skrifaði eitthvað á saurblaðið í sálmabókinni. "Segi og skrifa: **tvö**. — En nú er að vita, hvað mörg atkvæði **Jón** fær. — Rétti þeir upp hægri hendina, sem eru með **Jóni**."

"Hér eru mín atkvæði," sagði afi gamli og rétti upp báðar hendur; "eg vona að engum takist að ónýta þau."

"Eitt með Jóni!" sagði presturinn; "enginn fær að greiða fleiri en eitt atkvæði."

"Tóbaksdósirnar eru þó í vinstri hendinni," sagði afinn; "þær eru í hinni vinstri, og eg vona að þær séu atkvæðisbærar."

"Enginn má múta við kosningar," sagði presturinn, "það er á móti lögmálinu: 'auga fyrir auga og tönn fyrir tönn,' stendur þar, en ekki: **tvær** tennur fyrir **eina** tönn. — Eitt með Jóni — eitt — eitt!"

"Eg bauð ekki mútu," sagði afinn og strauk skeggið; "eg bað bara um að tóbaksdósirnar mættu greiða atkvæði."

"Skilja má fyr en skellur í tönnum," sagði amman.

"Sleppum því alveg," sagði presturinn. "En eitt með Jóni — eitt gott og gilt atkvæði með Jóni. Eru fleiri með Jóni? — Eitt — eitt — **eitt** með Jóni.!"

"Hér er mitt atkvæði með **Jóni**," sagði pabbi Karls litla.

Nú blöskraði Karli. En hann gat ekkert gert, nema depla augunum ofurhægt. "Eg hefi sjálfsagt tunguhaft," hugsaði hann.

"Tvö með Jóni," sagði presturinn; "tvö góð og fullgild atkvæði með Jóni. — Tvö — tvö — **tvö**! — Tvö með Karli og tvö með Jóni. Metaskálarnar eru hnífjafnar. — Hvers atkvæði á að ríða baggamuninn? Hver vill gera mundangshallann? — Og hvoru megin ert þú, ljósmóðir góð?"

" Eg er með hvorugum," sagði ljósmóðirin þurlega.

"Með hvorugum!" hrópuðu allir einum rómi — allir, nema fóstran. "Ertu virkilega með **hvorugum**?"

"Já, með hvorugum," sagði ljósmóðirin. "Eg hefi aldrei haft neitt dálæti á Jónum og Körlum. Og eg kann aldrei við þessi nútíðarnöfn."

"Ef þú ert hvorki með Jóni né Karli í þessum kosningum," sagði presturinn, "nú, með hverjum ertu þá?"

"Eg er með Adam," sagði ljósmóðirin.

"Hvaða Adam?" spurði presturinn.

"Nú, bara **Adam**!" svaraði ljósmóðirin. "Eg hefi sem sé altaf **verið** með Adam, **er** með Adam, og **verð** ávalt, vona eg, með Adam! Og hvað er á móti því?"

"Eg vil fá að vita, hvaða Adam hún á við," sagði afinn.

"Við skulum sleppa því," sagði presturinn og ypti öxlum; "það getur leitt okkur út í trúmálaþras."

"Eg vil endilega fá að vita, hvaða Adam það er?" sagði afinn með nokkrum ákafa; "því ef hún á við hann Adam, manninn hennar Evu, þá getur **Adams**-nafnið þýtt hið sama og **Jóns**-nafnið, og þá eru komin **þrjú** atkvæði góð og gild með Jóni. — Maður verður að hafa augu og eyru opin við kosningaborðið, svo ekkert atkvæði sé gert ónýtt að óþörfu."

"Við skulum enga rekistefnu

gera út af því," sagði presturinn; "því ef hin háttvirta og lærða ljósmóðir vill endilega greiða sitt atkvæði með Adam, þá getur enginn bannað henni það."

"Eg vil endilega láta hana sverja eið á bók," sagði afinn, enn ákafari en áður; "því annars veit maður ekki, við hvaða Adam hún á."

"Þessi athugasemd kemur of seint," sagði ljósmóðirin, því eg er búin að greiða mitt atkvæði, og enginn lifandi maður á jarðríki kemur mér til þess, að greiða atkvæði tvisvar sama daginn."

"Jæja, þá nær það ekki lengra," sagði presturinn. "Hún er búin að greiða atkvæði með Adam. Það er því eitt atkvæði með Adam, tvö með Jóni og tvö með Karli. — Atkvæði móðurinnar kemur ekki; og þá er ekkert atkvæði ógreitt nema mitt eigið."

"Og það vona eg að verði með Jóni," sagði afinn. "Mundu eftir þeim Jóni Vídalín og Jóni Arasyni."

"Nei, hann hugsar til séra Karls prófasts langafabróður míns," sagði amman.

"Eg veit að hann hugsar til föður mannkynsins," sagði ljósmóðirin.

"Á-já-já!" sagði afinn og opnaði tóbaksdósirnar; "þá veit maður nú við hvaða Adam hún á. — Það er Adam maður Evu, og um leið eru atkvæðin orðin þrjú með Jóni."

"Eg sagði að presturinn mundi hugsa til föður mannkynsins," sagði ljósmóðirin; "en eg nefndi ekki Adam á nafn."

"Pa!" sagði afinn; "þetta eru bara lagakrókar og vífillengjur."

"Ef presturinn greiðir atkvæði sitt með Adam," sagði pabbi Karls litla, "þá verða tvö atkvæði með hverjum þeirra: Jóni, Karli og Adam. Og þá verður kosningin ónýt af því að móðirin vill ekki greiða sitt atkvæði — en drengurinn verður nafnlaus og má það hörmulegt heita. Nei, eg vona að presturinn greiði sitt atkvæði með Jóni."

Drengurinn þarf ekki að vera nafnlaus, þó að presturinn greiði sitt atkvæði með Adam," sagði ljósmóðirin, "því drengurinn eignast þá öll nöfnin, og verður kallaður:: Adam, Karl Jón,eða Adam Jón Karl."

Amman fórnaði höndum á ný og fóstran varð náföl í framan.

"Eg læt það alt vera," sagði afinn og setti þumalfingur og vísifingur hægri handar ofan í tóbaksdósirnar. "Eg læt það alt vera, ef Jóns-nafnið er fremst í röðinni, nefnilega: JÓN Adam Karl."

"Eg skal segja ykkur, hvernig eg greiði mitt atkvæði," sagði presturinn.

Allir urðu að eftirtekt.

"Eg greiði það svona," sagði presturinn; "eg greiði það með Karli. Drengurinn er Karl, og hét Karl áður en hann kom hingað, og hann mun heita Karl eftir að hann fer héðan; og þess vegna nefni eg hann nú Karl í hamingjunnar nafni, og Karl skal hann heita um aldur og æfi. Og eg skal skrifa nafn Karls litla gullnum stöfum á silfurspjald og láta geyma það í skjalasafninu mikla, þar sem geymd eru nöfn hinna frægustu og mætustu Karla og Karls sona um allar aldir. Amen! — Kosning-

unni er því lokið. Atkvæðin hafa falið þannig: að Adam fékk **eitt** atkvæði, Jón **tvö** atkvæði og Karl **þrjú** atkvæði. **KARL** hefir því unnið með stórum meirihluta."

Amman varð svo glöð, þegar hún heyrði kosningaúrslitin, að hún rauk að prestinum og kysti hann þrjá rembingskossa á hvora kinn.

"Eg fer til dóms og til laga með þetta mál," sagði afinn og tók í nefið. "Jabb! A-a-a! — Til dóms og til laga."

Síðan fóru allir út úr salnum, nema fóstran og Karl litli. Fóstran gekk um gólf, hélt á Karli í fanginu og kvað:

"Þei-þei og ró-ró!
Þei-þei og ró-ró!"

GAMANVÍSUR.

Eftir Pál Ólafsson.

1. Orðadaður.

(Prestur sagði af stólnum að menn ættu ekki að brúka **orðadaður**. 7. sd. í vetri 1875.)

Eg hefi oft heyrt þvaður
upp á stólnum farið með,
en aldrei **orðadaður**,
enda geta flestir séð,
að ekki á prestur upp í stól að daðra;
daðri hann bæði dag og nótt,
en daðra á stólnum, það er ljótt,
Hefir það bæði hneykslað mig og aðra.

2. Meðalvegurinn.

Eitthvert rif segir Einar til,
sem er á milli lasta og dygða;
en eftir því eg varla vil
vaða á milli efri og neðri bygða.

3. Hausavíxl.

Ekki er fjandinn iðjulaus
á honum nafna mínum,
hann sleit af honum heimskan haus
og hreykti þar svo upp torfu-hnaus.

Hjá Páfa.

Eftir dr. Steingr. Matthíasson.

Vorið 1926 var eg staddur í Rómaborg og tók þátt í handlæknafundi miklum, sem þar var haldinn.

Þá heimsótti eg páfann í höll sinni. Ekki fór eg þó á fund hans einn míns liðs, heldur í hópi mörg hundruð annara lækna og allmargra kvenna, sem slógust í för með okkur. Páfinn bauð okkur til sín. Ekki gerði hann það þó að fyrra bragði, heldur af því, að forstöðunefnd læknafundarins kom honum til þess gegnum bakdyramakk við hans þjóna og kardínála. Var það einn þáttur í mörgum ráðstöfunum nefndarinnar til þess að stytta okkur læknunum stundirnar þann tíma, sem við dvöldum í Róm.

Við fengum boð um að koma í einum hóp sunnudaginn 9. apríl kl. 1 e. h.. En þeir skilmálar fylgdu að allir karlmenn skyldu klæðast venjulegum viðhafnarbúningi, en kvenfólk svörtum skósíðum kjólum og svörtum sokkum, og skyldu kjólarnir vera hátt hneptir í hálsinn og með löngum ermum, svo sem það væri hans háhelgi páfanum að angri, og blátt áfram andstyggilegt, að sjá nema sem allra minst af meira eða minna syndum spiltu holdi kvenfólksins. Margar ungar og fríðar læknakonur og dætur höfðu alls ekki búist við svona viðtökum og voru hreint ekki útbúnar í slíka ferð. Þær þurftu því að kaupa sér eða lána allskonar svartar druslur og dökkar slæður til þess að hylja með nekt sína. Og svo var farið á stað.

Á tilsettum tíma var öll fylkingin mætt við eirdyrnar miklu, sem loka aðgöngu að híbýlum páfans í Vatikanhöllinni. En þær dyr eru mesta völundarsmíði með einlægum upphleyptum myndum af englum og dýrlingum og ótalmörgu á himni og jörðu. Upp lukust dyrnar og inn gekk hópurinn fram hjá miðaldarlega en snoturlega klæddum varðmönnum, sem höfðu atgeira í höndog reidda um öxl. Það voru hvatlegir og fríðir ungir menn, þessir lífverðir páfans, og þeir voru ekki einasta í blárendum brókum eins og Skarphéðinn, heldur voru stuttbrækur þeirra að auki með hvítum, rauðum og gulum röndum langseftir og svipaðan lit höfðu kirtlar þeirra, en sokkar gulir og skygða hjálma báru þeir á höfði.

Meðan við nú gengum upp marga breiða stiga og eftir löngum göngum í hinni hárjáfruðu eirslegnu höll, urðu á vegi okkar aftur og aftur tveir slíkir varðmenn. Senn staðnæmdust við í stórum sal til að taka af okkur yfirhafnir og afhenda einum páfans skrifara vora aðgöngumiða, en hann sat íbygginn og öldurmannlegur með gleraugu á nefi við skrifborð sitt. Tók hann við miða hvers eins og kannaði alla hjörðina til að sannfær-

ast um, að enginn væri hér boð flenna hvorki í buxum né pilsi.

Meðan við nú hímdum og biðum í þessum skála til að leggja fram okkar skilríki, þótti okkur karl,- mönnunum gaman að athuga þá miklu breytingu, sem var orðin á okkar kvenfólki blessuðu við hamskiftin. Því allar voru nú konurnar, yngri sem eldri, orðnar til að sjá eins og syrgjandi grátkonur við heljar mikla jarðarför. Þótti okkur breytingin mikil og snögg frá því deginum áður. Því þá, eins og alla dagana á undan, höfðu þær hispurslaust sýnt sína hvítu armleggi bera upp á öxl, og, að eg ekki tali um, silkisokkaða fótleggi og kálfa, með sokkanna lit svo villandi líkann því sem bert hörundið hefir. Eg ýki það ekki að margur gat blekkjast látið og haldið þær berleggjaðar upp fyrir kné að minsta kosti. En nú var öll dýrðin hulin svörtu. Eigi að síður voru þær fríðu fríðar eftir sem áður; — mikið er skraddarans pund. Því það er eins og á sama standi hverjum skollanum fríð kona klæðist ef aðeins sést andlitið og vöxturinn; og í þetta skifti virtust okkur sumar orðnar hreinar Maríur að vexti og vænleik.

Jæja. Inn fór öll hersingin, inn eftir löngum göngum enn, mikil er sú páfahöll, þar til loks við námum staðar í veglegum sal; en svo mörg vorum við að við urðum að dreifa úr okkur með því að nokkuð af hópnum færi inn í annan álíka sal þar inn af og enn einn hópur inn í þriðja salinn þar innar af, því okkur var uppálagt að raða okkur meðfram veggjunum í einfaldri en þéttri röð. Rauðklæddir hempuþjónar sáu um þessa niðurröðun á okkur og báðu okkur að bíða rólega nokkra stund, þar til hinn heilagi maður birtist okkur.

Nú stóðum við þarna eins og stofnsett tré og biðum góðan hálftíma, sem okkur fanst meira en heill, og reyndum að brosa, en þorðum ekki að mæla.

Kyrðin í stofunum var álíka og þegar englar svífa í kring yfir góðu og guði þekku sofandi barni (sbr. "Sitji guðs englar saman í hring sænginni yfir minni"). Nú lá við að við færum að hrjóta, og sofa standandi eins og hestar við stall; en þá fór einhver franskur kollega að hvískra og pískra og valdalegur kardínáli setti ofan í við hann. Í þeim svifum var hurð hrundið upp og inn gekk páfinn, innan úr sinni allra helgustu baðstofu. Fylgdu honum tveir rauðhempuklæddir kardínálar, og þrír vígamannlegir vopnaðir og gullbúnir hermenn. Sjálfur var hann í hvítleitum, skósíðum slopp, sem fór honum vel, með hvíta kollhúfu á höfði, létta ilskó á fótum með rósinkrans eða perlukeðju laust vafða um mittið, góðmannlegur og greindarlegur á svipinn. Einn hermannanna gekk næst honum og var vígamannlegur og einbeittur á svipinn. Auk vopnanna, sem glömruðu við hlið honum, hafði hann í hendi svart prik úr spansreyr, og var það auðsýn varúðarráðstöfun, ef einhver gestanna skyldi dirfast að verða handóður við hinn helga húsbónda hans.

Nú gekk páfi á röðina frá einum til annars alt í kring þar sem

við stóðum með veggjum fram, Og um leið krupu allir á vinstra kné hver af öðrum eins og hafði verið fyrir okkur lagt. Þó vóru fáeinir kollegar sem óhlýðnuðust þessu. Það voru skozkir læknar, alvarlega trúaðir í sinni mótmælendatrú, sem töldu sér óheimilt samkvæmt sínum skírnarsáttmála að krjúpa fyrir kaþólskum páfa; og var séð í gegnum fingur með það. En við hinir greyin, sem einnig áttum að teljast mótmælendur og evangelisk-lútherskir, við höfðum ekki hugsun á að gera neitt uppistand, heldur létum okkur þarna svínbeygja fyrir hinum kaþólska páfa, og nú rétti hann fram hægri hendina að hverjum einum, og gaf kost á, að hver sem vildi, skyldi kyssa steinhringinn fagra á græðifingri hans. En vatnstær bergkristall ljómaði í hringnum. Eg held nú að fæstra varir hafi snert hringinn, því okkur mun flestum hafa fundist það stríða á móti allri heilsufræði og okkar bakteríuvísindum, að fara að ata sig út í munnslefju hvors annars. Við sem þannig vorum innrættir, við létum okkur nægja að horfa á kristallinn og í hæsta lagi púa á hann. Það gerði eg og þóttist laus úr öllum vanda og frelsaður frá allri páfavillu. En hins vegar sá eg nokkra sem smeltu á hann rembingskossi. Það voru spánskir og ítalskir kollegar. Og eina starfssystur franska sáum við grípa hönd páfans tveim höndum með almiklum fjálgleik og kyssa fast. Eftir á sagði hún okkur, og hældist um, að hún hefði haft í höndunum nokkra skartgripi, til þess að þeir helguðust um leið af snertingu páfans. Hafði einhver frænka hennar kent henni þetta klókindabragð.

Eftir að páfinn hafði lokið göngunni og gert öllum skil í herberginu, nam hann staðar, leit yfir söfnuðinn, signdi sig og gerði krossmark til okkar um leið og hann mælti fram nokkur blessunarorð á latínu, sem enduðu með "per omnia secula, seculorum — Amen!". Fór hann síðan inn í næsta herbergi og hin prúðbúna vopnaða sveit með honum. Stóðum við þá öll á fætur, læknarnir og kvenfólkið og kímdum. Þeir sem kaþólskir voru, brostu af gleði og sælurríkum sálarfriði yfir að hafa hlotið páfans blessun; en við hinir, mótmælendurnir, evangeliskir eða hálfvolgir og trúarveikir eins og eg, við hálfskömmuðumst okkar fyrir frammistöðuna, og hétum að gera ekki slíkt aftur, þó góð þóknun stæði til boða.

Við gengum síðan út úr höllinni og glöddumst er við komum út í sólskinið, glöddumst yfir því að vera komin út úr hálfgerðu miðaldamyrkri út í heiðríkju vorrar aldar, vorrar mannspekisaldar, sem vill koma frá öllum kreddum og klerkavaldi.

Fór svo hver heim til sín. Við karlmennirnir komum við í gildaskála og hrestum okkur á góðu ítölsku víni, en kvenfólkið skundaði strax heim til að fara úr svörtu flíkunum. Þær sviptu af sér svörtu höfuðslæðunni og létu drengjakollana njóta sín frjálslega í dagsbirtunni. Og þær fóru aftur í ljósleita, ermalausa sumarkjólana, er voru flegnir niður á brjóst og bak

og ekki síðari en svo, að vöxtur fótleggja, ökla og styrkra kálfa kom greinilega í ljós og hjálpaði þeim í baráttunni fyrir tilverunni, þ. e. baráttunni fyrir að ná sér í mann eða viðhalda hylli manna sinna. Því það hefir sannast á seinni árum, að mörgum konum hefir laglegur vöxtur leggja og fóta og fríðir öklar með aðstoð silkisokkanna, hjálpað álíka vel til ásta eins og fríðleiksandlit fyrrum.

En ætíð munum við læknarnir minnast hins góðláta guðsmanns, Benedikts páfa hins 15., sem með örlyndri hendi og af góðum hug gaf okkur sína blessun. Hver veit nema hún eigi eftir að verka í okkar sálum gegnum ár og aldir, eins og leyndardómsfult læknislyf, unz okkar þrjózkufullu hjörtu snúast til auðmýktar, og við þá aftur krjúpum á kné með særðu hjarta eftir villu okkar vegar, og verðum síðan hollir og dyggir páfans þjónar í **einni óskiftri almennri kristilegri kirkju.**

Á FÖSTUDAGINN LANGA 1879.

Eftir Pál Ólafsson.

Furðu dimmur finst mér þessi föstudagur,
en hver veit nema þá og þegar,
eg þurfi ekki að sjá til vegar.

Eg hefi líka einatt gengið allan daginn,
svo eg lítið vissi um veginn,
varð því hverju kvöldi feginn.

En eitt sinn gengur unaðar og æskusólin
yfir myrkan æfidalinn
áður en eg fell í valinn.

Hallgerður í Njálu

Eftir Magnús Sigurðsson á Storð.

Engin kona fornaldarinnar hefir orðið fyrir jafn ósæmilegum árásum í fornsögum vorum, sem Hallgerður verður fyrir í Njálu.

Þetta aðkast hefst í byrjun sögunnar, þá hún er barn að aldri, og leikur sér á gólfi við aðrar meyjar, í húsi foreldra sinna. Vekur hún þar aðdáun á sér sakir vaxtar og fegurðar. En Rútur, sem er þar í vinaboði hjá Höskuldi bróður sínum, föður hennar, lætur þá dynja yfir hana þau ókvæðisorð, að hrjósa mætti hugur við, að hafa slík yfir um nokkurt barn.

Að Rútur hafi verið slíkt fól, að kasta þeim fúkyrðum að saklausu barninu, er óhugsandi, og verður minst á það síðar. Enda hafa þeir fáleikar er Njála getur þarna, að orðið hafi á milli þeirra bræðra, verið alt annars efnis. Laxdæla getur missættis þeirra milli, sem varð út af móðurarfi þeirra. Tókst þá Jórunni konu Höskuldar að sætta þá, svo að báðir undu vel við. Þeim hlýhug lýstu þá orð hennar til Rúts, að honum er sízt ætlandi að hafa haft þau orð yfir til Hallgerðar, sem tilfærð eru í sögunni, hvorki áður né síðar. Þetta vinaboð, sem hér er getið, mun hafa verið þegar Rútur er nýkominn frá Noregi, sem Laxdæla getur. Upp úr því hefir Rútur hafið tilkallið um arfinn.

Ekki er Hallgerðar að öðru getið, þar til hún er gjafvaxta. Segir þá sagan að hún hafi föstnuð verið manni, sem Þorvaldur er nefndur og var Ósvífursson, annars er ekki ættar hans getið. En hann var auðugur og bjó á Meðalfellsströnd undir Felli (Staðarfelli á Fellsströnd). Þessu ráði mótmælti Hallgerður, en varð þó að vera sem faðir hennar vildi. Er hér líkt farið, sem með Guðrúnu Ósvifursdóttur í Laxdælu, er hún er föstnuð Þorvaldi Halldórssyni að óvilja hennar. Mætti vel ætla, að hér hafi blandast frásagnir af þessum vestfirzku kvenskörungum, með því móti að þær sagnir hafi borist á bekk saman, langt frá sínum heimahögum, þar sem þær hafa verið sagðar, og ruglast þannig fyrir ókynni þeirra, er með sögu hafa farið. Svo nauðalíkir virðast þeir nafnar — menn þeirra ættsystra — sem einn maður hafi verið. Og svo margt er sameiginlegt með þeim stórlátu konum, sem ein kona væri. Báðar líta þær niður til þessara manna sinna, er þær þykjast vargefnar, og skaprauna þeim með óhóflegri eyðslu, í þeim tilgangi að skiljast við þá. Við það fær sinn kinnhestinn hvor þeirra, er varð þeim skilnaðarsök. En beggja þeirra fé gekk fram og gerðist meira en áður. Skyldi ekki líka hinn suðureyski fóstri Hallgerðar, er sökti Þorvaldi dauðum niður við Bjarney á Breiðafirði, hafa getað verið svipur þess suð-

ureyska fjölkyngismanns, sem var talið að valdið hafi boða þeim á Breiðafirði, er sökti Þórði manni Guðrúnar Ósvífursdóttur. Það er sízt ólíklegt af því sem áður er sagt, að þannig hafi mál blandast á einn eða annan veg. — T. d. sauðaferð Glúms snúist í skreiðarferð Þorvaldar. Þorvaldur Halldórsson og Guðrún Ósvífursdóttir steypst í Þorvald Ósvífursson og Hallgerði. Þá er undanfærsla Þórarins í bónorðsför Glúms til Hallgerðar, ekki ólík undirtektum Ólafs við Bolla um hans ráðahag við Guðrúnu.

Sennilega gæti verið, að sá Þorvaldur, sem bjó á Meðalfellsströnd undir Felli, hafi verið kominn frá Þorgrími, er þar bjó áður — syni Kjallaks á Kjallaksstöðum (barna-Kjallaks). Að Halldór goði í Garpsdal hafi verið dóttursonur Þorgríms, væri ekki ólíklegt, og á þann hátt eignast höfuðbólið, er hann síðar hafi fengið Þorvaldi syni sínum í hendur. Þetta skal ekki staðhæft, en líkur eru til þess, sem hér yrði of langt mál að rekja.

En hér er sýnilega misdráttur á því, sem borið er á Hallgerði, í sögukaflanum af Þorvaldi, því henni sýnist ekki vera eiginlegt að dylja sína skapgerð, þar sem hennar er annarsstaðar getið, og er þó ekki reynt að draga fjöður yfir það, sem verr má þykja í fari hennar. Miklu trúlegra mætti þykja um Guðrúnu, sem flestum virðist hafa verið slægvitrari, að hlæjandi hafi getað gengið að brúðarbekknum, með þeim manni er hún lét sér ógetið að til eiginorðs, og léti alla blíðu upp við hann þótt annað byggi undir.

Að þessu athuguðu hafa þessar tvær konur, sem hér um ræðir, verið mjög ólíkar að skapgerð og framgöngu. Hallgerður var siðlát og hreinleg í framkomu, gegnum alt það aurkast, sem á henni dynur. Guðrún virðist þvert á móti, mjög ókvennleg í framkomu sinni, þar sem hún lætur til sín taka. Kemur það áþreifanlegast fram hjá henni, er hún kemst upp á milli þeirra Auðar og Þórðar Ingunnarsonar, er hún hafði átt vingott við áður en hún skildi við Þorvald. Sennilegt er að brókarheitið, sem Laxdæla getur, að Guðrún hafi notað um Auði við Þórð til skilnaðar við hana, hafi getað snúist á hana sjálfa í "snúinbrók", og náð þar föstu taki. En í Landnámu er Hallgerði gefið þetta auknefni, sem hún ekki hefir getað átt, en hefir dregist yfir á hana sem annar misdráttur, — líklegast af Guðrúnu. En "langbrók" segir Njála að Hallgerður hafi verið kölluð, þar sem sagan tekur upp kaflann af Þorvaldi Ósvífurssyni. Annarsstaðar kemur það auknefni hvergi fram í sögunni. En skyldi ekki slík brókargerð hafa saumast á Guðrúnu, er hana hafi tengt við heimilisfangið eða tíðar ferðir til lauganna? Úr Laugabrók mátti síðar sníða Langbrók á Hallgerði. Ekkert er furðulegt við það, þótt ekki sé haldið uppi nokkru leiðinlegu auknefni á Guðrúnu í Laxdælu — þótt hún hafi haft það. Því telja má vísast — eins og Hannes Þorsteinsson hefir til getið — að höfundur sögunnar hafi verið Ketill

Hermundarson frá Gilsbakka, er var ábóti á Helgafeli og var fimti liður frá Guðrúnu.

En á hvern hátt sú hamskifting, sem hér um ræðir, hafi getað átt sér stað milli þeirra Guðrúnar og Hallgerðar, getur verið skiljanlegt eins og hér skal verða tilfært. Herdís Bolladóttir, sonardóttir Guðrúnar Ósvifursdóttir, átti Orm Hermundarson á Gilsbakka, en þeirra dóttir var Þórvör, er giftist Skeggja Brandssyni í Skógum undir Eyjafjöllum, og þeirra son var Bolli í Skógum, faðir Skeggja í Skógum, föður Hildar, er átti Njáll í Skógum Sigmundarson. En sonur þeirra Njáls og Hildar, var Skeggi, er uppi var á fyrri hluta 13. aldar, og bjó í Skógum. Nú vill svo vel til, að Njála getur þess, að Skógverjar séu komnir af Þorleifi krák, sem var bræðrungur Njáls Þorgeirssonar. En á hvern hátt þau ætttengsli hafi verið, með ættniðjum Þorleifs og Skógverjum, sjáum vér hvergi. Engar líkur eru heldur fáanlegar til að geta í þá eyðu. Það eitt má telja fullíklegt, að Njáll í Skógum hafi verið kominn af Þorleifi, og borið nafn þess nána ættingja hans, Njáls á Bergþórshvoli. Auðsætt er að frásagnir af Hallgerði muni hafa borist út frá Bergþórshvoli, og þá að sjálfsögðu átt viðkomustað hjá Þorleifi, sem öðru ættfólki þeirra Njáls og Bergþóru.

Á þenna hátt hafa frásagnir af Hallgerði borist til Skógverja, og orðið þar sambekkingar við frásagnir af Guðrúnu Ósvifursdóttur, er þangað hafa borist með Þórvöru Ormsdóttur frá Gilsbakka. Það er ekkert einsdæmi að frásagnir villist út frá sinni réttu braut og ruglist á ýmsan veg — sem líkindi eru til að hér hafi orðið.

Hallgerður hefir hlotið að vera mjög ung, er hún giftist Glúmi. Má ráða það af aldri Gunnars, er hún giftist 15 árum síðar. Af því er tæpast hugsanlegt, að hún hafi gift verið áður en Glúmur fær hennar. En það sem vikið er að því atriði í sögukaflanum af Glúmi, að hún hafi gift verið áður, hljóta að vera ályktanir höfundarins, er hann hefir dregið af þeim frásögnum, er geta um hjúskap hennar við Þorvald. Sú varúð, sem slegin er upp með Þjóstólf, að hann verði ekki látinn fara að Varmalæk, vegna þess hversu hættulegur hann gæti orðið Glúmi, er ekkert nema vindhögg út í bláinn. Því fyrir eitt einasta víg hefði Þjóstólfur þessi verið drepinn eða gerður sekur skógarmaður, óalandi og óferjandi og óráðandi öllum bjargráðum. Og ólíklegt er að nokkur maður færi að halda uppi fébótum fyrir þann mann, er svo hafði illan grun á sér, sem hér er gefið til kynna. Það sýnist ekkert viðsjárvert við það, að Þjóstólfur fari að Varmalæk er Höskuldur rekur hann á braut. Því ekki hefði hann rekið hann frá sér, ef um nokkurn grun hefði verið að ræða um yfirvofandi hættu gagnvart Glúmi, þó hann veitti honum viðtöku. Og það mátti Höskuldur vita, að þangað mundi Þjóstólfur leita ásjár — hafi annars um nokkra fósturskyldu verið að ræða af hendi Hallgerðar gagnvart honum. Það getur ekki verið í samræmi við

höfðingsskap Höskuldar, að láta Þjóstólfi barn sitt í hendiur til fósturs, slíkum ójafnaðarmanni, sem hann virðist þó hafa verið, af sögunni að ráða. Hitt gæti verið miklu trúlegra, að Þjóstólfur hafi alist upp með Hallgerði, annaðhvort hjá Höskuldi, eða að Hallgerður hafi að einhverju leyti verið í fóstri hjá vinum eða nánum frændum, sem títt var um höfðingjabörn í þá daga — og þar mætti Þjóstólfur hafa verið samtímis að fóstri. Því verður það ekki talið Hallgerði til ámælis, þótt hún vildi leggja honum lið, þegar faðir hennar hafði rekið hann burtu. Fer hún þá til Glúms og leggur höndur um háls honum og biður Þjóstólfi ásjá, sem hann fúslega veitir henni. Má af því marka, að ástúðlegt hafi verið á milli þeirra. En það hefir Hallgerði ekki grunað, að ilt mundi leiða af Þjóstólfi, er hún tók hann á heimilið. Hins mun hún öllu fremur hafa vænst af honum, að hann mundi virða góðar viðtökur, í því að verða Glúmi að góðu liði, ef svo bæri undir, að hann þyrfti liðs við gegn mótstöðumönnum, sem altaf mátti búast við að borið gæti að, en treysta mátti Þjóstólfi til harðfylgis, er til stórræða kæmi.

En Þjóstólfur verður óheillaþúfa á vegi Hallgerðar. Glúmur skipar honum í sauðaleit, en hann kvað sér ekki fjárleitir hentar, og hafði um það nokkur mótmæli. Glúmur gengur til Hallgerðar og tjáir henni að vistheimild Þjóstólfs skuli þar með lokið. En hún mælir skjólstæðing sínum bót. Glúmur reiðist og slær til hennar. Hún unni honum mikið og mátti ekki stilla sig og grætur hástöfum. Þjóstólfur gengur hjá henni og kveður hana sárt leikna. Hún áminnir hann alvarlega að hefna þess ekki, og eiga þar að engan hlut. En hann gekk sína leið og glotti. En Glúmur hefir elskað Hallgerði; og fyrir það, hversu harkalega hann skildi við hana, hefir hann farið í æstu skapi í fjárleitina. Þess vegna þolir hann svo illa ertni Þjóstólfs, er þeim lendir saman í orðakasti á fjallinu, og gætir þess ekki, er hann leggur til hans með saxinu, að hér er við heljarmenni að eiga. Enda beitir Þjóstólfur þeim yfirburðum sínum og verður banamaður Glúms.

Þegar Hallgerði koma tíðindin af láti Glúms, varð henni svo mikið um þau, að nú fékk hún ekki grátið. Hún hló við, segir sagan. En þess er að gæta, að fólk, sem hefir ríkar tilfinningar, en verður fyrir snöggum geðshræringum, getur eins hlegið af harmi, sem grátið af fögnuði. Hildigunnur hló, er hún bjó yfir stærstum harmi. Fleiri dæmi mætti telja. Hlátur Hallgerðar hefir enginn gleðihlátur verið. Hún sýndi hvað hún unni Glúmi, er hún sendi Þjóstólf til Rúts föðurbróður síns, sem hún hefir vitað að mundi taka hann af lífi. Hefir hún ef til vill séð það bezt ráð fyrir Þjóstólfi, að hann fengi að deyja.

Sennilegt væri, að til hafi verið sérstakur söguþáttur af Glúmi á Varmalæk, sem hér er kominn í samsteypugerð Njálu. Þó að líkindum ekki allur. Því Njála bendir til þess, að Glúmur hafi verið í kaupferðum áður en hann fékk Hallgerðar. Frásagnir af Hallgerði

í þessum sögukafla hafa alt annan blæ, en þær, sem geta hennar bæði fyrr og síðar í þáttum sögunnar. Því má telja víst, að þessar sagnir muni teknar vera eftir öðrum heimildum, en þær, sem gengið hafa í gegnum dyngjuna á Bergþórshvoli. Þó virðist sú getsök á Hallgerði, að hún hafi setið mjög á sér, er þeir bræður bjuggu saman á Varmalæk, koma sem skollinn úr sauðarleggnum, í ósamræmi við alt annað, sem tilfært er um hana í þessum sögukafla, en kemur fram sem hælbit frá sömu hlið og þær ályktanir, sem vikið er að hér áður. Og vart er jafn glæsileg lýsing af nokkurri konu sögualdarinnar, sem lýsing sú, er Hallgerði er gefin í þessum kafla sögunnar, þegar Glúmur er kominn að biðja hennar og hún kemur fram fyrir gestina.

Þessu næst kemur Gunnar til sögunnar — glæsilegur maður að ytri ásýnd og atgervi. Hann fer þá utan og er næsta vetur í Túnsbergi. Þá voru orðin höfðingjaskifti í Noregi. Var þá dauður Haraldur gráfeldur. Nú getur það verið álitamál, hvort það er veturinn áður en Haraldur fellur, sem Gunnar er í Túnsbergi. Það verður ekki beint ráðið af framsetningu orðanna, að svo hafi verið. Hitt ekki heldur, að Haraldur hafi þá verið dauður, er Gunnar kemur við Noreg. Það er annað sem mælir með því, að Gunnar hafi komið utan sumarið áður. Það eru ekki taldir nema tveir vetur sem hann er utan, en síðari veturinn er hann með Hákoni jarli. Um vorið kveðst hann vilja til Íslands. "Jarlinn kvað vera illært í landi og mun vera lítil útsigling" — sem auðvitað hefir stafað af óáran í landinu. Þetta kemur mjög heim við það, sem er tilfært í viðbæti við landnámu, að óaldarveturinn sá, er mestur hafi orðið á Íslandi í heiðni hafi þá verið í þann tíma er Haraldur gráfeldur féll, en Hákon jarl tók við ríki í Noregi. En það hefir verið 969, eftir konungatali Sæmundar prests fróða, sem telja má eitt ábyggilegt. Þessi óaldarvetur, sem hér er getið, hefir að líkindum fremur verið eftir fall Haraldar 969—70, heldur en vetri fyr. Kemur það betur heim við það, sem Njála tilfærir um hallæri mikið, er gengið hafi yfir allar sveitir. Hefir afleiðingum þess ekki létt af á næsta ári. Því hefir það verið ári síðar, sem Gunnar fer í Kirkjubæ og falar mat að Otkeli. Þá hefir Mörður gígja andast á þessu tímabili, 970—71. En Unnur dóttir hans tekur við af honum og veitir þeim bágstöddu á báðar hendur — sem leið eiga að Velli, — þar til hún ekki hefir átt eftir nema lönd og gripi.

Þegar Gunnar kemur úr utanför sinni, reið hann til þings. Er hann þá í tignarklæðum þeim, sem Haraldur konungur Gormsson gaf honum. Þar mætir hann Hallgerði hjá Mosfellingabúð í fararbroddi annara kvenna. Má skilja það á sögunni, að vel hafi þeim litist hvoru á annað, og að vel hafi farið með þeim í tali, til þess að byrja með. Þarna reikar hann ekki lengur um hraunið, heldur fer beint til búðar Dalamanna, og finnur Höskuld, er svarar vel erindi hans um einkamálin.

Þó verður Höskuldur að kveðja Rút til ráða. En þaðan er ekki annað að hafa en illyrði og háðungar til Hallgerðar. — Það er í mesta máta ólíklegt, að Rútur hafi verið kvaddur til ráða um einkamál þeirra Gunnars og Hallgerðar. Því þá var aftur komið í hinn mesta fjandskap milli þeirra bræðra, er Rútur hafði sett leysingja sinn niður í landareign Höskuldar, sem segir í Laxdælu. Þá mun Jórunn húsfreyja hafa verið dáin, eða hana hefir brostið kjark til að halda þeim bræðrum lengur í skefjum.

En þrátt fyrir það, þótt Rútur hafi verið þetta ágengur gagnvart bróður sínum, sem segir í Laxdælu, þá kemur hann þar hvergi fram sem óvandaður málæðisskrjóður, eins og hann kemur fyrir í Njálu. Virðist honum því alt of mikið beitt, fyrir illyrði og fleipri um Hallgerði, til þess að það geti verið sennilegt. Það er því öllu líkara, að slúðurlýð, er flakkað hafi landshorna milli, hafi þótt gott að bera jafnmerkan mann fyrir slíkum óhróðri, og færa hann öfundarfólki Hallgerðar, er þar hafi þótt góðra gjalda verður. Enda er Rútur í nógu mikilli fjarlægð frá því umhverfi, er blásið hafi slíkann orðasveim, að borinn yrði til baka.

Það er ekkert ólíklegt, að undirrót allra þeirra slúðursagna, sem af Hallgerði hafa spunnist, hafi átt upptök sín í þeirri illspá Njáls, að "af henni mun standa alt hið illa, er hún komi austur þangað". Og svo ógætinn er Njáll, að kasta þessari hrakspá framan í sinn bezta vin, um þá konu, er hann hafði fastnað sér, sem virðist alt annað en viturlegt af honum eða vingjarnlegt. Því þetta hlaut að hafa hin verstu áhrif á hjúskaparlíf þeirra framvegis, — svo framarlega sem Gunnar tæki ekki þessi glapyrði sem markleysu eina. En Gunnar trúir í einfeldni sinni, að Njáll sjái þetta rétt, og það hljóti að koma fram. Því tekur hann þessa spáflugu sem vináttumerki frá hans hendi. En, af sögunni að ráða — hafa afleiðingarnar orðið þær, að Gunnar tortryggir konu sína, sem verður til þess, að kæla sambúðina, og gera þau ógæfusöm í hjónabandinu.

Það lítur helzt út fyrir, að Njáli hafi orðið svo mikið um þau tíðindi, er Gunnar færir honum, um festarmál sín við Hallgerði, að hann hafi mist alt vald á skapi sínu. Mætti því helzt ætla, að hann hafi búist við því af þessum trygga vin sínum, að hann myndi leita sinna ráða um kvonfangið — og máske verið búinn að hugsa sér þann ráðahag, er hann hafi ákosið honum. — Lætur nærri, að þá hafi einhver dætra Njáls (sú ónefnda?) verið komin á það þorskastig (sextán vetra eða þar um bil?), að farin hafi verið að líta eftir álitlegu mannsefni, sem Gunnar hefir að sjálfsögðu verið, — og væri líka alt annað en ámælisvert, — þótt ekki yrði jafnhæfin að grípa óskastundina, sem dætur allsherjargoðans á Þingvelli, er þær breiddu út léreft sín, og völdu sér bændaefnin (Sturlungasaga 11. 16).

Slík vonbrigði mættu hafa valdið hinni geipilegu truflun, er gripið hafi spekinginn á Bergþórshvoli,

að hann fékk ekki haldið orðum sínum í stilli. Og héðan mun hafa legið sterkasta taugin, í því hatursefni til Hallgerðar, sem kemur fram í svo áþreifanlegri mynd hjá þeim Njáli og Bergþóru, að það leynir sér ekki, að hér hafi legið á bak við eitthvert dulið tilefni, er söguhöfundurinn hefir ekki þekt, eða vill draga fjöður yfir. Verður þess tilefnis að leita annarsstaðar en hjá Hallgerði, því þar hefði ekki verið dregin fjöður yfir eða það látið liggja undir þögn.

Upptökin að deilum þessara skapstóru kvenna, eru hjá Bergþóru, í þeirri ruddalegu framkomu hennar í haustboðinu, að reka Hallgerði úr sæti fyrir annari konu, er sízt mun hafa verið ættgöfugri né tigulegri. Að það hafi verið Þórhalla kona Helga Njálssonar, nær engri átt, að geti verið rétt. Þau hafa þá verið á barnsaldri, 5 til 10 ára, á þessu tímabili, því þau eiga börn í uppvexti, þegar brennan varð, fullum 40 árum síðar. Það er ekki ólíklegt, að hér hafi verið Helgi son Ketils í Mörk, er kemur í boðið, og það hafi verið móðir hans, Þuríður systir Njáls, er kemur þar með honum. En sögumaður hefir vilzt á þeim frændum, og það hafi einmitt verið Þuríður systir Njáls, er Hallgerður er látin víkja fyrir.

Hér er Hallgerði full vorkunn, þótt hún færi þess á leit við Gunnar, að hann hefndi þeirrar smánar, er hún verður fyrir þar hjá þessu fólki, er hann hafði valið sér til vina, og gerir honum þá sömu vanvirðuna sem henni með þessu tiltæki. Enda hefndu menn fyrir minni sakir í þá daga.

En Gunnar finnur hér ekki til sinnar eigin sjálfsvirðingar og siðferðislegu skyldu gagnvart konu sinni, sem honum bar að taka til greina og vernda sæmd hennar og þeirra beggja sameiginlega, jafnvel hvað sem það kostaði. En í stað þess að ávinna sér ást hennar og hylli, særir hann tilfinningar hennar með því að átelja hana fyrir það að senna í híbýlum vina sinna, — þar sem Bergþóra er áður búin að beita sér gagnvart henni með ofbeldi og brigzlyrðum um banaráð við bónda hennar (Þorvald þ. e. Glúm). En þetta gerir Gunnar hvorki góðan mann eða göfugan, þótt sumir kalli það prúðmensku.

Það væri ekki óhugsandi, að fleiri öngum hafi skotið hér upp af líkingu þess, sem hér er getið, þegar Hallgerður kemur þangað austur — kvenna fríðust, stórlát og tiguleg, svo borið hafi af öðrum. Mætti ætla, að það hafi engu síður átt sér stað með Hallgerði, en það sem sagan getur um Gunnar, að hann hafi átt sér öfundarmenn. Hafi þá ef til vill einhverri metnaðarríkri húsfreyjunni orðið öfundsamt til Hallgerðar, og komist í samstilli við Bergþóru, reynt að hnekkja áliti hennar, og fá átyllu henni til áfellis.

En Hallgerður stendur hér ekki vel að vígi, að mæta öfundsömum árásum undir tortryggnis augum ókunnugra, þar sem hún er komin langt frá sínum æskustöðvum, ættingjum, vinum og venzlafólki. Því hér mátti allri óhæfu um hana trúa, í ókunnu héraði, og gera sennilega.

"Í þann tíma kom hallæri mikit," segir Njála. Þetta er sama árið, sem Gunnar fékk Hallgerðar, sem áður er bent á. En afleiðingar þess halda áfram til næsta vors. Þá er það, sem Gunnar fer í Kirkjubæ og falar mat að Otkeli. En hann synjar honum matarins, en storkar honum þó um leið, með því að nógur matur sé til, og býður honum þræl. Gunnar tekur því vel og kaupir þrælinn, og færir hann heim með sér í bjargþrota búið. Engin furða þótt Haraldur Danakonungur byði honum ríki mikið til forráða, eða Hákon Hlaðajarl vildi gjarna mægjast við hann, sem Njála segir. Hver sæmd hafi þetta þótt Gunnari, þarf engum orðum að eyða, eða hver sköll hafi verið gerð að slíkum búhnykk. En sagan hefir nóg sagt. — En ískyggilegt mætti það hafa þótt, þegar brennur, hvað Gunnar var þá Otkeli auðveldur um vorið, að fara að kaupa af honum þrælinn, sem Otkell býður honum þarna, og vildi verða af með, en hafði rétt áður neitað honum þeirra nauðsynja, er hann skorti ekki sjálfan. Þetta vekur umtal. Hver gat verið tilgangurinn með þrælskaupið? Var Gunnari svo mikil þörf fyrir þræl, að hann yrði að beygjast undir vilja Otkels, eftir þá háðung, sem hann var búinn að gera honum? Eða var þá einmitt þessi þræll honum dýrmætari en aðrir þrælar? Það lítur helzt út fyrir, að svo hafi verið, þótt ekki hafi þessi Melkólfur átt vinsældum að fagna. Hann átti þó vini, og þá góða og trygga, en það voru hundarnir í Kirkjubæ. Þessir vinir hans myndu koma fagnandi á móti honum, hvort heldur væri á nótt eða degi, sem hann bæri þar að. Við öllum öðrum hefðu þessir vinir Melkólfs látið hið versta, hlaupið upp með gjammi og góli og öðrum ólátum, og ekki lint þeim látum fyr en alt væri komið í uppnám. — Þess vegna var Melkólfur sá eini, sem útvalinn hlaut að verða, til þeirrar svaðilfarar, er gerð var í Kirkjubæ, nóttina, sem útibúrið þar brann.

Hér verður ekki fundin nema sú eina leið út úr þessari gloppu með þrælskaupið, að Gunnar hafi fyrirhugað Melkólfi ferðina í Kirkjubæ til þess að brenna þar búrið, og með því hefna þeirar svívirðingar, er hann varð fyrir af Otkeli. En með þessu móti mátti hann gefa óvinum sínum höggstað á sér. En yfir þetta reynir höfundur sögunnar að klóra — náttúrlega fyrir munn sinna heimildarcmanna, — og færa smánina yfir á Hallgerði. Um matarbirgðir í Kirkjubæ eða annarsstaðar er ekki neitt að ræða í bjargarskorti í nýafstöðnu hallæri. Hver héraðsgoði hafði fult vald, samkvæmt lögum, að gera þær ákvarðanir um heimilisbirgðir hvers búanda í sinni þingsókn, að gera það upptækt, sem aflögu mátti vera á hverju heimili, og miðla því hinum er vantaði. En svo mætti vera með Otkel, að hann hafi miðlað sveitungum sínum, því sem hann var aflagsfær um — þó að hann synjaði þess Gunnari, — að öðrum kosti hefði það gert verið upptækt hjá honum sem öðrum. Mun því lítið hafa verið í búrinu á Kirkjubæ, þegar það brennur, í 10. viku sumars.

En hér gefst öfundarfólki Hallgerðar tækifæri, að nota sér uppkveikjuna, og blása að þeim kolum er brunnu. Er það nú gert mjög trúlegt, að Hallgerður hafi látið brenna í Kirkjubæ, og taka þaðan mat á tvo hesta, til þess að vinna það upp á Otkeli, að hann neitaði Gunnari um bjargræði um vorið. Þetta hefir borist fljótt, því það lítur helzt út fyrir, að Gunnar hafi verið búinn að fá pata af fleiprinu áður en hann er kominn heim af þingi. Þess vegna hafi hann tortrygt konu sína, er hún bar matinn á borðið, og gefið henni þær óvönduðu kveðjur, að þjófkenna hana og slá til hennar um leið, í margra gesta viðurvist. Þetta hefir átt að gera Gunnar stórhreinlegann, og hreinsa hann af öllum þeim grun um brunann, sem hlaut að gjósa upp, um leið og fregnin um hann berst til Alþingis, með sendimanninum frá Kirkjubæ, er sendur var Otkeli. Að þarna hafi Gunnar strax verið grunaður, má ráða af því sem áður er tilfært. Og þetta hefir borist Gunnari, og þá hefir hann óefað leitað ráða Njáls á þinginu. "Þá kom eitt vandamál at hendi Gunnari," segir sagan á öðrum stað, og "Njáll réði honum ráðin". Vel mætti það hafa verið hið sama vandamál, sem hér ber Gunnari að hendi, því sagan getur þessa næst á undan þeim viðburðum, sem hér um ræðir. En sagan tilgreinir hvorki vandamál Gunnars né ráðin Njáls. Svo það er eins og söguhöfundinum eða heimildarmanni hans, hrjósi við því hugur, að tilfæra það. Hefir því líklega hvorugt verið sérlega stórhreinlegt. "Njáls bíta ráðin," segir í formálanum fyrir Grágás (N.m. LXIV.)

Að ráðin Njáls hafi bitið hér á Gunnari í framkomu hans við gestaborðið á Hlíðarenda, liggja óskráð orð á milli línanna, um vandamál Gunnars, hvernig ráðið er fram úr því. Það verður að vera í samræmi við alt annað, sem kemur úr spáflugnabúi Njáls, gagnvart Hallgerði: óheillaspár, illgirnisdylgjur og háðungar. Og því kemur Gunnar svo fautalega fram við borðið, eins og sagt er frá, að hann hefir orðið fyrir áhrifum vondra manna. Sú framkoma hans gagnvart konu sinni spillir töluvert því áliti, sem hann annars hefði haft, ef hann hefði komið drengilega fram, og reynt í kyrþey að komast að því sanna í þessu efni, bæta fyrir, ef hann hefði fundið sök hjá henni, en að öðrum kosti að bera af henni ámælið. En ómenskan, hvað vitsmuni snertir, ríður hvergi við einteyming, er hann verður til þess að snúa sterkasta strenginn í þann sakaráburð á Hallgerði, er hér var komið á gang.

Svo nær það ekki heldur nokkurri átt, að geti verið rétt, sem sagt er, að Hallgerður léti fara í Kirkjubæ — þótt nógar matarbirgðir hefðu þar verið — í þeim tilgangi að taka þaðan mat á tvo hesta um hábjarta sumarnótt, og það yfir langan og fjölfarinn veg í gegnum bygð að fara, þegar umferð er sem tíðust um nætur. Og frásagan um hnífinn og beltið, er Melkólfur týnir, getur ekki heldur staðið í neinu sambandi við ferð hans í Kirkjubæ þá nótt, sem

brann þar. Því morguninn eftir er maður sendur til þings, að segja Otkeli tíðindin. En Skammkell finnur gripina, sem ætla mætti að verið hafi á þingi með Otkeli, svo var hann honum fylgisamur af sögunni að ráða, að minsta kosti er hans þar getið ári síðar. Þótt Otkell hefði brugðið strax við og farið heim, er honum kom fregnin um brunann, tók það oflangan tíma til þess að eigandinn léti gripina liggja óhirta á veginum, án þess að leita þeirra. En þar hafa þeir verið auðfundnir, því Skammkell sér glóa á þá í götunni. Það er líkara til að Melkólfur hafi þá verið gangandi á ferð, er hann týnir þeim, því hafi skóþvengur hans slitnað. En í brennuferðina hefir hann setið á skeiðfráum reiðskjóta — á því er ekki minsti vafi. En á hvaða ferð hann hefir verið, þegar hann týnir gripunum, það varðar minstu. En þá eru fráfærur nýafstaðnar. Því hefir hann líklega verið að eltast við ær, er sloppið hafa úr selfjárhögum, en máske verið óhagvanar og leitað uppeldishaganna. Því hefir Melkólfur staðið upp í flýti, er hann hefir gert að skónum, að hann hefir ekki viljað missa af ánum. En hann hefir ekki viljað snúa aftur til þess að leita gripanna, fyr en hann hafði komið ánum frá sér. En því hefir Skammkell orðið fyrri til að finna þá, að hann hefir farið þar um skömmum tíma á eftir.

Héðan er svo blásið upp púðrinu um stuldinn, sem flökkulýðurinn tekur við af öfundarfólki Hallgerðar, og fer með úr einum stað í annan. — Jafnvel hraðboði sendur verið til þings með fleiprið, að tilkynna það bæði Gunnari og Njáli, sem mætti hafa þótt mestu varða. — Þegar slíkar sögur eru teknar til meðferðar af óvönduðum slúðurlýð, er ekki heldur hlífst við að koma fram með aðrar upplognar sakir, hinum fyrri til áréttingar. Sennilegast væri að þau fúkyrði, sem Rúti eru eignuð, um Hallgerði, er hún var barn — hafi héðan átt upptök sinnar tilveru — spunnin saman í þeim tilgangi að styrkja sannleiksgildi þessa slúðurburðar, sem hér var komið á framfæri.

Þeir Otkell og Skammkell leggja nú saman ráð sín, að komast eftir sannindum um gruninn, er þeir fengið hafa af gripunum Melkólfs. Segir þá sagan, að þeir færi til Marðar Valgarðssonar að leita ráða hans. En þá er Mörður ekki fæddur, það ár sem hér um ræðir. — Verða þeir sjálfir því að eiga þær ráðstafanir, sem gerðar eru. Konur eru sendar út með smávarning að gefa húsfreyjum, og vita hverju launað verði. Þær eru í brautu hálfan mánuð og koma með birgðir stórar. Hverjum mundi Otkell hafa betur trúað fyrir að meðhöndla gjafirnar en einmitt Skammkeli. En hafi hann að öllu leyti farið ráðvandlega með ostinn, sem látinn er standast á endum í kistuna — þá hefir hann verið betri maður, en ráða má af sögunni. Hér var innan handar að sneiða ost og láta hann kanta í kistuna, hvort sem hann var frá Hallgerði eða annarsstaðar frá — um það hafa óráðvandir menn ekki farið að gera sér ásökun eða afsökun. Svo er það mest ólíklegt, að nokkur kona hafi

farið að gefa nokkurn stolinn mat, þótt hann hefði haft í förum sínum. Því slíkt var auðsætt, að vekja mætti illan grun.

Alt þetta ráðabrugg hefir staðið yfir fullan hálfan mánuð. Hvað veldur því að Gunnar situr heima alt þetta af, eftir að hafa gefið Hallgerði ráðninguna í gestastofunni, með þeim orðum, er fylgdu? Það bendir helzt til, að hann hafi fundið, að hún hafi saklaus verið grunuð um þann stuld, sem á hana var borinn. Ef hann hefði fundið hitt, að maturinn var ófrjáls, þá hefði hann ekki dregið það lengur en til næsta dags, að bæta fyrir þau mistök, er orðið hefðu. Það hefði hann hlotið að gera sóma síns vegna, því enginn þjólfsnautur kvaðst hann vilja vera, og sjálfsagt hefir hann sagt það satt, þótt lítið virðist bera á sómatilfinningu hjá honum í öðrum efnum. En var þá ekki sú ferð óþörf, sem förukonurnar fara? Hér virðist aðeins um klækibrögð að ræða, til þess að ná í ostinn og sanna með því sökina á Hallgerði, eða á þau bæði, Gunnar og hana. Því það var ostur, sem gruninn vakti hjá Gunnari, þegar hún bar matinn á borðið, og hann lumbraði á henni fyrir. En þá inntöku hefir hann fengið með fregninni um skaðann af brunanum, að ostur og smjör hafi farist þar inni. Máske tveir hestburðir hafi þá verið komnir heim úr selinu á Kirkjubæ, ef til vill af öllum mat, svo fallið gæti í ljúfa löð við stuldinn. En allsstaðar var gerður ostur í þá daga. Því mátti eiga víst, að gefinn væri "ostur og smjörskaka", hvað sem öðru liði.

Það er ekki fyrri en eftir þessa rannsókn, sem Gunnar fer í Kirkjubæ við tólfta mann. Sú ferð hlaut að vera gerð í þeim tilgangi að bera sökina af Hallgerði. En ólíklega, eins og sagan segir, að hann færi að hafa orð á því, að konan sín væri völd að þeim skaða, er þar hefði orðið. Gunnar hefði gert sig of auðvirðilegan, að fara að klifa á slíku við Otkel — jafnvel þótt satt hefði verið. Auðvitað getur þetta verið í samræmi við aðra framkomu Gunnars gagnvart Hallgerði.

En hér verður engu tauti komið á við Otkel í þessari ferð. Hann notar sér þá heimsku Gunnars, að þjófkenna Hallgerði í margra manna áheyrn, og stefnir þeim um stuld og afneyzlu þýfisins. Málið kemur svo til Alþingis. Þar er Gunnari boðið sjálfdæmi fyrir þá háðung, sem Otkell gerir þeim með stefnunni. En á móti þeirri smán gerir hann verð hússins og þess er inni brann. Þessi urðu málalokin. Á stuld er þar ekki minst. Ef stefnan hefði verið réttmæt, var heldur engin ástæða að bjóða hér sjálfdæmi fyrir. Verður því alt það fleipur, sem borið hefir verið á Hallgerði, um stuldinn í Kirkjubæ, að falla um sjálft sig.

Mest hefir Hallgerði verið legið á hálsi með hárlokkinn, er hún neitaði Gunnari um í bogastrenginn. Að Gunnar hafi farið þess á leit við hana, að hún skæri lokka úr hári sínu í bogann, er engan veg trúlegt. Þegar Þorbrandur hefir höggvið í sundur bogastrenginn og Gunnar hefir vegið hann, er Ásbrandur í sama bili kominn upp á

vegginn. Og í þeirra viðureign hafa fjandmenn Gunnars ekki verið að horfa eftir, hvernig sá leikur færi, heldur hafa þeir í sömu andránni verið komnir upp á vegginn og sótt að honum á alla vegu. Hefir þá verið lítið tækifæri fyrir Gunnar að tala til Hallgerðar, og hnoða saman skæting í vísu til hennar, því síður að koma boganum við, þó að heill væri strengurinn — svo fast hefir sú atlaga verið sótt.

Næst því segir sagan, að Hallgerður hafi orðið að hrekjast frá Hlíðarenda fyrir geðvonzku Rannveigar móður Gunnars. Sýnir það eðallyndi hennar að vilja ekki eiga í erjum við tengdamóður sína aldraða. Fátt er það, sem af Hallgerði er sagt í sögunni eftir það. Og sízt er það vingjarnlegt, er sagt er af vinfengi hennar við Hrapp. En svo slær sagan þann varnagla við því, að sumir hafi mælt því í móti. — Slíkan varnagla hefði víðar mátt slá við því, sem af Hallgerði er sagt.

Sagan bendir sterklega til þess, að allar þær ófrægisögur, sem af Hallgerði eru sagðar, hafi átt miðstöð sína hjá þeim Njáli og Bergþóru. Annara getur sagan ekki en þeirra, er óvinveitt hafi verið Hallgerði. Þangað hafa þær sögur borist með flökkulýðnum, er þekt hefir, hverju viðmóti þeim yrði þar tekið. Þaðan hafa þær svo runnið með honum til baka út í hina ýmsu viðkomustaði, er þær hafa tekið á brautum sínum, — sérstaklega hjá ættfólki þeirra Njáls og Bergþóru. En svo er ekki annara skyldmenna þeirra getið en bræðrunga Njáls, sona Þóris í Holti. Þangað munu því sagnir af Hallgerði hafa borist og verið teknar trúanlegar, í hversu ljótri mynd sem verið hafa. Því að ekki munu þeir bræður hafa orðið vinveittir Hallgerði, fyrir níðið, er hún lét yrkja um þá feðga, frændur þeirra, sem þó að líkindum hefir ókunnugt verið um gagnsakir þess og tildrög, eða þá ekki tekið tillit til þess, er búið var að skaprauna henni áður af því fólki. Þó mun háðið hafa gramist því fólki mest, er kemur fram í viðurnefninu "taðskegglingar", sem bendir til þess að strákar hafi ekki þótt sem allra hreinlegastir með tað í skegg stað á höku og kjálkum, og á því hefir mátt skilja, að heimilið hafi ekki haft orð á sér fyrir þrifnað. Því er auðsætt, að sagnir af Hallgerði, eins og þær eru framsettar í Njálu, hafi borist með ættinni fram í næstu aldir, og ekki verið látnar tapa sér. Og í þann búning mun höfundur sögunnar hafa sett þær á bókfellið, sem hann tók við þeim frá heimildarmanni.

En að Gunnar hafi komið svo ómannlega fram gagnvart Hallgerði, sem honum er gert í sögunni, en að líkindum átt að verða henni til smánar gert, af þeim, er með þær frásagnir hafa farið — getur á engan hátt talist sennilegt. Hallgerður var of stórlát og mikil kona til þess að una við slíka sambúð. Og Gunnar hefir líka verið miklu betri maður en sagan gerir hann, og hjúskaparlíf þeirra betra en ráða má af sögunni. Enda hefir Hallgerður haft bætandi áhrif á hann, því hún gengur eftir honum með blíðu, þegar hann slær á sig fálæti. En Gunnar virðist hliðstæð-

ingur sögunnar, þess vegna hafa honum ekki verið gerðar neinar háðungur vísvitandi. En vísvitandi mun Grani son hans vera gerður þar lítilmenni, sem hann þó hefir ekki verið. Því ekki hefðu frændur hans, synir Hámundar halta, veitt honum fulltingi til hefnda eftir Höskuld systurson hans, — sem þeim var óskylt mál — ef þeim hefði ekkert fundist til um frændsemi við hann. En hann hefir verið hvatamaður að brennu Njáls. Þess vegna verður að gera hann að vesalmenni í sögunni.

Hér vil eg gefa stutt yfirlit hvað ártöl snertir á þessu tímabili, sem hér er farið yfir. Hallgerður er fædd 939. Vinaboð á Höskuldsstöðum 945. Gunnar fæddur 943. Hallgerður gift Glúmi 955. Þorgerður fædd 958. Hallgerður gift Gunnari 970. Högni fæddur 971. Gunnar veginn 990. Högni fær Álfheiðar 991; fer hann þá að búa á Hlíðarenda. Þá mun Hallgerður hafa farið þaðan til dóttur sinnar, en ekki flúið fyrir neinum ærslum Rannveigar, sem aldrei munu hafa átt sér stað.

Gegnum alt það aurkast, sem að Hallgerði er beint í sögunni, verður svofeld lýsing gefin af henni: að hún hefir verið ein hin tigulegasta kona, há og grönn og fagurlega vaxin, kvenna fríðust, kurteis og sköruleg. Hún var hárprúðari en nokkur önnur kona, og svo var hárið fagurt sem silki og svo mikið að hún mátti hylja sig með. Hún hefir verið djarfleg í framkomu, harðlynd og hefnigjörn, er hún mætti ofbeldi, en blíðlynd, er hið betra horfði við. Hún hefir verið örlynd, hefir verið rausnarleg húsfreyja, gestrisin og góð heim að sækja, skemtileg í tali og vel viti borin, skilhrein í svörum og prýðilega máli farin, en dálítið kímin, þar sem hún hefir viljað beita því, Hún hefir verið geðrík, en haft næmar tilfinningar.

Þannig kemur Hallgerður fyrir sjónir frá hinum víðari sjónarhring sögunnar. Hefir hún því að öllum jöfnum kostum borið af flestum eða öllum konum sinnar tíðar. Enda var hún vel ættborin. Faðir hennar var Höskuldur Dala-Kollsson. Var Kollur faðir hans af göfugum hersaættum í Noregi. En móðir Höskuldar var Þorgerður, dóttir Þorsteins rauðs, er var konungur í Skotlandi, en kominn af Ynglingum að langfeðgatali, og þar út frá talið til flestra hinna stærstu konunga á Norðurlöndum og hinna göfugustu hersa í Noregi. Því móðir Þorsteins rauðs var Auður djúpúðga, er var sonardóttir Bjarnar bunu, hins kynsæla hersis í Sogni. En af írakonungum var Þorgerður móðir Höskuldar komin í móðurætt.

Móðir Hallgerðar, en kona Höskuldar, var Jórunn dóttir Bjarnar, er nam Bjarnarfjörð á Ströndum. Ljúfa hét móði hennar. Björn var talinn stórættaður og mikilhæfur höfðingi.

Jórunni má óefað telja eina hina merkustu konu, er fornsögur vorar geta að nokkuru. Þann skörungskap sýndi hún, er henni tókst með viturlegum og sannfærandi orðum, að sætta þá bræður Höskuld og Rút, er við bardaga lá þeirra á milli út af móðurarfi þeirra, er

Rútur þóttist ekki hafa haft til jafns við Höskuld. Sá skörungsskapur Jórunnar, sem hér er getið, sýnir að hún hafi átt til stórrar ættar að telja. En að ætt hennar er hvorki talin í Laxdælu eða Landnámu, hefir komið til af ókunnugleika höfundanna. En vel gæti móðurnafn Jórunnar bent á drottninguna dóttur Bjarma konungs, er ól tvíburana Hámund og Geirmund, Hjörvi borna. En þeir voru báðir landnámsmenn á Ströndum, Geirmundur heljarskinn og Björn faðir Jórunnar. Og þótt svo hafi ekki verið, að um neinn skyldleika væri að ræða á nöfnum þeirra, Ljúfvinu móður Geirmundar heljarskinns og Ljúfu móður Jórunnar, þá var samt konungablóðið nógu ríkt, runnið saman við hersaættina í Sogni, svo nærri Hallgerði í föðurætt, að mótað gæti ættbragð sitt í tiguleik hennar og svip.

Það er til munnmælasögn um það, að Hallgerður sé grafin í Laugarnesi. "Í Laugarnesi liggur nár, lands að biskupssetri," segir Sigurður Breiðfjörð í vísum þeim, er hann kvað um Hallgerði og standa í kvæðasafni hans "Smámunum".

Það er sagt þar með, að einhverju sinni við líkgröft, hafi þar verið grafið ofan á bein, er virtust vera af konu, og svo mikið hár fylgdi, að bera þótti vott um hárprýði með afbrigðum. Var fullyrt, að það hefðu verið bein Hallgerðar og höfuðprýði hennar, er þar kom í ljós. Enda hafa munnmæli þessi við sterkar líkur að styðjast.

Eftir lát Glúms hafa þau Þórarinn og Hallgerður bústaðaskifti. Flytur hann til Varmalækjar, en hún fer þá suður í Laugarnes. — Hvað lengi þau Glúmur og Hallgerður hafi verið ásamt, verður ekki ráðið af sögunni. Það gæti hafa verið fast að því 10 ár. Því hafi þau átt fleiri börn en Þorgerði eina, væri ekki ólíklegt, að þau Glúmur og Hallgerður hafi átt son, og að hann einmitt hafi hlotið höfuðbólið Laugarnes, er verið hafi í umsjá einhvers ættingja hans, þar til hann hefir tekið það til fullra umráða, er hann hefir náð fullum aldri til. Að Hallgerður hafi farið þangað vestur eftir víg Þráins — og þá einmitt farið til sonar síns, — er hið langlíklegasta. Hefir þá verið 57 ára.

Af því sem hér er sagt, er mjög sennilegt, að í Laugarnesi hafi Hallgerður lifað hinstu stundir æfinnar, og þar hafi hún verið jörðuð.

Lífsgleði og Karlmenska Hannesar Hafsteins

Eftir Guðmund Friðjónsson

Það leikur ekki á tveim tungum úti í þjóðlöndum álfu vorrar, að oddvitar og úrvalsmenn landanna hafa unnið til þess, að þeirra sé rækilega minst. Og skýrleiksmenn blaða og tímarita vinna að þess háttar upplýsingu, fyrst og fremst meðan framamennirnir starfa, og svo áfram — frumherjunum til lofs og dýrðar, og almenningi til leiðbeiningar. Hofmennirnir eru alþýðu ofviða, hvatir þeirra og störf, til fullkomins skilnings, nema leiðbeint sé. Annríki alþýðu veldur því, að hún fer á mis við úrvalsmennina, og slíkt hið sama fjarlægðin við þá. Enn er þess að geta, að múgamönnum er oft vilt og glapin sýn og þeir æstir upp til úlfúðar og haturs við merkisbera og snillinga, þar sem öfundsýki og rógburður hafa úti allar klær til að blóðga þá, "sem mest eru virðir af guði og kærastir eru konunginum.''

Eg ætla nú að minnast á karlmensku og lífsgleði Hannesar Hafsteins, að því leyti sem þær koma mér fyrir sjónir og horfa við skilningi mínum, í skáldskap hans og stjórnmálaframkomu. Þeir þættir í fari Hannesar Hafsteins hafa ekki verið raktir sérstaklega. Þó drap Jón Ólafsson á lífsgleði H. H., þegar kvæði hans komu út, og gat þess jafnframt, að sú uppspretta ætti eða myndi eiga þau upptök, að hann hefði í æsku, öðrum íslenzkum skáldum fremur, sloppið við að búa saman við skötuhjúin Sult og Nekt. Ekki verður því neitað, að lengi býr að fyrstu gerð. Nærri má geta, að uppeldiskjör Kristjáns Fjallaskálds hafa gert hann bölskyggnan og meyran í hjartarótum. En þó er upplagið, náttúran sjálf, áleitnara afl en kringumstæðurnar og aldarfarið.

Eg ætla, að flestöll skáld séu knésett af eðlishætti, uppeldishætti og aldarhætti. Þessi þrenning orkar á skáldin. Aldarhátturinn verður löngum umsvifamestur og mikilvirkastur að áhrifum. Hvert skáld siglir að miklu leyti í kjölfar annara skálda. Jónas Hallgrímsson t. d. líkti eftir Heine þýzka, Hannes Hafstein dró dám af Holger Drachmann, og Einar Benediktsson hefir að sumu leyti samið sig (að orðfærishætti a. m. k.) eftir Henrik Ibsen. Það er kunnugt, að skáldskaparstefnur fara yfir löndin og hrífa með sér skáld og bókasmiði, málara og myndhöggvara. Þessar svokölluðu stefnur hefjast og hníga eins og öldur á hafi. Skáldunum verður ríkast í huga það efni, sem þjóðirnar hugsa mest um og ræða. En stundum fer svo, að skáldin gefa þjóðunum umræðuefni og umhugsun-

ar. Stundum skiftast þau á gjöfum, þjóðin og höfuðskáldin, þannig, að þjóðlífið er gert að yrkisefni. Þá gefur þjóðin atburði, en skáldið meðferð. Þá er svo komið, að aldarhátturinn mótar skáldið og jafnframt mótar það aldarháttinn. Þessi gagnkvæmu áhrif sjást víðsvegar í mannkynssögunni. Lítum á Gyðinga, t. d. Hebreaskáldin — spámennirnir — skálda um Jahve og þjóðernið, af því að hugur þjóðarinnar hné að þeim efnum. Þjóðin, aldarháttur hennar, skapar skáldin, og þau halda svo þjóðerninu við. — Arabar yrkja um nautnagleði, sem spámaður þeirra hefir lofað áhangendum sínum í þessu lífi og öðru. Þau hrífast með aldarhættinum. — Forn-Grikkir kváðu ódauðleg kvæði um herferðir og bardaga, af því að þjóðlífið í þeirra löndum snerist um hetjudáðir. — Forfeður vorir kváðu drápur um höfðingja, meðan drápsaldirnar gengu yfir Norðurlönd. — Þegar vígaferli slotar, og katólskur siður hefst, fjallar norræn tunga um heilaga menn og guðsmóður. Sá aldarháttur gerir skáldhneigða menn að skósveinum sínum eða merkisberum.

Þegar bezt gerir, hefja skáldin aldarháttinn í æðra veldi en lífið sjálft gerir. En á hinu leytinu vill það viðbrenna, að skáldin dragi aldarháttinn niður í skarnið — geri ilt verra, vísvitandi eða óviljandi.

Vér, sem þetta land byggjum, erum svo settir, að ljós og yl skortir á borði náttúrunnar og hefir skort frá landnámstíð. Þau áföll hafa gengið of oft yfir ey vora, að gervalt líf í landinu hefir verið í veði, komist á heljarþröm. Tilfinningamenn þjóðarinnar hafa fundið til háskans og borið hann á borð fyrir alþýðu í ljóðum. Skáldin eiga nokkurskonar sjónauka, sem margfaldaði hættuna. Þegar trúin á landið og lýðinn þvarr og hagur þjóðarinnar niður-níddist, komu á kreik kvæði um sífelda hnignun manndáðar, og þau létu í veðri vaka örvæntingu um viðreisn lands og lýðs.

Hér í landi hafa dapurlegir kviðlingar gert landslýðnum dimt fyrir augum öldum saman. Fjöldi kvæða fjallar um heimsendi og hörmungar hinum megin grafar. Kveður við þann tón frá siðaskiftum og alt til vorra daga. Man eg að í ungdæmi mínu kváðu rosknir menn með dapurlegri rödd þessa, annars vel kveðnu vísu úr Tímarímu:

"Hygg eg liðið heims á dag,
herrann þó að viti;
sígur undir sólarlag,
sýnist bregða liti."

Ýmsar bögur af þessari tegund voru þá þaulkveðnar. Þessi yfirvofandi örlög blöstu við hugsjónum Íslendingsins og héldu fyrir honum vöku, gerðu hann vonlítinn og voteygan og deigan til framkvæmda, niðurlútan og litverpan. Skáld, sem spunnu þenna toga, juku ógleði fólksins með drungalegri rödd sinni og andvörpum.

Og svo er enn í löndunum, að skáldin orka á lýðinn, eigi síður í skáldsögum en ljóðagerð. Sú skáldsagnagerð fór yfir álfu vora á

seinni hluta 19. aldar, sem botnaði tilbúnar sögur þannig, að söguhetjurnar réðu sér bana. Reyndar voru þetta alls engar hetjur, en vér höfum eigi annað heiti á þeim, sem sé munntamt. Þessi skáldsagnagerð eða stefna kom út í land vort með Verðandi — Kærleiksheimili Gests Pálssonar. — Áhrif þessa skáldskapar urðu geysi mikil suður í löndum Evrópu. Eg gríp eitt dæmi af ótal. Svo bar við í stórveldi, að skáldsaga eftir frægan höfund var að koma út í blaði. Einn lesandinn hitti höfundinn í leikhúsi og tók hann tali. Lesandinn sagðist eiga frændkonu, sem stæði á öndinni yfir úrslitum sögunnar. Ef söguhetjan réði sér bana, myndi frænka sín stytta sér aldur. Nú spurði hann höfundinn hvernig sagan ætti að lykta. Hann lét í veðri vaka, að sjálfsmorð væri í vændum. En hann kvaðst geta breytt niðurlaginu. Og skáldið gerði bragarbót — fékk samvizkubit yfir því, sem hann varð áskynja. Söguhetjan fékk að lifa, og frænka lesandans spurula fylgdi dæmi hennar. En svo fór í löndunum, að sjálfsmorðum fjölgaði mjög, meðan þessar bókmentir brýndu kutana, og eltu í brák sinni hengingarólarnar, eða byrluðu veikum sálum eiturdrykki. Þannig geta skáldin rakið örlagasíma, og tætt snörur, einstaklingum og þjóðum, til ótila.

Þau skáld í voru landi, sem klökkvust voru í röddinni, unnu sér mesta alþýðuhylli alt fram á vora daga. Eg vil styðja þetta atriði máls míns með því að benda á, hversu þjóðin hneigðist að Kristjáni Fjallaskáldi, með aðdáun og lotningu. Reyndar kvað Kristján vel, eftir því sem þá gerðist í landi voru. Þó var hann ekki stórskáld, enda dó hann ungur að kalla. — Lýðhylli sína mun hann hafa fengið fyrir grátklökkvann í kvæðunum. Þunglyndi þjóðar vorar kendi sín, þegar þessi "eymdar óður sundurkraminnar sálar og sjúks hjarta"*) drap á dyr einrúms og hugskots. Lífsskoðun Fjallaskáldsins felst í þessum tveim ljóðlínum — mestöll:

"Lífið alt er blóðrás og logandi und,
sem læknast ekki fyrr en á aldurtilastund.

Hann kallar vonina tál og tárið svalalind. Þessi ljóðrænu andvörp hitta alþýðu í hjartastað, hana sem sat í bóndabeygju og kveið sáran lífi og dauða. Þessi andlegi blóðtökumaður jók fölvann í kinnum alþjóðar. Benedikt Gröndal yngri var að sumu leyti lærifaðir Kristjáns, einkum í hljóðfalli. En þó að hann væri æringi í óbundnu máli, bryddi lítið á gáska hans í kvæðum. Hjálmar, Grímur, Steingrímur og Matthías og þar áður Bjarni og Jónas — engin þeirra náði lýðhylli Kristjáns meðan hann hét og var, þó að þeir væru honum meiri að skáldlegri heilbrigði og afrekum. Ítök Kristjáns, sem hann átti í landslýðnum, mundu stafa af því, hve sorgmæddur hann var, og dapur. Harmur hans hitti hnípni þjóðarinnar og þau féllust í faðma — urðu að samlokum. Þó

*) Orð Eiríks Magnússonar, M.A.

að Jónas yrði vinsæll fyrir "Hvað er svo glatt...." bar torfuvísur hans oftar á góma.

"Þegar alt er komið í kring
kyssir torfa náinn".

Þessar þrjár vísur og staka Kristjáns á Sprengisandi, vóru þaulkveðnar í mínu ungdæmi og með angurblíðum hreim. Jónas átti þá hönd, sem gat kreist í lófa sínum mannshjartað. — Sigurður Breiðfjörð var allkátur og reyndar vonum framar í mansöngvum sínum. En hann setti markið ekki hærra en það, að kjá framan í konur í ljósaskiftum og örfaði þannig rokkhjól og snældusnúð. Bjarni amtmaður og Grímur á Bessastöðum hlóðu undir hetju-andann með forngrýti Steingrímur gældi við Vorgyðjuna og Matthías var ýmist á háfjallatind, eða við sáluhliðið. — Hér er fljótt yfir sögu farið. En þó munu flestir sjá hvert eg stefni, eða horfi. —

Þannig standa sakir, þegar Hannes Hafstein söðlar hest sinn og keyrir hann sporum — glaður og gunnreifur. Hann er meðal íslenzkra skálda fyrsti gleðimaður, sem kveður að. Reiðvísur hans eru þannig gerðar, að hófur hlær við grund og grund við hóf, svo að undir tekur í hæðum.

"Grundin undir syngur söngva
slétt við Léttis hófaspil."

Eigi munu finnast dýr-kveðnari ljóðlínur en þessar í ísl. skáldskap. Þarna fer saman hoppandi og hrynjandi málsins. Makki hestsins hringar sig upp í fang skáldsins "og golan kyssir kinn." Gleðifögnuðurinn í þessum reiðvísum var nýjung í ísl. skáldskap. Þessi riddari fór mikinn og var kempulegur sýnum. Öll ferðakvæði hans — þau fyrri — báru vott um lífsglaðan kappa. Hann hefir málefni að flytja:

"Því nóg mun sofið út um breiða
byggð,
þó biðji skáldið stundum þjóð að
vaka".

Þessi maður ríður við, hrynjandi, eins og Vésteinn í Gísla sögu Súrssonar. Það mundi þýða, að bjöllur hafi verið festar við söðulboga, og hringdu sér sálfkrafa, þegar maðurinn reið. — Þá hefir orðið hávært um ferðamanninn af hófadyn, bjöllugangi og vopnaglammi. Eigi er heldur hljótt um Hannes við Valagilsá, þar sem straumurinn kastar hnöllungum, slær þeim við botn og lætur þá "byltast í grænum hyli".

Þessi riddari fer á Kaldadal og eggjar á eftir sér þá, sem þora, "svo þeir geti skolfið og skammast sín, sem skjálfa vilja; það er þeim gott".

Eg man það enn eins og í gærdag hefði gerst, þegar þessi glaðværu karlmenskukvæði Hannesar Hafsteins komu út. Þá var eg smaladrengur við krækiberjaþúfu, sólginn í suðræn vínber, sem gjöful kynnu að vera á aldinlög. En slíkir hnokkar hreppa í skorningi sínum miðlinga og svo ávexti hrafnalyngsins. Þá var óáran og

útflutningur úr landi, dugandi manna, svo að horfði til landauðnar. Margir örvæntu þá um framtíð lýðs og lands. —

Hjartameyrir unglingar og brjóstkramir, horfðu þá fram á lokuð sund og fiskimið þakin hafísum, en landið kalið og blásið upp. — Heima-alningar hrukku við, þegar þessi karlmenskuljóð H. H. birtust. Og þeim varð að orði: Hvað er að heyra? Skyldi þessum manni vera alvara? Er honum svona glatt í geði? Í raun og veru, svona ofsaglatt? Eða er hann að gera sér upp gáska?—En spurnirnar hljóðnuðu. Engir falstónar vóru í þessum skáldskap. Uppgerðarkæti segir til ef óheilt er undir — hún kemur upp um sig.

Hannes Hafstein þurfti víst ekki að slá í Létti sinn. Hann var svo náttúrufús til skeiðsins. Og riddarinn þessi óttaðist ekki að jörðin rifnaði niður í rauðar glóðir undan hófgripinu. Hann þorir að vekja upp á bæjunum þessvegna.

Slíkir menn una ekki seinagangi né tölti, meðan þeir eru í broddi lífsins. Hannes Hafstein var glæsimenni í skáldskap eigi síður en gleðimaður. Hann ber sig höfðinglega við Gullfoss, þegar hann laugar hjarta sitt í úða hans og "seilist upp í friðarbogakossinu" og hneigir sig fyrir litskrúðinu, sem er gullfagurt.

Kristján Fjallaskáld biður Dettifoss að tárfella yfir sér. Sú hugsun er skáldleg en eigi karlmannleg að sama skapi.

Hannes lætur sér ekki detta í hug nábjargir andspænis Gullfossi. Hann er allur sólarmegin og á bandi þeirra dísa, sem spinna þræði í guðvefi lífsins.

Unga menn, sem risnir eru á legg fýsir undir friðarbogann, sem hvelfist yfir Gullfossi — þegar þeir hafa lesið þetta kvæði Hannesar. Þannig getur glaður hugur karlmennis þrifið til kynslóðar og lyft henni upp í birtu. Þunglynd þjóð þarf að fá þetta ákall, þessa eggjun, og herhvöt, svo að hún eða börn hennar, hrökkvi við, teygi úr sér, þenji brjóstið og standi á öndinni, hlusti og horfi og strengi heit, taki til verka á öllum sviðum og vinni sigra.

— Hannes Hafstein hafði haft lágt um sig svo að árum skifti, þegar hann kvaddi sér hljóðs með Brúardrápu sinni við Ölvesá. Tryggvi móðurbróðir hans hafði bygt brúna sér í skaða, þegar reiknað er á landsvísu. Sú brú var þá mesta stórsmíði sinnar tegundar í landi voru og dvergasmíð að fegurð. Drápa H. H. var með sama hætti og ferðakvæði hans að því leyti, sem hún túlkaði glaðværð hetjuhugans, og trúna á framtíðina.

"Andans dáðir fylgi heilum
höndum,
hefjum viðlíkt starf á andans-
löndum".

—vegna þess að

"Hér í landi þarf svo margt að
brúa:
jökulár á landi og í lundu,
lognhyl margan bæði í sál og
grundu"

"...Nú er vort að syngja sigurróðinn", þegar unninn er sigur á torfæru þessari, sem verið hafði mannskæð í 1000 ár.

Sé það dagsanna, og satt mun það vera, að fjölmargir rithöfundar og skáld hafi líflátið menn og konur með dapurlegum skáldsögum — deprað svo líf þeirra, að til aldurtila dró, hví mundi þá þurfa að efast um, að glaðvær karlmenska ljóðskálds blási lífsanda, þ. e. framtakshug, í brjóst manna, sem eru á skeiðskiftum æsku og þroska? Hver vill þvertaka fyrir, að hersöngvar H. H. hafi hvatt menn til heitstrenginga og afreka, á landi og sjó? Þeir menn sem grætt hafa sár mela og hlíða og móa og lagt undir sig fiskimiðin, voru á unglings aldri, þegar H. H. blés í lúður sinn. Með þessum bollaleggingum er eg þó ekki að ánefna honum alla dýrð úrræða vorra og framfara. En sum framfarasporin eiga að líkindum rót sína að rekja til tungu hans og athafna.

Þegar um skáld er að ræða, er allörðugt að vita, hve nær augnabliks hrifning talar af vörunum eða brjóstlaginni bjargfastri skoðun. — Hannes Hafstein óskaði sér í kvæði, að hann mætti breyta sér í heitan hringstraum, svo að hann gæti faðmað alt landið, eytt ísi og snjó og aukið blómskrúð. Þegar skáld leggur sig í bleyti, getur svo farið, að það mæli orð og fæði óskir, sem ríða í bága við framkomu þess á leiksviði eða harmsviði viðburðanna. Þetta stafar af því, að skáld eignast þau augnablik, er þau kasta af sér líkhamnum og verða þau þá andi fremur en hold. Þá fæðast fagrar hugmyndir. Svo þegar hamurinn fellur yfir og utan um andann svignar hann fyrir holdinu, eða þunga þess og kastar þá líkaminn mold framan í hugmyndina — í gáleysi. Sumir braganiðjar eru mestu gallagripir, eða þverbresta menn í daglegri framkomu, þó að fagurt mæli: þegar þessa er gætt, mátti ætla, að ósk H. H. um að hann gæti orðið að hringstraumi heitum, sem faðmað gæti landið, væri orðagjálfur eða bóla, sem komin væri úr uppgöngu auga þess mikillætis, sem vill segja nýtt og frumlegt snilliyrði, sér til skáldfrægðar. Efinn um þetta atriði hverfur fyrir úrskurði reynslunnar. Þessi ósk H. H. orkaði ekki á Golfstrauminn. Hann hagaði sér eins og áður. En óskin þessi fékk framrás, þegar H. H. ráðherra kom til leiðar símalagningu til Íslands og um það. Ef hann hefði aldrei kveðið umbrotakvæði sín t. d. þetta um heita hringstrauminn, mundi hann hafa brostið kjark og þrek til að sigra þá mótspyrnu, sem hann mætti í þjarkinu um símann. Þjóðmálamaðurinn jafngilti skáldinu. Milli þeirra var samræmi og með þeim jafnræði. Síminn flutti í raun réttri landið — flutti Ísland suður í höf, þ. e. a. s. nær Evrópulöndum en það hefir legið. Þannig rættist ósk skáldsins óbeinlínis. En á hinn bóginn komst Fjallkonan í faðm straums, sem lykur um hana, þar sem er rafmagnsstraum-

ur símans. Og straumur þessmáttar, er nú tekinn til að "eyða ísi og snæ og auka blóm". — Mikið og merkilegt þanþol er í þessum hendingum skáldsins og spásögn dálega fleyg. —

Mótstöðumenn H. H. ætluðu að fella ráðherrann, með því að snúa síma vírunum að hálsi hans. Þeir hóuðu upp almenningi til að gera aðsúg að honum, svo að honum skyti skelk í bringu. En þá kom alls engi flóttasvipur á ráðherrann. Hann sló í borðið en brosti þó og kvaðst ekki beygja sig fyrir þessháttar, goluþyt! Þá sýndi hann að skáldið, sem kvað um Kaldadal og orti brúardrápuna, var samvaxið stjórnmála-forkólfinum. Hannes Hafstein barðist fyrir símamálinu, gunnreifur þ. e. a. s. orustuglaður. Hann sá það sem fáir gátu séð, að síminn mundi borga sig beinlínis og enn betur óbeinlínis, þegar fram í sækti.

Miklir menn sýna yfirburði sína á tvennan hátt: með vitsmunum, sem **grípa** tækifæri og hugkvæmni, sem **skapar** tækifæri. H. H. sýndi báðar þessar tegundir stjórnvizkunnar í ráðherradómi sínum, þegar hann kom símanum til Reykjavíkur, yfir haf og land, og þegar hann sat að samningum við Dani. Þar í landi var kveðið svo að orði, að hann vefði ráðgjöfum konungs um fingur sér, þegar hann þreytti við þá taflbrögð stjórnmenskunnar. Hérna í útskeri öfundsýkinnar var honum brugðið um gúnguhátt við Eyrasund. Um þann mótblástur eða aðkast mun hann hafa kveðið vísuna:

"Takt' ekki níðróginn nærri þér.
Það næsta gömul er saga;
að lakasti gróðurinn ekki er,
sem ormarnir helst vilja naga."

— Eg drap á listina þá að grípa tækifæri og skapa þau. Sá þjóðmálamaður verður langlífur í landinu, eða endurminningum kynslóðanna, sem grípur þau og skapar. Sú list getur komið í ljós í smámálum jafnt sem stórmálum.

Þegar H. H. var ráðherra, bar svo við, að umkomulaus unglingur sótti á fund hans í "Hvítahúsinu". Drengurinn fýstist til Danmerkur í þeim vændum að kynna sér sandgræðslu á Jótlandsskaga. Sveinninn vissi um uppblásturinn í Rangárþingi og sandfokið sunnanlands, sem kaldrifjaður landnyrðingurinn lét til sín taka og færði í aukana. Sveinninn vildi freista þess að hefta þenna uppblástur að fenginni reynslu utanlands. En hann skorti fararefni. Fáir höfðu trú á því, að gróðurreipi mætti flétta úr sandinum; því að Strandakirkja sú máttuga gat ekki haldið í grassvörðinn í sínu nágrenni — þó hjálpað gæti út í frá ótal nauðleitarmönnum á sjó og landi. Unglingurinn kvaddi dyra að ráðherrasalnum, með hálfum huga, því að honum lá hálmvisk þar sem hjartað skyldi. Hann gekk þó inn og stóð frammi fyrir ráðsmanni þjóðarinnar. —

Komumaður stundi upp erindinu: fjárbón til utanfarar. Hann mun hafa haft einhver meðmæli. Ráðherrann þagði um stund og virti unglinginn fyrir sér, ekki þó með

hvössu bragði heldur ljúfmannlegu, spurði hann nokkura spurninga og hét honum svo ásjá sinni. Að því búnu fylgdi hann drengnum til dyra, óskaði honum gengis og gæfu, þeirrar hamingju, að hann yrði landi og lýð til nota. Þessi maður er Gunnlaugur Kristmundsson, sem starfað hefir 20 ár, eða lengur, að sandgræðslu á Suðurlandi, með sáningu melfræja, friðun landauðnanna og girðingum. Þetta æfintýr hefir hann sett í blað að sumu leyti, og sagt mér sumt. Hann mintist sérstaklega á handsöl ráðherrans, er þeir kvöddust og svo tillitsins. Það tvent var honum mjög minnisstætt.

Þarna skapaði framsýni maðurinn tækifæri, þegar hann sá sandgræðslu möguleikana í hendi sinni, sem svo er kallað. Og jafnframt sá hann á sveininum, að í honum bjó nýtur maður, ekki skýjaglópur né falsari. Hannes Hafstein var maður laus við tortryggni. Hann treysti jafnvel þeim, sem sýnt höfðu honum vélræði. Þá er þó göfugmenskan komin nærri því að lenda í ofvexti, þegar mannúðin tekur til að breiða sig út yfir úlfgráa tvöfeldni.

Framkoma H. H. við sandgræðslusveininn, birtir samskonar hugarþel, sem kemur í ljós í aldamótakvæðinu, þar sem áherzlan er lögð á það göfuga og gagnlega atriði: "að elska og byggja og treysta á landið", og ennfremur er brýnt fyrir landslýð: "takmark og heit og efndir saman þrinna."

Sá sem var þess umkominn að sitja andspænis Hannesi Hafstein, og var fær um að virða hann fyrir sér, sá að í svip hans voru engar refjar. Og hnakkasvipurinn bar vott um, að engir refilstigir voru bak við eyrað. Allur andlitssvipurinn bar vott um gleðimann og garp. Sá fögnuður, sem birtist í "Sálmi" hans, yfir vini, er óskyldur drykkjumannsgáska, sem veður á bæxlunum og vekur andstygð óbrjálaðra manna. Gleði þessa skálds er hjartans gleði, sem er áþekk uppsprettulind í fjallsrót alblómgaðri og víði vaxinni.

"Guð lét fögur vínber vaxa,
vildi gleðja dapran heim."

Sá guð er gjafmildur við börnin sín:

"Altaf vill hann öllum bjóða
ör og mildur gæðin sín.
Smána jafnt hans gáfu góða
gúddtemplarar og fyllisvín."

Þetta mætti kalla fögnuð hjartans yfir gæðum, sem svo eru nefnd í Sturlungu. "Kom þá kaupskip at Gásum ok vóru þar á gæði mikil". Þessi faguryrði munu runnin undan tungurótum Sturlu lögmanns, og jafnast þau á við orð Snorra í Eddu, er hann kallar geitina í Valhöll, geysi-haglega, þá sem mjólkar miðinum, svo að öllum Einherjum er brynt. Þvílík faguryrði koma einungis af vörum þeirra manna, sem himnasmiðurinn hefir skapað með hægri hendinni.

"Aldrei sagði þengill þjóða
þú skalt ekki bragða vín."

Fagurfræði þessa kátínubrags mun síðla fyrnast, og mun mega ætla, að hann og hún nái út í aldir alda, eða út yfir mæri landanna, þar sem hæstu hæðir taka við af jafnsléttu. —

Hannes Hafstein lifði tvennar tíðir. Hann óskaði þess í kvæði, að Íslendingar kæmist upp á Kaldadal, til að þvo af sér slénið og herða sig með röskum skjálfta. Og hann lifði það að hljóta það hlutskifti sjálfur, að lenda á Kaldadal úlfúðar og vanþakklætis, eftir að hafa búið á jökultindi hefðarinnar, næsta skjóllausum. Hann sá vonir fæðast og vaxa, falla í valinn og deyja.. —

Hann var enn karlmenni í mótlætinu. Eg á ekki við það, hvernig hann tók sonarláti og konumissi. Þá varð hann að sjálfs sín sögn, "vængbrotinn valur". Við slík atvik fallast hetjunum hendur, eigi síður en veslingunum. Eg á við manndómshátt hans, þegar hann sá fall Sambandslaga uppkastsins, sem reyndar fól í sér drauma og kröfur Jóns Sigurðssonar og Benedikts Sveinssonar, sem verið hafa hugumstærstir í sjálfstæðismálum vorum, þeirra manna, sem reistu með heilindum merkisstöngina, gagnvart skynsamlegri hugmynd.

— Aðstaða Hannesar Hafsteins er máluð, þótt í líkingu sé, í kvæði hans "Í hafísnum". Skipstjórinn í kvæðinu svarar til ráðherrans, sem þá var fallinn. Vér könnumst við þjóðarskútu-hugmyndina. Í henni felst sú hugmynd, að eyjan vor sé skúta í sænum. Stýrimaður hennar er þá oddviti þjóðarinnar. — Hannes lætur skipstjórann vera staddan í hafís með skip sitt. Það situr fast og er í klömbrum jakabreiðunnar. Þá tekur skipstjóri það til bragðs, að ganga af þilfari út á ísinn og upp á borgarjaka, og litast um í sjónauka. Hann sér auða rifu og hann kallar til stýrimanns að knýja skipið til vakarinnar. Því er hlýtt. En yfirmaðurinn gefur sér ekki tóm til að forða sér í skipið, sem varð svo naumt fyrir, að ísinn lukti um skut, þegar stafninn kom í vökina. Þaðan lá opin leið suður í höf. En skipstjórinn stóð á jakanum og veifaði til skipshafnar sinnar í kveðjuskyni. — Þarna varð hann úti á jökultindi hefðarinnar.

Eg veit eigi, hvort atburðurinn er dagsannur. Það skiftir minstu máli. Aðalatriðið er það, að yfirmaður leggur sig í sölur fyrir þegna. Sá sem fjallar um líkingu þessa, getur þýtt hana eftir því, sem honum virðist við horfa. Ímyndun þess, er kvæðið brýtur til mergjar, getur valið sér svigrúmið og kosið sér um leið niðurstöðu.

"Brjánn féll en hélt velli".

Þessa ljóðlínu úr Njálu hefir H. H. endurkveðið yfir Bened. Sveinssyni. Sú hending á við um Hannes ráðherra, og leiðtoga skipsins í jakaborginni.

Sá maður hefir góðu heilli lifað, sem stækkaði hug einstaklinga og alþjóðar. Hannes Hafstein gerði það í kvæðum sínum, eða með skáldskap sínum. Einn ritdómari gat þess, er ljóðabók hans kom út fyrra sinn, að það sæi á henni, að höf. hennar hefði sloppið við að "komast í kynni við Sult og Nekt".

Honum kom enginn hnekkir, því að hann sigldi hraðbyr til hillingarlanda frægðar og viðurkenningar, rúmlega tvítugur að aldri, og svo í öðrum áfanga upp í æðsta sæti þjóðarinnar. Séra Friðrik Bergmann sagði um þenna ráðgjafa eitt sinn, að hann væri gæddur þeim hæfileika að "geta heillað hugsvinnsmálum" þá, sem hann ræddi við. Sú gáfa er að vísu náðargáfa og fengin í vöggugjöf. En vissulega verður að rækta hana með ástundun og halda henni í sólarljósi og dögg og andvara. Það er í rauninni auðveldara að koma gáfum og mannkostum í niðurníðslu en að ávaxta þau. Þessi ummæli gáfu-prestsins varpa ljósi yfir það, með hverjum hætti þessi stjórnmálamaður kom ár sinni fyrir borð, þegar hann átti við ofurefli að etja: hann beitti **höfðinglegri alúð og vizku.** Hann lokaði hefnigirni úti úr herbúðum sínum og beitti ekki áreitni í orðaskiftum. Þessi leiðtogamenska fyrsta ráðherra vors gæti verið og orðið til fyrirmyndar og eftirbeytni öllum ráðherrum í landi voru, ef þeir vildu athuga ráð sitt og framferði með veðurnæmri samvizku.

Þessi bragniðji fann snemmindis "hitann í sjálfum sér og sjálfs sín kraft til að standa í mót" andviðri og mótblæstri. Þegar hann kvað eftr kornungan skólabróður sinn og rifjar upp, hvaða verðmæti fóru með honum í gröfina, bætir skáldið þessu við:

"En auk þess, hvílíkt fjör með afl
og yl
og æskuþrek, hve margt: "eg skal,
eg skal".
Og hvílík löngun lífs og geði til
og löngun til að verða að nýtum
hal. . . ."

Undir þessum ljóðlínum felast keppikefli og heitstrengingar Hannesar sjálfs. Áður hafði hann óskað þess hálft í hvoru, að ættjörðin þyrfti að verjast óvinaher, svo að hann fengi tækifæri til að berjast fyrir hana. — Hann fékk tækifærið á þroska-aldri og hopaði þá ekki af hólmi, lét jafnvel líf sitt í þeirri orrahríð, ef að líkindum lætur.

Enginn skyldi ætla, að þær atlögur, sem gerðar voru að Hannesi ráðherra, hafi ekki snert skáldið og manninn. Maðurinn er því viðkvæmari venjulega, sem hann er fjölhæfari og betur gefinn. Hitt er annað mál, að slíkir menn dylja viðkvæmnina, og láta svo sem ekkert væri um að vera. Hannes Hafstein varð að mæta "óvina her", innlendum, og sá eldurinn brennur sárast, sem næstur er; og einnig útlendum. En sá herinn var að vísu óvildarlaus í garð þjóðmálamannsins. Viðureignin við þann her líktist því tafli, er þreytt er með kaldri kænsku. Sá er háttur stjórnmálamanna, sem eru veraldarvanir. — Verður þá að etja kappi og sýna, að engi er annars bróðir í leik. Miklu mundi skifta í þeim viðskiftum, að sá bjóði af sér góðan þokka, sem teflir um landsrétt og þjóðarkröfur. — Hrekkjalómar stórveldanna senda stundum tálfagrar hefðarkonur á fund andstæðinga, í þeim vændum að koma

úr jafnvægi þeim krókarefum, sem þá og þá er teflt við, að undirlögðum nýlendum eða öðrum fríðendum. Við Íslendingar reyndum aldrei þann veiðibjölluhátt við danska ofjarla. Hugsvinna göfugmennis og skálds mundi geta jafnast á við kventöfra, og hún er á þjóðmálasviði miklu frambærilegri í bráð og betri til afspurnar, þegar til lengdar lætur. —

Sagnaritarar vorir segja svo frá Ólafi konungi Tryggvasyni, að hann hafi verið allra manna glaðastur og þó lítillátur, þegar því var að skifta. Hannes Hafstein hafði þessa kosti í ríkulegum mæli. Og honum fanst til um ógleði almennings:

"Vér Íslands börn, vér erum vart
of kát,
og eigum meira' en nóg af hörm-
um sárum,
þó lífdögg blóma sé ei sögð af grát,
né sævar brimið gert að beiskum
tárum."

— Oft er á það minst í ræðu og riti, að það skáld, sem þá er uppi á baugi, sé mesta eða bezta skáld þjóðar eða þjóða, höfuðskáld að fornu og nýju. Samanburður þess háttar, eða mannjöfnuður, er óframbærilegur. Ekkert skáld ber að öllu leyti af öðrum skáldum og enginn er allra manna vitrastur, né fríðastur sýnum. Svo er um skáldin háttað, að einu er gefin þessi tegund listar og öðru hin. Eitt er lipurt í orðfæri, og háttslyngt, annað djúpúðugt en þunglamalegt, þriðja kröftugt, fjórða viðkvæmt og angurvært, fimta hlýtt eða brennandi í anda, sjötta er spámaður, sjöunda hæðið, áttunda kátínuríkt, níunda karlmannlegt o. s. frv. Ekkert skálda vorra hefir haft til brunns að bera þessa kosti alla. En vér höfum átt góð skáld, sem skarað hafa fram úr í einni grein eða tveim. Hannes Hafstein var skáld gleði og karlmensku, með yfirburðum, svo að hann hillir upp. Þjóðina vantaði þess háttar skáld, þegar Hannes Hafstein kom upp á sjónarsviðið, með gleðina í fyrir og karlmenskuna á herðum. —

Svo sem nærri má geta, skiftir það miklu, að öndvegismaður þjóðar sé svo í sjón og raun, að honum sé fúslega þjónað og á hann sé litið og horft með aðdáun . Skáld, sem er gallagripur, fær andúð þeirra, sem þekkja þverbrestina í fari þess. Og stýrimaður þjóðar, sem er annmörkum hlaðinn — bak við tjöldin, eða á almannafæri — kemur fáum liðgengum mönnum til þess að líta upp til sín. Göfugmennið tekur hlut sinn á þurru landi, ef ekki "með hverjum straum", þá á seinni skipunum. Það er að vísu satt, að misendis leiðtogar geta í bili veifað héðni um höfuð auðtrúa einfeldningum og glapið þeim sýn. En slíkum forystumönnum farnast á þvílíkan hátt, sem búkonunum, er höfðu tilbera í þjónustu sinni, til að drýgja málnytu sína.

Allir falsarar grípa að lokum gjald sitt í eldi. —

Það mun satt og rétt, að þjóðirnar öðlast þá forráðamenn, sem svara í það og það skiftið til menningar landslýðsins. Það er minni-

legt, að fyrstu biskupar vorir voru svo vel að manni í sjón og raun, að þeir gnæfa yfir flesta stéttarbræður sína, er síðar komu. Vit þeirra og hófstilling er á sinn hátt svo sem viti á skaga eða í útskeri, sem lýsir náttförum á hafi. Svo lengi sem biskupstign varir í landinu, hafa þjónar þess embættis knýjandi ástæðu til að líta upp til þessara sælu manna.

Það er á hinu leitinu jafn dásamlegt, að fyrsti ráðherra vor var svo afrendur í sjón og raun, að síðla mun hann verða yfirstíginn, eða aldrei. Eftirkomendum hans er bent í þá átt og gefin hvöt til þess, að taka hann sér til fyrirmyndar, framkomu hans, svo að það verði ekki sagt í hljóði, eða upphátt, og jafnframt með sanni, í stjórnartíð eins eða annars, að heimurinn fari versnandi. Það er að vísu satt og rétt, að enginn gefur sjálfum sér vöxt né vænleik, gáfur eða skörungskap. En þeir, sem bjóða sig til forustu, ættu að hressa upp á manndóm sinn. Og þessi þjóð, sem rekur ættir sínar til stórmennis, ætti að líta svo stórt á sig, að hún léti það ekki við gangast, að í ráðherra öndvegi tildri sér væskilmenni. Hún á að brýna röddina og segja skýrt og skorinort: Það má ekki líðast, að á þetta sæti falli, sem helgað var í öndverðu af skáldi, glæsimenni, skörungi, stjórnvitringi og drengskaparmanni. Höldum á lofti minningu hans, með því að skipa vel sæti hans. Höfum merki hans fyrir lyftistöng.

"Þá mun aftur morna."

* * *

Aths. ritstj. — Þessi ágæta ritgerð var send Tímaritinu fyrir tveimur árum síðan, en sökum sérstakra ráðstafana, er þá voru gerðar með efni Tímaritsins, var ekki hægt að birta hana þá. Nú á þessu síðastliðna ári (1931) eru liðin sjötíu ár frá fæðingu Hannesar Hafstein ráðherra og á því vel við að hún sé birt einmitt nú. Þessa atburðar hefir ekki verið getið að verðugu hér vestra, og er það því Tímaritinu sérstakt ánægjuefni að geta flutt lesendum sínum ritgerð þessa. Atburðarins var minnst heima á ættlandinu með sérstöku hátíðarhaldi þjóðveldisdaginn 1. desember. Var þá afhjúpuð myndastytta af skáldinu. Hannes Hafstein er fæddur á Möðruvöllum í Hörgárdal 4. des. 1861, og verður ráðherra yfir Íslandi 31. jan. 1904.

Tólfta ársþing Þjóðræknisfélagsins

12. ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi var sett í Goodtemplarahúsinu á Sargent Ave., Winnipeg, 25. febrúar 1931, kl. 10. árdegis, með því að forseti bað þingheim að syngja sálminn "Lofið guð".

Forseti flutti því næst ávarp sitt til þingsins og fer það hér á eftir:

Háttvirta þjóðræknisþing!

Ekki þarf að kynna yður Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi. Það er talið stofnsett í lok heimsstyrjaldarinnar, 1919. En í rauninni er það stofnað upp úr þjóðhátíð Íslendinga í Milwaukee, Wisconsin, 1874. Félagsskapur íslenzkra manna hér vestan hafs, sem þá myndast til varðveizlu þjóðernis vors, deyr aldrei út. En hann rís úr rústum hruninna halla við endalok ófriðarins. Einmitt þá átti þjóðernismeðvitundin með ýmsum þjóðum, sína upprisutíð. Dauði og líf eru einatt förunautar.

En ekki komst þetta félag vort hjá örlögum Íslendinga og aldarinnar. Nálega alt félagsstarf hefir síðan á ófriðarárunum reynst örðugt. Mannkynið er lengi að ná sér eftir slíkar hörmungar, sem sú styrjöld reyndist. Glæður hennar lifa lengi í rústunum. Við vopnahlé eru vopnin að vísu lögð niður, en í hjörtum manna er enn ófriðargnýr. — Mannsandinn á oft örðugt með að átta sig á öfgum baráttunnar. Ósjálfrátt kemur þetta niður á dýrmætum áhugamálum, og það einatt af hálfu góðra drengja. Andlegt jafnvægi hefir haggast við slík mannfélags-umbrot — jarðskjálfta mannlífsins. Félagslífið á einnig sitt mannfall. Og nytsöm mál eru hér engin undanþága.

Íslendingar eru afkomendur víkinganna. Þeir hafa lagt niður vopnin og nú er þeim talið það til gildis, hve snemma í þroskasögu þjóðar vorrar einvígi voru numin úr lögum á Íslandi. En deilurnar dóu ekki út með einvígunum. Orðasennur Íslendinga eru enn mannskæðar. Og hið lakasta er, að tjónið lendir að jafnaði á sameiginlegum nytsemdarmálum þjóðflokksins.

Þjóðræknisfélagið er engin undantekning í því efni. Þó vill það af fremsta megni komast hjá öllu, er tvístrar Íslendingum. Eg man ekki eftir öðrum félagsskap íslenzkum, er hefir það augnamið, að yfirstíga allan venjulegan skoðanamun manna til þess að sameina þá um það eitt, að þeir eru **Íslendingar,** efla íslenzka bókvísi innbyrðis og út á við, og halda sem lengst og bróðurlegast í taugina, sem tengir Vestur-Íslendinga við heimaþjóðina og alla kosti hennar.

Árið mikla í sögu Íslendinga, 1930, "er liðið í aldanna skaut". Langt verður þess að bíða að slíkt ár vitji vor Íslendinga aftur. En margar minjar þess eru ógleymanlegar og helgar. Alþingishátíð Íslendinga er þá einnig um garð gengin. Líklega er hún einstæðasta hátíðin, sem haldin hefir verið í allri mannkynssögunni. Hún var hátíð friðar og einingar. Vegur Íslands og Íslendinga óx stórum liðið ár. Aldrei fyr hafa jafn margir erlendir menn tekið í þann strenginn, er togar land vort og þjóð í áttina til vegs og gengis. Orð skáldsins hafa reynst bókstaflega rétt:

> "Þín hefir farið fjöllum af
> frægð um allan heiminn.
> Yfir sollið Íslands haf
> út um jarðar geiminn."

Um heimferðir Íslendinga vestan um haf er flestum, er þing þetta sitja, þegar kunnugt. Hart nær 500 vestur-íslenzkra gesta heimsóttu Ísland fyr eða síðar á árinu, og flestir eða allir þeirra sátu hátíð þjóðarinnar á Þingvöllum 26.—28. júní. Tæplega getur nokkur maður sagt nógu vel frá viðtökum heimamanna, hvernig stjórn landsins og þjóðin, undir forystu Alþingisnefndarinnar, fagnaði þessum gestum sínum vestan um haf. Og þeim, er um hálfrar aldar

skeið höfðu þráð að sjá Ísland og ættjörð sína, verða þessir samfundir annað og meira en minnisstæður atburður. — Hátíðablærinn, framfarir landsmanna á öllum sviðum þjóðlífsins, svipur fríðs höfuðstaðar, dásemd Þingvalla og landsins, og fölskvalaus kærleiks atlot hárra og lágra heima fyrir, — alt slíkt verður ævarandi eign heimfarenda.

Sú varð reyndin á, að V.-Íslendingar áttu "veigamikinn þátt í þessu hátíðahaldi", að dómi heimaþjóðarinnar. Engum gestum var fagnað sem þeim. Ummæli blaðanna voru, í því efni, öll á einn veg:: "Meðal hinna mörgu gesta, sem heimsækja Ísland á þúsund ára afmælishátíð Alþingis, er stór flokkur, sem þjóðin fagnar sérstaklega. — — — — Vestur-Íslendingar fóru að búa sig undir að heimsækja Ísland á þessu ári,, löngu fyr en við heima-landarnir fórum að hugsa að marki um Alþingis-hátíðina. Landarnir, sem fjarri bjuggu, fundu betur en við hinir, um hve mikilsverðan atburð var að ræða, og tóku að búa sig undir heimsóknina. Og nú eru þeir komnir heim." — — — 'Heimsókn Vestur-Íslendinga er hinn merkasti atburður og getur haft afarmikla þýðingu, ef rétt er á haldið." Þannig voru ummæli blaða og leiðtoga þjóðarinnar, og jafnvel enn loflegri, bæði um hópinn og einstaka menn.

Eg get þessa hér, því í rauninni er það Þjóðræknisfélagið fyrst af öllum, er þessi lofsamlegu ummæli tilheyra. Sem kunnugt er, hófst það fyrst handa hvað snerti undirbúning heimfararinnar.

Þá veit eg, að sú fregn gleður þingheim og alla góða menn, að enginn ágreiningur ættbálksins íslenzka var nefndur á nafn á ættjörðinni. Sem til forna týndist öxin í Öxará.

Ekki verður hér neitt framtal á öllum þeim mannfagnaði, er mætti oss Vestmönnum á ættjörðinni. En það ber um að geta, að mjög bar jafnan á vinsemd heimaþjóðarinnar gagnvart Þjóðræknisfélaginu. Eitt dæmi þess er skrautritað ávarp, sent mér sem forseta. Ávarpið er á þessa leið:

"ALÞINGI ÍSLENDINGA OG RÍKISSTJÓRN ÍSLANDS
flytja
alúðarþakkir fyrir samúðarvott og virðingar á 1000 ára hátíð Alþingis og íslenzka ríkisins 26.—28. júní 1930.
Ásgeir Ásgeirsson,
forseti sameinaðs Alþingis.
Tryggvi Þórhallsson,
forsætisráðherra."

Annan dag hátíðarinnar, föstudaginn 27. júní, kl. 3 e. h., voru Vestur-Íslendingar formlega ávarpaðir og boðnir velkomnir með ræðu frá Lögbergi. Flutti þá ræðu forseti Efrideildar Alþingis, Guðmundur Ólafsson, þingmaður fyrir Austur-Húnavatnssýslu. Var ræðan harla vinsamleg í garð Vestur-Íslendinga. Gat hún um það frægðarorð, sem af þeim færi; hve vaskir menn og gildir þeir hefði reynst í hvívetna erlendis, en einkum var rómuð þjóðrækni þeirra og ættjarðarást. Sem forseti Þjóðræknisfélagsins mælti eg þar að Lögbergi til svars nokkur orð fyrir hönd Íslendinga vestan hafs, og las kvæðabálk nokkurn til Íslands. Verður hvorttveggja, ræðan og ljóðið prentað í Tímariti því, sem út kemur á meðan þing þetta situr. Á ýmsum öðrum mannfundum gafst mér tækifæri til að minnast þjóðræknis yðar hér vestra.

Áður en heim til Íslands var farið, var áformað að nokkrir menn, einkum úr Heimferðarnefnd Þjóðræknisfélagsins, flyttu á Íslandi fyrirlestra eða erindi um félagið og hag Íslendinga hér vestra. En það reyndist óframkvæmanlegt. Voru til þess gildar ástæður: Annríki þeirra manna, er helzt voru því vaxnir, stuttur dvalartími á Íslandi, en einkum hurfu öll slík starfs-áform við sæg af gestum, veizluhöldum, samkomum og öðru óendanlegu annríki heimamanna, engu síður en gestanna. En Þjóðræknisfélagið ætti sem fyrst að ráðstafa á einhvern hátt Íslandsferð fulltrúa, er gæti náð til eyrna Íslendinga heima með réttorð og glögg erindi um viðleitni vora hérlendis.

Áður en eg fór til Íslands, gaus upp sú fregn, að eg færi þá ferð á fé Þjóðræknisfélagsins. Bárust mér bréf þess efnis. En tilhæfulaus er sú fregn með

öllu; og hefi eg ekki þegið neitt fé úr sjóði félagsins til Íslandsferðar.

Annars er mér kunnugt um, að formaður Heimferðarnefndarinnar gerir nánari grein fyrir heimferðinni, viðtökunum á Íslandi, og öðru, er þau efni snerta. Kemur sú ritgerð í Tímaritinu, er menn fá í hendur meðan á þessu þingi stendur.

En ekki má eg skiljast svo við þessi orð um Íslandsferðina, að þingið sé ekki hvatt til að þakka þjóð og stjórn Íslands, og þá einkum Alþingisnefndinni, þann bróðurhug og þá sæmd, er Íslendingum vestan hafs var sýnd við heimsóknina. Það eru forréttindi þingsins, fremur en Heimferðarnefndar eða stjórnar, sem er það mál æði skylt.

Þá sæmdi Háskóli Íslands átta Vestur-Íslendinga doktors-nafnbót í sambandi við Alþingishátíðina. Lætur að líkindum, að við veitingu þeirra nafnbóta hafi einkum verið tekið tillit til, hve góðir Íslendingar og þjóðræknir þeir menn hafa reynst hér, er sæmdarinnar urðu aðnjótandi. Fimm þeirra tilheyra að vísu Þjóðræknisfélaginu, en þrír standa með öllu utan þess félagsskapar. En þess ber að geta, að Þjóðræknisfélagið og stjórn þess átti engan hlut að vali þeirra manna úr hópi Íslendinga hér vestra, er háskólinn kaus að sýna þenna heiður. En ekki veitti háskólinn neinum öðrum Íslendingum utan Vesturheims, af þeim fjölda ágætra manna, er þeir eiga heima og erlendis, né heldur erlendum höfðingjum, slíka viðurkenning. Er það órækur vottur um hugarþelið heima í garð vorn hér.

Af fulltrúum erlendra þjóða, fylkja og ríkja á Alþingishátíðinni, voru níu Vestur-Íslendingar, þó ekki ávörpuðu þeir allir þann þingheim. En enginn Íslendingur búsettur með öðrum erlendum þjóðum en hér vestra, mun hafa farið með slík erindi á Þingvöllum.

Nefna má einnig sem sæmdarvott af hálfu Íslands, bókina "Vestan um haf", er gefin er út af opinberu fé, sem viðurkenning á bókmentaiðju Íslendinga hér, hvað sem annars má um þá bók segja.

Auk þess hafa komið út á árinu tvær bækur með þýðingar íslenzkra ljóða, er báðar eiga uppruna sinn hér vestra. Tæplega hefir þeim verið fagnað tveim höndum, og eflaust má að þeim finna. En með þeim miðar þó í áttina fyrir oss Íslendingum. Og jafnvel íþróttamaðurinn byrjaði að ganga hrasandi barn.

Þá er bók Sveinbjarnar Johnson's "Pioneers of Progress" — að mestu þýðing á sögufyrirlestrum Jóns heitins Aðils.

Einkum mun þó ástæða fyrir þetta félag að fagna, ef útgáfa á íslenzkum bókum fyrir æskulýð vorn, gæti bætt þar úr brýnni þörf. Hefi eg þar í huga sögur dr. Sig. Júl. Jóhannessonar, nýútkomnar, sem eg hefi þó ekki séð. En mætti nú ekki segja, á máli barna og unglinga, úrvals kafla úr gullaldar-bókmentum vor Íslendinga, sögu, þjóðsögum og ljóðum?

Hér finst mér eiga við að geta þess, að einn hinna yngri vestur-íslenzku mentamanna, dr. Richard Beck, ritar mér fyrir skömmu: "Rétt nýlega flutti eg **hundraðasta** fyrirlestur minn um íslenzk efni og Ísland, síðan í ársbyrjun 1924. Þannig reyni eg að sýna þjóðrækni mína í verki." Mér finst ekki með öllu óþarft að benda yður á slíka alúð, sem þessa, við útbreiðsluna á íslenzkum fræðum.

* * *

Auglýst hefir verið lögum samkvæmt, áætluð dagskrá. Tel eg það tímatöf að fjölyrða hér um þau mál, er árum saman hafa verið höfuðmál þinga vorra, nálega jafn sjálfsögð viðfangsefni sem þingsköp og kosningar. Í flestum þeirra er og viðhorf vort ákveðið, og kemur hér einkum til greina greiðasta leiðin til framkvæmda.

Af föstum málum félagsins er **Útbreiðslumálinu** skipað í öndvegið. Er það eitt hið óskiljanlegasta í eðli Íslendinga hér vestra, að þeir skuli ekki fylkja liði um hugsjón Þjóðræknisfélagsins. Útgjalda minni getur enginn félagsskapur verið. Og þeir, sem betur vita um framkvæmdir félagsstarfsins eða meira geta en starfsmenn liðinna ára, ættu að sýna trú sína í verkinu, ganga í félagið með umbætur sínar og áhuga sinn. Ef allir vilja vera Íslendingar, ef sæmd er að því ættarnafni, ef heimferðin sannfærði jafnvel þá, er öndvegin

skipa — sem marga af öðrum þjóðflokkum — um ágæti íslenzkrar menningar, hví þá að styðja hér ekki beinlínis að varðveizlu ættararfsins?

Vitanlega fór mikill hluti árs í heimferðar-undirbúning og til heimferðarinnar. Þá féll og yfir óvenjuleg óáran, svo að fátt af starfi manna hefir fært út kvíarnar. En undantekning mun það, að hinir yngri, er heimsóttu Ísland í sumar er leið, hafi ekki snúið hingað íslenzkari og þjóðræknari. Má vera að enn séu þeir ekki meðlimir félagsins. En í framtíðinni hlýtur ást þeirra til Íslands að auka útbreiðslu félags vors og skilning á starfi þess.

Í útbreiðslu erindum vitjaði Jón J. Bíldfell í haust og vetur nokkurra bygða í nafni Þjóðræknisfélagsins. Ekki er mér fullkunnugt um árangur þeirra ferða. En þær heimsóknir veit eg að hafa aukið vinsældir félagsins.

Deildir þess hafa ekki sent mér skýrslur, nema ein þeirra, deildin "Ísland" að Brown, Man. Þar hefir starfið enn gengið ágætlega, Íslendingahópurinn þar nálega allur með starfinu, og hefir meðlimum heldur fjölgað á árinu. En deildirnar gera vafalaust þinginu grein fyrir högum sínum.

Í gegnum mínar hendur hafa á árinu milli 60 og 70 meðlima gengið í félagið.

Á þingi í fyrra gat eg um málaleitun "Vísis" félags Íslendinga í Chicago, um inngöngu í Þjóðræknisfélagið. Ekki gat þó orðið af þeirri einingu, því miður. Síðan er kunnugt um íslenzk lestrarfélög, er hafa í huga sameiningu við félag vort. Er slík sameining eðlileg og æskileg. Verður það eitt af verkefnum þessa þings, að hjálpa þeirri stjórn, er framvegis fer með mál félagsins, að koma slíkri eining í framkvæmd, annaðhvort með lagaheimild eða þingsályktan.

Fræðslumálið, annað höfuðmál vort, er ofið inn í alt vort starf. Sérstök kensla á sér stað, sem að undanförnu, á sviði sönglistarinnar. Íslenzkukensla fer fram fyrir börn og unglinga í Winnipeg og Selkirk. Í Selkirk taka þátt í þeim lærdómi 80—90 ungmenni. Auk þess hefi eg vikulega lesið íslenzku með smáhóp fullorðins fólks og kanadiskum æskumanni, er hjá mér var í fyrra.

Fyrir **heimferðarmálinu** mun Heimferðarnefndin gera þinginu skil. Það á ekki við að eg fjölyrði um þá nefnd. En eg vona að þingið meti starf hennar, og kannist við, hve byrði sú er hún bar, var örðug viðfangs og hve vel leiðangurinn heim tókst.

Síðasti árgangur **Tímaritsins**, er áreiðanlega aðal þrekvirki félags vors á árinu. Það er merkið, sem vér getum borið og bent á án kinnroða.

Um **bókasafn** félagsins get eg þess, að um húsnæði fyrir það var samið við Ólaf S. Thorgeirsson. Smám saman er það mál að færast í lag. Safninu bætast bækur, og í sumar var mér lofað af ötulum manni í opinberri stöðu, að hlynna að bókasafni félagsins með beinni löggjöf frá Alþingi.

Íþróttamálið, samvinnan við Ísland og þátttaka í þjóðlegum sýningum hér vestra, ætti að koma til greina á þessu þingi, þótt eigi séu þau mál talin á auglýstri dagskrá.

Forsætisráðherra Manitobafylkis, John Bracken, bauð forseta þátttöku í hátíðaráðstöfun fylkisins. Þótti mér vel við eiga sú viðurkenning á þessum félagsskap Íslendinga, af einum æðsta valdsmanni þessa fylkis. Í fjarveru minni gegndi varaforseti félagsins, séra Rúnólfur Marteinsson, þeirri kvöð. Auk þess hefir varaforsetinn einatt gegnt fundarstjórn í fjarveru minni, og ávalt hefir Jóns Bjarnasonar skóli staðið oss opinn til fundarhalda. Fyrir slíkt er sjálfsagt að þakka.

Samkvæmt ráðstöfun síðasta þings var félagið löggilt og lög þess prentuð á árinu.

Að nýafstöðnu síðasta þingi, féll til jarðar merkur og ágætur starfsmaður félagsins, Halldór S. Bardal. Var hann um langt skeið embættismaður þess og á síðasta þingi gerður heiðursfélagi. Dó hann skömmu eftir þinglok og er því nafns hans hvergi getið í skrá heiðursfélaga. Fól stjórnarnefndin mér að minnast fráfalls hans við nánustu ættingja hins látna, og gerði eg það með bréfi, dags. 27. marz síðastliðinn.

Efalaust féllu frá á árinu fleiri félagar, þótt eigi sé unt að geta nafna þeirra hér. En allra þeirra, er arfinum íslenzka

unnu, og safnast hafa til feðra sinna, er hér minst með þakklæti og náunga þeirra með hluttekningu.

Taugin við ættjörðina er til muna treyst við hverja komu góðs og glæsilegs manns hingað vestur. Í fyrra var það fræðijöfurinn í hópi þeirra, sem eru á miðju aldursskeiði, Árni Pálsson. Nú er hér vestra á ferð meðal vor einn hinn ágætari meðal yngri söngvara landsins, Sigurður Skagfield, glæsilegur raddmaður, sem hertekið hefir hugi flestra, er hlýtt hafa á hann.

Um leið og við það er hreinskilnislega kannast, hve margt er ógert eða hálfgert í öllu starfi félagsins, þá er ekki ósanngjarnt að bera það í huga, að alt félagsstarfið er unnið í hjáverkum af mönnum, sem eru önnum kafnir við dagleg störf og háðir ýmsum vandkvæðum. Þeim er falin úrlausn vandamálanna, framkvæmd þess alls, er gera þarf, og endurgjaldið einatt andúð og aðfinningar. Þrátt fyrir það ber að halda í horfinu ósleitilega og ugglaust.

Þrátt fyrir drengilegan skoðanamun, sem er réttmætur á hverjum mannfundi, skulum vér allir af fremsta megni leitast við, að kærleikur vor til góðs máls og heilags feðraarfs, aftri öllum sundrungaröflum í sálum vorum, er sitjum þetta þing. Því tjónið af öllu slíku lendir ávalt, ekki á einstaklingum, heldur á félagsskapnum, sem vér allir viljum vinna sem mest gagn.

Helzt vildi eg óska, að þing vor og samstarf alt mætti þroskast að vizku og umburðarlyndi, unz þing Þjóðræknisfélagsins yrði arfþegi hins forna Alþingis á Þingvöllum, — miðstöð mannvits, réttvísi, íþrótta og alls andlegs atgervis meðal Íslendinga vestan hafs. En til þess þarf þing að sitja lengur á rökstólum og aðkomumenn og fulltrúar að eiga athvarf á þingstaðnum.

Eitt á eg ósagt, sem eg mælist til að enginn misskilji, en tekið sé þó til greina: Eg er með öllu ófáanlegur til að halda áfram sem forseti félagsins árið, sem í hönd fer. En hvorki stafar þetta af hugarfarsbreyting hjá mér, né vanþakklæti til þjóðræknismanna, sem hafa um langt skeið sýnt mér traust. Eg er jafntrúaður á þörf og þýðingu þjóðræknisstarfsins nú sem í öndverðu.

Á það hefir verið bent, hvers virði trúin er á ættjarðarást og þjóðrækni. Má í því efni vitna til Cromwells á 17. öld og Mahatma Gandhi í vorri samtíð. Trúi maðurinn, sem berst fyrir einhverju, fyllilega á málstað sinn, sé hann alveg viss um réttmæti og sannleik þess erindis, er hann flytur, skoði hann sig í fylstu alvöru erindreka æðra valds og kraftar — þá sigrar hann. Í því er fólgið það afl, er sigrað hefir í baráttu mannanna. Fyrir það hafa þjóðirnar sigrað og stórmál mannkynsins fengið framgang.

Þá gengur maðurinn óskelfdur að verki. Þá telur hann enga fórn um skör fram. Þá er hann ekki lengur félagslegur einstæðingur, þótt örðugt gangi og fylkingar þynnist um hríð. Hann seilist ekki eftir hásætinu og flýr ekki fangelsið.

Þegar vér íslenzkir þjóðræknismenn eignumst þá trú, hvað snertir arfinn íslenzka, þá opnast augu annara og félagsstarf vort hlýtur að sigra.

"Sannleik veittu **sjálfur lið,**
sjálfur þorðu að líða."

Í þeim anda og með þeim orðum set eg þetta tólfta ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi.

pt. Winnipeg, Man., 25. febr.1931

Jónas A. Sigurðsson.

B. B. Olson bað þingheim að standa úr sætum sinum til þess að votta forseta þakklæti sitt fyrir hið ítarlega erindi. Urðu alilr fundarmenn við þeim tilmælum.

B. B. Olson stakk upp á að forseti skipaði þrjá menn í kjörbréfanefnd. Ásg. Bjarnason studdi og var tillagan samþykt. Forseti skipaði þessa menn: O. S. Thorgeirsson, B. B. Olson og Bjarna Dalman.

B. B. Olson gerði tillögu um, að forseti skipaði þriggja manna dagskrárnefnd. Mrs. Byron studdi. Var till. samþykt. Forseti skipaði þessa menn: Árna Eggertsson, Jónas K. Jónasson og R. E. Kvaran:

Eftir stutt fundarhlé, lagði dagskrárnefndin fram svohljóðandi frumvarp:

Dagskrárnefndin leggur til að þessari dagskrá verði fylgt á þinginu:

Skýrslur embættismanna.
Útbreiðslumál.
Fræðslumál.
Upptaka lestrarfélaga og annara skyldra stofnana.
Íþróttamál.
Skýrslur milliþinganefnda
Heimfararmál.
Útgáfa Tímaritsins.
Bókasafnsmál.
Kosning embættismanna kl. 2 e. h. síðasta daginn.
Ný mál.

Árni Eggertsson,
J. K. Jónasson.
Ragnar E. Kvaran.

H. Gíslason lagði til og G. Friðriksson studdi, að nefndarálitið yrði samþykt. Till. samþykt í einu hljóði.

Forseti las því næst bréf frá Falcon Athletic Association, er svo hljóðar:

Winipeg, Febr. 23rd, 1931.

Icelandic National League,
Winnipeg, Man.
Dear friends:—

We the undersigned as members of the Falcon Athletic Association take the opportunity of thanking you for your loyal support in the past.

Our organization was never more alive with activity and enthusiasm than right now. We have had four team Hockey League going all winter, and our indoor sports are going good.

Glima, Boxing, Wrestling and other Gymnastics are progressing.

We have 200 members enrolled, of which 130 are fully paid up and active members.

You people have made this possible for us to get this far, and we hope that you can see your way clear to help us carry on and get our club so strong with our Icelandic Canadians that they will want to belong to it. We want to give the boys a hockey cup and also one for baseball.

This is the only organization of its kind in Canada, and we know you will assist us in our work.

Thanking you again for your wonderful help in the past,

We remain,
Yours sincerely,
W. D. Bjarnason,
C. Thorlakson.

H. Gíslason og R. E. Kvaran lögðu til að bréfinu væri vísað til væntanlegrar íþróttanefndar. Samþ. með öllum atkvæðum.

Ó. S. Thorgeirsson skýrði frá störfum kjörbréfanefndar. Gat hann þess að aðeins deildin Brúin í Selkirk, hefði sent fulltrúa með umboði. En væntanlega bættust fleiri við síðar á þinginu. Gæti nefndin því ekki lokið verki sínu að svo komnu.

Árni Eggertsson las upp reikning féhirðis.

Ó. S. Thorgeirsson las reikning fjármálaritara og skjalavarðar.

B. B. Olson lagði til að forseti skipaði fimm manna fjármálanefnd til þess að fara yfir skýrslurnar og hafa með höndum fjármálahlið félagsmálanna á þinginu. B. Dalman studdi. Var till. samþykt. Forseti útnefndi þessa: Á. P. Jóhannsson, Ingvar Gíslason, Kristján Benediktsson og Mr. F. Swanson.

Á. P. Jóhannsson bað forseta að skipa annan en sig sem fyrsta eða formann nefndarinnar, með því að hann ætti ervitt sökum annríkis að sinna því verki..

B. B. Olson mæltist til þess við Á. P. J., að hann tæki þessi tilmæli aftur, með því að reynsla væri fengin fyrir því á fyrri þingum, hve mikið lið væri í honum við þetta nefndarstarf. Fór svo að lokum að Á. P. J. tók aftur tilmælin.

K. Benediktsson baðst undan kosningu. G. F. Friðriksson var skipaður í hans stað.

Útbreiðslumál voru tekin fyrir. R. E. Kvaran stakk upp á því, að forseti skipaði fimm manna nefnd í það mál. B. B. Olson studdi. Till. samþ. Forseti tilnefndi: J. P. Sólmundsson, Hjálmar

Gíslason, Ó. S. Thorgeirsson, Mrs. Ástu Eiríksson, Miss Hlaðgerði Kristjánsson. H. Gíslason baðst undan nefndarstörfum sökum lasleika. Árni Eggertsson skipaður í hans stað.

Fræðslumál voru þá tekin fyrir. Mrs. Jódís Sigurðsson las skýrslu frá kennurum deildarinnar Frón í Winnipeg. Bar sú skýrsla með sér ágætan og mikilsverðan árangur af kenslustarfinu, en sökum þess að telja verður þetta fyrst og fremst mál deildarinnar, er sú skýrsla ekki tekin inn í þenna fundargerning.

R. E. Kvaran gerði tillögu um að forseti skipaði þriggja manna nefnd til þess að fjalla um fræðslumál. G. F. Friðriksson studdi. Till. samþ. Forseti skipaði þessa þingmenn: J. J. Bíldfell, Rún. Marteinsson og Bergþór E. Johnson.

Þegar hér var komið, var þinginu frestað til kl. 2 e. h.

Fundur var settur samdægurs kl. 2 e. h. Fundargerningur lesinn upp og samþyktur.

Forseti bað ritara að lesa skýrslur þær, er borist hefðu frá deildum. Las hann eftirfarandi skýrslur:

I.

Þjóðræknisdeildin Ísland við Brown, Man., hafði sex góða, vel sótta og skemtilega fundi á síðastliðnu ári (1930), og gengur starfið yfirleitt mjög vel.

Þann 15. marz þessa árs heimsótti oss góður gestur, hr. Árni Pálsson frá Reykjavík, og flutti sinn ágæta fyrirlestur þá um kvöldið fyrir fullu húsi því flestir Íslendingar í bygðinni sóttu þá samkomu og voru hrifnir af ræðumanninum og erindi hans.

Meðlimatala deildarinnar er 36 fullorðnir, 6 unglingar og 11 börn innan 14 ára aldurs—alls 53. Embættismenn fyrir árið 1931, kosnir á ársfundi, sem haldinn var í janúar 1931, voru:

Forseti Sigurður Ólafsson.
Ritari Miss Rannveig Gillis.
Féhirðir Tryggvi Ó. Sigurðsson.
Fjármálaritari Mrs. Th. J. Gíslason.

Virðingarfylst,
Thorsteinn J. Gíslason.

II.

Ársskýrsla 1930, deildin Brúin í Selkirk:

Deild þessi telur nú 85 meðlimi, af þeim eru 78 fullorðnir, 4 unglingar og 3 börn.

10 fundir hafa verið haldnir á árinu. Mjög góðan áhuga hafa meðlimir sýnt í öllum málum viðkomandi íslenzku þjóðerni og íslenzkri tungu. 78 unglingar nutu tilsagnar í íslenzkum söng undir stjórn hr. Björgvins Guðmundssonar, og virðist það starf hafa borið mjög góðan árangur. Einnig hefir séra Jónas A. Sigurðsson kent 12 unglingum íslenzku á hans eigin heimili, og þarf ekki að efast um árangur af því góða og veglega starfi hans.

Nú í vetur hefir verið ráðinn kennari í íslenzku, og taka yfir 80 börn og unglingar þátt í þeirri kenslu.

Samkvæmt skýrslu féhirðis hafa tekjur og útgjöld á árinu verið sem hér fylgir:

Tekjur:

Í sjóði frá fyrra ári	$ 47.80
Iðgjöld borguð á árinu	61.00
Inntektir af 3 samkomum	202.25
Kenslustyrkur frá aðalfélaginu	50.00
Aðrar inntektir	2.05
Alls	$363.30

Útgjöld:

Kostnaður í sambandi við söngstarf B. G.	$171.00
Meðlimagjöld send aðalfélaginu	35.00
Styrkur til sjúks deildarmeðlims	25.00
Kostnaður við skemtisamkomur	67.35
Húsaleiga fyrir 3 mánuði	18.00
Önnur útgjöld á árinu	5.15
Alls	$327.75

Afgangs í sjóði 1. jan. 1931 ....$ 41.55

Th. S. Ttorsteinsson.
Skrifari deildarinnar Brúin, Selkirk.

III.

Wynyard, Sask. 23. febr. 1931.

Til ritara Þjóðræknisfélags
Íslendinga í Vesturheimi.

Kæri herra!

Þó þjóðræknisdeildin hér, Fjallkonan, hafi ekki að þessu sinni fulltrúa á þingi félagsins, þá langaði oss samt til þess að senda þinginu og félaginu kveðju og árnaðaróskir. Dauðamerki má það teljast, að deildin okkar skuli ekki hafa sent neinn á þingið í þetta sinn, og er þó fremur fjárhagserfiðleikum að kenna, bæði félagsins og einstaklinga, heldur en áhuga- og skeytingarleysi félaga fyrir störfum eða hag félagsins. Erum við að vona, að þetta verði bæði fyrsta og síðasta sinn, sem deildin okkar sendir engan á ársþingið.

Allmikill hnekkir var það deildinni, að missa á þessu síðasta ári tvo af okkar ágætustu starfsmönnum burtu úr bygðinni. Voru það þeir prestarnir séra Carl J. Olson og Friðrik A. Friðriksson. Höfðu þeir haft á hendi tvö ábyrgðarmestu störf deildarinnar, forseta- og skrifara-embættin, og höfðu ávalt reynst hinir samvinnuþýðustu og nýtustu félagar. Var nú eðlilegt, að fremur dofnaði yfir félaginu við burtför þeirra, en ekki dugði að leggja árar í bát. Hafði deildin ærið starf fyrir höndum. Hafði verið samþykt að hafa hér Íslendingadag að vanda, og jafnvel þótt tilhlýðilegt að hafa hann með meiri hátíðarbrag en vanalega. Var því ráðist á að bjóða dr. J. T. M. Anderson, forsætisráðherra Saskatchewanfylkis, að heiðra okkur með nærveru sinni og ræðu. Tók hann því boði mjög góðmannlega, og kvað sér vera hin mesta ánægja að þiggja það. Fór það þó öðruvísi en ætlað var. Kvöldið áður en Íslendingadagurinn skyldi haldinn, fengum við skeyti frá dr. Anderson þess efnis ,að vegna ófyrirsjáanlegra atvika, væri sér ómögulegt að vera með okkur daginn eftir. Hafði hann verið kallaður það sama kvöld til Winnipeg, í mjög áríðandi erindum. Þótti okkur það súrt í brotið — þó það bætti nokkuð úr skák, að hann bauð að senda í sinn stað hvern þann af ráðherrum sínum, sem við kysum. Þáðum við eðlilega það boð, og varð fyrir því vali Hon. Howard McConnell, sveitamálaráðherra fylkisins. Var gerður að erindi hans hinn bezti rómur, og var þetta í fyrsta sinn, sem ræða hefir verið flutt á ensku á Íslendingadag hér vestra, þau 22 ár, sem við höfum haldið hér upp á Íslendingadag.

Þegar manni verður á að líta til baka yfir þau 12 ár, sem deildin okkar hefir verið við lýði, verðum við að játa, að engin stórvirki liggja að baki okkar. Þó finst mér, að ekki hafi verið alveg til ónýtis unnið. Allmargir skemtilegir fundir hafa verið haldnir, allmargar opinberar samkomur, og mörg ánægjuleg samsæti hafa verið haldin. Hefir alt þetta haft menningarlegt gildi.

Um tíma gekst deildin fyrir allmerkum söngæfingum fyrir unglinga. Féll það niður vegna féleysis og vegna áhugaleysis þeirra, sem börnin áttu. Á nú deildin allstórt bókasafn. Ber í því efni að þakka Bókafélagi Kandahar-Íslendinga fyrir rausn þá, er þeir sýndu deildinni hér, með því að gefa henni bókasafn sitt, eftir að það hætti störfum.

Fundi hefir deildin einu sinni á mánuði. Eru þeir oft hinir ánægjulegustu og á kvenþjóðin eigi lítinn þátt í því, með því að hafa jafnan rausnarlegar veitingar.

Hefir deildin nú á prjónunum, að efna til samkepni meðal barna og unglinga í íslenzkulestri og framsögn á svipaðan hátt og þið eruð að gera í Winnipeg. Vonumst við til að það geti orðið mikil vakning fyrir því menningargildi, sem íslenzk tunga hefir í sér fólgið.

Vinsamlegast,

Jón Jóhannsson,
ritari Fjallkonunnar.

IV.

Þjóðræknisdeildin Harpa í Winnipegosis, Man., sendir Þjóðræknisfélaginu innilegar kveðjur ásamt meðfylgjandi skýrslu yfir störf sín árið 1930:

3 lögmætir fundir voru haldnir á árinu.

Aðal-ársfundur deildarinnar var haldinn 14. apríl það ár. Á þeim fundi fóru fram embættismannakosningar fyrir deildina, yfirskoðun fjárhags hennar fyrir 1929 og rædd og samþykt áætlun um störf þau, sem deildin hefði með höndum yfirstandandi ár. Þau mál eru þessi: að haldin yrði samkoma deildinni til arðs, og að 4 aðrar samkomur skyldu haldnar á árinu, íslenzk börn og unglingar látin mæla þar fram vísur og vers á íslenzku. Þetta var framkvæmt. 30—40 börn og unglingar hafa tekið þátt í svona framsögn og farist það yfirleitt vel. Deildin Harpa biður Þjóðræknisfélagið að taka viljann fyrir verkið. Hún er fátæk efnalega og á óhægt með þau vikin, sem bezt myndi styðja að varanlegu íslenzkunámi, svo sem söngkenslu og lestri.

Winnipegosis 23. febr. 1931.

F. Hjálmarsson ritari.

V.

Ársskýrsla deildarinnar Iðunn í Leslie. Sask.:

Fundir, 3.

Samkomur: Ein arðberandi samkoma, ein úti-samkoma, ein útbreiðslusamkoma.

Meðlimatala 34 (sem borgað hafa fyrir 1930.)

H. Gíslason skrifari.

VI.

Hr. Carl Thorlaksson flutti munnlega skýrslu fyrir hönd deildarinnar Frón í Winnipeg, sem bar með sér að deildarfélagar voru 247, 1. febrúar 1931. Tekjur á starfsárinu námu $630.00. Var gerð grein fyrir starfi deildarinnar í heild sinni, kenslu, fundarhöldum, fyrirlestrum o. s. frv.

Var tekið við öllum þessum skýrslum, samkvæmt tillögu frá B. B. Olson og J. Húnfjörð.

Upptaka lestrarfélaga og annara skyldra stofnana í félagið var tekin fyrir.

J. J. Bíldfell tók til máls og reifaði málið. Benti hann á nauðsyn þess, að gerðar væru ráðstafanir til þess, að gera slíkum félögum kleift að ganga í félagið, án þess að mikill kostnaður félli á þau. Hefðu komið fram tilmæli í þessa átt frá félögum, og væri nauðsynlegt að sinna þeim. Taldi hann hentugast að vísa málinu til þingnefndar. Gerði hann tillögu um að forseti skipaði 3 manna nefnd í málið. J. Húnfjörð studdi og var tillagan samþykt. Forseti skipaði þessa menn: J. J. Bíldfell, Á. P. Jóhannsson og J. Húnfjörð.

Samvinna við Ísland tekin fyrir. J. J. Bíldfell flutti skörulegt erindi um það, hve hugurinn til samvinnu við Ísland væri miklu sterkari nú en áður hefði verið. Heimförin hefði haft mikil áhrif í þessa átt. En hann kvaðst vænast þess að þetta mál yrði vandlega íhugað á þinginu.

J. P. Sólmundsson talaði um áhrif Hudsonsflóabrautarinnar á framtíð Íslendinga í álfunni. Var gerður ágætur rómur að máli hans.

Í nefndina voru skipaðir: Rögnv. Pétursson, W. Jóhannsson, Stefán Einarsson, Ásg. Bjarnason, Mrs. P. S. Pálsson.

Árni Eggertsson notaði tækifærið, á meðan lítið hlé varð á fundarstörfum, til þess að minna menn á Selskinnu.

Íþróttamál tekin fyrir:

Á. Bjarnason stakk upp á þriggja manna nefnd. Mrs. F. Swanson studdi. Samþ. Forseti skipaði í nefndina: Carl Thorlaksson, Gretti Jóhannsson, Davíð-Björnsson.

Heimfararnefndarmál tekið fyrir:

J. J. Bíldfell flutti skýrslu sem forseti nefndarinnar, og vísaði að öðru leyti til skýrslu, sem út kæmi í Tímariti félagsins. Skilagrein forseta var á þessa leið:

Herra forseti!

Vér meðlimir Heimfararnefndarinnar teljum það rétt, nú að vertíðarlokum, að gefa stutt yfirlit yfir starf nefndarinnar ,þó vitanlega ekki verði unt að fara ítarlega út í hvert atriði undirbúnings þess, sem nefndin hefir haft með hönd-

um, því til þess hefði þurft langan tíma og mikla þolinmæði.

Eins og yður mun flestum kunnugt, þá var fimm manna nefnd kosin á þjóðræknisþinginu 1927, samkvæmt ósk undirbúningsnefndar Alþingishátíðarinnar á Íslandi og tillögu þriggja manna nefndar, er stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins fól úr sínum hópi, að athuga heimfararmálið.

Eg þarf ekki að fara mörgum orðum um verkefni það, sem fyrir þessari nýkosnu nefnd lá, og þeim þrem mönnum, sem henni var leyft af þjóðræknisþinginu að bæta við sig. Það nægir að segja að verkefnið var mikið. Þjóðræknisþingið hafði fengið nefndinni $100 í peningum og afhent henni svo málið, til ákvæða, umsjónar og úrslita.

Fyrsta verkefni nefndarinnar var að koma sér niður á mennina þrjá, sem hún hafði leyfi til að bæta við sig. Sá fyrsti af þeim til að taka sæti í nefndinni, var Hon. Thomas H. Johnson. Því miður naut hans ekki lengi að í nefndinni, því hann lézt, eins og kunnugt er, 20. maí 1927. Voru þá valdir þeir J. T. Thorson, séra J. A. Sigurðsson og Guðm. Grímsson dómari.

Eftir að nefndin var fullskipuð, tók hún til starfa fyrir alvöru. Verkefnið, sem framundan henni lá, var mikið, þvi hún leit svo á, að það væri í hennar verkahring, að gera ferðina sem aðgengilegasta, til þess að sem flestir gætu tekið þátt í henni og heimsótt ættlandið á hinni tilkomumiklu hátíð þess.

Fyrirkomulagið, sem nefndin kom sér niður á við undirbúning þessa máls, var að ná sambandi við allar aðalbygðir Íslendinga, og fá þar kosnar nefndir, sem stæðu svo í sambandi og ynnu með aðalnefndinni í Winnipeg, og tókst þetta þegar í byrjun vonum fremur. Nefndinni í Winnipeg var einnig ljóst þegar í byrjun, að óhugsanlegt væri að vinna verk það, sem þurfti að vinna og koma í framkvæmd, án mikils fjár. Spursmálið var því: Hvar átti fé það að fást?

Þrír vegir virtust liggja opnastir. — Hinn fyrsti ,að leita almennra samskota á meðal Vestur-Íslendinga. Annar, að nefndarmenn og aðrir, er góðfúslega vildu styrkja þetta mál, legðu fram þetta fé. Hinn þriðji, og sá sem nefndin tók, var að sækja um veitingu frá stjórnum Manitoba- og Saskatchewanfylkja, og ef þyrfti, frá ríkisstjórninni. Var þessi aðferð valin, eins og yður öllum er nú kunnugt, og nefndin skýrði frá í skýrslu sinni á þjóðræknisþinginu 1928, og það samþykti mótmælalaust.

Eins og yður er öllum kunnugt, þá urðu Vestur-Íslendingar ekki á eitt sáttir, að því er þessa fjársöfnunaraðferð nefndarinnar snerti. Álitu sumir, að almenningsfé ætti ekki að notast til undirbúnings slíkrar ferðar, og féllust heldur ekki á, að fé, sem neinu næmi, þyrfti til undirbúnings ferðarinnar, og ef þess þyrfti með, þá gætu Íslendingar sjálfir lagt það fram. Um þenna meiningarmun, sem síðar verður minst á að nokkru, skal hér ekki deilt, aðeins tekið fram, hvað fyrir nefndinni vakti. Heimfararnefndin áleit að nauðsynlegt væri að setja á stofn skrifstofu í Winnipeg, sem þeir, er heim ætluðu, gætu snúið sér til um allar upplýsingar, eins og síðar kom á daginn, að óhjákvæmilegt var. Henni var ljóst, að hjá ferðum til ýmissa bygðarlaga, sem Íslendingar búa í víðsvegar um álfuna, varð ekki komist. Í þriðja lagi, fanst nefndinni, að lúðrasveit úr hópi Vestur-Íslendinga ætti að vera með í för þessari, en slíku var ekki unt að koma í framkvæmd nema með miklu fé. Og síðast langaði nefndina til að listrænt fólk hér vestra, sem á einn eða annan hátt hefðu skarað fram úr og gæti orðið Íslendingum í heild til sóma, þyrfti ekki að sitja heima, þó það hefði ekki alveg nóg til fararinnar. Og síðast en ekki sízt, vildi hún stuðla að því eftir megni, að kynna íslenzku þjóðina út á við, á þann hátt, að meiri áherzla væri lögð á menningargildi hennar, en það sem venjulegar auglýsingar draga fram, er flestar eru samdar í hagsmunaskyni til arðs fyrir ýmiskonar fyrirtæki, sem spretta upp við slík tækifæri.

Með þessi verkefni í huga, fór nefndin þess á leit við Þjóðræknisfélagið, á þingi þess árið 1928, að það veitti henni heimild til að bæta við sig starfsmönnum eftir þörfum, og var sú bón veitt. Einnig kaus þingið þá í nefndina dr. Sig.

Júl. Jóhannesson. Áttu þá sæti í nefndinni auk hans, þeir J. J. Bíldfell, formaður, Jakob Kristjánsson skrifari, séra Rögnv. Pétursson gjaldkeri, Árni Eggertsson, Ásm. P. Jóhannsson, Joseph T. Thorson, séra Jónas A. Sigurðsson og Guðmundur Grímsson dómari. En bætt var við: W. H. Paulson þingmanni frá Leslie, Gunnari B. Björnssyni fyrrum ritstjóra, og síðar þeim séra Ragnari E. Kvaran og Sigfúsi Halldórs frá Höfnum ritstjóra.

Nefndin hélt nú áfram starfi sínu við að auka og efla samböndin við hinar dreifðu bygðir Íslendinga, og einkum þó við að ná sem haganlegustum farkosti fyrir væntanlega heimfarendur, hjá flutninga- og eimskipafélögum. Áður hafði nefndin fengið ákveðið loforð hjá Sameinaða gufuskipafélaginu, um að fargjaldið skyldi ekki verða hærra en $172.00 fram og til baka frá Montreal. En nefndin var ekki ánægð með það. Henni fanst að taxti sá, er ákveðinn var á milli Canada og Bretlands, ætti að gilda til Íslands í þetta skifti, en fartaxti sá nam $150.00 báðar leiðir frá Montreal. Félögin, sem nefndin átti við um þetta, féllust á, að krafa sú væri sanngjörn, þar eð vegalengdin til Íslands frá Montreal væri styttri en frá Montreal til Liverpool á Englandi. En á meðan á þeim samningstilraunum stóð, voru hafin opinber mótmæli gegn stefnu nefndarinnar í fjármálunum, og enda í sambandi við stefnu og gerðir hennar í fleiri málum.

Breyttist nú aðstaða öll í málinu. Það var ekki lengur sameiginlegt mál allra Vestur-Íslendinga, heldur kappsmál vissra manna eða málsaðila, að skipuleggja förina á annan hátt en Heimfararnefndin hafði ákveðið. Skifti það fólki í flokka. Mér dettur ekki í hug að fara að rifja þá raunasögu upp hér, né heldur að færa fram rök eða ástæður fyrir því, að allar sameiningartilraunir urðu að engu, og þar af leiðandi gerði sameiginlegt ferðalag ómögulegt, það alt er mönnum í fersku minni. En á áhrifin, sem sú andstaða hafði, á verk og verkahring Heimfararnefndar, verð eg að minnast með nokkrum orðum.

Fyrst. — Hún skifti Íslendingum í tvo andstæða flokka, sem báðir höfðu sama takmark, en greindi á um aðferð til að ná því takmarki.

Annað. — Þetta skifti heimfarendum, svo að kapps og orku þurfti að neyta til að efla hópana, sem aftur krafðist ferðalaga og kostnaðar, sem þeim er ávalt samfara.

Þriðja. — Það veikti áhrif beggja málsaðila til hagkvæmra farsamninga, og ekki sízt eftir að andstæðingar nefndarinnar höfðu samið við flutningafélag um flutninginn á heimfarendum þeim, er í þeirra hópi yrðu, þá urðu allar samningatilraunir að engu, því öll hin stærri eimskipafélög tilheyra hinu svokallaða North Atlantic Conference (Norður-Atlantshafssambandinu), sem öllu ræður um slíka kosti og lætur eitt yfir alla ganga, og það eina er, að sá hæsti fartaxti, sem sambandið getur innheimt, skuli standa.

Þegar þannig var komið, sömdum við Heimfararnefndarmenn við C. P. R. félagið upp á sama taxta og Sameinaða félagið gekk inn á að veita 1927 — hinn svonefnda Kaupmannahafnartaxta, eða $172.00 frá Montreal til Reykjavíkur og til baka aftur á 3. farrými. Um niðursett far á öðrum farrýmum var ekki að ræða. Eitt atriðið í samningum þeim, er nefndin gerði við C. P. R., var það að hún skyldi verða aðnjótandi fyrir hönd þeirra, sem á hennar vegum færu heim, vanalegra sölulauna, á eimskipafarbréfum þeim, er Íslandsförum yrðu seld, en það eru $12.00 á fullu farbréfi — farbréfi fram og til baka á þriðja flokks farrými, og 5 prósent á fyrsta flokks farrými, og voru það, eins og nú var komið málum, aðaltekjur nefndarinnar, en eigi innheimtanlegar fyr en ferðin var hafin, auk $5000.00 tillags frá stjórnunum í Saskatchewan og Manitoba.

Þótt samningar væru þannig ákveðnir við flutningafélagið, var heimfararnefndin ekki laus við allan vanda í því sambandi. Einlægar snurður voru að falla á, nálega fram á síðustu stundu áður en farið var, sem kröfðust úrlausnar, og varð nefndin að senda erindreka

alla leið austur til Montreal í því sambandi, hvað eftir annað, sem olli bæði kostnaði og tímaeyðslu. Einnig gerði aðstaðan hér vestra það óumflýjanlegt fyrir nefndina að senda umboðsmenn alla leið til Íslands, til þess að sjá þeim er á hennar vegum færu heim, fyrir gistingu og beina. Til þeirrar farar voru valdir þeir J. J. Bíldfell, formaður nefndarinnar, og séra Rögnv. Pétursson, féhirðir. Um samninga þá, er þeir gerðu heima, er yður öllum kunnugt, og þá velvild er hlutaðeigendur á Íslandi sýndu þeim í hvívetna. Síðar fóru þeir séra Rögnvaldur og Á. P. Jóhannsson heim til þess að annast um frekari undirbúning, og sjá um, að alt yrði til reiðu er hátíðagestirnir kæmu, og eiga þeir þakkir skilið fyrir hið mikla verk, er þeir leystu þar af hendi. Það er ekki auðvelt að gera sér í fljótu bragði grein fyrir því feykilega starfi, er þessir menn urðu að leysa af hendi á tiltölulega stuttum tíma. Þeir þurftu að sjá um innkaup á húsmunum í spítalann, sem stjórnin á Íslandi hafði lánað Heimfararnefndinni til afnota á meðan gestir þeir, sem hátíðina sóttu á hennar vegum, dvöldu á Íslandi. Um flutning á þeim frá Skotlandi til Íslands, og frá höfninni og í spítalann. Þeir þurftu að sjá um smíði á ýmsum munum, er nota þurfti í spítalanum, en sem ekki voru með í kaupunum, svo sem fatatrjám til að hengja á föt og fleira. Þeir þurftu að ráða vinnufólk á spítalann, útvega fólki vistir til máltíða, og semja um alt þeim að lútandi. Sjá um að bílar væru til að flytja fólk það, sem á vegum Heimfararnefndarinnar kom, á milli Reykjavíkur og Þingvalla, á hverjum morgni og hverju kvöldi. Þeir þurftu að sjá um máltíðir á Þingvöllum fyrir allan hópinn, og þeir þurftu að sjá um ótal margt fleira, er hér yrði of langt mál upp að telja.

Eins og menn sjálfsagt muna, þá var áætlaður kostnaður við tveggja vikna veru hátíðargesta heima, $52.80 fyrir manninn, með því að viss tala manna fengist til vistar í spítalanum. En þó að hópur sá, er á vegum Heimfararnefndarinnar fór, væri nógu stór til þess að fullnægja þeirri tölu, þá fór nú samt svo að fjöldi manna þáði boð vina og vandamanna í Reykjavík, að dvelja hjá þeim meðan þeir stæðu við á Íslandi, svo að tala þeirra, sem á spítalanum dvöldu, nægði ekki til að bera kostnað þann, sem nefndin hafði lagt út í, í sambandi við undirbúninginn, og varð nefndin því að taka til peninga þeirra, er inn höfðu komið í sölulaun á eimskipafar-bréfum, og sem nefndin hafði opinberlega tilkynt, að notaðir yrðu í þágu heimfarenda. Síðar voru allir þessir reikningar og málavextir lagðir fyrir fund, er haldinn var á skipinu Minnedosa á vesturleið af heimfarendum, og gerðir nefndarinnar samþyktar í einu hljóði. Annars hljóðar fundargerðin frá þeim fundi á þessa leið:

"Þann 6. ágúst 1930, kl. 2.30 e. h., héldu íslenzkir farþegar á S.S. Minedosa fund. Fundarstjóri var kosinn Mr. J. J. Bíldfell og ritari séra Guðm. Árnason.

Fundarstjóri skýrði frá, að fundurinn væri boðaður samkvæmt gefnu loforði Heimfararnefndar Þjóðræknisfélagsins, til þess að ráðstafa umboðslaununum, er veitt væri Heimfararnefndinni á fargjöldum heimfarenda. Einnig skýrði hann frá, að nefndin hefði gert ráð fyrir, að 250 manns af þeim, er heim fóru á hennar vegum, gistu í Landsspítalanum, og að sá gestafjöldi hefði verið nauðsynlegur til að greiða allan kostnað í sambandi við veru vestur-íslenzkra gesta þar. En nú hefði svo farið, að aðeins 121 hefðu fengið gistingu þar. Kvað hann því nefndina hafa notað sölulaun sín af farbréfunum að mestu leyti til þess að greiða það, sem á vantaði.

Mr. Á. P. Jóhannsson gerði grein fyrir kostnaðinum og fyrirhöfn sinni og annara meðnefndarmanna sinna. Kvað hann rúm, rúmfatnað, stóla og annað fleira hafa verið keypt fyrir 250 manns, og auk þess hefði nefndin orðið að borga leigu fyrir borðbúnað, láta búa til hengitré fyrir fatnað og gjalda starfskonum í spítalanum kaup. Sagði hann greinilega frá undirbúningsstarfi sínu og séra Rögnvaldar Péturssonar í Reykjavík, og að þeim hefði komið saman um að afhenda landsstjórninni á Íslandi muni þá, sem notaðir voru í spítalanum og nefndin hefði keypt, einkum þar sem stjórnin

hefði leyft innflutning á þeim tollfrítt. Sum rúmin sagði hann að væri nú þegar farið að nota í skólanum á Laugavatni.

Séra Jónas A. Sigurðsson kvaðst vilja bæta því við, að jafnframt fjármálahliðinni væri önnur til, er að endurminningunum lyti, er yrði aldrei fullborguð. Spítalavistin hefði verið trygging gegn því, að nokkur hefði þurft að vera húsnæðislaus. Sagðist hann vona, að öll misklíð legðist nú niður, og skoraði á þá, sem viðstaddir voru, og eigi væru meðlimir Þjóðræknisfélagsins, að ganga í það.

Næst tók til máls Mr. Þorgils Ásmundsson. Kvaðst hann standa í þakklætisskuld við íslenzku þjóðina, fyrir viðtökurnar heima, og Heimfararnefndina, fyrir undirbúningsstarf hennar. Kvaðst hann vilja bjóða nefndinni sinn skerf af afslættinum, til hvers sem hún vildi nota hann.

Mr. Christian Siverts bar fram tillögu þess efnis, að fundurinn votti Heimfararnefndinni þakklæti sitt og traust, og að aðgerðir nefndarinnar viðvíkjandi kaupum á húsgögnum til afnota fyrir Vestur-Íslendinga í Landsspítalanum, og útgjöldum í sambandi við það, séu samþyktar. Tillagan var studd af Þorgilsi Ásmundssyni og samþykt í einu hljóði.

Mr. Sigmundur Laxdal talaði nokkur orð um starf Heimfararnefndarinnar, og lauk lofsorði á það. Lagði hann til að nefndinni væri gefin full heimild til að nota afsláttinn eins og henni þóknaðist og þætti með þurfa.

Mr. Árni Eggertsson studdi tillöguna og gaf um leið nokkrar skýringar viðvíkjandi sölulaunum og lagaákvæðum í sambandi við þau.

Mr. Þorsteinn Gíslason las og einnig tillögu, sem var sama efnis og tillaga Laxdals.

Var svo gengið til atkvæða um tillögu Laxdals og Á. Eggertssonar og var hún samþykt í einu hljóði.

Gerði þá Sigm. Laxdal tillögu, sem var studd af séra Jónasi A. Sigurðssyni, um að fundi væri slitið, og var hún samþykt.

Fundi slitið.

Guðm. Arnason,
ritari.

Um kostnaðinn í sambandi við veru hátíðagesta þeirra, er á vegum heimfararnefndarinnar fóru á hátíðina, get eg verið fáorður, því féhirðir nefndarinnar leggur fram ítarlega skýrslu um útgjöld og tekjur nefndarinnar. Það er nóg fyrir mig að segja aðeins frá aðalútgjaldaupphæðinni á Íslandi, sem nam $9,046.31, og þess að þegar við fórum, voru allir húsmunirnir, þeir sem keyptir höfðu verið í spítalann, afhentir stjórn Íslands að gjöf og nam sú upphæð $4,500.40.

Um starf nefndarinnar hér vestra eftir að heimfararmálið klofnaði, er það að segja að hún hélt áfram stefnu sinni og starfi eins og ekkert hefði í skorist, enda var engin ástæða til breytinga frá hennar sjónarmiði. Aðalaugnamið hennar frá byrjun var að gera ferðina sem veglegasta, og þeirri stefnu hélt hún út í gegn. En klofningurinn gerði verkið erfiðara og dýrara eins og bent hefir verið á. Ferðalög í fjarliggjandi bygðir urðu nefndarmenn að takast á hendur, til þess að halda samböndum og eyða misskilningi, sem tíðum vill eiga sér stað, ekki sízt þar sem við keppinauta er að etja, eins og hér átti sér stað. En aðalatriðið er, að árangurinn af starfinu varð sæmilegur, því hópurinn ,sem heim fór á vegum Heimfararnefndarinnar, var undir kringumstæðunum, mjög myndarlegur, um 368 manns.

Um ferðina heim, viðtökurnar í Reykjavík, hátíðina og kveðjur, er haldið var vestur aftur, tala eg ekki hér, heldur vísa til ritgerðar um það efni í þessa árs Tímarit félagsins, þar sem all ítarlega er frá því skýrt.

Eins og féhirðir nefndarinnar mun skýra frá, þá er ekki hægt fyrir nefndina að gefa fullnaðarreikningsskil á þessu þingi, það eru enn óklárađar smásakir við C. P. R. félagið og eins ólokið útgjöldum í nokkrum tilfellum. En í öllum aðalatriðum er reikningum lokið, og þeir yfirskoðaðir. Dálítinn afgang kemur nefndin til að hafa með höndum, eftir að öllum útgjöldum er lokið, og hefir hún ákveðið að þeim afgangi skuli varið sem hér segir, eftir að þjóðræknisfélaginu er greitt til baka hvert cent, sem það hefir látið nefndinni í té.

Afgangur sá, sem kann að verða eftir að öllum útgjöldum í sambandi við ferðina er lokið, skal lagður í sjóð (endowment fund), sem standi í sambandi við háskóla Íslands, en í ábyrgð Íslands stjórnar, og sé vöxtunum af þeim sjóði varið til að rannsaka og rita um áhrif íslenzkra bókmenta á bókmentastarf og lífsskoðanir annara þjóða, og hefir nefndin kosið fjóra menn til að semja skipulagsskrá fyrir sjóð þenna. Í nefnd þeirri eru: dr. R. Pétursson, dr. J. T. Thorson, séra Ragnar E. Kvaran og J. J. Bíldfell.

Að síðustu vil eg þakka meðnefndarmönnum mínum fyrir ágæta samvinnu, staðfestu og ósérplægni í starfi sínu, sem oft hefir verið erfitt og ergjandi, og svo öllum þeim, fjær og nær, sem stutt hafa Heimfararnefndina, og stuðlað að því, að verk hennar næði fram að ganga.

Wpg. 25. febr., 1931.

J. J. Bíldfell,

Forseti Heimfararnefndar Þjóðræknisfélagsins.

Þá flutti dr. Rögnvaldur Pétursson fjármálaskýrslu nefndarinnar ,og eru þetta höfuðatriði þeirrar skilagreinar:

Fjármálaskýrsla Heimfararnefndar Þjóðræknisfélagsins.

A. INNTEKTIR:

Marz 1927, Þjóðræknisfélagið—veiting	$ 100.00
1928—29, Saskatchewan stjórnin	3,000.00
Apríl 1930, Manitobastjórnin	2,000.00
Marz 1929, Þjóðræknisfélagið—lán	100.00
Canadian Pacific Railways (umboðslaun)	3,900.47
Fæði og húsnæði gesta í Reykjavík	6,291.85
Tjaldaleiga, kr. 850.00 á 4.45; Farþegaflutningur, kr. 2630; Kaffisala á Spítalanum, kr. 375.00	866.29
Tvenn rúmstæði seld	44.00
Bankavextir	126.57
Des. 1930: Endurgreitt H.B.C. per Á. Eggertsson, fyrir flögg, veifur o.s.frv.	100.00
20. febrúar 1931, samtals	$16,529.18

Winnipeg, Man., 20. febrúar, 1931.

Við undirritaðir höfum yfirskoðað hér meðfylgjandi reikninga og álítum þá réttilega sýna hag nefndarinnar, eftir skjölum, sem við yfirskoðuðum og þar að lútandi upplýsingum.

(undirritaðir) T. E. THORSTEINSON, P. S. PALSSON,
Yfirskoðendur.

B. ÚTGJÖLD:

a. Útborganir í Winnipeg:—		
Prentun, ritföng o. s. frv.		$ 209.21
Land- og sjósímagjöld		115.17
Talsímagjöld		16.33
Leiga, akstur, veizla haldin Vilhj. Stefánssyni o. s. frv.		363.20
Greitt Þjóðræknisfélaginu, lán etc.		280.65
Ferðakostnaður, fundahöld o. fl.		2,263.05
Þýðingar og vélritun ritgerða frá Íslandi		388.37
Minningargjafir til Íslands		629.50
		$ 4,265.48
b. Útborganir á Skotlandi:—		
Húsbúnaður, £913.6.10		$ 4,475.40
c. Útborganir á Íslandi:—		
Prentun, pappír, o. s. frv.	kr. 497.80	
Flutningur	403.95	
Efni og leiga á stólum	760.44	
Vinnulaun	2,321.72	
Ritlaun	225.00	

Fæði	6,640.41	
Farþegaflutningur	5,710.00	
Matvara	2,198.50	
Endurgreiðsla til gesta	1,471.50	
	kr. 20,229.32	$4,545.91
Útborganir Alls:—		
a) Í Winnipeg		$ 4,265.40
b) Á Skotlandi		4,475.40
c) Á Íslandi		4,545.91
		$13,286.79
Peningar á bönkum		$ 3,202.25
Peningar hjá féhirði		40.14
		$16,529.18

Winnipeg, Man., 20. febr. 1931.

Við undirritaðir höfum skoðað hér meðfylgjandi reikninga og álítum þá réttilega sýna hag nefndarinnar, eftir þeim skjölum, sem við yfirskoðuðum og þar að lútandi upplýsingum.

(undirritaðir) T. E. THORSTEINSON, P. S. PÁLSSON,
Yfirskoðendur.

J. P. Sólmundsson gat þess, í tillefni af nefndinni, er kosin hafði verið innan Heimfararnefndarinnar til þess að ganga frá skipulagsskrá hins væntanlega sjóðs, að sér fyndist betur fara á því að aðalnefndin væri þar öll að verki. Ritari Heimfararnefndarinnar (R. E. K.) skýrði í því sambandi, að nefndin mundi öll skrifa undir afhendingarskjalið, en þessum fjórum mönnum væri einungis ætlað að sjá um orðalag skipulagskráarinnar. Lét ræðumaður sér það vel líka og gerði að lokum tillögu um, að Heimfararnefndinni væri falið að halda áfram störfum, þar til öllum málum væri lokið, er komið hefðu inn fyrir hennar verkahring. G. F. Friðriksson studdi tillöguna, og var hún samþykt einróma.

J. S. Gillis gat þess, að honum hefði fundist þarflaust að senda menn til Íslands til undirbúnings komu manna.

Dr. Rögnvaldur Pétursson svaraði þessari athugasemd, og færði rök fyrir nauðsyn þessarar ráðstafanar.

Mrs. F. Swanson mintist á þau stórkostlegu hlunnindi, er ferðafólkið hefði haft af handleiðslu nefndarmanna á ferðalaginu.

B. B. Olson þakkaði nefndinni fyrir ósérplægni hennar og mikla verk. Mæltist hann til þess að þingheimur léti í ljós þakklæti sitt. Var það gert á þann hátt, að allir risu úr sætum sínum.

Sýningarnefndarmál var því næst tekið fyrir.

Frú Ólína Pálsson flutti eftirfarandi skýrslu:

Skýrsla sýningarnefndar.

Nefnd þessi var kosin á síðasta þingi Þjóðræknisfélagsins til þess að vinna að undirbúningi í þátttöku Íslendinga vestan hafs í alþjóðasýningu á heimilisiðnaði, er fram fer í Chicago 1933. Nefndin telur mjög mikils vert að þessi þátttaka verði ekki látin niður falla. En um starf frá hennar hálfu hefir ekki verið að ræða, sérstaklega fyrir þá sök, að oddviti nefndarinnar, hr. Sigfús Halldórs frá Höfnum, fluttist á síðastliðnu sumri heim til Íslands, sumir aðrir nefndarmenn búsettir utan bæjar og samstarf því örðugt. Vér teljum það mjög æskilegt að undirbúningsstarfi sé haldið áfram. Nefndinni hefir komið saman um, að heppilegast verði að komast í samband við öll íslenzk kvenfélög, bæði í Winnipeg og út um sveitir, og leitast við að fá hjálp þeirra og samvinnu.

Sömuleiðis væri æskilegt að komast i samband við Heimilisiðnaðarfélag Íslands og fá stuðning frá því í þessu máli.

Winnipeg, 25. febr., 1931.

Ólína Pálsson
Jónína Kristjánsson

Guðrún H. Johnson
Ragnheiður Davíðsson
Dóróthea Pétursson

Þess var getið í framsögninni, að allir er í nefndinni hefðu átt sæti, hefðu ekki getað skrifað undir, sökum þess, að sumir væru utan bæjar.

Rögnv. Pétursson gerði tillögu um, að forseti skipaði þriggja manna þingnefnd. R. E. Kvaran studdi. Samþykt. Forseti skipaði Kristján Bjarnason, S. D. B. Stefánsson og Mrs. Guðrúnu H. Johnson.

Tímaritsmál tekið fyrir. Sig. Vilhjálmsson gerði tillögu, er R. E. Kvaran studdi, um fimm manna þingnefnd, er forseti skipaði. Samþ. Forseti skipaði þessa: Árna Eggertsson, Ingvar Gíslason, B. Davíðsson, J. S. Gillis, Sigurbjörgu Johnson.

Bókasafnsmál tekið fyrir. R. E. Kvaran og Sig. Vilhjálmsson gerðu tillögu um þriggja manna þingnefnd. Samþykt. Forseti skipaði Ó. S. Thorgeirsson, Á. Sædal og Jódísi Sigurðsson í nefndina.

Forseti las upp bréf frá forseta félagsins Vínlandsblóm, þar sem kvartað er yfir því, að Free Press hafi skýrt ranglega frá skógræktarmálum í sambandi við síðasta ársþing Þjóðræknisfélagsins. Mæltist hann til í bréfinu, að forseti þjóðræknisfélagsins leiðrétti nú það mishermi.

Forseti gat þess, að sér fyndist ekki ástæða til leiðréttingar, og tók Árni Eggertsson í sama streng.

Fundi var frestað til kl. 8 síðdegis.

* * *

Fundur var settur kl. 8 að kvöldi og var það skemtifundur, ágætlega sóttur. Samkepni fór fram meðal 6 ungmenna, er öll höfðu áður hlotið silfurpening fyrir íslenzka framsögn, um gullpening Þjóðræknisfélagsins. Hlaut Friðrik Kristjánsson verðlaunin fyrir prýðilegan flutning. Dómarar voru Miss Aðalbjörg Johnson, dr. Sig. Júl. Jóhannesson og Mr. Friðrik Swanson.

Mr. R. H. Ragnar spilaði á píanó og Mrs. Hope söng, bæði við ágætan orðstír. Forseti séra Jónas A. Sigurðsson flutti kvæði um Skagafjörð, og séra Jóhann Bjarnason flutti snjalla ræðu um metnað þjóða.

* * *

Starfsfundur var settur kl. 10 f. h. 26. febr. Fundargerningur lesinn og samþyktur.

Kjörbréfanefndin lagði fram eftirfarandi skýrslu:

Herra forseti!

Kjörbréfanefndin hefir að líkindum lokið störfum sínum í dag. Á öðrum þingdegi eru aðeins mættir fulltrúar frá tveim deildum — 'Brúin" í Selkirk og "Ísland" að Brown.

Skrá yfir fulltrúa er sem hér segir: Deildin "Brúin": Theódór Sigurðsson fer með 19 atkv.; Bjarni Dalman 16; Mrs. Ásta Eiríksson 16; Mrs. Sigurb. Johnson 15 atkv.; alls 66 atkv. — Deildin Ísland: Jón J. Húnfjörð fer með 6 atkvæði, Jón B. Johnson 2 atkvæði; alls 8 atkv.

Þá liggur fyrir þinginu skrá yfir kjörgenga félaga í deildinni "Frón" hér í borg.

Á þjóðræknisþingi 26. febr. 1931.
Ólafur S. Thorgeirsson.
B. Dalman.

Jafnframt þessari skýrslu afhenti nefndin forseta skrá yfir mikinn fjölda einstakra utanbæjarmanna, er staddir voru á þinginu og þátt tóku í fundarstörfum.

Árni Eggertsson og G. F. Friðriksson lögðu til að nefndarálitið væri samþykt. Var það gert með öllum atkvæðum.

Á. P. Jóhannsson hafði framsögn fyrir fjármálanefnd. Gat hann þess, að hann hefði enga skriflega skýrslu að bera fram um athugasemdir nefndarinnar við skýrslur embættismanna. Þó vildi hann benda á einstök atriði til athugunar. T. d. liti það einkennilega út, er einn liður í reikningunum væri vextir í Landsbankanum 110.56 dollars. En þetta ætti í raun og veru að nefnast gengihagnaður og vextir.

Þá benti hann á, að næsta ár yrðu miklu minni tekjur en undanfarið vegna árferðis í landinu og þar af leiðandi minni auglýsingar í Tímaritinu. Bað hann menn að fara gætilega með fjárútlát. Þá átaldi hann hve mikið hefði verið greitt fyrir yfirskoðun og taldi með öllu óviðunandi hve kostnaðurinn væri mikill við fjármálaritara og skjalavarðarstörfin. Mælti að lokum með því að fjármálaskýrslurnar væru samþyktar.

Árni Eggertsson gerði grein fyrir nauðsyninni á að borga fyrir fjármálaritara og skjalavarðarverkið. Hefði Ó. S. Thorgeirsson tekið þetta að sér fyrir bænarstað nefndarinnar og væri ekki ofborgað fyrir starfið og húsnæði undir bókasafnið.

Á. P. Jóhannson taldi ekki unt að fá hentugri mann en þann, sem nú gengdi verkinu, en hann taldi ráðstöfunina að greiða fyrir verkið óheppilega. Bókasafnið væri ekki notað og væri ófært að eyða stórfé fyrir vörzlu safnsins. Um greiðslu fyrir fjármálaritarastarfið fanst honum ekki eiga að vera að ræða. Halldóri Bardal hefði að vísu verið greidd þóknum, en það hefði verið fyrir að koma starfinu í rétt horf. En greiðslunni mætti ekki halda áfram eftir að bókfærslan væri komin í viðunandi horf.

Sig. Vilhjálmsson taldi ekki ólíklegt, að komast mætti af með minni vinnu við fjármálaritarastarfið með því að nota blöðin betur til auglýsinga, því að Íslendingar væru hættir að lesa sæmileg rit.

Ó. S. Thorgeirsson bað sér hljóðs og gerði grein fyrir því verki, sem hann hefði annast. Taldi hann sig sízt betur staddan fjárhagslega, þótt hann fengi þessa greiðslu. Verkið væri svo mikið, að sannleikurinn væri sá, að þetta væri engin borgun. Taldi hann það hina mestu fjarstæðu, að enginn kostnaður yrði af starfinu, þótt bókfærsla væri komin í rétt horf. T. d. yrði hann að senda út um 300 bréf árlega. Þá væri mikið starf við útsendingu Tímaritsins. Þá mætti geta þess, að tekist hefði að selja alla "History of Iceland", sem menn hefðu örvænt um að nokkuru sinni gengi út. Benti hann ennfremur á, að Bókmentafélagið á Íslandi greiddi 2000 krónur fyrir samskonar starf og hér væri um að ræða. Að lokum gat hann þess, að það væri vafalaust þægilegt, að fá menn til þess að vinna þetta fyrir ekkert, en þó taldi hann ekki ólíklegt, að félagið kynni að iðrast þess síðar, ef sú stefna væri tekin upp.

Nefndarálit fjármálanefndar var því næst samþykt með öllum atkvæðum.

Íþróttamál tekin fyrir. Carl Thorlaksson las upp nefndarálit, er svo hljóðar:

Vér undirritaðir, sem kosnir vorum til þess að íhuga íþróttamálið, leggjum eftirfarandi tillögur fyrir þingið:

1. Vegna vaxandi áhuga yngri kynslóðarinnar vestan hafs fyrir "Hockey"-leikum, mælum vér með því við hið háttvirta þing, að það veiti alt að $25 fyrir bikar, er kept verði um árlega.

2. Að þriggja manna milliþinganefnd verði kosin á þessu þingi, til þess að annast um þetta mál, og semja reglugerð fyrir samkepninni um bikarinn.

3. Ennfremur viljum vér mælast til þess, að stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins styrki íþróttafélagið "Fálkann" á þessu ári, að svo miklu leyti sem hún sér fært.

Carl Thorlaksson.
G. L. Jóhannsson.
D. Björnsson.

R. E. Kvaran lagði til að ræða nefndarálitið lið fyrir lið. J. P. Sólmundsson studdi. Samþ. í einu hljóði.

Árni Eggertsson lagði til að fyrsti liður væri samþyktur. Stutt af mörgum og samþykt.

Árni Eggertsson gerði breytingartillögu við annan lið, að stjórnarnefnd væri falið að semja reglugerðina í stað milliþinganefndar. J. P. Sómundsson studdi og gerði grein fyrir stuðningi sínum í ræðu. Var breytingartillagan samþykt.

Árni Eggertsson lagði til og J. P. Sólmundsson studdi, að þriðji liður væri samþyktur. Samþykt. Nefndarálitið með

á orðinni breytingu, borið upp og samþykt.

Útbreiðslumál tekin fyrir. J. P. Sólmundsson las upp eftirfarandi nefndarálit:

Þingnefndin í útbreiðslumálum leggur til, að þingið heimili félagsstjórninni alt að $300, útbreiðslustarfi til eflingar á þessu ári.

Hitt vill ekki þessi þingnefnd færast í fang, að semja félagsstjórninni neinar reglur um það, hvernig því fé skuli varið. Slíkt mun mjög verða að fara eftir því, hvað bezt á við á hverjum stað og tíma.

J. P. Sólmundsson.
Árni Eggertsson.
Ólafur S. Thorgeirsson.
Mrs. J. E. Eiríksson.
H. Kristjánsson.

Flutti ræðumaður skörulega ræðu með nefndarálitinu um það, hve tækifærið væri sérstaklega mikið nú til útbreiðslu.

R. E. Kvaran taldi hyggilegra að nefndin athugaði, hvort ekki væri unt að koma með ákveðnari tillögu en gert væri í nefndarálitinu.

J. P. Sólmundsson gerði grein fyrir því ,að hann hefði sjálfur komið fram með ákveðnar og sundurliðaðar tillögur á þingi fyrir tveimur árum, en menn hefðu ekki fært sér þær í nyt.

E. Sigurðsson og G. S. Friðriksson lögðu til, að vísa álitinu aftur til nefndarinnar.

Árni Eggertsson taldi betra að mælast til þess við væntanlega stjórnarnefnd, að hún tæki bendingar, sem fram kynnu að koma frá einstökum mönnum, til greina, en samþykkja frumvarpið. J. P. Sólmundsson mæltist einnig til, að það væri samþykt í þessum búningi. Var þá tillagan dregin til baka af E. S. og G. S. F., og nefndarálitið síðan samþykt.

Á. P. J. benti á, að betur færi á því, að nefndarálit, sem hefðu fjárútlát í för með sér, væru send fjármálanefnd til umsagnar, áður en þau væru samþykt.

Forseti kvaðst skyldi taka þessa bendingu til greina það sem eftir væri þingsins.

Fundi frestað til kl. 2 e. h.

* * *

Fundur settur kl. 2 e. h. Fundargerningur lesinn upp og samþyktur.

Forseti setti Guðm. Árnason í stað J. Gillis, sem ekki hafði getað starfað, í útgáfunefnd Tímaritsins.

Nefndarálit lágu engin fyrir, svo forseti tók tækifærið til þess að ræða um og minna menn á Selskinnu. Gerði hann grein fyrir tilgangi bókarinnar, og mælti fastlega með því, að menn skrifuðu nöfn sín og vandamanna sinna í bókina.

Sig. Vilhjálmsson mælti með því, að allir Íslendingar í Vesturheimi væru þar skráðir. Gerði grein fyrir, hver ávinningur gæti síðar af því orðið, ef þessi skrásetning yrði almenn.

Jónas Jónasson flutti ágæta ræðu um gagnsemi Selskinnu og nauðsynina á því að menn sintu henni.

Eftir bið þessa las J. J. Bíldfell nefndarálit um **inngöngu lestrarfélaga** og annara skyldra stofnana í Þjóðræknisfélagið. Var það á þessa leið:

Vér undirritaðir leggjum til, að stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins sé falið að taka á móti tilboðum frá þeim félögum, sem kynnu að vilja ganga í félagið, og leggja þau fyrir þjóðræknisþing.

J. J. Bíldfell.
Á. P. Jóhannsson.
J. Húnfjörð.

R. E. Kvaran taldi nefndarálitið með öllu ófullnægjandi og benti á, að nefndarmenn hefðu ekki tekið til greina þær bendingar, sem forseti hefði þegar gefið í þessu máli.

Forseti bað ritara að taka sæti sitt, og tók til máls. Tók hann í hinn sama streng um það, að nefndarálitið væri ófullnægjandi. Flutti hann langt og snjalt erindi um nauðsynina á því, að taka sem vinsamlegast á móti þeim tilboðum, sem félaginu bærust um viðbót við félagið. Taldi hann nefndarálitið vera nærri sama sem afsögn á því, að sinna þeim tilmælum, sem til mála hefðu komið, með því að ætlast væri til að bíða yrði árlangt

áður en þau væru tekin til greina. — Flutti hann síðan sjálfur breytingartillögu við nefndarálitið ,er svo hljóðar: "Heimilt skal forseta, í samráði við stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins, að gera sérstaka samninga um inngöngu í félagið, við félög Íslendinga vestan hafs, sem vinna að svipuðu markmiði og Þjóðræknisfélagið. Þó skal þess ávalt gætt í sambandi við slíka samninga, að skerða ekki rétt einstaklinga innan félagsins, né heldur félagsheildarinnar."

Á. P. Jóhannsson svaraði og færði rök fyrir því, að nefndarálitið væri beinlínis eftir stjórnarskránni. Færi tillaga forseta í þá átt, að skerða réttindi deildanna. Væri með öllu óhugsandi, að láta menn ganga inn í félagið með niðursettu gjaldi.

J. Húnfjörð gerði grein fyrir því hvernig þetta mál hefði komið fram. Sagði hann frá félögum, er tilhneigingu hefðu til að ganga í Þjóðræknisfélagið, en teldu sig ekki eiga þess kost nú, með því fyrirkomulagi, sem gilti.

Forseti varði breytingartillögu sína og færði rök fyrir því, að hér væri opnaður vegur til þess að ná fjölda manna inn í félagið, ef á þessu væri haldið með lempni og nærfærni.

J. P. Sólmundsson benti á, að ef nefndarálitið væri samþykt, þá væri málið óþarflega flækt og gert erfiðara fyrir með inngöngu. Mælti með breytingartillögu forseta.

J. Húnfjörð taldi ekki gerlegt, að ganga annan veg inn í félagið en ráð væri fyrir gert í stjórnarskránni.

Rögnv. Pétursson skýrði frá tilmælum félagsins Vísir í Chicago, eða forráðamönnum þess. Væri vissa fyrir því, að menn þar yfirleitt langaði til þess að hafa samband við félagið, en treysti sér ekki til þess, að hafa að öðru leyti not af sambandinu sökum fjarlægðar. Um almenn bókafélög væri enginn vandi ı þessu sambandi. Mætti meta bókaeign til peninga og reikna það sem tillag til félagsins. Vildi hann að nefndin tæki málið aftur til yfirvegunar.

Ari Magnússon mótmælti því, að stjórnarnefndinni væri gefið slíkt vald, sem fram á væri farið í tillögu forseta. Þetta væri gerræði og hætta.

Mr. J. Jónatansson taldi þetta nokkurt vandræðamál, en um peningahlið málsins skifti engu. Mælti með breytingartillögunni.

Var breytingartillagan borin upp til atkvæða og samþykt.

Guðm. Árnason flutti nefndarálit Tímaritsnefndar:

Tímaritsnefndin leyfir sér að leggja fram eftirfylgjandi skýrslu:

1. Nefndin leyfir sér að leggja til, að ársrit félagsins verði gefið út næstkomandi ár á sama hátt og verið hefir að undanförnu.

2. Nefndin er þeirrar skoðunar, að verð ritsins ætti að vera einn dollar fyrir alla.

3. Nefndin leggur til að lagt verði kapp á að birta í ritinu bréf og skilríki, sem snerta landnám Íslendinga hér í landi, sem og félagsmál þeirra, þau er verið geti lesendum til fróðleiks og skemtunar, þó sé ekki gripið inn í það verksvið, sem lýtur að landnámssöguritun, þar sem það efni hefir verið nokkuð grandgæfilega tekið til meðferðar af öðrum.

4. Nefndin er þeirrar skoðunar, að ritið ætti að vera eins fjölbreytt og unt er, og að ritgerðir, sem eru mjög óaðgengilegar fyrir almenning, ættu síður að vera birtar, nema ritstjórinn áliti það ómissandi fyrir íslenzkar bókmentir og tungu.

5. Nefndin leggur til að stjórnarnefndin ráði ritstjóra og sjái að öðru leyti um útgáfu ritsins eins og að undanförnu.

Árni Eggertsson.
Guðmundur Árnason.
Sigurbjörg Johnson.
B. Dalman.
Ingvar Gíslason.

Rögnv. Pétursson og A. G. Magnússon lögðu til, að nefndarálitið væri rætt lið fyrir lið. Samþykt.

1. liður samþyktur með öllum atkvæðum.

2. liður sömuleiðis.

Við 3. lið gerði R. P. þá breytingartillögu að fella niðurlagið niður: "Þó sé ekki" o. s. frv., til loka greinarinnar. Sú tillaga var samþykt. Síðan samþyktur liðurinn með á orðinni breytingu.

R. P. lagði til að fella niður 4. lið. Sú tillaga var samþykt.

5. liður samþyktur, og síðan nefndarálitið með á orðnum breytingum.

Sýningarmál tekið fyrir. Kristján Bjarnason flutti eftirfarandi nefndarálit.

Nefndin leyfir sér að leggja fram eftirfarandi tillögur:

1. Að nefnd sú, sem kosin var á síðasta þingi, haldi áfram störfum sínum og hafi vald til þess að bæta sjálf við sig meðlimum, ef hún telur þess þörf.

2. Að þingið mæli með því við Þjóðræknisdeildir víðsvegar um land, að þær verði nefndinni hjálplegar.

3. Að þingið heimili stjórnarnefndinni að leggja sýningarnefndinni til fjárstyrk, — ef þörf gerist.

P. K. Bjarnason.
S. B. D. Stefánsson.
Guðrún H. Johnson.

Ákveðið var að ræða nefndarálitið lið fyrir lið.

Mrs. F. Swanson og J. J. Bíldfell lögðu til að samþykkja fyrsta lið, og var það gert.

Sömu lögðu til að samþykkja 2. lið. Samþykt.

R. E. Kvaran lagði til að 3. lið væri vísað til fjárhagsnefndar. J. J. Bíldfell studdi. Samþykt.

Bókasafnsmál tekið fyrir. Ó. S. Thorgeirsson las upp eftirfarandi nefndarálit:

Nefnd, sem skipuð var til þess að athuga bókasafnsmál Þjóðræknisfélagsins, hefir komið sér saman um eftirfarandi álit:

Vér álítum, að hér sé um eitt allra mesta nauðsynjamál að ræða, sem ætti að geta orðið þjóðræknismálum vorum til varanlegrar blessunar í komandi tíð.

Eins og nú er ástatt, eru hér tvö íslenzk bókasöfn í Winnipeg. Annað tilheyrir Jóns Bjarnasonar skóla, og er álitlegur bókakostur; hitt er bókasafn þessa félags. En því miður mun hvorugt þeirra vera nægilega stórt til þess, að það svari kostnaði að opna þau fyrir almenning til útlána.

Viljum vér leyfa oss að benda þinginu á, hve æskilegt væri, að samningar gætu tekist með þessum tveim bókasöfnum.

Vér leggjum til að kosin sé þriggja manna nefnd í bókasafnsmálið, og sé henni falið að leita samninga við stjórnarnefnd Jóns Bjarnasonar skóla, um sameining þessara tveggja bókasafna, almenningi til afnota, og félagsstjórn vorri gefið vald til þess að gera fullnaðarsamninga við skólaráðið um samsteypuna.

Takist ekki sú sameining, þá sé nefndinni, í samráði við stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins, falið að opna bókasafnið til útlána á næsta hausti, og það starfrækt samkvæmt reglugerð bókasafnsins, sem prentuð er í 10. árg. Tímaritsins á bls. 108.

Á þjóðræknisþingi 26. febr. 1931.

Ólafur S. Thorgeirsson.
Jódís Sigurðsson.
Á. Sædal.

Er hér var komið, var þingfundi frestað til kl. 10 næsta dag.

* * *

Fundur var settur kl. 10 árdegis 27. febrúar. Fundargerningur lesinn og samþyktur.

Árni Eggertsson dró athygli þingheims að íslenzkum fána, er herra Haraldur Árnason, kaupmaður í Reykjavík hefði beðið sig að færa félaginu að gjöf.

Rögnv. Pétursson lagði til, að Á. E. væri beðinn að færa H. Á. þakklæti félagsins. B. Dalman studdi, og var tillagan samþykt með öllum atkvæðum.

Forseti gat þess, að sér hefði borist nokkurskonar skýrsla frá deildinni í Churchbridge í einkabréfi, og gæti hann

fyrir þá sök ekki lagt hana formlega fyrir þingið. En þetta var innihald hennar:

Aðalstarfið hefir snúist um bókasafnið. Síðastliðið ár var keypt allmikið af nýjum bókum, og var allmiklu fé varið til bókbands. Bundin rúmlega tuttugu bindi og lagað band á eldri bókum. Bækur þessar tilheyra flestar aðalfélaginu. Hátt á annað hundrað bækur voru lánaðar út og lesnar af félagsmönnum. — Stjórnina skipa: K. Jónatansson formaður, Einar Sigurðsson ritari og Franklin Eggertsson féhirðir.

Bókasafnsmálið var tekið fyrir. A. G. Magnússon lagði til að milliþinganefnd væri kosin, svo sem gert var ráð fyrir í nefndarálitinu.

G. Friðriksson lagði á móti samningaumleitunum við utanfélagsmenn.

R. E. Kvaran virtist vera gengið fram hjá því í nefndarálitinu, er mestu skifti, hvernig unt væri að auka safnið. Gat hann um þær ráðstafanir, sem stjórnarnefndin hefði þegar gert fyrir því, að kaupa bækur frá útsölumanni Tímaritsins á Íslandi.

Ó. S. Thorgeirsson gat þess, að bækurnar að heiman væru allar frá sama útgefanda. Mælti mjög eindregið með sameiningartilraun við Jóns Bjarnasonar skóla.

G. Árnason spurðist fyrir, hverrar tegundar þær bækur væru, er félagið nú ætti.

Ó. S. Thorgeirsson kvaðst ekki hafa bókalistann við hendina, en bækurnar væru flestar gamlar og naumast til útlána að svo komnu. Benti hann á ágæta aðstöðu til útlána í J. B. skóla, ef samningar tækjust.

Forseti drap á hugmynd ýmsra málsmetandi manna á Íslandi, um að senda hingað bækur.

Á. P. Jóhannsson var mótfallinn því, að félagið gengist fyrir safni á einum stað. Taldi ekki mikið á því að byggja, sem menn hefðu verið að tala saman á Íslandi um þessi efni. Um húspláss í J. B. skóla gat hann þess, að sér virtist það ekki ná nokkurri átt, að um það gæti verið að ræða. Vildi hann afhenda Fróni bækurnar, sem fyrir hendi væru, og komast svo að raun um, að hve miklu leyti bókasafni væri sint. Virtist honum félagið stefna með þetta mál 40 ár aftur í tímann.

G. Árnason benti á, hve mikill áhugi væri enn í bygðum fyrir lestrarfélögum. Taldi hann mjög nauðsynlegt að gefa Winnipeg sama tækifæri.

J. P. Sólmundsson vakti athygli á nauðsyninni, að menn hefðu aðgang að bókum um íslenzk efni. Hitt væri ekki sjálfsagt, að Þjóðræknisfélagið hefði fjárhagslega ábyrgð á þeim. Málið mætti undir engum kringumstæðum deyja.

Á. P. J. minti á íslenzku deildina í sambandi við bókasafn borgarinnar. Benti á, að ef til vill væri bezt að styrkja þá deild.

R. E. K. rakti þær skoðanir, sem þegar hefðu komið fram í málinu, og taldi stjórnarnefnd bezt fallna til þess að vinna úr þeim.

Rögnv. Pétursson bar fram breytingartillögu við nefndarálitið á þessa leið:

"Þingið felur stjórninni að rannsaka vandlega á þessu ári, með hverjum hætti bezt verði séð fyrir bókasafni félagsins. Skal henni sérstaklega falið að rannsaka, hvort unt verði að hafa samvinnu við aðrar stofnanir, sem íslenzkan bókakost eiga, með hverjum hætti safnið verði hagkvæmlegast aukið og á hvern hátt bezt varðveitt."

Formaður bókasafnsnefndar, Ó. S. Thorgeirsson, kvaðst fella sig vel við þetta orðalag í stað nefndarálitsins og studdi tillöguna.

Breytingartillagan var samþykt með öllum atkvæðum og málið þar með afgreitt.

Rögnv. Pétursson flutti nefndarálit um **samvinnumál:**

"Það mun alment viðurkent, að milli Íslands og Ameríku séu sterk þjóðernistengsli, þar sem búsettir eru hér í álfu um 30—40,000 manns af íslenzkum ættum. Höfuð markmið Þjóðræknisfélagsins er að halda við þessu sambandi og efla það eftir fremsta megni. En með því að það verður aðeins gert með tvennu

móti, eins og hagar til nú, sem sé, að framhald verði innflutninga hingað, frá Íslandi, sem hvorki er þó hugsanlegt né æskilegt frá Íslands hálfu, eða með því að komist geti á öflugt viðskiftasamband milli ríkjanna, er hvorttveggja myndi styðja, nánari viðkynningu og samvinnu, er hafa mundi í för með sér menningarlegan og hagsmunalegan ávinning fyrir báða hlutaðeigendur, þá leyfir nefndin sér að leggja til:

1. Að Þjóðræknisfélagið hlutist til um það, að sem léttast verði gert fyrir þá, sem kynnu að óska, að fara kynnisferðir á milli landanna, og koma því til leiðar við skipafélög hér í álfu, að farin verði að minsta kosti ein bein ferð á ári hverju milli Montreal og Reykjavíkur.

2. Að Þjóðræknisfélagið leggi fulla alúð við, að kynna hér í landi íslenzkan iðnað og varning, í því augnamiði að skapa markað fyrir hann og auglýsa þjóðina út á við í hinum enskumælandi heimi.

3. Að Þjóðræknisfélagið samþykki einum rómi þá tillögu Heimfararnefndarinnar, að Canadastjórn stofni námssjóð, (Scholarship), er hún sæmi íslenzku þjóðina með, til minningar um þátttöku Sambandsins canadiska í þúsund ára afmælishátíð Alþingis.

4. Að Þjóðræknisfélagið lýsi yfir ánægju sinni og þakklæti til Bandaríkjastjórnarinnar fyrir þátttöku hennar í Alþingishátíðinni og viðurkenningu hennar á sambandi íslenzku þjóðarinnar við sögu Bandaríkjanna með Vínlandsfundi Leifs Eiríkssonar árið 1000.

5. Að Þjóðræknisfélagið leitist við að koma á gagnskiftasambandi milli Íslands og Canada, og í því augnamiði skori á sambandsstjórn Canada, að skipa nú þegar á þessu ári viðskiftaráðunaut, er búsettur sé í Reykjavík.

Á þjóðræknisþingi 27. febr. 1931.

Rögnvaldur Pétursson.
S. Einarsson.
A. Bjarnason.
Ólína Pálsson.
Walter Jóhannsson.

R. E. Kvaran lagði til að nefndarálitið væri rætt lið fyrir lið. A. G. Magnússon studdi. Samþykt.

J. P. Sólmundsson kvað sig ekki kunna við að tilgreina Montreal, sem endastöð fyrir væntanlegar skipaferðir.

R. P. svaraði því, að Montreal væri aðalstöð beggja canadisku járnbrautarfélaganna, en félag vort væri lögskráð í Canada.

Á. P. Jóhannsson kvaðst fella sig betur við að hafa höfnina óákveðna, eins og J. P. S. mælti með. Hudsonsflóinn færðist nú nær Íslandi og framtíðarverk félagsins væri að auka viðskifti á þessum leiðum. Mæltist til að nefndin breytti orðalaginu.

R. P. Kvaðst fús til að breyta þessu á þá leið, að í stað Montreal kæmi: höfn í Vesturheimi.

Liðurinn samþyktur með þessari breytingu.

2. liður samþyktur í einu hljóði

J. P. Sólmundsson kvaðst ekki geta greitt atkvæði með 3. lið. Sagðist hafa ritað grein, er af sérstökum ástæðum hefði ekki verið birt, þá er fyrst heyrðist minst á námsstyrksmálið. Taldi ekki ráðlegt að stefna íslenzkum námsmönnum hingað.

Guðm. Árnason taldi mótbárurnar ekki mikilvægar.

J. P. S. taldi illa farið að samþykkja liðinn með litlum umræðum. Á. E. skýrði frá því, sem farið hefði í þessu máli milli stjórnar Canada, Heimfararnefndar og Íslands stjórnar.

J. P. S. taldi það enga furðu, þó canadiskir menn væru þessu fylgjandi, en Íslendingar ættu ekki að vera það.

R. P. furðaði sig á því, að þetta gæti orðið ágreiningsefni. Hættan fyrir Ísland væri fjarstæða. Rakti hann það, hvað hingað væri að sækja.

Á. E. minti á, hve margir stúdentar færu erlendis frá Íslandi, og gat þess, að menn vildu gjarna senda þá hingað, því að þeir teldu þá landinu til gagns.

J. P. S. lagði til og Sig. Vilhjálmsson studdi, að atkvæðagreiðslu um þenna lið yrði frestað þar til eftir embættismannakosningu.

Sú tillaga var feld. Liðurinn síðan borinn upp og samþyktur.

4. liður samþyktur.

5. liður samþyktur.

Nefndarálitið í heild sinni samþykt.

Fundi var þá frestað til kl. 2 e. h.

* * *

Fundur var settur kl. 2. e. h. Fundargerningur lesin upp og samþyktur.

Var þá gengið til embættismannakosninga.

Stungið var upp á eftirfarandi mönnum til forsetastarfs: Ragnar E. Kvaran, J. J. Bíldfell, Jónas A. Sigurðssoní Guðmundur Árnason, Rögnv. Pétursson.

Þrír síðasttaldir báðust undan því að vera í kjöri. Var þá kosið um hina tvo fyrstu og hlaut J. J. Bíldfell kosninguna.

Fyrir varaforseta var stungið upp á R. E. Kvaran og var hann kosinn í einu hljóði.

Fyrir skrifara var stungið upp á Rögnvaldi Pétursson og var hann kosinn í einu hljóði.

Páll S. Pálsson kosinn í einu hljóði varaskrifari.

Ó. S. Thorgeirsson kosinn í einu hljóði fjármálaritari.

B. Dalman kosinn í einu hljóði varafjármálaritari, er Stefán Einarsson hafði beðist undan kosningu.

Árni Eggertsson kosinn í einu hljóði féhirðir.

Walter Jóhannsson kosinn í einu hljóði skjalavörður er ýmsir höfðu afsakað sig.

Carl Thorlaksson og Grettir Jóhannsson voru tveir í kjöri sem yfirskoðunarmenn og hlaut Carl Thorláksson kosninguna.

Að afstaðinni kosningu embættismanna flutti Á. P. Jóhannsson eftirfarandi.

Athugasemdir fjármálanefndar við nefndarálitið í Sýningarmálinu.

Í sambandi við síðasta lið, sem ólokið er að afgreiða, þá lítur fjármálanefndin þann veg á, að ekki hafi komið nein fjárhagsleg styrkbeiðni frá milliþinganefndinni, er kosin var í fyrra, og varla kunni að vera um neinn verulegan kostnað að ræða á þessu ári. Starfið mun að miklu leyti felast í bréfaskriftum og öflun upplýsinga um, á hvern hátt Íslendingar muni geta tekið þátt í hinni fyrirhuguðu sýningu, er haldin verður í Chicago 1933.

Fyrir þá ástæðu leggur nefndin til að þessi liður sé látinn niður falla.

Á. P. Jóhannsson
Ingvar Gíslason
B. Theódór Sigurðsson
G. S. Friðriksson

Rögnvaldur Pétursson gerði fyrirspurn um, hvort nefndinni væri með þessu synjað um styrk, ef hún þyrfti hans með. Taldi hann varhugavert að banna stjórnarnefndinni að leggja til styrk, ef hans gerðist þörf, sem væri næsta líklegt að á daginn mundi koma.

Á. P. J. taldi ekki til þess mundi koma að til fjárs mundi þurfa að grípa. Alt starf nefndarinnar væri þannig vaxið. Hins vegar væri freistandi að eyða fé, ef því væri beinlínis haldið að nefndinni.

Mrs. R. Davíðsson sagði að nefndin hefði ekki komið saman þar til nú fyrir mjög skömmu, sökum fjarveru formanns hennar, en þótti sýnt að án fjárs fengi hún ekki mikið gert í framtíðinni.

Dr. M. B. Halldórsson taldi sjálfsagt, að nefndinni væri látið í té fé eftir þörfum. Mrs. P. S. Pálsson kvað nefndina enn ekki hafa beðið um neinn styrk og með því að nefndin á næsta ári gæti naumast meira gert en afla sér upplýsinga, þá væru líkindi til þess að hún þyrfti ekki á nema litlum peningum að halda.

Tillaga fjármálanefndar var þá borin upp og samþykt með 28 atkvæðum gegn 24. Nefndar álit sýningarnefndar var því næst borið upp með áorðinni breytingu og samþykt.

Séra Rögnvaldur Pétursson bað þá um leyfi að mega leggja fyrir þingið mál, sem flokka mætti undir "Ný Mál" en væri þó í rauninni gamalt og hefir Félagið haft það með höndum áður. Tilmæli hefði sér borist frá einni utanbæjar deildinni, þess efnis að Félagið

á þessu ári veitti, úr sjóði eða á annan hátt, einhverja upphæð, er þinginu kæmi saman um, í viðurkenningarskyni fyrir vel unnið starf, sagnaskáldinu góðkunna J. Magnús Bjarnasyni í Elfros. Áleit hann að heppilegast myndi vera, að félagið tæki mál þetta á dagskrá, að það þar með gerði tilraun til að mynda fastan sjóð, stofnsjóð (Foundation), er bæri eitthvert ákveðið nafn, er skýrði tilgang hans, og vöxtum þessa sjóðs yrði svo varið árlega til verðlauna veitingar Ísl. rithöfundum vestan hafs, en þó þar með skilið að fyrsti veitingahafi yrði skáldið góðkunna er áður hefði verið nefnt. Sjóðinn gæti Félagið stofnað með því að setja til síðu einhverja ákveðna upphæð til þess að byrja með, og leita svo gjafa í hann frá ári til árs, meðal þeirrra er styðja vildi þesskonar fyrirtæki. Óskaði hann eftir að þingið tæki þetta til meðferðar. Fór hann þar næst nokkrum orðum um ritverk J. Magnúsar Bjarnasonar og benti á í hvaða þakklætis skuld Íslendingar stæðu við hann.

Að máli þessu var gerður hinn bezti rómur. Með því töluðu séra Guðm. Árnason, Jóh. Eiríksson, Ásm. P. Jóhannsson, er sagðist vera málinu meðmæltur og ef hægt væri að mynda sjóð á viðeigandi hátt skyldi hann nú þegar gefa til hans $25.00. Halldór Gíslason spurði þá flutingsmann hvaða nafn hann hefði hugsað sér fyrir sjóðnum. R. Pétursson svaraði, að sjóðurinn mætti heita "Bókmentasjóður Stephans G. Stephanssonar, til styrktar íslenzkum rithöfundum", að öðru leyti hefði hann ekki um nafnið hugsað. Ásgeir Bjarnason mælti með sjóðstofnun, sömuleiðis Mrs. Byron er kvaðst fús að leggja fram $5.00. J. K. Jónasson mælti með málinu en áleit heppilegast að ekkert nafn væri við sjóðinn tengt að svostöddu. Jónas Jónasson talaði með málinu og hét sinni aðstoð. Séra J. P. Sólmundsson mælti með en kvaðst ekki fella sig við orðalag flutningsmanns að öllu leyti. Jón Jónatansson talaði um nafnið, vildi að sjóðurinn yrði nefndur "Viðurkenningarsjóður". Árni Eggertsson sagðist álíta heppilegast að fá þetta mál 3 manna nefnd er hefði það með höndum að minsta kosti fyrsta árið. Tillaga Ásg. Bjarnason og Halldór Gíslason, að kosin sé þriggja manna nefnd, er færi með málið til næsta þings. Jón J. Bildfell benti á að fyrst væri að ganga frá bendingu flutningsmanns um að stofna sjóð, lagði til að þingið aðhiltist þá bendingu og ákvæði að stofna slíkan sjóð, og setti fyrir honum reglugerð um hversu með hann skyldi farið. samþykt. Ásm. P. Jóhannsson gerði þá breytingartillögu við þá er fram var komin að vísa málinu að svo komnu til stjórnarnefndar. Stutt af Guðj. Friðriksson og samþ. Ó. S. Thorgeirsson vakti máls á því, hvort ekki væri viðeigandi að vekja athygli Íslands stjórnar á máli þessu. Á. Eggertsson gat þess að hann hefði minst á þetta mál í sumar, og því verið vel tekið.

Fyrir hönd fræðslumálanefndar flutti J. J. Bildfell eftirfarandi álit:

"Það blandast víst engum hugur um það, að fræðslumálin eru eitt af aðalverkefnum Þjóðræknisfélagsins. Á sama tíma og þau eru hið göfugasta hugsjónarmið hjá félaginu sjálfu og öllum öðrum, sem að því styðja á einn eða annan hátt, að vekja hugi og hjörtu eldri og yngri Vestur-Íslendinga til þess sem fegurst er og bezt í fari íslenzku þjóðarinnar.

Verkefni þau sem Þjóðræknisfélagið, eða deildir þess hafa sérstaklega haft með höndum á árinu, er íslenzku-kensla og framsögn á íslenzku af börnum og unglingum. Hvoru tveggja þetta hefir tekist ágætlega vel á árinu og eiga allir hlutaðeigendur þakkir skilið fyrir áhuga sinn í þeim efnum og vel unnið verk.

Í sambandi við fræðslumálin vill nefndin benda á, að fræðslumálunum, utan Þjóðræknisfélagsins hefir verið sint allrækilega í sömu átt og Þjóðræknisfélagið er að vinna og starfa. Má þar til nefna söngkenslu Brynjólfs Þorlákssonar sem er óendanlega mikils virði fyrir Þjóðræknisstarfið, því það er ef til vill ekkert, sem nær jafn vel til sálar unglinganna, eins og töfraregn söngtónanna .

Í öðru lagi er það Choral Society,

sem mikla stund hefir lagt á að æfa íslenzk sönglög og breiða töfra mátt söngsins út á meðal fólks.

Og í þriðja lagi ,er það Jóns Bjarnasonar skóli sem í 17 ár hefir verið að vinna að því að kenna íslenzka tungu og innræta íslenzkum nemendum þekkingu á og virðingu fyrir íslenzkum bókmentum og bókvísi. Alt þetta starf miðar í sömu áttina og Þjóðræknisfélagið vill stefna. Ber oss því að viðurkenna það, meta og þakka. Ennfremur hefir hér nokkur rækt verið lögð á sjónleika, sem einnig ber að minnast með þakklæti á. Á séra Ragnar E. Kvaran víst mestan þátt í því starfi.

Með alt þetta í huga, leyfir nefndin sér að leggja til:

1. Að íslenzkri kenslu verði haldið áfram og aukin ef hægt er, á þessu ári.

2. Að framsögn unglinga á íslenzku sé haldið áfram af alefli, og að Þjóðræknisfélagið styðji það starf, á sama hátt og verið hefir.

3. Að stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins, og aðrir félagsmenn og félagskonur séu beðin að aðstoða hr. Brynjólf Þorláksson við væntanlegar söngsamkomur, sem hann hugsar til að halda i vor, og að þingið veiti hr. Þorláksson $25.00 úr félagssjóði sem ofurlítinn þakklætisvott fyrir starf sitt.

4. Að þingið viðurkenni starf Choral Society með því að veita því $25.00 úr sjóði.

5. Að þingið sýni viðurkenningu sína fyrir starf það sem Jóns Bjarnasonar skóli og starfsmenn hans hafa verið að vinna með því að veita skólanum $100.00 úr félagssjóði.

J .J. Bíldfell
Fred Swanson
B. E. Johnson.

Miss H. Kristjánsson lagði til og J. Jónatansson studdi, að nefndarálitið væri rætt lið fyrir lið. Samþykt.

Fyrsti, annar og þriðji liður samþyktir. Er kom að 4. lið, spurði Mrs. Byron hvort unt væri að samþykkja hann án þess að vísa honum fyrst til fjárhagsnefndar.

W. J. Jóhannsson áleit ekki viðeigandi að minnast ekki karlakórsins íslenzka, ef annað samskonar félag væri styrkt með fjárframlögum. Gerði hann þá breytingartillögu við liðinn, að Choral Society, Male Voice Choir og Choral Society of Selkirk yrði skrifað viðurkenningarbréf, en fjárveitingin væri látin falla niður. Tillagan var studd af Árna Eggertsson og samþykt.

Miss H. Kristjánsson taldi fjárveitinguna í 5. lið of háa. Eftir nokkrar umræður var liðurinn samþyktur.

Fundi var nú frestað til kl. 8. síðdegis og ákveðið að þingslit færu fram á eftir skemtisamkomu þeirri, sem fram átti að fara um kvöldið.

Fundur var settur kl. 8. síðdegis og hófst með því að J. J. Bíldfell sýndi íslenzkar myndir og útskýrði, en þess á milli hlýddu menn á nýjustu íslenzkar hljómplötur .

Að skemtun þessari lokinni var fundargerningur lesinn upp og samþyktur.

Rögnvaldur Pétursson gerði tillögu um að þjóðræknisfélagið sýndi herra bókaverði Árna Pálssyni í Reykjavík þá sæmd að gera hann að heiðursfélaga. Mælti hann nokkur orð um ferð Árna Pálssonar og starf hans vor á meðal. Á. P. Jóhansson studdi tillöguna og var hún samþykt með því að þingheimur reis úr sætum sínum.

B. E. Johnson lagði til að þingið vottaði fráfarandi forseta, Jónasi A. Sigurðsson þakklæti sitt fyrir vel unnið starf. Tillagan var studd af Árna Eggertsson og samþykt með því að þingheimur reis úr sætum.

Forseti þakkaði með nokkrum völdum orðum.

Fundargerð lesin og samþykt og sleit hinn nýkjörni forseti J. J. Bíldfell, þinginu með stuttri ræðu.

J. J. BÍLDFELL, forseti.

R. E. KVARAN, ritari.

Nellie

Eftir E. S. Guðmundsson.

Annað eða þriðja árið, sem við dvöldum í Hallson-bygðinni í No.-Dakota, eignuðumst við tík, sem kölluð var Nellie. Hún var heldur lítil og grannvaxin og mórauð á lit. Var hún mesti hlaupa-hundur, sem eg hefi þekt. Ekki var hún neinn gripahundur. Aftur mátti vel nota hana við sauðfé. Hún var mesta þægðar-grey, og framúrskarandi þrifin. Aldrei hefi eg þekt þýðlyndari hund. Þó stökk hún ekki upp um mann, eins og flestir hundar vilja gera, er þeir láta fögnsinn í ljósi við mann. Í stað þess þrýsti hún hausnum að lærinu á manni. Sæti maður, lagði hún hausinn í kjöltu manns og flíraðist við mann.

Gaman hafði Nellie að fara með manni, væri eitthvað farið að heiman; sýndist það lítinn mismun gera, hvert farið var; hún virtist jafnvel hafa gaman af að fara með, þegar kýrnar voru sóttar. Og hafði eg gaman af henni og kúnum. Ef maður sigaði henni á kýrnar, þá hljóp hún fram fyrir þær, og stóð geltandi rétt við hausinn á þeim. Ekki fanst kusum vert að hreyfa sig. Þær bara hertu sig meira að bíta. Þegar þeim fór að leiðast þetta gjamm, gerðu þær sig illilegar, ýttu fram hausnum í áttina til Nellie og blésu hart og snögt. — Skauzt Nellie þá svolítið til hliðar, en kom brátt aftur og hélt áfram þessu meiningarlausa gjammi.

Nellie var enginn gripahundur, og allra hunda meinlausust. Og þó hafði hún gaman af að veiða vilt dýr. En aldrei glettist hún við tamin dýr. Veiðiþráin sýndist vera svo langríkust í eðli hennar. Oft veiddi hún smádýr og jafnvel kanínur. Aldrei læddist hún að neinni skepnu. Aldrei sýndi hún neinu dýri grimd, sem hún veiddi. Hefi eg aldrei séð neinn hund fara eins hreinlega að því, að drepa það, sem hann veiddi, eins og hún gerði. Það hefði mátt gera úr henni hinn frægasta veiðihund, hefði hún verið undir handleiðslu manns, sem borið hefði gott skyn á þá hluti.

Einu sinni var það, að stjúpi minn og móðir mín voru tvö ein inni. Kofadyrnar voru opnar. Sjá þau hvar Nellie kemur inn, og er mjög kát. Hleypur hún til stjúpa míns og lætur vinalega við hann og dillar rófunni. Svo hleypur hún aftur fram í dyrnar, en kemur strax til baka og hagar sér eins. Endurtekur hún þetta nokkrum sinnum. Þóttist stjúpi minn þá vita, að hún vildi sér eitthvað, og gekk út í dyrnar. Sá hann þá, að annars vegar við dyrnar lá dauð kanína. Hafði Nellie veitt hana og borið heim. Réttir hún nú stjúpa mínum kanínuna. Var hún þá fjarska kát og ánægð með sjálfa sig.

Þegar við komum fyrst í Hallson-bygðina, var þar dálítið af ónumdu landi. Var landspilda þessi

að mestu leyti skógi vaxin, og eins og flest þau lönd, sem nýbygð voru. Hélzt við í skógi þessum ósköpin öll af kanínum. Voru þær fremur gæfar, enda varla orðið mannsins varar til þessa. Af okkur er það að segja, að við vorum fátæk. Voru efnin svo lítil, að ekki var hægt að kaupa sér skepnu til frálags. Var því lítið um kjöt á borðum hjá okkur. Þá var það, að maður bauð stjúpa mínum byssu með vægum hjörum. Var því boði tekið þakksamlega. Varð nú sú breyting á hjá okkur, að meira varð um kjöt á borðum en annari fæðu. Fórum við nú út í skóga á veiðar, eins oft og ástæður leyfðu Altaf veiddum við eitthvað. Gaman höfðum við bræður af þessum veiðiförum. Töldum við saman, hvað mikið hvor fyrir sig veiddi, og eins hvað mkið allir til samans (stjúpi minn, bróðir minn og eg) veiddum yfir veturinn. Taldist okkur svo til, að við allir til samans veiddum 1000 kanínur yfir veturinn, og það tvo vetur í röð. Var það ekki svo lítill búbætir. Vanalega byrjuðum við að veiða í nóvembermánuði, og hættum í byrjun marzmánaðar.

Fyrst þegar Nellie sá okkur taka byssuna, lifnaði heldur en ekki yfir henni. Vildi hún ólm fá að fara með okkur. Þorðum við ekki að láta hana fara, svo hún var lokuð inni. Ekki höfðum við samt farið langt að heiman, er Nellie kom til okkar. Hafði hún einhvern veginn sloppið út. Var hún þá ekki lengi að finna spor okkar og ná okkur. Var nú rétt að því komið, að við snerum aftur, því við héldum að hún mundi fæla allar skepnur frá okkur. Þó varð ekki af því. Stjúpi minn sagði Nellie að hún yrði að ganga á eftir okkur, og mætti ekki láta heyra til sín. Var hún viljug að gera það, ef hún fékk að ganga á eftir þeim, sem á byssunni hélt. Gengum við vanalega svo, að sá sem á byssunni hélt, gekk á undan, en ekki samhliða. Var Nellie ekki fáanleg til að ganga annarsstaðar en á milli okkar. Ekki hreyfði hún sig eða lét til sín heyra, þó hún sæi einhverja skepnu. Eins stóð hún kyr meðan byssunni var miðað, en eins fljótt og hún sá reykinn koma út úr byssuhlaupinu, þaut hún af stað að sækja veiðina. Rétti hún veiðina þeim, sem skaut, og tók sitt pláss fyrir aftan skyttuna. Vanalega þökkuðum við henni fyrir að færa okkur veiðina, og varð hún glöð yfir því. Þó kom það fyrir, að svo mikill veiðihugur var í okkur bræðrum, að við gleymdum að þakka henni fyrir það, sem hún færði okkur. Varð hún þá daprari í bragði og lagði næst veiðina við fætur okkar. Merkilegt var það, að aldrei gelti hún, er hún sótti það, sem við höfðum skotið. Ekki hljóp hún heldur eftir þeim skepnum, er höfðu orðið okkar varar, og hlupu áður en við komumst í færi við þær. Eg man heldur aldrei eftir að hún gelti, er hún hljóp eftir dýrum, sem hún veiddi sjálf. Er það óvanalegt af hundi. Ekki leið á löngu áður en við urðum þess varir, að Nellie sá betur en við. Tók hún þá upp á því að reka snoppuna í kálfann á þeim, sem á byssunni hélt. Reisti hún þá höfuðið hátt og horfði í þá átt, sem hún sá

eitthvað. Náðum við þannig margri skepnunni fyrir skarpskygni hennar.

Einu sinni vorum við Nellie tvö ein á ferð með byssuna. Man eg, að við komum inn í þykkan pílviðarrunn. Ýtti þá Nellie við mér og benti mér á kanínu. Þegar hún benti manni á eitthvað að veiða, stóð hún all-vígaleg og horfði í þá átt, sem dýrið var. Sperti hún þá upp eyrun og hafði ginið hálfopið og hægri framfótinn á lofti. Svona beið hún þess að skotið riði af. Í þetta sinn hljóp hún ekki, er eg skaut, eins og hún var vön, heldur ýtti við mér aftur og benti í aðra átt. Sat þar önnur kanína. Þegar síðara skotið reið af, hljóp hún og sótti báðar kanínurnar. Þakkaði eg henni fyrir og hældi fyrir dugnað og skarpskygni. Kætti það hana mikið. Aldrei beit Nellie þau dýr, sem við skutum. Hélt hún á þeim lauslega, en þó svo, að þau drógust ekki með jörðinni.

Árið 1895 fluttum við frá Dakota til Minnesota. Námum við land í hinni svonefndu Roseaubygð (Roseau County). Liggur hérað þetta meðfram landamerkjalínu þeirri, sem skilur Bandaríkin og Canada. Nær norðaustur horn þessa stóra héraðs að The Lake of the Woods. Ekki gátum við flutt okkur með járnbraut. Það voru 75 mílur til járnbrautar, þaðan sem við settumst að. Var því flutt á hestavögnum það, sem við höfðum meðferðis, en kvikfénaður var rekinn. Nokkuð margir Íslendingar settust að í héraði þessu um líkt leyti og við, en munu nú flestir futtir burtu þaðan. Roseaubygðin var hér um bil beint austur frá því, sem við áttum heima í Dakota. Vegalengdin milli bygðanna var um 130 mílur. Því miður var ekki hægt að fara beina leið til þessa nýja heimkynnis okkar. Stórt vatnsfall var á leiðinni, sem ekki var hægt að komast yfir með skepnurnar, nema á brú. Var það hin svonefnda Rauðá, sem aðskilur ríkin Dakota og Minnesota. Voru þá fáar brýr á vatnsfalli þessu. Sú brúin sem næst var, var Canadamegin hjá smábæ, sem Emerson heitir. Urðum við því að fara þangað. var það um 50—60 mílna krókur. Rétt sunnan við landamærin, í norðaustur horni Norður Dakota, stendur bærinn Pembina. Þangað urðum við að fara, og fá þar leyfi til að fara norður fyrir með fénað okkar. Fékst leyfið, en gekk í dálitlu stappi með það. Ekki vorum við ein á ferð. Voru fjórar eða fimm fjölskyldur í hópnum. Allar til samans höfðu fjölskyldur þessar töluvert af gripum, og allir höfðu nokkrar kindur. Voru því tveir rekstrarnir, nautgripir í öðrum, en sauðfé í hinum. Mikið gagn höfðum við af Nellie við rekstur sauðfjárins. Hún var svo fótfrá. Tók hún því af okkur margan snúninginn.

Þegar til Pembina kom, urðum við þar veðurtept í þrjá daga. — Rigndi þá svo mikið, að alt sýndist ætla á flot. Fast við Pembinabæinn að sunnanverðu var þá mikið sléttuflæmi. Bandaríkin höfðu haft þar heræfingastöðvar, sem nú voru lagðar niður. Höfðum við góðan bithaga fyrir fénaðinn á þessum sléttum. Var okkur sagt,

að á sléttunum væri einhver strjálingur af sléttuhérum. Þeir eru hver fótfráustu dýr. Einn daginn, sem við vorum á sléttum þessum, sáum við héra. Hann var töluvert langt frá okkur er við sáum hann fyrst. Ekki leið á löngu áður en Nellie kom auga á hérann. Þaut hún á eftir honum. Hlupu þau nú bæði alt hvað af tók. Man eg ekki eftir að hafa séð fótfrárri dýr um dagana, en Nellie og hérann. Töluvert löng stund leið, þar til hún náði héranum. Færði hún okkur veiðina. Ervitt átti hún með að bera hérann svo hún drægi hann ekki. Bæði var hann stór og þungur, en hún móð eftir hlaupin. Þótti öllum, er sáu, þetta vera afreksverk.

Þegar til Roseau-bygðarinnar kom, var þar fátt til veiða. Eitthvað var þó þar af smádýrum, en varla að kanína sæist. Aftur var þar heilmikið af óþefjum. Þegar Nellie sá þá fyrstu, þaut hún á eftir henni strax. Óþefjan er ekki hlaupadýr, en getur samt varið sig fyrir öðrum dýrum, þótt hvorki geri hún það með klóm eða kjafti. Geta þær sprautað frá sér vökva, sem svo mikill óþefur er að, að fæst dýr geta staðist lyktina. Fékk Nellie að kenna á þessu varnarmeðali óþefjunnar. Man eg, að þá heyrði eg Nellie fyrst og síðast kveinka sér. Ekki leið þó á löngu þangað til hún stökk á óþefjuna aftur. Varð hún þá alt í einu það, sem við héldum að hún ætti ekki til í eðli sínu: grimmur hundur. Urraði hún og beit óþokkadýrið. En þegar dýrið var dautt, vildi hún hvorki færa okkur það eða snerta. Ellefu óþefjur vissum við til að hún dræpi; en bara sú fyrsta hafði tækifæri til að koma fyrir sig vörn.

Eftir að fyrsta árið var liðið, sáum við ekki þessi óþverradýr á landi okkar, né í nágrenninu. Þökkuðum við Nellie það.

Við áttum Nellie lengi, og ólum upp undan henni tvo hunda. Voru þeir líkir henni í vaxtarlagi og eins á lit. Þeir hlutu báðir sama nafn: Brown.

Guðm. Guðmundsson
Guðjón Guðmundsson
Kári Goodman
Elísabet Goodman
Ásgeir Halldórsson
Finnbogi Hjálmarsson
Leó Hjálmarsson
Guðm. Hannesson
G. E. Hjálmarsson
Snorri Jónasson
Ólafur Jóhannesson
Friðrik H. Johnson
Fríða Johnson
Sæunn Johnson
Hugh Johnson
Málmfríður Johnson
Villi Johnson
Thorsteinn Johnson
John Johnson
Ottó Kristjánsson
Guðrún Magnússon
Sigurður Magnússon
Elín Ögmundsson
Engilráð Ögmundsson
Kjartan Ögmundsson
Ögmundur Ögmundsson
Sesselja K. Ögmundsson
Fjóla Ögmundsson
Lily Ögmundsson
Hermann H. Ögmundsson
Bjarni Ögmundsson
Þorsteinn Oliver
Sigurður Oliver
Mrs. Guðrún Oliver
Kristín Sigrún Oliver
Vilborg May Oliver
Guðlaugur Óskar Oliver
Andrés Rasmusson
Kristín Schaldemose
John Stevenson
Vígbaldur Stevenson
Fritzner S. Stevenson
Guðrún H. Stevenson
Alexander Thorarinsson

Deildin Fjallkonan

Wynyard, Sask.

Dr. Kristján Austmann
Hallgr. Axdal
Mrs. Hallgr. Laxdal
H. J. Bardal
Þórhallur Bardal
Mrs. Th. Bardal
S. A. Bergmann
S. S. Bergmann
Gísli Benediktsson
Friðrik Bjarnason
Páll Bjarnason
Ásgeir I. Blöndal
J .G. Christjánson
Árni G. Eggertsson
Mrs. C. F. Friðriksson
Gunnlaugur Gíslason
Mrs. Gunnl. Gíslason
Carl Grímsson
Valdimar Gíslason
Mrs. Arnþrúður Goodman

Sigtryggur Goodman
Guðm. Goodman
Gunnar Guðmundsson
Friðrik Guðmundsson
A. S. Hall
Ólafur Hall
Óli J. Halldórsson
Þorbergur Halldórsson
Mrs. Rósa Hjartarson
Gunnar Jóhannsson
Jón Jóhannsson
Mrs. Dómhildur Johnson
Mrs. S. B. Johnson
Valdimar Johnson
Mrs. Valdim. Johnson
Halldór Johnson
Raguel Johnson
Mrs. H. B. Johnson
Jón Jónsson frá Mýri
Sveinn Jóhannsson
Miss Þóra Johnson
Kristján Kristjánsson
Mrs. Ragnh. Kristjánsson
Hakon Kristjánsson
Ingibjörg Lindal
Ingi Magnússon
Stefán S. Magnússon
Ingi Sigurjónsson
Óli Stefánsson
Bjarni Sturlaugsson
Árni Sigurðsson
Mrs. Fríða Sigurðsson
Mrs. H. Sigurjónsson
Sigurjón Sveinsson
Tóbías Tóbíasson
Guðm. Thorarinsson
Grímur Westdal
Mrs. P. Westdal

Deildin Ísland,

Brown, Man.

Sigurjón Bergvinsson
J. S. Gillis
Ragnar Gillis
Óskar Gillis
Árni Gillis
Þorsteinn Gillis
Ólafía R. Gillis
Oddný Gíslason
T. J. Gíslason
Mrs. T. J. Gíslason
J. M. Gíslason
Mrs. J. M. Gíslason
Andy Gíslason
Mis Ránka Gillis
Árni R. Gillis
B. Hallgrímsson
Lenard Helgason
Jóhannes H. Húnfjörð
Jón Húnfjörð
Miss Þórunn Helgason
Benedikt Johnson
Mrs. J. B. Johnson
Ólöf J. Johnson
Marsilía Johnson
Herbert Johnson
H. I. Johnson

Mrs. H. I. Johnson
Sigga I. Johnson
Guðbjörg I. Johnson
J .B. Johnson
Ingib. Kristjánsson
Sæunn Kristjánsson
Árni Ólafsson
Gísli Ólafsson
Halldór Ólafsson
I. M. Ólafsson
O. A. Ólafsson
Sigurður Ólafsson
Óli Ólafsson
Ragnar Ólafsson
Ránka A. Ólafsson
Sigga V. Ólafsson
Mrs. Halldór Ólafsson
Albert S. Ólafsson
Vilhjálmur Ólafsson
T. O. Sigurðsson
Mrs. T. O. Sigurðsson
Árni Thomasson
Hannes Thomasson
Jónatan Thomasson
Thomas Thomasson
Thorsteinn Thomasson
Jóhann Thomasson

Deildin Brúin

Selkirk, Man.

Elízabeth Austdal
Friðfinnur Austdal
Bjarni Árnason
Mrs. Margrét Anderson
Kristín Bjarnadóttir
Auðunn Bjarnason
Ásgeir Bjarnason
Einar Bjarnason
Þórður Bjarnason
Kristín Benson
Kristján Bessason
G. E. Dalman
Bjarni Dalman
Norman Dalman
Hávarður Elíasson
Bárður Einarsson
E. B. Einarsson
Guðfinna Einarsson
Jón Sólvin Einarsson
Ásta Eiríksson
Ingigerður Eiríksson
Björg Erlingsson
Hallur Gilsson
Guðrún Guðmundsson
Miss. G. Guðmundsson
Þorv. Guðmundsson
Guðm. Guðmundsson
John J. Henry
Ingveldur Henry
Jón Þ. C. Henry
Jóhann G. Henry
E. J. Hinriksson
Rúnólfur Hinriksson
Vilhj. Indriðason
Guðrún Indriðason
Sigurður Indriðason
Aurora Ísfeld

Guðjón I. Ísfeld
Guðrún Ísfeld
Sigurður G. Ísfeld
Trausti Ísfeld
Þóra Jakobsson
Halldóra Jóhannesson
Hjörtur Jóhannesson
Gestur Jóhannsson
Mrs. G. Jóhannsson
Jóhann Jóhannsson
[illegible]gi Jóhannsson
G. F. Jóhannsson
Guðrún Johnson
Klemens Jónasson
Hinrik Jónsson
Mrs. Valgerður Jónsson
Sigurbjörn Jónsson
Margrét Karvelsson
Páll Magnússon
Jón Mayland
Einar Magnússon
Cecilia Mýrdal
Mrs. Gróa Martin
Mrs. Rakel Maxon
Ingibjörg Oddsson
Arndís Ólafsson
Jón Ólafsson
Kristín Ólafsson
Ólafur Ólafsson
Gestur R. Olson
Sigríður Olson
Ólafur Ólafsson
Alice Pálsson
Ingibjörg Pálsson
Kristján Pálsson
Kristján Pálsson, Jr.
Jóhann Pétursson
Margrét Pálsson
Pálína Pálsson
Jóhann Sigfússon
B. Theo. Sigurðsson
Guðbergur Sigurðsson
Elín Guðrún Sigurðsson
Ingibjörg Sigurðsson
Jóh. O. S. Sigurðsson
Jón Ó. S. Sigurðsson
Séra Jónas A. Sigurðsson
Jón Sigurðsson
Mrs. Stefanía Sigurðsson
Margrét Sigurðsson
Ágúst Simonsson
Sveinn Skaftfeld
Þóra Skaftfeld
Bjarni Skagfjörð
Thorleifur Skagfjörð
Capt. Jos. B. Skaptason
Mrs. J. Guðr. Skaptason
Friðbjörg Stefánsson
Steinunn Stefánsson
Helgi Sturlaugsson
Mrs. Jafeta Skagfjörð
Theódór Thordarson
Séra N. S. Thorláksson
Karl O. Thorlaksson
Valgeir J. Thorláksson
Bjarni Þorsteinsson
Björg Thorsteinsson
Helga G. Thorsteinsson
Þorst. S. Thorsteinsson
Mrs. Th. Thorsteinsson
Gunnar Thordarson
Einar Thorvaldsson
Emil Walterson
Hjörtur Walterson
Margrét J. G. Walterson
Sigríður Walterson
Sigurgeir Walterson

Deildin Frón
Winnipeg, Man.

Jón Ásgeirsson
Thorsteinn Ásgeirsson
Mrs. Jón Ásgeirsson
Jochum Ásgeirsson
Jón Austman
Stefán Abrahamsson
Helgi Árnason
Arinbjörn S. Bardal
J. J. Bíldfell
Mrs. J. J. Bíldfell
J. A. Bíldfell
Sigfús B. Benediktsson
Mrs. S. B. Benediktsson
Óskar A. Benediktsson
G. M. Bjarnason
Ólafur Bjarnason
Kjartan Bjarnason
Mrs. Oddrún Bjarnason
Sigurður Bjarnason
Skúli G. Bjarnason
Mrs. Vilborg Bjarnason
María Bjarnason
Ingibjörg Bjarnason
Jóhann Bjarnason
Bjarni A. Bjarnason
Guðmundur Bergmann
Gísli Bergvinsson
Skúli Benjamínsson
Mrs. Gróa Brynjólfsson
Gunnar Brynjólfsson
Andrés Björnsson
Davíð Björnsson
Sigurjón Björnsson
Mrs. Sigurjón Björnsson
Ólafur Breiðfjörð
Sigurður Baldvinsson
Stefán Baldvinsson
Margrét Byron
Ingibjörg Byron
Rannveig Blöndal
Friðmunda Christie
Víglundur Davíðsson
Júlíus Davíðsson
Mrs. Ragnh. Davíðsson
Páll S. Dalmann
Mrs. P. S. Dalmann
Árni Eggertsson
Ásbjörn Eggertsson
Stefán Einarsson
Jón Einarsson
Jóhanna Ellis
Einar Evford
Guðmundur Eiríksson
Mrs. G. Eiríksson
Inga Furney
Guðjón S. Friðriksson
Sigríður Friðsteinsson
Mrs. S. B. Gíslason
Hjálmar Gíslason
Mrs. Hallbera Gíslason
Ragnar Gíslason
Ingunn Gíslason
Jónbjörn Gíslason
Sveinbjörn Gíslason
Jón S. Gillis
Mrs. J. S. Gillis
Grímur R. Guðmundsson
Pétur Guðmundsson
Gísli Guðjónsson
Hannes Gunnlaugsson
Jón Gunnlaugsson
Mrs. Sesselja Gottskálks-
Son
Páll Hallsson
Björn Hallsson
Mrs. Ásta Hallsson
Miss Björg Hallsson
Elín Hall
G. H. Hjaltalín
María P. Hallgrímsdóttir
Thorleifur Hansson
Mrs. Jóhanna Hall
Brynjólfur Hólm
Jón Hafliðason
Jón Th. Hannesson
Mrs. Jón Th. Hannesson
Jón Hannesson
Mrs. Oddný Helgason
Mrs. A. Hope
Haraldur Hjálmsson
Eiríkur Ísfeld
G. J. Jóhannsson
Ásm. P. Jóhannsson
Mrs. Sigríður Jóhannsson
Jónas W. Jóhannsson
Kári Jóhannsson
Grettir Jóhannsson
Stefán Jóhannsson
Gísli G. Johnson
Ásmundur Johnson
Oddfríður Johnson
Bergþór E. Johnson
Mrs. B. E. Johnson
Þorl. Johnson
Björg E. Johnson
Bergþór K. Johnson
Einar P. Johnson
Gísli Jónsson
Mrs. Gísli Jónsson
Helgi Jónsson
Friðlundur Johnson
Magnús Johnson
Sigurjón Johnson
Sig. Júl. Jóhannesson
Mrs. Jónasína Jóhannes-
son
Jónas Jóhannesson
Mrs. Ásm. Jóhannesson
Mrs. H. Jóhannesson
Björg Jóhannessdóttir
Jónas Jónasson

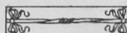
Carl Jónasson
Valgerður Jónasson
Ingibjörg Jónasson
Jón Jónatansson
Steindór Jakobsson
Sigríður Jakobsson
Friðrik Kristjánsson
Lúðvik Kristjánsson
Mrs. L. Kristjánsson
Hlaðgerður Kristjánsson
Jakob Kirstjánsson
Mrs. J. Kristjánsson
Sr. Benjam. Kristjánsson
Mrs. B. Kristjánsson
Séra R. E. Kvaran
Mrs. R. E. Kvaran
Ragnheiður Kvaran
Guðmundur Levy
Hannes Líndal
Björn Líndal
Mrs. Svava Líndal
Guðm. Magnússon
Böðvar Magnússon
Þóra Rósa Magnússon
Steinunn Magnússon
Agnar R. Magnússon
Ari G. Magnússon
Mrs. Jón Magnússon
Mrs. Guðm. Magnússon
Magnús Magnússon
Filipía Magnússon
Ingibjörg Magnússon
Sr. Rúnólfur Marteinsson
Mrs. Ingunn Marteinsson
Jón Markússon
Mrs. Margrét Markússon
Jón Mýrmann
Loftur Mathews
Sigurður Oddleifsson
Mrs. S. Oddleifsson
Sigtryggur Ólafsson
Anna Ólafsson
Kristín Ólafsson
Benedikt Ólafsson
Mrs. Þ. Ólafsson
Hallfríður Ólafsson
Arnljótur Olson
Jack Oliver
Séra Philip Pétursson
Hannes Pétursson
Björg Pétursson
Séra R. Pétursson
Thorvaldur Pétursson
Margrét Pétursson
Ólafur Pétursson
Hólmfríður Pétursson
Pétur Jónas Pétursson
Hólmfríður Pétursson
Óskar Pétursson
Sveina Pétursson
Ólafur Pétursson
P. S. Pálsson
Mrs. Ólína Pálsson
Margrét Pálsson
Sigfús Pálsson
Mrs. Guðrún Pálsson
Stefanía Pálsson
Mrs. S. Pepps
Rannveig Stefánsson
Ragnar Stefánsson
Jónas Stefánsson
Stefán Stephenson
Rooney Stevens
Jack Snydal
Ragnhildur Snædal
Óvídá Sveinsson
Guðrún Sveinsdóttir
Ingibjörg Sveinsson
Friðrik Swanson
Mrs. Sigríður Swanson
Hreiðar Skaftfell
Magnús Skaftfell
Jóhann Sigmundsson
Mrs. Jóh. Sigmundsson
Sigurbjörn Sigurjónsson
Ingibjörg Sheffley
Sigurþór Sigurðsson
Randver Sigurðsson
Halldór Sigurðssson
Eyvindur Sigurðsson
Guðbjörg Sigurðsson
Guðrún Sigurðsson
María Sigurðsson
Eiríkur Sigurðsson
Mrs. Jódís Sigurðsson
Sigurlaug Sigurðsson
Guðmundur Sigurðsson
Bárður Sigurðsson
Mrs. Kristín Sigurðsson
Sveinn Sigurðsson
Pétur Sigurðsson
Þ. Þ. Þorsteinsson
Mrs. Þ. Þ. Þorsteinsson
Halldóra Thorsteinsson
Jónas Thorsteinsson
Örn Thorsteinsson
Guðrún Thorsteinsson
Ó. S. Thorgeirsson
Mrs. J. W. Thorgeirsson
Thorgils Thorgeirsson
Jónas Thordarson
Friðrik Thordarson
Þuríður Thordarson
Sófonías Thorkelsson
Mrs. Jóhanna Thorkelsson
Carl Thorlaksson
Mrs. Carl Thorlaksson
G. S. Thorvaldson
Eiríkur Thorbergson
Pétur J. Thomson
Joseph T. Thorson, K.C.
Jón Tómasson
Sigurður Vilhjálmsson

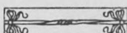
**Deildin Snæfell
Churchbridge, Sask.**

Guðm. Árnason
Eiríkur Bjarnason
M. Bjarnason
Konráð Eyjólfsson
Jón Freysteinsson
G. F. Gíslason
Jón Gíslason
E. Gunnarsson
Ólafur Gunnarsson
Björn Hinriksson
M. Hinriksson
Kristján Johnson
Árni E. Johnson
Halldór B. Jónsson
Helga S .Jónsson
Pálína M. Jónsson
Sigurður Jónsson
Kristján Kristjánsson
G. J. Markússon
K. Oddsson
Einar Sigurðsson
Þorbergur Þorbergsson

**Félagsmenn dánir
á árinu**

Séra Kjartan Helgason
Reykjavík, Ísland
Nikúlás Snædal
Lundar, Man.
Þorv. Þorvaldsson,
Riverton, Man.
Jón Eggertsson
Halldór Jóhannesson
Þórarinn Ólafsson
Sig. Sigurðsson
Winnipeg, Man.
Magnús Jónasson, Víðir
Þórður Axdal,
Wynyard, Sask.

Fjárhagsskýrsla

Féhirðis, Fjármálaritara og Skjalavarðar
Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi.
yfir árið 1930

REIKNINGUR FÉHIRÐIS

yfir tekjur og gjöld Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi
frá 22. febr. 1930 til 21. febr. 1931

TEKJUR:

22. febr. 1930:—		
Á Landsbanka Íslands	$ 58.34	
Á Provincial Bank of Manitoba	3,155.23	
21. febr. 1931:—		
Frá fjármálaritara og skjalaverði	533.80	
Fyrir "Selskinnu"-sjóð	10.50	
Fyrir fyrirlestra Árna Pálssonar	337.81	
Fyrir fundi J. J. Bíldfells	48.00	
Frá Heimfararnefnd Þjóðræknisfélgsins	180.65	
Fyrir auglýsingar í Tímaritinu	2,883.48	
Sex ára vextir á Landsbanka Íslands	110.56	
Eins árs vextir á Provincial Bank	110.55	
		$7,428.92

GJÖLD:

21. febr. 1931:—	
Styrkur til íslenzkukenslu	$ 250.00
Ritstjóra og ritlaun	358.56
Prentun á 11. árg. Tímaritsins	715.28
Prentun á 12. árg. Tímaritsins	540.00
Umboðslaun á auglýsingum	720.90
Bókakaup	50.00
Bókaskápur	50.00
Eldsábyrgð á bókum	15.00
Ábyrgðargjöld á embættismönnum	16.00
Styrkur til Falcon Athletic Ass'n	105.46
Ferðakostnaður og fundahöld	160.30
Ársþing og aðrar auglýsingar	58.80
Prentun á lögum fél., jólaspjöld o. s. frv.	136.00
Ferðakostnaður yfirskoðunarmanns	19.95
Fundarsalsleiga fyrir ársþing	40.00
Gjöf til Árna Pálssonar	400.00
Fyrir verk unnið á ársþingi	5.00
Heiðursmedalíur	10.50
Löggilding, stimpill, fundarbók o. fl.	235.50

Fjármálaritara og skjalavarðarlaun	300.00	
Kostnaður við útsendingu Tímaritsins	77.95	
Símskeyti, frímerki fyrir féhirði	15.67	
Skuggamyndir og leiga á vél	46.95	
Víxilgjöld á bankaávísunum	1.20	
Lán til Br. Þorlákssonar	25.00	
Á Landsbanka Íslands	4.45	
Á Provincial Bank of Manitoba	3,070.45	
		$7,428.92

Árni Eggertsson.

21. febr. 1931. Yfirskoðað og rétt fundið.
B. B. Olson, B. Finnsson, yfirskoðunarmenn.

SKÝRSLA SKJALAVARÐAR
.... fyrir árið 1930. ....

Seld 33 eintök af 11. árg. Tímaritsins		$ 49.50
Seld 4 eintök af 10. árg.		4.00
Sölulaun 40% af $53.50	$ 21.40	
History of Iceland, 37 eint. á $2.00		74.00
Sölulaun skjalavarðar 50% af $74.00	37.00	
9. janúar, niðurborgun	30.00	
Burðargjald undir Tímaritið	55.07	
Burðargjald undir Tímaritið til Íslands	16.32	
Bankaávísun frá féhirði		71.39
Umbúðapappír og garn	6.56	
Bankaávísan frá féhirði		6.56
Borgað til féhirðis	39.10	
	$205.45	$205.45

SKÝRSLA FJÁRMÁLARITARA.

Borgað af meðlimum félagsins	$302.30	
Borgað af deildum	163.30	
Afhent féhirði, Á. Eggertssyni		$465.45
Víxilgjald á bankaávísuun		.15
Meðtekið frá meðl. deildarinnar "Frón"	4.00	
Afhent féhirði deildarinnar "Frón"		4.00
	$469.60	469.60

YFIRLIT YFIR SJÓÐI FÉLAGSINS

22. febr. 1930	Byggingarsjóður	$ 26.15	
21. febr. 1931	Vextir	.91	
			$ 27.06
22. febr. 1930	Ingólfssjóður	726.31	
21. febr. 1931	Vextir	25.42	
			751.73
22. febr. 1930	Selkinnusjóður	103.01	
26. febr. 1930	Borgað á ársþingi	10.50	
21. febr. 1931	Vextir	3.97	
			117.48
21. fsbr. 1931	Innieign félagsins á bönkum		$2178.63
	Alls í sjóði		$3074.90

SKÝRSLA YFIR EIGNIR FÉLAGSINS

Tímarit I.—X, 3297 eintök, á 50c hvert	$1,648.50	
40% frá	659.40	
		$ 989.10
XI., 566 eintök á 75c hvert	424.50	
40% frá	169.80	
		254.70
Svipleiftur samtíðarmanna, 139 eintök á $1.50 hvert	208.50	
25% frá	52.12	
		156.38
Bókasafn, skápur, ritvél o. fl.		335.50
Ársæll Árnason: skuld		373.37
Selskinnusjóður	117.48	
Byggingarsjóður	27.06	
Ingólfssjóður	751.73	
Félagssjóður	2,178.63	
Í sjóðum félagsins		3,074.90
Alls		$5,183.45

21. febr. 1931. Yfirskoðað og rétt fundið.

B. B. Olson, B. Finnsson, yfirskoðunarmenn.

Auglýsingaskrá Tímaritsins

Welcome - -
Visitors to Winnipeg

May we take this opportunity to express our appreciation of the splendid part our citizens from the noble little isle of Iceland have played in the development of the West. Of high ideals, industrious and persevering, firm in resolution and in courage, this great race has contributed to Canadian life gifts of inestimable benefit to the upbuilding of our glorious country—gifts unsurpassed by any other nation represented in the Dominion.

We, as a college, have also endeavored to contribute at all times the finest and best in training and in precept to our young people in our happy task of preparing them to become useful and worthy citizens. A business training is the most rapid and certain means to self-support and satisfying accomplishment.

Business firms have proved the ability of our graduates in Bookkeeping, Stenography, Clerkship, Accountancy. They know that they will receive highly skilled service from any graduate we recommend, That is the reputation the Dominion Business College has. Ask any business man you know.

DOMINION BUSINESS COLLEGE

The Mall — Winnipeg

Branches in Elmwood, St. James, St. John's